नेपालभाषाया विकासय् "धर्मदूत" पत्रिकाया योगदान

Nepal Bhasa yā Bikāsaye Dharmadoot Patrikāya Yogdān
(Evaluation of Dharmadoot Magazine in Promotion of Nepal Bhasa).

(NS 1119/1999).

शोध प्रबन्ध

बु.सं.२५४२

ने.सं. १११९

वि.सं. २०५५

ई.सं. १९९९

शोध प्रबन्धक

भिक्षु बोधिज्ञान

(तेजमान महर्जन)

न्ह्यब्व

अध्याय-१

अनुसन्धान परिचय

'धर्मदूत' हिन्दी भाषाया छगू बौद्ध मासिक पत्रिका खः । थ्व पत्रिका १९३५ ईस्वी सारनाथया महाबोधि सभां पिकाःगु खः । श्रीलंकाया देवमित्र धर्मपालं (ई.सं.१८६४-१९३३) सन् १८९१ मे ३१ महाबोधि सभा स्थापना याना बिज्यात ! १८९२ ईस्वी अंग्रेजी माध्यमं 'महाबोधि' पत्रिका पिकया च्वंगु दुसां आपासिनं थूगु जनभाषां नं प्रचार यायेमाः धका हिन्दी पाठकतय्निति हिन्दीं 'धर्मदूत' पत्रिका पिकाःगु जुल । थ्व पत्रिका नेपालय् .वल । लिपा महाबोधि सभां नेपालय् धर्मदूत ब्वनीपिं नेवाःत धाः गु खँ नं चायेकल । अथे ने नेपाली (गोरखाली) व नेपालभाषाया अन्तर मस्यू । उकि वि. सं. १९९६ मार्गय् नेपाली (गोरखाली) भासं छगू लेख तये धका सुचं बिया पौष माघ निला नेपाली रचना पिहाँ नँ वल । लिपा 'धर्मदूतया ब्वमि नेवाःत खः इमि भाय् नं नेपालभाषा धका थुइवं; नेपालं नं नेपालभाषा तयेमाः धका आपालं ग्राहकपिसं आग्रह याः गुलि वि.सं. १९९८ सालया प्रथम अंकं निसें नेपाल भासं नं निगू स्वंगू लेख प्रत्येक अंकय् तयेगु याना हल । थुकिं याना धर्मादित्य धर्माचार्य (ने.सं. १०२२-१०८३) या "बुद्ध धर्म व नेपालभाषा "पत्रिकां शुरु जुया नं दिना च्वंगु नेपालभाषा च्वमिपिनिं ल्हाः थ्व धर्मदूत पत्रिकां न्ह्योने न्हयाका यंकल । थ्व पत्रिकां याना नेपालभाषाया कवि लेखकपि सुं नं ल्हाः प्वः चिना च्वने म्वाःल । भ्फीगु भाषाया मेमेगु सफू भंसारं पोष्ट अफिसं मतोतुसां व पत्रिका दुहाँवं वयाच्वन । महाबोधि सभां थ्व लिसें शील व मैत्री भावना, पूजा विधि आदि सफू नं पिकया बिल । थुकिं याना नेपालभाषा साइत्यिया पाठकपि व श्रद्धालुपि न्ह्यज्याये फत । पत्रिका प्रकाशन मद्दिक न्हयाका तयेया निंतिं गुलिस्यां चन्दा बिया; चन्दा मुँका, गुलिस्यां लेख च्वया- च्वके बिया; गुलिसं ग्राहक जुया व जुइका फूचाःगु ग्वाहालि नं यात ।

भारतय् व नेपालय् च्वंपि नेवाःतय् दथुइ नेपालभाषाया माध्यमं बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु तातुना पिदंगु थ्व 'धर्मदूत' पत्रिकाय् ई. सं. १९४१ अप्रिल निसें १९४८ अगष्ट तक नेपालभाषां बुद्ध धर्म व संस्कृतिया च्वसू , समाचारत पिदन । धर्मोदय सभां मुक्कं नेपालभाषाया लेखत तया धर्मोदयं पत्रिका पिकायेवं धर्मदूतं धर्मोदयय् छ्वयेया निंतिं सूचं बिया व इनाप याना पाःब्वःलःल्हात । धर्मदूत नेपालभाषाया रचना पिहाँ वःगु ईया दुने १२७ पु रचना पिदन ।

नागरिक हक अधिकारं वञ्चित जुइका च्वने माःगु जहाँनिया एकतन्त्री राणा शासनया इलय् नेपालय् पत्रिका सफू पिकाये मज्यूगु तसकं मछिगु अवस्थाय् नं 'धर्मदूत' पत्रिकाय नेपालभाषां च्वया तःगु धर्म सम्बन्धी लेखत पिदंगु खः । राजनैतिक, सामाजिक शैक्षिक, धार्मिक आदि क्षेत्रय् ह्यूपा हयेत आन्दोलन जुया च्वंगु इलय् धर्मदूतया नेवाः लेखकपिसं मग्यासे भाषिक व धार्मिक चेतना थना बीगु ज्या यात 'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपाल भाषाया लेखत सम्पादन व व्यवस्थापनया भाला भक्षु धर्मदूत पत्रिकां थजागु इलय् नेपालभाषां च्वयाहःगु लेखयात थाय् बिया नेपालभाषा व बुद्ध धर्मया स्थायित्व व विकासया लागी तःधंगु देन बिल ।

नेपालभाषाया लेख दुथ्याना च्वंगु इलय् 'धर्मदूत' पत्रिकां नेपालभाषाया ख्यलय् लोमंके मज्यूगु छु ज्या याना वन धैगु खँयात कया आपालं च्वमि साहित्यकार पिनिगु अनुसन्धानात्मक लेखत पिहाँ वःगु दु । गुलिंसिन धर्मदूतय् पिहाँ वःगु छपु निपु लेखया समीक्षात्मक टिप्पणी याना तःगु दुसा गुलिंसिनं धर्मदूतया लेखयात आधार याना उकिया च्वमिपिनि म्हसीके कथं नेपालभाषा व बुद्ध

धर्मयात वय्‌कपिनि पाखें ब्यूगु देनयात वालाः स्वया लेखया रूपय्‌ वा सफूया रूपय्‌ न्ह्यब्वयेगु याना दीगु दु । अथे जूसां न्ह्याम्हसिनं न्ह्याक्व लेख च्वःसां अले अनुसन्धान कथं अध्ययन जूसां व विषयय्‌ सुनानं आःतक शोधकार्य धाःसा याःगु मदुनि । नेपालभाषा भाषी व बौद्ध धर्मया बारे दिलचस्पी काइपिं व्यक्तिपिसं सीका तयेमाःगु महत्वपूर्ण विषय जुया च्वंगु 'धर्मदूत' नेपालभाषा खण्डया लेखत व उकी लिसे सम्बन्धित विभिन्न च्वमिपिनिगु धारणात फयाँफक्व छथाय्‌ मुंका बीमाःगु अत्यावश्यक जूगुलिसें क्वये बिया कथं छुँ उद्देश्य पूवंकेत थ्व अनुसन्धानया ज्या जूगु खः-

क)	धर्मदूत पत्रिका पिहाँ वये न्ह्यो या नेपालभाषाया स्थिति अध्ययन यायेगु ,

ख)	थ्व्‌ पत्रिकां बुद्ध धर्म व नेपालभाषाया प्रचार याःगु योगदान खंकेगु ,

ग)	धर्मदूत पत्रिकां धर्मोदयया प्रकाशनय्‌ ब्यूगु ग्वाहालि खंकेगु ,

घ)	धर्मदूत या च्वमिपिसं धर्म व भाषाया लागी ब्यूगु योगदान बारे अध्ययन यायेगु ।

भाषिक व धार्मिक दृष्टिं महत्वपूर्ण जुया च्वंगु 'धर्मदूत'य्‌ प्रकाशित नेपालभाषाया लेख, सुचं, समाचार आदि सामग्रीत याउँक अःपुक ब्वने छिंकेत इपिं सामग्रीत छथाय्‌ मुना थ्व शोध ग्रन्थ कोचायेकाःगु जुल । थ्व शोधग्रन्थं लिपा वइपि नेपालभाषा व थ्वया साहित्य अले बुद्ध धर्म सम्बन्धी अध्ययन याइपिं व्यक्तिपिन्त तःधंगु ग्वाहालि जू वनी । थुकिं ब्वमिपिं व लिपा अनुसन्धान याइपिन्त नं ज्या ख्यले दै धैगु मनं तुना च्वना ।

धर्मदूत पत्रिका नेपालभाषाया साहित्यक, सांस्कृतिक, भाषिक व धार्मिक क्षेत्रय्‌ ब्यूगु योगदानया अध्ययन यायेगुली जक सीमित यानागु थ्व शोधकार्यया लागी 'धर्मदूत' कालीन सम्पर्क तयेत सम्भव जूपिं जीवितपिं च्वमिपिं लिसे व वस्वयां लिपाया नेपालभाषा साहित्यया इतिहास स्यूपिं नापं सम्पर्क तया नन्यनेकन याना माःगु सामग्रीत मुंकेगु ज्या जुल । अथे हे अनुसन्धानया ज्वःछि विभिन्न श्रोतपाखें सफू, सुचं, बुखं आदि चूलाका थुकी च्वंगू तथ्यांक मुनेगु ज्या जुल । ल्यने लिधँसाय्‌ बियाकथं आपालं सफू, पत्रपत्रिकाय्‌ वःगु सामाग्रीत अध्ययन याना मुंगु तथ्यांक कथं थ्व शोधग्रन्थ पूवंगु खः ।

अध्याय-२

नेपालभाषा पिदंगुया पृष्ठभूमि

२.१. प्राचीनकालय् नेपालभाषा

नेपालया राष्ट्रियता व थ्व देशप्रेम व कर्तव्यया व्यावहारिक आदर्श ध्वाथुइकेभनं नेपाल देशया नां न्ह्यलुइक नेपालभाषा नां छुनां तःगु थ्व भाय् नेपाल उपत्यकाया छगू आदिवासी नेवाःतय वाङमयं व साहित्यं तःमिगु मांभाय् खः । थ्व भाय् तिब्बत-बर्मी भाषा परिवारया छगू कचा खः । नेपाःया विद्वत वर्ग इलय् बिलय् लितुमो, गोमो। भुजिंमो, रञ्जना व प्रचलित नेपाल लिपि आदि दयेका छयलाः थ्व भाषाया वाङमय व साहित्यया साधनाय् पलाः न्ह्यकल । थ्व भाषाया देवनागरी लिपिया चलन ने.सं. १०२० लिपा निसें तिनि आपालं प्रचलित जुया वःगु खः । देश, काल, परिस्थिति कथं ल्वयेके छिंके मालाः थ्व भाषां संस्कृत, मैथिली, बांगला, फारसी व नेपालीभाषाया शब्दत दुचायेका छयलेगु याःगु खने दु । थुकथं मेमेगु भाषाभाषीपिंलिसे संगत जूसां थ्वं थःगु भाषिक प्रवृति व प्रकृति थातं हे तया च्वंच्वंगु दु । थ्व भाषाया साहित्यया उन्नतिया निति थी थी इलय् जुजु, लानी व साहित्यप्रेमीपिंस यक्व योगदान बिया थकूगु दु । देय्या राजनैतिक सामाजिक ह्यूपाःलिसे लिसें थ्वया विकासया गतिइ नं ह्यूपाः वःसां युगया बिम्वप्रतिबिम्वयात कः घाघां न्ह्यज्यायेगुली थ्वया साहित्य सक्षम जूगु दु ।

लिच्छवि कालया नेपालय् थाय् थासय् लुया वःगु संस्कृत मूल भाषां कीका तःगु २२५ गू ति शिलापत्रय् २५० नं अप्व संस्कृत मखुगु थाय्बाय् , कर अधिकरण वा -अड्डा अदालत), खुसि, वस्तु पर्वत-डाँडा इत्यादिया अर्थ ध्वाथुइकीगु शब्दत लुइक वःगु खः । उपिं शब्दत मध्ये गुलि गुलि आः थौकन्हे तकं व हे अर्थ, ध्वनि व उच्चारणय् नेपालभाषाय् प्रचलित जुया च्वंगुया दसी बः कया इतिहासकार व भाषाशास्त्री विद्वानपिसं उजोगु शब्दत नेपालभाषाया शब्द खः धका नालादीगु दु । डा. कमलप्रकाश मल्लं लिच्छविकालीन शिलालेखया उजोगु शब्दया भाषा बैज्ञानिक परीक्षण विश्लेषण याना उपिं मध्ये नेपालभाषाया शब्द ल्यया प्रमाणित याना क्यना दी धुंकूगु दु । लिच्छविकालया संस्कृत शिलाभिलेखय् स्थानीय भाषाया शब्दत संस्कृतय् महीकुसे गथे खः अथे छयलाः तःगु खने दुगुलिं उबले नेपालभाषा नं न्हिंन्हि खँल्हाबल्हाय् छयला बुला जुया अत्यन्त लोकप्रिय व परिचित जुया च्वंगुया दसी खः । अथेला लिच्छविकालया शिलाभिलेखय् नेपालभाषा व मेमेगु भाषिका बोलिया छगू नं वाक्य किया तःगु आःतक लुया वःगु ल्याखँ ईशाया न्यागूगु खुगूगु शताब्दीपाखे हे नेपालभाषा लोकया खँल्हाबल्हाया भाषाकथं अस्तित्वय् वये धुंकूगु खने दु । व या न्ह्यो हे अर्थात थनि भ्रूण्डै निद्वः दँ न्ह्यो थ्व भाषा अस्तित्वय् वये धुंकूगु खँ भारतया नां दम्ह भाषाविद् सुनीति कुमार चटर्जी च्वया दीगु दू[1]।

न्ह्यथ मध्यकालया शिलाभिलेख व्यक्तिया नां थाय्बाय्या नां व न्हिंन्हिया ज्याखँय् छयलाबुला जुइगु उगुं थुगुं वस्तुया अर्थ बोधक नेपालभाषाया खँग्वः छयलाः तःगु स्पष्ट जुइक न्हयलू । यल ओकुबहाःया ने.सं. २३५ या छगू ताडपत्र व ने.सं. २९३ स जुजु रुद्रदेवं सक्व बज्रजोगिनी पालिस्था याना थकूगु छगू शिलापत्रया अभिलेखत हे नेपालभाषाया आः तकया दकले पुलांगु प्रामाणिक

---

१. प्रा. माणिक लाल श्रेष्ठ पाखें कक्षाय् अध्यापन याना दीगु अनुसार

अभिलेख खः । मरु सत्तलय् ताना तःगु ने.सं. ४५४ या सिजःपती थ्व भाषाया न्हेगू वाक्य किया तःगु दकले न्हापालाक न्हयलू वल ।

थ्व भाषाया शुद्धगु व सुसंस्कृत नां नेपालभाषा दकले न्हापालाक जुजु जयस्थिति मल्लया शासनकालय् च्वया तःगु ताडपत्र अभिलेख ग्रन्थ नारद संहिता -ने.सं. ५००) व शिलापत्र मध्ये ख्वप तःमधि त्वालय् पलिस्था याना तःगु शिलापत्रय् -ने.सं. ५३०) खने दु । थ्व भाषायात देशभाषा नामं न्ह्यब्बया तःगु शिलाभिलेख यलया जुजु विष्णु सिंहया शासनकालीन शिलाभिलेख -ने.सं. ६८९) खः सा जुजु कवीन्द्र प्रताप मल्लं ने.सं. ७७४ स पलिस्था याना थकूगु शिलाभिलेखय् थ्व भाषायात स्वदेश भाषा धयागु नामं सुपरिचित याना तःगु नं खने दत । उबलेया जुजुपिंस थाय्थासय् पलिस्था याना थकूगु शिलापत्रय् व लुँसिया पत्रय् अथेभनं थ्व भाषायात उच्च थाय् बिया तःगु थ्व भाषां उबले राजकीय सम्मान फया च्वंगुया व संस्कृतया ल्यूया मूल माध्यम जुया च्वंगुया ऐतिहासिक दसी खः ।

नेपालभाषा व थ्वया वाङमय मल्ल शासनया इलय् गुलि च्वन्ह्याःगु खः उलि मल्ल शासनया न्ह्यो किरातकालीन व लिच्छविकालीन इलय जूगु मदु । मल्ल शासनया इलय् हे नेपालभाषा साहित्यया थीथी विधाया रचनाया नापं धर्मशास्त्र, नीतिशास्त्र, हितोपदेश अमरकोश थें जाःगु विधिशास्त्र, मानव न्याय शास्त्र, ज्योतिष शास्त्र थेँ जाःगु अनेक विषयया रचना नं यक्वं जूगु खने दु । विशेष रूपं मल्ल शासनकालया अन्तिम निसः दँ तिया अवधि शासकतय्सं नेपालभाषायात सरकारी मान्यता दुगु आधिकारीक व साहित्यिक भाषाया स्तरय् तक थ्यंका बिल । थुकथं नेपालभाषां छसिकंथ लेखापढीया रूप काःगु खः । खयतला न्हापागु चरणय् थ्व भाषां विशुद्ध गद्यया आसन जक काःगु खः - सीमा सन्धि, व्यापारिक सम्झौता आदि । लिपा जूलिसे नेपालभाषां नं छसिकथं संस्कृत भाषां थें अधिकार काल । फलतः नेपालभाषाय् नं सस्कृत ग्रन्थया रूपान्तर जुल अले यक्को ग्रन्थतय् व्याख्या नं जुल ।

२.२. शाह कालय् नेपालभाषा साहित्य धाः

गोरखाली जुजु श्री ५ पृथ्वी नारायण शाहं ने.सं. ८८८ य् यें यल व ८९० य् ख्वप राज्य त्याका कासेंलि कान्तिपुर केन्द्रीय राजधानी थाय् जुल । उबले नेपाल उपत्काया आर्थिक स्थिति सुथां लानाच्वन । नेपाल उपत्यकाय् शाह वंशीय जुजुपिंस शासन याःगु शुरु दशकय तकं नेवाः जातिया धर्म, संस्कृति, लिपि,भाषा, साहित्य प्रति कुदृष्टि मलानिं । सिंह प्रताप शाहया पालाय् नेपालभाषाया माध्यमं नें सं. ८९५ स ल्हासा सरकारनाप जूगु सन्धिपत्र व सर्वसाधारण प्रजाजनया काल बिलया अभिलेख च्वकेगु चलन नं उबले नेपाल भाषाया माध्यमं न्ह्याना च्वन । उपत्यकाया नेवाःत व्यापार पेशाया सिलसिलाय् ल्हासाय् वने च्वने यात । नेवाः कालिगढ ज्यामित नेपाल उपत्यकां पिने जिल्ला जिल्लाय् देगः, सतः व छेँ दयेकेत वने च्वनेगु चलन जुल । थी थी जिल्लाय् नं नेवाःतय् बस्ती न्यनावं वन । अथे जूसां ल्हासाय् व नेपालया जिल्ला जिल्लाय् च्वं वंपि नेवाःतयसं थः लिसें धर्म संस्कृति नं ज्वना वना छयला च्वन । उबलय्या नेपाःया जनजीवन थःगु कुलधर्म रीतिथिती कथं अनुशासित जुयाच्वन । 'अनेकताय् एकता' या आदर्श उबलेया जनजीवनया व्यवहार जुयाच्वन । धर्म समन्वय धार्मिक ज्याखँय् जक मखु काव्य साहित्य सिर्जना रचना व भजन कीर्तनय् तकं व्यावहारिक जुयाच्वन । जुजु प्रजाया थी थी स्वापु नं क्वातु, प्रजाजनया जात्राय व माङ्गलिक उत्सव समारोहय् जुजु बिज्याकीगु थिति नं दयाच्वन । जुजुपिसं नं सांस्कृतिक व धार्मिक कीर्ति स्मारक दयेके ज्याय् व उत्सव समारोह न्यायेकेया निंतिं आर्थिक ग्वाहालि इलय् बिलय् बिया तल । नेवाःतयगु शास्त्रीय मे व प्याखँयात आश्रय प्रश्रय बिया तल । उकि उबलेया नेवाः कवितयसं व

ग्रन्थकारतय्सं न्ह्यागु विषयया मे, बाखं मे च्यूसां, ग्रन्थ दयेकूसां, गुठीजन जाना देगः सतः पलिस्था याःसां शासक जुजुया नां कीर्ति प्रतापया खँ त्वः मफीक अभिलेख ग्रन्थय् व शिलाभिलेखय् न्ह्यथनेगु यात । अथेसां उबलेया नेपालभाषी कवि लेखकतय् स्वापु व आश्रय शाह जुजुपिनि लायकुली ताता पाना वंगु सी दु । कवि विजयानन्द, अमृतानन्द व सुन्दरानन्द जक थःथः पिनि परिश्रम व काव्य साधनां जक हे लायकुली जुजु रानी व मन्त्रीया सम्पर्कय् वये खंगु इमिसं चिना थकूगु में न्ह्यथना तःगुलिं सीदु । उबले शैव, शाक्त, वैष्णव व बौद्ध नेवाःतय् दथ्वी धर्म समन्वयवादी व्यवहार ब्वलना च्वंगुया फलस्वरूप उबलेया नेपालभाषा साहित्यय् नं उज्वःगु समन्वयवादी भाव विचार प्रतिबिम्बित जुयाच्वन[२] ।

पृथ्वीनारायण शाहं स्वनिगः त्याकूसेंलि मल्ल जुजुपिंसं आधिकारिक भाषाया रूपय् मान्यता बिया तःगु जनतापिसं ल्हाइगु नेपाल भाषायात चीका पर्वतीया भाय्यात सरकारी भाय्या रूपय् नाला काल । छसिकथं नेपाल भाषायात महत्व बीगु तोता हल । तर प्रतापसिंह शाहं नेपाल व ल्हासा सरकार दथ्वी जूगु सन्धि नेपालभाषाया माध्यमं याना थ्व भाषाया प्रति उदारवादी जुया बिज्यात । रणबहादुर शाहंला पर्वतीया भाय्यात जक मुख्य रूपं मान्यता बिया मेमेगु भाय्यात दमन याःगु खः । विशेष रूपं थन छगु घटना न्ह्यथने बहः जू । लिम्बु भाषां च्वया हःगु छपौ पौ जुजु रणहादुर शाहया थाय् थ्यंबले तंम्वया- आः छकोयात म्वाःल, लिपा लिपा नं हानं थथे लिम्बु भाषां च्वया हल धाःसा व च्वया हःम्हसित 'काटी मार्नु' धका आदेश ब्यूगु खः । गुलिं जुजुपिंस नेपालभाषा साहित्ययात महत्वपूर्णगु कृति नं तोता थकूगु दु । राज्य चले याना च्वंबले पारिवारिक कलह, समस्या व जङ्ग बहादुर राणां शासन लाका कायेव दरवारय् हे नजरबन्द जुइका च्वने माःम्ह शाह जुजु राजेन्द्र विक्रमं नजरवन्दय् हे जातक बाखनय् आधारित महासत्वोपाख्यान नाटक च्वया बिज्याःगु खः । अथेसां नेपाःया राज्यसत्ताय् शाह बंशया उदय लिपा मल्ल शासनया इलय् थें धाःसा नेपालभाषाया वाङमयया विकास जुइ मफुत ।[३]

वि.सं. १९०३ (ने.सं. ९६६) निसें २००७ (ने.सं. १०७१) तक १०४ वर्ष राणा परिवारया जहाँनिया तानाशाही शासन चले जुल । थुगु शासनकालय् भाषा व धर्मया अन्ध पूर्वाग्रह कया थःगु छगू भाषा तोता मेगु भाषा विशेष याना नेपाल भाषाया विरोध व धर्मय् बुद्ध धर्म लगायत गैर हिन्दूया विरोधय् दमन नीति काःगु स्पष्ट खने दु । न्हापांम्ह राणा प्रधानमन्त्री श्री ३ जंग बहादुरं बौद्ध विहारय् मुंका तःगु सफू लाकाः लँय् वाँछ्वया ब्यूगु व बृटिश दूतावासया डाकटर हजसनं व सफू कायेगु अनुमति कया जफत जूगु सफू कया विलायत व फ्रान्सय् थ्यंकूगु खः[४] । स्वनिगःया वासिन्दापिंसं तमसुक, वण्डापत्र कालबिलया माध्यम भाषा कथं नेपाल भाषा हे छयला च्वंगु खः । अझ काठमाडौं उपत्यका दुने गैर नेवाःतय्सं नापं व्यापारिक कारोवार व लेनदेनया तमसुक उगु इलय नेपालभाषां हे च्वया च्वन । चन्द्र शम्शेरं वि.सं. १९६२ स नेपालभाषां च्वया तःगु कागजात अदालतय् प्रमाण चले मजू धैगु आदेश बिया मेगु दमन चक्र न्ह्याकल । अनंनिसें औपचारिक रूपं छुं नं भ्वं नेपालभाषां मच्वयेत बाध्य जुल ।

---

२. जनक लाल बैद्य, 'नेपालभाषा साहित्य धाः' खेलुइताः -यल : खेलुइता पिकाक गुथि दँ १६, ल्या १६, ने.सं. १११५) पौ ५७-८०

३. प्रा. माणिक लाल श्रेष्ठ पाखें जानकारी

४. माणिकलाल श्रेष्ठ, "नेपालभाषाया समालोचना साहित्यया परम्परा विकासया स्थिति" नेपालभाषा व थ्वया साहित्य विभागीय गोष्ठी (यँः लाकौल पिथना, ने.सं. १११०) पौ २०

तिब्बतया खामंनिसें दण्डवत याना स्वयम्भू दर्शन याः बिज्याःम्ह कयान्छ। लामाया धर्म व्याख्यानं प्रभावित जूपि गुलिं गुलिं सिनं महायानी बौद्ध भिक्षुया वस्त्र पुन । ५ म्ह भिक्षुपिं येँय् शहरय् भिक्षाटन बिज्याबलं मनूतय् तःधंगु जमघट, उत्सुकता व श्रद्धा विभोर खना शदियौं निसें बुद्ध धर्मयात दमन यायेत सक्रिय जुया च्वपिं सत्ताधारी ब्राह्मण पुरोहिततय्त थ्व सह्य मजुल । अले खःगुं मखुगुं खँत न्यंका चुगली याःबले इमिगु खँय विश्वास याना व थःगु हे पूर्वाग्रही धारणां चन्द्र समशेरं भिक्षु महाप्रज्ञा सहित ५ म्ह भिक्षुपिन्त वि.सं. १९८२ (ने.सं. १०४५) श्रावणय् देश निर्वासन यात ।

मल्ल बंशया पतन लिपा पं. निष्ठानन्द बज्राचार्यया ने.सं. १०२९ स प्रज्ञा पारमिता एक विंशति स्तोत्र कृति पिदने न्ह्यो तकया दुनेया इलय् नेपालभाषा साहित्यया क्रियाकलाप थपाय्सकं सिथिल जुयावन कि गुकिं याना सलंसः दंतक च्वयेगु ज्याय्, ब्वनेगु ज्याय् व ब्वकेंगु ज्याय् प्रयोग मजूगुलिं साहित्यक दृष्टिकोणं नेपालभाषां मृतभाषी ज्वी धुंकूगु खः धका तक नं मधासें मगाना वन । अले नेपाभाषा साहित्य लिकुना च्वंगु क्रियाकलाप न्ह्याकावं यंकेया निति मल्ल बशंया पतन लिपा शाह कालय् छगू इलय् नेपाल भाषा व थ्वया साहित्यया उत्थान, सम्बर्धन व प्रगतिया निंतिं हानं छगू जागरणया खुसी बा न्ह्यात । थ्व पुनर्जागरण आन्दोलन नेपालभाषा व थ्वया साहित्य उन्नतिया निंतिं तःताजि दृष्टिं फलदायक सिद्ध जुल । स्वदेशी विदेशी सर्वसाधारण व शिक्षितवर्ग नेपालभाषा वाङमय व साहित्यया, नेवा संस्कृति व कलाया थःथःगु थाय्बाय्या वस्तुस्थिति लिसे परिचित जुइ फत । थःगु देशया प्राचीन गौरव नं सीके फत । थ्व पुनर्जागरण नेपालभाषा साहित्यय् अतिकं महत्वपूर्ण व उपलब्धिपूर्ण समयावधि खः । स्वां पुया पलाःछी माःगु जोखिमपूर्ण जूसांनं उबलेया साहसी व उदीयमान ल्याय्म्ह च्वमिपिसं थ्व भाषाया आधुनिक साहित्य ब्वलंकेत माःगु रचनात्मक व सिर्जनात्मक वातावरण लुइका छयल । थ्व भाषाया साहित्य संसारया तःध्वाखा बुलुहुँ चाल । थ्व भाषाय् न्हून्हूगु थी थी विधा व विषयया कचामचा नं भचाभचा जकसां चुलि जाजां वल ।

ने.सं. १०२५ साल पाखे तक ला भ्रीगु भाषाया सफू छापा आखलय् छगू नं पिहाँ वःगु खने मदुनि, न च्वयेगु भाषां बोलचालया भाषाया रूप काल, छगु तालया भाय् ल्हाना च्वन, सफूती धाःसा मेगु हे तालया भाय् ब्वने मालिगु अले ब्वनीपिं बांलाक ब्वने मसः । थ्व हे असुविधा खना पण्डित निष्ठानन्द बज्राचार्यं भ्रीसं ल्हाना च्वनागु भाषां ने.सं. १०२९ य् प्रज्ञापारमिता एक विंशति स्तोत्रं भाषान्तर याना दकले न्हापां छापा आखले पिकया बिल । अनं लिपा ललितविस्तर थें जाःगु महान ग्रन्थनं भाषा प्रेमया बलं थम्हं हे कंपोज याना थम्हं हे चीचाधंगु प्रेसय् छापे याना ने.सं. १०३४ य् सम्पूर्ण पिकया बिल । थ्व हे भ्रीगु वर्तमान बोलचाल भाषाया युगादि खः ल्हायेगु भाषां च्वये नं ज्यू धयागू छगू प्रमाण खः ।

उगु उगु हे समय नकतिनि नकतिनि अंग्रेजी शिक्षाया प्रवेश जुया मेगु भाषाया माध्यमं अंग्रेजी भाषा ब्वने थाकुया च्वंबले माष्टर जगत सुन्दर मल्लं विद्यार्थीतय् सुविधाया निंतिं दकले न्हापालाक नेपालभाषां अंग्रेजी ब्वंका दिल । वय्कलं आखः जक ब्वंका च्वनादीगु मखु की उगु बखतय स्कूलीय पाठ्य साहित्यया अभाव खना बिद्यार्थीतय् सुविधाया निंतिं नेपालभाषाया माध्यमं विभिन्न विषयया पाठ्यपुस्तक च्वया दिल । अंग्रेजीया नेपालभाषा माने व नेपालभाषाया अंग्रेजी माने तया डिक्सनरी च्वया तया दीगु खः हानं ने.सं. १०३५ स वय्कलं प्राचीन ग्रीसया छगू अमूल्य ग्रन्थ ईशपया नीति बाखंयात नेपालभाषाय् "ईसपं दयेका तःगु बाखं" च्वयाः थासा आखलं पिकया दिल । अथे हे गद्य जक मखु ल्हायेगु भाषां पद्यं नं च्वये ज्यू धयाथें महाकवि सिद्धिदासजुं "सज्जन हृदयाभरण" धयागु नीति व स्त्री शिक्षाया दोहा चौपाइया सफू ने.सं. १०४० स पिकया दीगु खः ।

न्ह्यलं ब्वाना च्वपिं नेपालभाषाभाषी समुदायपिन्त 'भाषा म्वाःसा जाति म्वाइ' धैगु नारा बिया नेपालभाषाया जिर्णोद्धारया निंतिं जागरण नं थना ब्यूगु दु । भाषिक, धार्मिक, राजनीतिक, सामाजिक चेतनाय जःह्वलेत सिद्धिदासया कृति छगू सशक्त माध्यम जूगु दु । वय्कया साहित्य श्रृजनां चेतनशील आदर्शयुक्त समाजया नी स्वनेत छगू आधार स्तम्भ जुया ब्यूगु दु ।[५]

२.३. नेपालभाषा पत्रिकाया नीस्वने ज्या

पुनर्जागरण कालय् धर्मादित्य धर्माचार्यया सम्पादनय् ने.सं. १०४५ या बैशाख पूर्णिमा खुन्हु नेपालभाषाया दकले न्हापांगु पत्रिका 'बुद्ध धर्म' पिदन । राणातय्सं जनताया ल्हाःतुति स्वताक्क चिना तःगु व जनताया म्हुतुं छसः सःहे पिल्ह्वय् मजिक तालं ग्वयातःगु, देय् व जनताया निंतिं ख्युंगु अध्याय जुया च्वगुं इलय् कलकत्तां पिदंगु खः । राणातय् न्यनेतकं मयःगु बुद्ध धर्म व नेपालभाषाया उत्थान सम्बर्धन यायेगु तातुना नेपालभाषां 'बुद्ध धर्म' पत्रिका पिकायेगु तसकं साहसी व क्रान्तिकारी पलाः खः । १८ दँया उमेरय् दरवार हाइस्कूलं मैट्रिक जाँच बीत कलकत्ताय् सेन्ट अप जूम्ह धर्मादित्य धर्माचार्य -जगतमान बैद्य) कलकत्ताय् बंगालीतय् थःगु भाषाप्रेम व बरुवातय् थःगु धर्मप्रेमं विशेष प्रभावित जुया थम्हंनं उगु बुद्ध धर्म व थःगु मांभाय्यात म्वाकावं तयेगु आशयं सम्पादन व प्रकाशन याःगु थ्व पत्रिका ५ दँया अवधी १० गू जक प्रकाशित जूगु खः । न्हापांगु निगू अंक 'बुद्ध धर्म' स्वंगूगु अंक 'बुद्ध धर्म नेपालभाषां' व प्यंगूगु निसें फिगूगु अंक तक 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' नामं प्रकाशित जूगु खः । पत्रिकाय् नेपालभाषाया साहित्य नं दुथ्याकूगुलिं न्ह्याग हे कारणं जूसां व पत्रिका पिदनेवं नेपालभाषाया साहित्यिक कृति कोठा प्वालं पित हयेत लुखा चाल धाःसा मेगु आधुनिक साहित्य ब्वलंकेया निंतिं माःगु लँपु नं चायेका बिल । उकिं बुद्ध धर्म व नेपालभाषा पत्रिका पुनर्जागरण काल (ने.सं. १०२९-१०५९) या मू ख्वाः पौ थें जू वन । थ्व पत्रिकाया माध्यमं नेपालभाषा साहित्य ख्यलय् आपालं नांजाःपि प्रतिभावनापिंत पिब्वय् हल ।

धर्मादित्य धर्माचार्यं थ्व पत्रिकाय् नेपालभाषा, नेपालया बुद्ध धर्म, नेपाली समाज व नेपाली संस्कृतिया स्थिति सुधारया खँय् थःगु लय्पौया माध्यमं सशक्त सः तया दिल लिसें बुद्ध स्तुति रचना, राष्ट्रप्रेम भावं जाःगु में, नेपालभाषा व थ्वया साहित्य थें जाःगु अनुसन्धात्मक लेख, जातक बाखँया अनुवाद, सूचना, टिप्पणी समाचार आदि गद्य खण्डया ब्याक्क च्वया प्रकाश यायेगु ज्या थः याकचां याना दिल । वयकलं महाबोधि सभाया संस्थापक अनगारिक धर्मपाललिसे जक घनिष्ट सम्पर्क तया दीगु मखु बंगालया सुप्रशिद्ध प्राच्यविद् डा.वेणी माधव बरुवा नाप नं उलि हे लिक्क सम्पर्क तयादीगु खः । उकिया फलस्वरूप वय्कपिं निम्हं जाना ुत्जभ द्यगममजष्कत क्ष्लमष्बु धैगु अंग्रेजी पत्रिका त्रैमासिक रूपं २ दँ तक चले याना दीगु खः । धर्मादित्यं नेपालभाषां व अंग्रेजीं जक मखु नेपालीं नं 'हिमालय बौद्ध' धैगु पत्रिका पिकया दिल । अथे हे भारतीयतय् निंतिं हिन्दीं व बंगालीतय् निंतिं बंगालीं 'बौद्ध भारत' पत्रिका प्रकाशन याना दीगु खः । थुकथं स्थविरवाद बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार अले भाषा व साहित्यया उत्थानया निंतिं भ्रण्डै छगू त्या दशक तक कलकत्ता, कालिम्पोङ आदि थासय बिते याना यानादीगु ज्याय् पत्रिकाया सम्पादन व प्रकाशन हे वय्कःया दकलय् दु ग्यंगु योगदान धायेमाः[६] ।

---

५. जनकलाल बैद्य नेपालभाषा साहित्यया इतिहास खेलुइताः -यल खेलुइता पिकाक गुथि, दँ १७, ल्याः १७, ने.सं. १११६) पौ ३२-४३

६. रत्नसुन्दर शाक्य, 'नेपालमा स्थविरवाद बुद्ध धर्म पुनरुत्थानको इतिहासमा पत्रकारिताको देन' बुद्धभूमि, (दँ १, अंक १, वि.सं. २०५३) पौ २१-२२

योगवीर सिं कंसाकारया विचार व लक्ष्य धर्मादित्य नाप ज्वः लाः । धर्मादित्य धर्माचार्यजुं न्ह्याकादीगु 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' पत्रिकायात वयकलं तःधंगु ग्वाहालि याना दिल । थःगु कविता उगु पत्रिकाय् छापे याना देशय् धार्मिक, सामाजिक व भाषिक, औद्योगिक व राजनैतिक क्षेत्रय याकनं सुधार व उन्नति याये माल धका आह्वान यासें उबलेया ल्यायम्हतय्त जुरुजारुं थनेफत । अनया कविताय् समकालिन समाज, धर्म व संस्कृतिइ खने दया च्वंगु विकृतियात कुंखिनेगु व उजागु विकृति ल्यँहे थना न्हूगु स्थिति चाल चलन हये माल धका निर्भिक आव्हान यायेगु प्रबृत्ति न्हापालाक न्हयलूगु खः । उगु इलय् तत्कालीन शासकतय्सं नेपालभाषायात गःकिया यंका च्वंगु इलय् नं राणाशासकतय्त हे छगू कथं हाथ्या बिया नेपालभाषां चिनाखँ च्वयादीगु कविजुयाके भाषा अनुरागया मि च्याःगुया दसि खः । कविया दुनुगलय् च्वंगु माँभाय् प्रतिया अगाध स्नेह, ममता व अनुरागया भावनां हे ने.सं. १०४७ स च्वया पिकया दीगु चिनाखं 'नेपाल भाषा' खः । तिब्बती धर्म गुरु कयान्छा लामाया प्रभावं बौद्धमार्गीपिन्त छप्पं जुइत आव्हान याना च्वःगु "धर्मसार' कवितायात कया उबलेया राणा प्रधानमन्त्री भीम शम्शेरं रचनाकार योगवीर सिंह व प्रकाशकयात "आडम्बर मत" प्रचार याःगु धयागु द्वपनय ज्वना १०/१० तका बौं पुइका हःगु खः । थुबले निसें इमिसं शासकपिनि अनुमति मदयेकं छुं नं मुद्रित समाग्रीया प्रकाशन याय् दै मखु धका प्रतिबन्ध तया बिल ।

उबलेया 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' लय् पतिं पिब्वःपिं मेमे वइगु उगु पत्रिका स्वनिगलय् वये तस्सकं थाकु । सरकारं भन्सार व हुलाकं हे पत्र सम्बन्धित मनूया थाय् थ्यंका मब्यू । धर्मादित्य धर्माचार्ययात नं उद्योग परिषदया खरिदार दर्जाय् नियुक्त याना थ्व पत्रिका दिकेत करं क्यंका बिल । थजा थजागु हे कारणं न्यादँ चले याना ने.सं. १०५० स थ्व पत्रिका दिके माल ।

नेपाःया प्रधानमन्त्री श्री ३ जुद्ध शम्शेरं वि.स. १९९० पाखे नेपालीभाषां च्वपिं फुकक कवि लेखकपिंत थःगु दरवारय् सःता अजागु साहित्य सिर्जना याय्गु ज्या तोतेगु "मैत्रीपूर्ण सल्लाह" बिल । थजे जूसां नेवाः साहित्यकारपिसं थजागु परामर्शय् ध्यान मबिल । याकनं हे 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' पत्रिका नाप सम्बन्धित लेखक कविपिन्त लित्तुलिना दुःख बिल । पत्रिकाया सम्पादक धर्मादित्य धर्माचार्य राजद्रोही घोषित यात अले वय्कयात बियातःगु छात्रबृत्ति नं छोयेगु तोतल । थजागु परिस्थिती नेवाः जातिया लेखक कविपिसं कित नेपालभाषां च्वयेगु ज्यायात हे हाकुतिना वांछवये माल कि त भूमिगत रूपं जूसां लेखन ज्या न्हयाकावं यंकेत व्यवस्था याये माल ।

वि.सं. १९९३ पाखे शुक्रराज शास्त्रीया नेतृत्वय् युवा बुद्धिजीवीपिनि छगू पुचलं 'नेपाल नागरिक अधिकार समिति' नामं छगू संगठन खडा याना भारतया अप्वलं अप्व पत्रपत्रिकाय् प्रकाशन या लागी नेपालया सामाजिक व राजनीतिक अवस्थाया विषयत तयार यायेगु निसें कया साप्ताहिक प्रवचन व व्याख्यानत आयोजना यायेगु अले प्राचीन संस्कृत साहित्यया कृतितय् व्याख्या यायेगु झवलय् इमिसं थःगु प्रवचनय् समसामायिक राजनैतिक प्रश्नत नं चर्चा परिचर्चा यायेगु याना दिल । येंया वासिन्दा पिसं संस्कृत वाङमयया धुरन्धर ज्ञाता शुक्रराज शास्त्रीया रोचक व्याख्यानत न्यनेगु छुं नं मौका तोमफिइकू । वयकलं नेपालभाषां मस्तय् लागी छुं छुं पाठ्य सफूत नेपालभाषा व्याकरण, नेपालभाषा वर्णमाला, नेपालभाषा रिडर आदि प्रकाशित यानादिल ।

भारत यात्राया क्रमय् ततःधंपिं नेतात नाप लाना वःगु सीका नेपाः ल्याहां वये साथं विशेष चिवा कया स्वनिगलं पिने वने मदु धका निगरानी तया तःबले उखे शुक्रराज शास्त्रीं नं जनजागृतिया लहर मतोतू । लिपा समितिया दुजः पिन्त ज्वनेगु क्रमय् शुक्रराजयात ज्वना ६ दँया जेल सजाय लिसें निर्मम यातना बिया भ्यालखानय् तल । अथे हे देशया राजनीति परिवर्तनया

उद्देश्य प्रजा परिषदया नामं राजनैतिक आन्दोलन न्ह्यज्यात । थःपिं न्हयाबलें अधिकारं सम्पन्न जुइ ययेका च्वंपि राणातय्त थुजागु ज्या खँ मिखाया धू समान जुल । राणा सरकारं पार्टीया कार्यकर्तात ज्वना गुलिसितं फाँसिया सजाँय, गुलिसितं सर्वस्वहरण सहित आजन्मकैद, गुलिंसित सर्वस्वहरण सहित १८ दँ कैद, गुलिसित १२ दँ कैद, गुलिसित ६ दँ कैद यायेगु फैसला जुल । उगु फैसला कथं देशया स्वतन्त्रताया निर्ति सना जूपिं प्यम्ह योद्धापितं मृत्यु दण्ड बिल । न्हापा हे ज्वना खुदँया सजाय न्यंका कुना तये धुंकूम्ह शुक्रराज शास्त्रीयात प्रजा परिषदलिसे स्वानाः मृत्यु दण्ड बिल । उबलेया सचेतपिं ल्याय्म्हःतय्त नं अनेक द्वपं बिया जेले कुन । उकी मध्ये विशुद्ध साहित्यिक गतिविधिया कारणं सजाँय फयेमाःपि नं दु । चित्तधर हृदयजु राजनैतिक कार्यकर्ता मखु थ्वय्क मुक्कं नेपाल भाषाया छम्ह च्वमि जक खः । नेपाल भाषां पद्य निकुञ्ज व हृदय कुसुम निगू सफू पिथना दीगुलिं हे वय्कयात राजकाजया मुद्दाय् तक्यँका ६ दँया जेल सजाँय बिल । अथे हे 'वर्षा' कविता च्वःगु द्वपनय् सिद्धिचरण श्रेष्ठयात १८ दँया कैद सजाँय व 'नेपाली विहार' कविता संग्रह सम्पादन याना प्रकाशित याःम्ह फत्ते बहादुर सिंहयात सर्वस्व हरण व जन्म कैद तोके याना जेलय् तःगु खः । जेल जीवनय् हे नेपालभाषाया कविपिसं सुगत सौरभ महाकाव्य, अर्हतनन्द महाकाव्यया लिसे लिसें आपालं कवितात च्वया नेपालभाषाया साहित्ययात तःमि याना बिल । कवि व च्वमिपिन्त कुना तःगु ने. सं. १०६०-१०६५ या समययात नेपालभाषाया इतिहासय् जेलकाल धायेगु याः ।

प्रजा परिषदया दमन धुनेव छुं दँ लिपा बुद्ध धर्मयात दमन कथं धर्मप्रचार याके मबीगु ग्वःसा ग्वया वर्षावास बिते याना बिज्याना च्वंपिं ८ म्ह भिक्षु श्रामणेर -१. भिक्षु प्रज्ञानन्द, २. भिक्षु धर्मालोक, ३. भिक्षु सुबोधानन्द, ४. भिक्षु प्रज्ञारश्मि, ५. श्रामणेर प्रज्ञारस, ६. श्रामणेर रत्नज्योति, ७. श्रामणेर अग्गधम्म, ८. श्रामणेर कुमारकाश्यप) पिंत ने. सं. १०६३ स देशं पितिना छोगु खः । उजागु जेल जीवन व देश निर्वासन थे जाःगु कठोर यातना बिलं नं नेपालभाषाया अस्तित्व न्हंका छोयेगु ला छुखँ थ्वया सँ छपु नं हायेके मफु । बरु माँभाय्, नेपालभाषा व थ्वया साहित्यया आत्मीय प्रेम, साहस, धैर्य, प्रतिभा दुपिं कर्तव्यनिष्ठ कवि, च्वमि व भिक्षुपिनि उद्योग व साधनां थ्व भाषा साहित्ययात, म्वाकावं तल, प्रतिभाया बलं साहित्य च्याकावं तल । जेलय् लाःपिसं जेलयात बन्धनागार मखु साहित्य साधनागारय् हिला बिल । नेपालं पितना छोपि भिक्षुपिसं भारत, थाइल्याण्ड, बर्मा, श्रीलंका इत्यादि थाय् थासय् थ्यँक निर्वासित जीवन हना निर्वासन मखु नेपालभाषाया बौद्ध वाङमयया व आधुनिक साहित्यया थी थी विधा पिना बुइका ब्वलंका व्यापक यात । थुकथं नेपालभाषायात व बौद्ध धर्मयात राणा शासकतय्सं दमन याःगुलिं उकिया प्रतिरोधया रूपय् बुद्ध धर्मया उत्थान व नेपालभाषाया उत्थानया आन्दोलन नाप नापं न्हयात । बुद्ध धर्मया प्रचार प्रसार यायेगु रूपय् माध्यम भाषा कथं नेपालभाषायात न्हयचिका न्ह्यां वन ।

जुद्धं शम्शेर वि. सं. २००२ सालय् मुख्य मुख्य राजबन्दीतय्त जक कुना मेपिं सकसितं तोता हःबले नेपालभाषाया साहित्यिकपिं नं पिहाँ वये खन । वि. सं. २००३ स श्रीलँकां नारद स्थविरया नेतृत्वय् वःगु बौद्ध शिष्ट मण्डलं प्रधानमन्त्री पद्म शम्शेर नाप लाना खँल्हांबल्हा याःगुया सकारात्मक प्रतिफल स्वरूप नेपालं पितना छोपिं भिक्षुपिं दुत काल, नेपालभाषा सफू पत्रपत्रिका प्रकाशित याये जिल, सरकारी भंसार व हुलाकं नेपालभाषाया सफू पत्रिका मपंसे जाँच याना सरकार-विरोधी मजूसा त्वःता बीगु यात । हाकिम मास्टर खड्गमान मल्लयात जाँच याके बिया नेपालभाषाया सफूत प्रकाशन यायेत स्वीकृति बीगु व्यवस्था यात । अर्थात नेपालीभाषा प्रकाशिनी समिति अन्तर्गत हे नेपालभाषाया कृति जाँच याइगु छगू कथंया सेन्सर वोर्ड दयकल । नेपालय् प्रकाशनया अनुमति कया छापे जूगु न्हापांगु नेपालभाषा सफू रत्नध्वज जोशीजुया चीधंगु खण्डकाव्य नारदमोह खः । थुकथं २००७ तक राणाकालय् हे ११५ गू नेपालभाषां सफू प्रकाशनया अनुमति काःगु खः । जेलय् दुने

च्वया तःगु अप्व धैथें नेपालभाषाया पाण्डुलिपित ४ दँया दुने सफूया रूपय् प्रकाशित जुल । थुपिं कृतितय् च्वमिपिं हे न्हूकथंया नेपालभाषा साहित्यया आधार स्तम्भ खः ।

थुकथं नेपालभाषाया सफू प्रकाशनप्रति राणा प्रधानमन्त्री पद्म शम्शेरं छुं भति उदार नीति काये न्हयो हे नेपालभाषाया प्रचार प्रसारय् हिन्दी "धर्मदूत" पत्रिकां छगू महत्वपूर्ण पलाः छित । धर्मादित्य धर्माचार्य ने.सं. १०४५ स कलकत्तां 'बुद्ध धर्म' पत्रिका पिकया न्हयाके धुँकूगु बुद्ध धर्म व नेपालभाषा प्रचार प्रसारया गति छुं दँ दिना च्वंबले सारनाथया महाबोधि सोसाइटी पाखें पिहाँ वया च्वंगु हिन्दी धर्मदूत पत्रिकाय् नेवाः भासं नं छपू निपू लेखत तया हानं न्हयाका यंकल । गुगु ई नेपालय् जेलकालीन ई खः । थ्व हे इलय् बुद्ध धर्म प्रति अगाढ श्रद्धा दुपिं मातृभाषा प्रेमी भिक्षुपिं उपासकोपासिकापिसं थ्व पत्रिका प्रकाशनय् तःधंगु ग्वाहालि यात । 'धर्मदूत' पत्रिका भंसारय् रोके मयासे पित बिया हगुलिं स्वनिगः व नेवाः वस्ती दुगु थासय् प्रचार जुया वन । दबे याना तःगु बुद्ध धर्म व नेपालभाषा हानं छयँ ल्हव्ना हःबले समान अधिकार बीगु पक्षय् मदुपिं राणातसें अनेक म्वा मुदुगु द्वपं बिया बुद्ध जन्म भूमि नेपालं भिक्षुपिन्त पितना छ्वल । निर्वासनय लाःपिं भिक्षुपिं नं भारतया कुशिनगर, सारनाथ अले श्रीलंका, बर्मा आदि देशय् वना धर्म अध्ययन लिसें माँभाय् थकायेगु उद्देश्यं तापाक च्वना च्वंसां धर्मदूतय् लेख छ्वयेगु याना बिज्यात । वथें तु स्वनिगलय् च्वना च्वंपि भिक्षुपिं व उपासकोपासिकापिसं नं गथे जिल अथे याना पत्रिका पिकायेगुली तःधंगु तिबः बियाच्वन । ल्हासाया नेवाः व्यापारीपिसं नं बखतय् बखतय् चन्दा मुंका प्रकाशनय् ग्वाहालि बिया च्वन । नेपालभाषाया मुक्कं लेख दुगु धर्मोदय पत्रिकाय् नं उतिकं लेख बिया थःगु मांभाषा धर्म प्रचार व सामाजिक जागरण लिसें साहित्यया धुकू जायेकेगु ज्या जुल ।

थजागु समयावधिया विशेषता पाखे निर्देशित यासे कवि चित्तधर हृदयं प्रसंगवश थथे च्वया दी - "भीगु साहित्यया इतिहासय् थ्व आश्चर्यपूर्ण ई खः गुगु कि मेपिं जनतापिनि इतिहासय् तसकं थाकुसे च्वँक दइला । नेपालभाषाया साहित्यिक ज्या खँ थजागु सामाजिक परिवेशय् कोचाःगु मखु गन वास्तवय् जुइमाः गु खः । बरु जेलया छगू चीधंगु कोठाय् अथवा विदेशी भूमिया मस्यूगु मथूगु परिवेशय् गन नेपालभाषा ल्हाइ हे मखु अन नेपालभाषा साहित्यं विकास याना च्वंगु खः ।"[७]

थुकथं नेपालभाषाया प्रचार प्रसार छुं हदतक हाकनं न्ह्यज्याये फूगु वातावरण वःगुली "धर्मदूत" पत्रिकाया अविस्मरणीय योगदान दु ।

---

७. कृष्णप्रकाश श्रेष्ठ, नेपालभाषा साहित्य, (मस्कोः हिमाल प्रकाशन गुठी, वि.सं. २०५४) पौ ४५-४६

अध्याय-३

महाबोधि सभा व 'धर्मदूत' पत्रिका

३.१. बुद्धया धर्मदूत मण्डल व अनगारिक धर्मपाल

नेपाःया बुद्धधर्म व नेपालभाषा पुनरुत्थान यायेया लागी नेपाःया सपुत कायमचा धर्मादित्य धर्माचार्य कलकत्तां न्हयाकूगु 'बुद्धधर्म' -लिपा बुद्ध धर्म व नेपालभाषा) पत्रिका ५ दँ चले याना विभिन्न कारणं दिके माःवले उकिया परिपूर्ति यायेत १२ दँ सारनाथया महाबोधि सोसाइटीं पिकया च्वंगु हिन्दी "धर्मदूत" पत्रिकाय् नेपालभाषा नं दुथ्याका नेपालभाषाया माध्यमं धर्म प्रचार यायेगुली ग्वाहालि यात ।

महाबोधि सोसाइटी सन् १८९१ या मेइ ३१ खुन्हु अनगारिक धर्मपालजुं स्थापना याना बिज्यागु खः । बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार यायेगु तातुना बौद्ध तीर्थस्थलया भ्रमणय् वंबले अन अनयागु स्थिति स्वया अव्यवस्थित रूप खना स्यना च्वंगु थाय् बाँलाक सम्भार याना बुद्धया शिक्षा थासं थासय् फैले यायेत कोलोम्बोया प्रधान नायक महास्थविर हिक्कदुवे सुमंगल अध्यक्ष, बौद्ध झण्डाया निर्माता हेनरी स्टील ओल्कोटजु मुख्य सल्लाहकार व निर्देशक अले अनगारिक धर्मपाल महासचिव जुया बुद्धगया महाबोधि सोसाइटी स्थापना याना बिज्यागु खः । धर्म प्रचार ज्या बुद्धगयाय् च्वना क्वातुक ज्या यायेत यक्वं अवरोधत वःगुलिं महाबोधि सोसाइटीया कार्यालय सन् १८९२ या शुरु कलकत्ताय् ल्हयया येंकल । अले मेइ महिना निसें कलकत्तां महाबोधि अंग्रेजी मासिक पत्रिका प्रकाशन यात । उबले बुद्धगया बंगाल प्रान्तय् लाःगुलिं उकिया सदरमुकाम व राजधानी कलकत्ताय सन् १८९२ स कार्यालय तल । अनंलि १८९२ या मेइ निसें :बजबदयमजष मासिक पत्र अंग्रेजीं पिकाल । थ्व पत्रिकाया सम्पादन धर्मपालजुं थःम्हं हे याना यकव थासय् पत्रिका छ्वया प्रचार यात । थ्व हे पत्रिकाया पाखें प्रख्याति कया दीम्ह धर्मपाल अमेरिकाया शिकागोय् सन् १८९३ स जूगु विश्व धर्म महासम्मेलनय् ब्वति कया विभिन्न थासय् बुद्ध धर्म सम्बन्धी गहन रूपं प्रभावित जुइक प्रवचन याना यक्व हे प्रचार याना बिज्यात । अमेरिकां लिहाँ वया च्वंबले जहाजय् नाप लाःम्ह अनगारिक धर्मपालया उपदेश व व्यवहारं प्रभावित व थःगु जीवनय् तःधँगु सुधार जूगु वाःचायेकूम्ह होनोलुलुया मेरी फोस्तरं धर्मपालया बुद्ध धर्मयात हानं म्वाका संसारभरय् प्रचार यायेगु ग्वःसा ताःलाकेत माःबलय् माःकथं माक्व धयाथें आर्थिक सहयोग याना बुद्ध धर्मय् तःधंगु सेवा याना दिल ।

भगवान बुद्धं न्हापांगु धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र देशना याना बिज्यागु थाय् सारनाथ पाःताः जुया व ख्वाः थ्व ख्वाः मदुगु अवस्थाय् लाना च्वंगु खंका वंम्ह धर्मपालं थ्व थाय्यागु मर्मत सुधार यायेगु उद्देश्यं थःमामं ब्यूगु खुसः तकां छकू जग्गा न्याना सन् १९०४ स अन कोठा छकू दयेका धर्मप्रचारया ज्या धमाधम न्हयाका यंकल । अन च्वंबलय् हे वसपोलं एशिया, यूरोप व अमेरिका थी थी देय्त चाहिला बुद्धया करुणा, शान्ति व मैत्रीया सन्देशं मनूतय्त तसकं प्रभावित याना धर्मप्रचार यायेगु लिसें थाय् थासय् महाबोधि सोसाइटी स्थापना याना यँकल ।

अनगारिक धर्मपालया कुतलं हे कलकत्ताय् नं बुद्धया अस्थिधातु तया धर्मराजिक बिहार दयेका २० नोवेम्वर १९२० स बंगालया गभर्नर लर्ड रोनाल्डसेया ल्हातिं उद्घाटन जुसेंलि भारतया जगत प्रसिद्ध महाबोधि सोसाइटीया मुख्य कार्यालय थन हे थातं च्वन । भारतया जक मखु विश्वया हे स्थविरवाद बुद्ध धर्मया केन्द्र थन जुल । श्रीलंकायात विदेशी साम्राज्यवादं धार्मिक, शैक्षिक, आर्थिक

सांस्कृतिक, शोषणं मुक्त यायेत मचाबले निसें मद्दिक संघर्ष याना वया च्वंम्ह धर्मपालयात प्रथम विश्व युद्धया इलय् युद्ध शुरु जुसां निसें न्यादँतक कलकत्ता शहर तोता वने मदयेका ब्यूगु खः । उजागु अवस्थाय् हे छथासं च्वना ज्या यायेगु अवसर पिकया महाबोधि सोसाइटीयात अझ क्वातुक्क संगठित याना बुद्ध धर्म प्रचार व सोसाइटीया लागी तः धंगु ग्वाहालि याना बिज्यागु खः ।

बुद्धं बुद्धत्व लाभ याना कया बिज्यागु थाय् बुद्धगया धर्मपालजुं सन् १८९१ जनवरी २२ य् चाह्न्यू वंबले उगु थाय् महन्ततय् ल्हाती लाना दुर्दशाय् लाना च्वंगु खंका बोधिज्ञान लाना बिज्यागु बज्रासनय छयं दिका "थुगु थाय्यात बौद्धतय्गु याना बौद्ध मात्राया पवित्रगु सवोत्कृष्ट तीर्थयात संसारया दकव बौद्धयागु मंकाःसम्पत्ति याये । बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु ज्याय् समर्पित जुइ" धैगु प्रण याना बुद्धगयाय् च्वना संघर्ष याना च्वन । मेमेथाय् च्वं वंसानं बुद्ध गया मन्दिरया बारे सः थ्वयेका हे च्वंच्वन । थुकी सना च्वंच्वं महन्तया मनूतय्सं दायेका च्वने माःसां, ब्रिटिश सरकारं सहायता मयाःसां अले विभिन्न थरीया अपमान, ब्वःनये माःसां छत्तिं नं लिमच्यूसे थःगु जीवन कालय् बौद्धमार्गीपिनि अधिकारय् कायेत जीवनभर संघर्ष याना वना लिपा भारत भारतीयवासीपिनिगु जुसेलिं सन् १९४८ नोवेम्वर ७ खुन्हु बुद्धगया मन्दीरया विधेयक पास याना बौद्ध पदाधिकारीपिं बहुमतय् दुथ्याका कमिटी निस्वन । थुकथं महाबोधि सोसाइटी न्हापालाक स्थापना जुगु बुद्धगया मन्दीर बौद्धमार्गीपिनि अधिकारय् कायेगु धर्मपालजुया म्हगस पूवना अनं धर्मप्रचारया ज्या छासिकथं न्हयांवन । थौकन्हे नं महाबोधि सोसाइटी बुद्धगया शाखां निशुल्क वासःबीगु उपचार यायेगु, मस्तय लागी स्कूल खोले यायेगु, धर्मशालाय् तीर्थयात्रीपिन्त सत्कार सम्मान यायेगु याना सामाजिक व धार्मिक ज्याखँ याना वयाच्वंगु दु । अथे हे 'सम्बोधि' धैगु पत्रिका नं पिकया च्वंगु दु ।

३.२. 'धर्मदूत' पत्रिका प्रकाशन

नेपालया लुम्बिनी जन्म जुया बिज्याम्ह सिद्धार्थ गौतम ३५ दँया उमेरय् बुद्धगयाय् बोधिज्ञान लाभ याना कया सारनाथया ऋसिपतन मिगदायय् न्याम्ह भिक्षुपिन्त न्यापांगु धर्मचक्र सूत्र प्रर्वतन याना बिज्यात । धर्मप्रचारया माध्यमं बुद्ध शासनय् भगवान बुद्ध सहित ६१ म्ह अरहन्त भिक्षुपिं दयेधुका वसपोल कारुणिक बुद्धं भिक्षुपिन्त सःता 'चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय.......।' धैगु वाक्य छयला संसारया आपालं प्राणीपिन्त हित सुख कल्याणया निंतिं चाह्न्यू धका छपु लँपुं निम्ह मवंसे छम्ह छम्ह जक वनेगु याना विभिन्न थासय् धर्मदूत खटे याना बिज्यात । धर्मदूतया रूपय् वंपि भिक्षुपिंस थी थी थासय् वना मैत्री करुणा व शान्ति अले दुःखं मुक्त जुइगु उपदेश याना आपालं सत्व प्राणीपिन्त हित सुख उपकार याना बिज्यात। बुद्ध परिनिर्वाणं लिपा भिक्षुपिसं बुद्धया उपदेश व शिक्षा प्रचार याना बिज्याना च्वन । भारत वर्षय् सम्राट अशोकं कलिंग युद्ध खना भयभीत जुया बुद्ध धर्म ग्रहण यासेंलि धर्म प्रचार यायेगुली तःधंगु तिबःजुल । धर्मदूत मण्डल दयेका थाइल्याण्ड, बर्मा, काश्मिर, श्रीलंका, हिमवत प्रदेश (नेपाल) आदि देशय् छ्वया बुद्धया शिक्षा प्रचार याके छ्वत । धर्मदूत मण्डलं प्रभाव तःथाय् बुद्ध धर्मया यक्वं प्रचार जुयावन । धर्मदूतया रूपय् च्वना च्वपिं भिक्षु भिक्षुणी उपासक उपासिका पिसं बुद्ध धर्मया अभिवृद्धि उन्नतिया निंतिं यक्व बलिदान बिया वन । खुक्वःतक जुइ धुंकूगु संगायाना बुद्धया शिक्षा व उपदेशत संग्रहित त्रिपिटक सफू ताम्रपत्र, शिलालेखय लिपिबद्ध जुया संरक्षित जुल । धार्मिकपूर्वक राज्य चले याइपिं जुजुपिसं थःहे धर्मदूत जुया धर्मप्रचार लिसें प्राणीपिनि कल्याणया निंतिं ज्या याना वन । धर्मदूतपिनि कुतलं हे तक्षशिला, नालन्दा, बिक्रमशिला आदि विश्वविद्यालय स्थापना जुया शिक्षा प्रचारय् नं तःधंगु योगदान जूवन ।

१२-१३ औं शताब्दी पाखे व लिपा बुद्ध धर्म विरोधी शासकतय् पाखें थ्व धर्मयात स्यंकेत अनेक षडयन्त्र यात । बौद्ध भिक्षुपिं स्यायेगु, विहार थुना बीगु, बौद्ध धर्म ग्रन्थ छ्वयका बीगु, स्यंका बीगु कारणं याना छगू इलय् भारतं बुद्ध धर्म हे लोप जुया वँथे ह्रास जुया वना च्वंगु खः । बुद्धया घटना लिसे सम्बन्धित बौद्ध तीर्थस्थलत उखेला थुखेला मदया अस्तित्व हे मदुगु थेँ जूवन । बुद्धया शिक्षा छु खः धका नं मसिल ।

थथे विभिन्न प्रकारं भारतय् बुद्ध धर्म ह्रास जुया च्वंबले श्रीलकां अनगारिक धर्मपाल वया थेरवाद बुद्ध धर्मयात धिसिलाक्क स्वना बिल । अस्तित्वय मवये धुंकूगु बौद्ध तीर्थस्थलत संसारया मनूतय न्हयोने ब्वया बिल । बुद्धया शिक्षा व्यापक रूपं प्रचार प्रसार यायेत थाय् थासय् महाबोधि सोसाइटीया स्थापना याना यंकल । बुद्धधर्म उद्धार यायेगु हे थःगु लक्ष्य दयेका थःगु सम्पूर्ण जीवन करुणाया भूमिइ फुका बिल । वसपोलया कारणं सारनाथ विश्वया मानचित्रय् स्थापित जुइ फत । सन् १९२२ य् शिलान्यास याना १० दँ लिपा १९३२ स दयेके सिधःगु सारनाथया मूलगन्धकुटी विहारया निर्माणय् अनगारिक धर्मपालया अतुलनीय योगदान दु । बुद्ध शासनय् प्रब्रज्या सुख अनुभव याना प्रचार प्रसार यायेगु तातुना सन् १९३१ जुलाई १३ य् श्रामणेर प्रब्रज्या अले १९३३ जनवरी १३ य् उपसम्पदा भिक्षु भेष नं सारनाथय् कया बिज्यात । थुकथं बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार याय्गुली उगु समयया निम्हम्ह अशोकया रूपय् धर्मदूतया ज्या यायां सन् १९३३ या अप्रिल २९ स थःगु अनित्य देह सारनाथय् त्याग याना बिज्यात ।

धर्मपालया देहावसनं लिपा नं महाबोधि सोसाइटीया धर्म प्रचारया ज्या खँ न्हयाना च्वन । सभां पाखें अंग्रेजी भासं 'महाबोधि' पत्रिका कलकत्तां पिकया तःगु खः । भारतया स्थानीय जनतापिंत बुद्ध शिक्षा प्रचार यायेगु लक्ष्य तया अप्वसिनं थूगु, ल्हाइगु जनभाषा हिन्दीं 'धर्मदूत' लयपौ सारनाथ महाबोधि सभाया पाखें पिदन । महाबोधि सोसाइटीया उबलेया महासचिव श्री देवप्रिय बलिसिघेंया विशेष कुतलं सन् १९३५ या बैशाख पूर्णिमा निसें प्रकाशन शुरु जुल । बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु उद्देश्य तया पिकाःगु थ्व पत्रिका नेपालय् वःबले अप्वसिनं ययेकल । माग बढे जुल । दँ ५ ल्याः ८ य् छगू सुचं छापे जुल गुकी चोया तःगु खः - 'अनुभव से मालुम हुआ है कि 'धर्मदूत' के कुछ प्रेमियों को नेपाल में भाषाका कठिनाई रहती है । उनका लाभ के लिए 'धर्मदूत' के आगामी अंक से आरम्भ करके प्रत्येक महीने एक लेख नेपाली (गोर्खाली) भाषां में प्रकाशित करने की योजना की गई है" । -अनुभवं सी दत कि वय्कपिनि लाभया लागी धर्मदूतया आःवइगु अंक निसें प्रत्येक महीनाय् शुरु कथं छपु लेख नेपाली गोरखाली भाषां नं छापे यायेगु योजना याःगु दु) ।

थ्व सूंच कथं दँ ५ या ल्याः ९ व १० य् 'धर्म संग्रह' शीर्षकय् निपु लेख नं प्रकाशित यात । धर्मदूतया नेपाली ग्राहकया रूपय् जुया च्वंपिं आपालं नेवाःतय्सं गोरखाली भाषाया सट्टा नेपालभाषां लेख तयेमाः धका आग्रह याना पौ च्वल । खुसी बाः वः थें सलसः पत्र वःबले धर्मदूतया सम्पादकं थःपिं नेवाः भाय् मसःगु व नेवा भाय् सःपिं व्यक्तिपिसं नेपालभाषा खण्डया सम्पादन यायेगु जिम्मा काःसा सम्भव जुइ धका छगू सुचं पिकाल-

'धर्मदूत' में जव से यह सूचना छ्पी है कि उसमे एक लेख प्रतिमास गोर्खाली में भी देनेका प्रयत्न किया जायेगा, हमारे पास नेपाल के 'धर्मदूत' के प्रेमीयों के पत्रों का ताँती लग गया है, जिन्हे पाकर हमे बडी प्रसन्नता हुई है । प्राय : सभी पत्रो प्रेषकों का आग्रह है कि लेख गोरखाली की बजाय यदि नेवारी में हो तो नेपाली पाठकों को विशेष सुविधा होगी । हम उनके विचार से पूर्णतः सहमत है, लेकिन विचारे सम्पादकका दुर्भाग्य है कि वह नेवारी भाषा से सर्वथा अपरिचित है । गोरखाली और हिन्दी बहुत कुछ एक दूसरे के समीप होने से किसी न किसी तरह काम चल सकता

है, लेकिन जिस भाषा के उसे कुछ भी परिचय नहीं उस भाषा में लेख छापना जिन लेखों को सम्पादक समझ नहीं सकता, उन्हे छापना तथा प्रकाशित करने कि जिम्मेवारी लेना, हमारी ही दृष्टि में नहीं हमारा विश्वास है हमारे प्रेषक महानुभावों की दृष्टि में भी दुस्साहस ही होगा ।" धर्मदुतय् जब उगु सूचना छापे जुल उकी छगू लेख प्रत्येक महीनाय गोरखाली नेपालीभाषा नं बिइगु प्रयत्न यायेगु जुइ जिमिथाय् नेपा:या धर्मदूत प्रेमी तय्‌गु आपालं पत्रत थ्यना च्वंगु दु । गुगु प्राप्त जुगुलिं तसकं प्रसन्न जुया च्वंगु दु । प्राय फुक्क पत्र छ्वया ह:पिनिगु आग्रह दुकि लेखत गोरखाली सोयानं नेवारी हे जूसा नेपाली पाठकतय्‌त विशेष सुबिधा जू वइ । जिपें थुमिगु विचार प्रति पूर्णरपं सहमत जू तर विचरा सम्पादकया दुर्भाग्य छु धा:सां वयक नेवारी भाषा प्रति अपरिचित जुया च्वन । गोरखाली व हिन्दी निताया दत्थुइ तसकं लिक्कगु स्वापू दुगुलिं छुं नं छु् कथं ज्या चले जू व: । तर गुगु भाषाया छुं परिचय मदु उगु भाषां लेख छापे यायेगु गुगु लेखयात सम्पादकं थुइके मफु उगु छापय यायेगु वा प्रकाशित यायेगु जिम्मेवारी कायेगु जिमिगु दृष्टिं भ्याबय् मजूगु व जिमित विश्वास दु जिमि प्रत्येक महानुभावपिनिगु दृष्टिं नं दुस्साहस हे जुइमा ।[८]

थ्व सूचं पिकया ११-१२ अंक छक्वलनं पिहाँ वया विशेष कारणबश दँबदँ पत्रिका बन्द जुल । थ्व अवधि दुने श्रामणेर महानाम कालिम्पोङं कलकत्ता आदि थासय् च्वं च्वं लिपा सारनाथ थ्यँक: बिज्यागु ख: । अथे जुया वसपोलयात सम्पादक जुइगु मौका प्राप्त जुल । धर्मदूतय् प्रकाशित जुइगु नेपालभाषाया लेखया सम्पादन यायेगु जिम्मा श्रामणेर महानामं कायेगु यायेवं दँ बदँ दिना वि.सं. १९९७ चैत्र निसें दँ ६ ल्या १ या रूपय् हाकनं पिदंगु शुरुया अंकनिसें नेपालभाषां नं लेख छापे जुल । 'नेपालया सज्जन पाठकपिंके' धैगु छगू सूचं बिया उकिया क्वसं वसपोलया हे 'शील' शीर्षक न्हापांगु लेख शुरु जुल । लिपा प्रत्येक अँकय् निगू प्यंगू लेख नेपालभाषां तयेगु याना हल । 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' पत्रिकाय् न्हयाका हानं दिके माला च्वंगु च्वमिपिनि ल्हा: थ्व पत्रिकां जयेका बिल । थ्व पत्रिकां याना नेपालभाषाया कवि लेखकपिं सुंन ल्हा:प्व: चिना च्वने म्वा:ल । झीगु भाषाया मेमेगु सफू भंसारं पोष्ट अफिसं मतोतुसां थ्व पत्रिका दुहा वया नेवा: बस्ती दुगु थासय् फैले जुया च्वन । देश दुने व पिने च्वना भाषा व धर्मप्रचारय् सक्रिय जुया च्वंपि नेवा: बौद्ध भिक्षुपिं व उपासक १०६८ यँला तक नेपालभाषा माध्यमं बुद्ध धर्म व संस्कृतिया च्वसू व समाचारत च्वना पिदन । नेपालभाषा खण्ड दुतिनेगु शुरु जुसां निसें थी थी बाखँ, जीवनी, निबन्ध,कविता, ज्ञानमाला में आदि दुथ्याका ३६ म्ह (१४ म्ह भिक्षु श्रामणरे पिं १० म्ह नेपाली व ४ म्ह विदेशी) अले २२ म्ह गृहस्थी उपासकोपासिकापिं मुक्कं) च्वमिपिनि १२७ पु च्वसूत पिदँगु ख: । उकिया नापं नेवा: भासं सफू म्हसीके, बुखँ सुचं; हिन्दीं बुखँ व सुचं अले नेवा: च्वमिपिनि हिन्दी च्वसुत व नेपालीभाषां बिज्ञापन नं पिहाँ व:गु दु । मुख्य याना थुजागु लेख सामग्रीत धार्मिक चरित्रया जुइगु स्वाभाविक हे ख: । विभिन्न थासय् च्वनाच्वपिं नेवा: व्यापारीतय्‌सं थ्व पत्रिकाया स्थायित्वया निंतिं कोषय् भिंन्यास: तका सिकं अप्व: दां चन्दा स्वरूप बिया फूचागु ग्वाहालि याना न्हयाका त:गु ख: ।

वि. सं. २००१ श्रावण १५ गते जुद्ध शम्शेरं बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेत टेवा बिया बिज्याना च्वंपि नेपाली भिक्षु श्रामणेरपिंत देशं निष्काशन या:बले निष्काशित भिक्षुपिं मध्ये गुलिं सारनाथया मूलगन्धकुटी विहारय् च्वना विस्तृत सहलह ब्याका कुशीनगरया वयोवृद्ध भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविर -सन् १८७६-१९७२) या अध्यक्षताय् सन् १९४४ नोभेम्वर ३१ खुन्हु 'धर्मोदय सभा' या स्थापना यात । 'धर्मोदय सभा' स्थापना जूगु ३ दँ लिपा बुद्ध धर्म व नेपालभाषायात जीवित यायेगु उद्देश्यं 'धर्मोदय' नां या मासिक पत्रिका कालिम्पोङ सन् १९४७ निसें प्रकाशित जुल । थुकिया सम्पादन

---

८. रत्नसुन्दर शाक्य, 'भिक्षु महानाम महास्थविर' बैशाख महोत्सव -यल: रत्नाकार महाविहार, ल्या: २, ने.सं. १११८) पौ ६१

भिक्षु अनिरुद्ध व धर्मदूतय् नेपा भाषा खण्डया सम्पादन याना अनुभव मुंके धुंकूम्ह भिक्षु महानामं याना बिज्यागु खः । धर्मोदयं सभां मुक्कं नेपालभाषाया लेखत दुथ्याका 'धर्मोदय' पत्रिका पिकायेवं 'धर्मदूतं' उकियात सहर्ष स्वीकार याना लेखत 'धर्मोदय'य छ्वयेया निंतिं सुचं बिया इनाप याना पाःब्वः लःल्हात । 'धर्मोदय' पत्रिका नेवाः भाषा प्रेमीपिनि ग्वाहालिं न्हापांया निगू दँ कालिम्पोङ अले स्वंगूगु दँ निसें कलकत्तां प्रकाशित जुया १३ दँ तक (१४६ अंक) चले जुल ।

महाबोधि सभां थःगु पत्रिका धर्मदूतय् नेपालभाषायात थाय् जक ब्यूगु मखु सभाया हे तर्फं नेपालभाषाया निगू सफू नं प्रकाशित याना ब्यूगु खः । 'पूजा विधि' अले 'शील व मैत्री भावना' धैगु निगुलिं सफू भिक्षु समन वात्स्यायनं च्वःगु यात नेपाःया भिक्षु महाप्रज्ञां नेपालभाषां अनुवाद याना तःगु उपि सफूत वि. सं. १९९८ य् प्रकाशनय् हःगु खः ।

धर्मदूतय् नेपालभाषाया न्हापांगु लेख श्रामणेर महानामया 'शील' खःसा दकले लिपाया लेखनं बसपोलया हे 'दिशा पूजन' निबन्ध खः । थ्व पत्रिकाय् यक्व लेख पिहां वःगुली भिक्षु अमृतानन्दयां ३६ पु लेख, भिक्षु सुबोधानन्दया १३ पु, भिक्षु महाप्रज्ञाया ९ पु लेख पिहाँ वःगु दु । अथे हे मोतिलक्ष्मीया ५ पु लेख अले भुवनलाल प्रधानया ३ पु लेख पिदंगु खः । मिसा च्वमिपिं मध्ये मोतिलक्ष्मी उपासिका छम्हयां छम्ह जक खः ।

'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपालभाषा खण्ड तयेधुकां जम्मा ८० गू अंकय् ७७ गुलिइ नेपालभाषाया लेख दुथ्याःगु दू । जम्मा ३४ म्ह च्वमिपिनि १२७ पु रचना प्रकाशित जूगु दु । (लितँसा.....स्वयादिसं) थुगु प्रकारं सारनाथया महाबोधि सभा एवं धर्मदूत पत्रिकां नेपालय् बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेत अले नेपालभाषाया विकास यायेत ब्यूगु योगदान अतुलनीय जू ।

बिचय् २० दँ या अन्तराल लिपा महाबोधि सभा इण्डियाया महासचिव भिक्षु दोदामगोद रेवत थेरया प्रधान सम्पादकत्वय् हानं धर्मदूत पत्रिका प्रकाशनय् हयाच्वंगु दु । धर्मदूत पत्रिका प्रकाशन यायेगु लिसें महाबोधि सोसाइटी, सारनाथ शाखां विभिन्न सामाजिक, धार्मिक ज्याखँत न्ह्योने न्ह्याका यंका च्वंगु दु । पूजापाठ, पुस्तकालयया बाँलाक व्यवस्था यायेगु, सफू पत्रिका प्रकाशन यायेगु, आधुनिक जमाना अनुसारं शिक्षा बीत कलेज, मस्तय्त शिक्षा बीत एचषबचथ क्अजयर्या, मिसा मस्तय, निंतिं न्ष्चकि व्गलष्यच ज्ष्नज क्अजयर्या अले धर्मशाला स्थापना याना तीर्थयात्रीपिन्त सेवा यायेगु निसें कया Museum या निर्माण नं यानातःगु दु । गुगु म्युजियमय् धर्मस्थलं छ्यला थकूगु सामानत प्रदर्शन याना तःगु खः ।

अनागरिक धर्मपालया जन्मदिवस व मूलगन्धकुटी विहारया स्थापना दिवस तःधंक समारोह न्यायेका प्रचारप्रसारय् अप्क न्ह्यग्वाना च्वंगु दु । थौकन्हे प्रकाशनय् हयाच्वंगु धर्मदूतय् हिन्दी व अंग्रेजी निगू भाय छ्यला तःगु दु । पत्रिका अर्धवार्षिकया रूपय् कार्तिक पुन्ही व बैंशाख पुन्ही खुन्हु निक्व पिकायेगु याना च्वंगु दु । धर्मदूतय् केवल बौद्ध धर्म, कला, संस्कृति, साहित्य, पुरातत्व आदि सम्बन्धी लेख जक प्रकाशित यायेगु याना न्हयाका तःगु दु ।[९]

९. धर्मदूत (सारनाथः महाबोधि सोसाइटी, ई.सं.१९९८) पौ ५८

अध्याय-४.

च्वमिपिनि परिचय

वंगु अध्यायय् धाये धुथें धर्मदूतया नेपालभाषा खण्डया प्रमुख लेखकपिं बौद्ध भिक्षुपिं खः । वसपोल पिसं भगवान बुद्धया सन्देश नेपाली जनताया दथुइ प्रचार यायेगु व स्थविरवादया पुनरुत्थान यायेगुया लागिं जक मखु नेपालीभाषाया साहित्यया विकासया निम्तिं नं महत्वपूर्ण योगदान बिया बिज्यागु दु । राणा शासनया दमन चक्र न्हयाना च्वंगु घोर अन्धकारपूर्ण कालरात्रीया इलय् नेपालभाषायात रक्षा याना तःपिं वसपोलपिनि योगदान नेपालभाषाया इतिहासय् गुबलें हे लोमंके फइ मखु । "धर्मदूत" पत्रिकाया प्रमुख उद्देश्य बुद्ध धर्मया प्रचार जूगुलिं थुकिया नेपालभाषा खण्डया लेखकपिं मध्ये भिक्षुपिं जक मखु मेपिं लेखकपिनि रचना नं बौद्ध धर्मनापं सम्बन्धित जू , अथेसां नेपालभाषाया माध्यमं च्वया तःगु थुपिं रचनात साहित्यिक दृष्टिं नं महत्वपूर्ण जू अले नेपालभाषाया साहित्ययात संरक्षण व विकास यायेगुली गाक्क योगदान ब्यूगु दु ।

'धर्मदूत' या नेपालभाषा खण्डया विशिष्ट लेखकपिनि छोटकरीं परिचय थन बीगु उपयुक्त जुइ ।

१. भिक्षु महाप्रज्ञा (ने.सं.१०२१-१०९९)

आधुनिक युगय् नेपालय् बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार -पुनरुत्थान) याःपिं मध्ये भिक्षु महाप्रज्ञा प्रमुख व्यक्ति खः । नेपालया यक्व विहारय् बुद्ध मूर्ति दयेका स्थापना यायेगु, चित्र च्वया श्रद्धा आत्मदर्शन विकास यायेगु, अजागु बुद्ध-भजन, बुद्धजीवनी एवं ध्यान भावना सम्बन्धी रचनात च्वयेगु गुगु ज्या भिक्षु महाप्रज्ञापाखें जुल, व नेपालया बुद्ध धर्मया आधुनिक इतिहासया विषय खः ।

नेपालय् व भारतय् नं छगू निगू थासय् थेरवाद कथंया बुद्ध धर्म न्हापां प्रचार याना भगवान बुद्धया शान्ति सन्देश कना आपालं मनूतय्त प्रभावित याना बिज्यांपिं मध्यय् वसपोल अग्रम्हः । बुद्ध धर्मया गहन गम्भीर खँ समेत थःगु सरल सुबोध शैलीं अनेक प्रकारया उपमाद्वारा न्ह्याइपुक, ध्वाथुइक, आकर्षण जुइक कने फूगु वाक्सिद्धि वसपोलयाके दु । प्रश्नोत्तर शैली नं बौद्ध साहित्य बरोबर च्वया बिज्याथें धर्म खँ न्यनीपिन्त लिसः बिया खँ कनेत नं वसपोल न्ह्यवलें न्हयचिला बिज्यात । थ्वीथाय् नेपालय् स्थाविरवाद बुद्ध धर्म प्रचारया मूलहेतु धात्थें धायेमाल धाःसा भिक्षु महाप्रज्ञा हे खः ।

ने.सं. १०२१ सालय् न्हू घः त्वालय् श्रेष्ठ कुलय् जन्म काःम्ह वसपोलया गृहस्थी नां प्रेम बहादुर श्रेष्ठ खःसा सःतेगु नां नानीकाजी खः । बांलागु सः म्येहालेगु प्याखँ हुयेगु बाजा थायेगुली मचां निसें या स्वाभावम्ह जुया ल्याय्म्हबले नारायणहिटी जुजु त्रिभुवनयात सेवा यायेगु मौका प्राप्त यात । वसपोलया व्यक्तित्व गृहस्थी भेषय् नं चीवर वस्त्रय् नं उलि हे थीम्ह वसपोलयात खनवं वसपोलया शरीर व सलं मनूतय्त प्रभावित याः ।

वसपोल ल्हासां निसें म्हदु दना नेपाः वया उगु बखतय् बौद्ध धार्मिक क्षेत्रय् हलचल हःम्ह क्यान्छेलामा पाखें प्रभावित जुया बिज्यात । छिरीङ नोर्बु लामाया संगतंयाना गुम्बाय् वना पल्देन सेरब नामं लामा भिक्षु जुया बिज्यात । महायान बौद्ध धर्म अध्ययन यायेया

निमित्त वसपोल सँदेशय् बिज्यात । अनया गुम्बाय् च्वना वसपोलं महापाल धर्मया अध्ययन व धर्माभ्यास याना बिज्यात । महायान धर्म विषय् थम्हं सयेके सीके धुनेवं नेपालय् वना धर्म प्रचार यायेगु मनसुवा याना नागार्जुन पर्वतया च्वय् च्वना बिज्यात । पलदेन शेरब नां याःम्ह नेवाः लामां नं बुद्ध धर्म प्रचार याइन धयागु खँ सियाः श्री ३ चन्द्र शम्शेरं वसपोलयात व वसपोलया धर्म पासापिन्त वि.सं. १९८२ सालय् नेपालं पिने भारते पितिना छ्वत । भारतय् उखें थुखें चाहिला बोधगया थ्यंवले 'ऊ कोशला' धैम्ह स्थविरवादी भिक्षुयात दर्शन यात । वसपोलया शान्तरूप, पहिरन, व शीलाचरण आदिं प्रभावित जुया महाप्रज्ञाया गुरु छीरिन्नोर्वु सहित ५ म्हसिनं स्थबिरवाद अनुरूप श्रामणेर जुया काषायवस्त्र धारण याना बिज्यात । अध्ययनया सिलसिलाय तिब्बतय् वंबले हानं घ्येंलुया वस्त्र धारण याना बिज्याःम्ह वसपोल लिपा कालिम्पोङं कुशीनगरय् बिज्याबले अनया प्रमुख भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविरयाके बुद्ध धर्म सम्बन्धी ज्ञानत मुंका काल । लिसें वसपोलया हे आचार्यत्वय् हाकनं थेरवाद परम्परा अनुसारं वि.सं. १९८५ पाखे श्रामणेर जुया बिज्यात ।

वि.सं. १९८८ य बर्मा बिज्याना उपसम्पदा जूम्ह भिक्षु महाप्रज्ञा विहारय् च्वना बर्मी भिक्षु पिनि पाखें बुद्ध धर्मया गहन विषय व ध्यान भावना सम्बन्धी खःत सयेके सीके याना बिज्यात । थःम्हं स्यूगु सःगु खँ नेपालय् प्रचार यायेगु तातुना भोजपुर बिज्यात । येय् वये मज्यूगुलिं वसपोल भोजपरय् च्वना बुद्ध धर्मया प्रचार याना बिज्यात । थ्व खबर बडाहाकिमं सीवं भिक्षु महाप्रज्ञा, वसपोलया हे शिष्य श्रामणेर अमृतानन्द व मेपिं ९ म्ह उपासक पिंत वि.स. १९९३ भोजपुरया मल अड्याय थ्यंकल । बडाहाकिमं उगु बखतय् ब्यूगु छुं आरोप थथे खः

१. नेपालं निर्वासित याना तःम्ह व्यक्ति नेपाः वःगु

२. हिन्दूकुलया व्यक्ति जुया नं बुद्ध धर्म प्रचार याःगु

३. अदालतय् जाहेर मयासे बुद्ध मूर्ति निर्माण याना नगर परिक्रमा तकं याःगु ।

भिक्षु महाप्रज्ञा जेलय् कैदीतय्त बुद्ध धर्मया खँ कना धर्मय दुकया बिज्यात । वथें जेलरयात नं मभिगु ज्याया दुष्परिणाम भोगे याये मालीगु खँ कना कैदीतय्त कोर्दा नकेगुलि बचे याना ब्यूगु खः । कैदीतय्गु वेदना न्यना, इमित मानसिक शान्ति बियावं वयाच्वंम्ह भिक्षु महाप्रज्ञा व श्रामणेर अमृतानन्द भोजपुर जेलं बिज्याये त्यंबले कैदीतय्सं कम जक विलाप याःगु मखु । अथे हे धनकुटा जेलय् नं लच्छि कुना वसपोलपिंत हाकनं नेपालं पितिना छ्वत ।

भिक्षु महाप्रज्ञा व श्रामणेर अमृतानन्द भोजपुर काण्ड सिधेका कालिम्पोङया प्रज्ञाचैत्य विहारय् च्वं बिज्यात । गुगु विहार भिक्षु महाप्रज्ञां हे दयेका बिज्यागु खः । चित्र च्वयेगु व मूर्ति दयेकेगुलि ल्हाःन्त्याःम्ह वसपोलं विहारया लागि थःम्हं हे बुद्ध मूर्ति दयेका स्थापना याना बिज्यागु खः ।

वसपोलं नेपालभाषाय् मेमेगु सफू नं च्वया बिज्याःसां वसपोलं च्वया बिज्यागु महत्वपूर्ण सफू "ललितविस्तर बोधिचर्या" खः । महापण्डित राहुल सांस्कृत्यायनं च्वया बिज्याःगु "बुद्ध चर्या" ग्रन्थयात अनुवादयाना" 'ललितविस्तर बोधिचर्या' नां ब्यूगु उगु ग्रन्थ

थ:गु हे स्वविवेकं दयेकूगु प्रेसं वि.सं. १९९४ सालय् शुरु याना १९९७ सालय् सिधेका प्रकाशित या:गु ख: । जम्मा ३२ गु अध्याय् दुगु थुगु ग्रन्थ अर्थाभावं आपा: छापे याये मफुत । ८० गूति जक छापे जुल । खला थ्व हिन्दीया अनुवाद ख:सां नेपालभाषां बांलाक अनुवाद याना बिज्यागु जुल । महत्वपूर्णगु खँ पद्यय् चिना बिज्यागुलिं लुँई नस्वा: थन थें जुल ।

भिक्षु महाप्रज्ञां थम्हं च्वया: व अनुवाद याना १९९७ सालया राजनैतिक पर्व न्ह्योहे नेपालभाषां छापा सफू नेपालं पिने विदेशय् उखे थुखे छापे याना नेपालय् दुत हया बिज्यात । थुकि नेपालभाषा बल्लाकेत आपालं तिब: बिल ।२००३ सालय् भिक्षुत्व तोता: गृहस्थी ल्याहाँ विज्याबले न्हापाथें च्वज्या याना च्वने मलासां च्वयेगु त्व मफिउ । बृद्धावस्थाय् गृहस्थी जीवन तोता बौद्ध ऋषि जुया बिज्याम्ह वसपोलं च्वयेगु ज्या नं मद्दिक न्ह्याका यंका बिज्यात । थुकथं वसपोलं भिक्षु जुया खुगू सफू व बौद्ध ऋषि जुया १० गू सफू च्वया बिज्यागु दु ।

नेपालभाषाया न्हापांगु पत्रिका 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' पत्रिकाय् मेमेपिं कविपिनिगु नं कवितायात थाय् बिसेंली भिक्षु महाप्रज्ञा नं 'प्रज्ञा' नामं कविता प्रकाशित याना बिज्यात । थुगु पत्रिकाया नियमित लेखक मध्यय् वसपोल नं छम्ह ख: । वसपोलं च्वया बिज्यागु कविता व म्ये त:पु मछि हे ज्ञानमालाय् 'प्रज्ञा' नामं प्रकाशित जुल ।[१०]

वसपोलया च्वज्या हिन्दी 'धर्मदूत'य नं नेवा: भासं लेख रचना बिया न्ह्याका बिज्यात । वि.सं. १९९९ आश्विन निसें २००२ चैत्र-बैशाख तकया दुने जम्मा ९ पु लेख व 'प्रज्ञा' नामं निपु लेख याना जम्मा गुपु लेख पिहाँ व:गु दु । वसपोलं लेख च्वया बिज्यागु जक मखु उबलेया धर्मदूतया सम्पादक सुमन वात्सायनं च्वया बिज्यागु निगू सफू 'शील व मैत्री भावना' अले 'पूजा विधि' न थ:गु मां भासं अनुवाद याना महाबोधि सभां हे प्रकाशित याके बिल ।

न्हापां निसें न्ह्याका बिज्यागु च्व ज्या 'धर्मोदय' पत्रिकाय् नं लेख बिया न्हयाका बिज्यात । वसपोलया ने.सं. १०७५ निसें १०७९ तक लेख पिदंगु दु ।

बुद्ध धर्म प्रचारया सिलसिलाय् वसपोलं याना बिज्यागु धर्म सेवाया फलस्वरूप नेपालभाषा साहित्य ख्य:लय् नं महत्वपूर्ण योगदान जुया वंगु दु । वसपोल महाप्रज्ञां बुद्ध धर्मया उत्थानया निमित्त व नेपालभाषाया विकासया लागि याना बिज्यागु ज्या या कदर यासे च्वासापासां 'साहित्य सुता' उपाधिं छायेप्यूगु ख: । वोसपोलयात कर्मस्थानाचार्यया रूपय नं माने याना त:गु दु ।

२. भिक्षु प्रज्ञानन्द (ने.सं. १०२०-१११३)

नेपालय् थेरवाद बुद्ध शाासनया पुनरुत्थानय् महत्वपूर्ण देन बिया बिज्याकपिं भिक्षुपि मध्ये भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर दकसिवे न्ह्यने ला: । ने.सं. १०२० स येयाँ इटुम्बहालय् जन्म जूम्ह वसपोलं १६ दँ या बैशय् ल्हासाय वना २८ दँ या बैंश तक व्यापार याना बिज्यात । अनं गृहस्थी जीवनय बैराग्य चित्त उत्पन्न याना घ्यलूँपाया दीक्षा कया बिज्यात

१०. रत्नबज्र आचार्य "भाषा सेवक महाप्रज्ञा" नेपाल (दँ ४५, थ्यंल्या ८२ वर्षा, ने.सं. १११६) पौ. ३७

हानं वसपोल बौद्ध तीर्थयात्राया झवलय् भारतया कुशीनगरय् बर्मी भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविरया पाखें शुद्ध धर्मया खः न्यना वि.सं. १९८७ स थेरवादी परम्परा कथं श्रामणेर प्रज्ञानन्दजुया बिज्यात ।

श्रामणेर जुइ धुंका येंया किण्डोल विहारय् च्वना वसपोलं बुद्ध धर्मया प्रचार यानाविज्यात । वसपोलं समाजय दया च्वंगु अन्धविश्वास धार्मिक विकृतित मदयकेया लागि बुद्धया अनित्य दुःख व अनात्मया सन्देश प्रचार याना बिज्यात । नेपालय् हानं छक्व परियति प्रतिपति व प्रतिवेध धर्मया प्रचार जुल ।

वि.सं. १९८९ स बुद्ध धर्मया गहन अध्ययन याना बिज्यायेत बर्मा बिज्यात ५ दँ तक अध्ययन याना बिज्यात बर्मा ल्याहाँ बिज्याना वसपोल किण्डोल विहारय् च्वना धर्म प्रचार याना बिज्यात । राणाशासकया प्रचण्ड दमन इलय् नं मग्यासे स्वनिगः व भ्वँत त्रिशुलिया थाय् थासय् वना धर्म प्रचारयाना अन अन च्वपिं मनूतयत धर्मबोध याका बिज्यात । अले आपालं थुगु धर्मय् सम्मिलित जुल । हान पब्रजित जूपि नं दत । बुद्ध धर्मया उन्नति व अभिबृद्धि जुया वःगु स्वये मफुपिं छथ्व मनूतयसं राणातय् थाय् खगुँ मखुगुँ खँ चुगली याःगु कारणं वथें कट्टर पुरोहितपिनिं महितां राणातय् तानाशाही प्रबृत्ति वर्षावास विते च्वना बिज्यापिं ४ म्ह भिक्षु ४ म्ह श्रामणेरपित बुद्ध जन्म भूमि नेपालं वि.सं. २००१ श्रावण महीनाय् देश निर्वासन यात । उकी मध्ये यल सुमंगल विहारय् च्वना बिज्याना च्वम्ह वसपोल भिक्षु प्रज्ञानन्द नं छम्ह खः ।

विदेशय् अध्ययनया नितिं बिज्याबले बुद्ध धर्मया विशाल सफू धुकू खंका थःगु देशय् सफूया तःधंगु अभाव जूगु महशुस याना दुःखित जूम्ह वसपोलं धर्मप्रचारया निति दकले न्हापां तत्कालिन ईयात माःगु सफूत याकनं च्वयेगु, अनुवाद यायेगु व सम्पादन यायेगु याना बिज्यात । विदेश भूमि, युद्धया विभत्स व भयानक इलय् थःगु ज्यू ज्यानया तकं पर्वाह मयासे सफू धराधर पिकया बिज्यात । ने.सं. १०५६ स म्यानमार वनेगु अवलय् लँय् लाःगु रामपुताली, बंगलादेशय् करीव प्यदँ च्वना बिज्यागु इलय् वसपोलया पाखें न्हापालाक नेपालभाषां १) विसुद्धि ज्ञान दर्शन २) बुद्धोपदेश व ३) धातु भेदानुपस्सना सफू हस्तान्तरित जुल । विदेश प्रवासया इलय् वसपोलं रूपान्तरित याना बिज्यागु थुपि सफू तत्कालिन परिप्रेक्षं स्वयेबले थ्व छगू तःधगु दसु व उपलब्धि खः । नेपालभाषा वाङमयया क्षेत्रय् बुद्धया उपदेश व बौद्ध दर्शनया थुपिं सफू छगू तःधंगु अभावपूर्ति जक मखु, आः तकया निंतिं हे प्रगतिया ह्युपाः खः । थ्व वसपोलया थःगु भाषा प्रेम अनुरागया दसु खः । अझ उलि जकु मखु, वसपोलया साहित्यक धार्मिक कृति थम्ह सृजना यायेगु जक याना बिज्यागु मखु मेमेपिन्त नं च्वयेत प्रेरित याना बिज्यागु दु । उदाहरणया लागि वसपोलया बुद्धोपदेश -ने.सं. १०६१) सफू पिहाँवया करिव स्वदँ लिपा भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरया धम्मपदअट्टकथा न्हापांगु भाग -ने.सं. १०५४) पिहाँ वल । वसपोलया हे प्रेरणा व अनुरोधय् भिक्षु सुदर्शन महास्थविरं महामंगल भाग १ व २ च्वका पिकया बिज्यात । थथे हे मेमेपिं च्वमिपित सफू, लेख, कविता, मेँ, नाटक, आदि च्वयेत वसपोलया पाखें प्रेरणा प्राप्त जुगु खने दु ।

वसपोल भिक्षु प्रज्ञानन्द छम्ह बहुमुखि प्रतिभा सम्पन्न बहुभाषा विद जुया विज्यागु कारणं तःगु मछि भाषां च्वयातःगु बुद्ध धर्मयागु सफू ब्वना बिज्याये फु । वसपोल तिब्वती, बर्मी, पाली, हिन्दी आदि भाषां थःगु मांभाय् नेपालभाषां थँ हे सः । उकि वसपोलं थुजागु भाषाय् च्वया तःगु सफूत ब्वनेगु जक याना बिज्यागु मखु थः मां भाय् नेपालभाषां भाय

हिला बिज्याइवले वसपोल अनुवादक थँ मजुसे अन वसपोल मौलिक रूपं च्वइम्ह लेखकया रूपय् खने दु।

वसपोल महास्थविरं गुलि नं उपदेश विया विज्यात व फुक्क नेपालभाषां बिया बिज्यात। गुलिं नं च्वया बिज्यात व फुक्क नं नेपालभाषां भाषी पिनि निति हे च्वया बिज्यात। थुकथं नेपालय् स्थविरवाद बुद्ध धर्मया प्रवेश इल निसें जीवनया अन्तिम दिं तक थःगु धार्मिक जीवनकालया ६३ दँया ई तकया वसपोल प्रज्ञानन्द महास्थविरं गुलि नं कृतित्व सृजना याना बिज्यात फुक्क नेपालभाषां हे याना विज्यात नेपालभाषा वाङमयया क्षेत्रय् बुद्ध धर्म विशेष कथं उल्लेख्य थाय् काये फुगु हे नं वसपोल थें जाःपिनिगु त्याग तपस्यां जाःगु देनं याना खः।

वसपोल स्वयं भाषा, साहित्य सम्बन्धय् विज्ञ मखुसां वसपोल भाषा व साहित्यय् थःगु सृजनशील प्रतिभा छ्यला वसपोलं नेपालभाषायागु धार्मिक साहित्य धुकू जायेकत कुतः याना बिज्यात। प्रारम्भिक इलय् वसपोल यागु पाण्डुलिपि स्वयेगु ब्वनेगु थःगु विचार खंकेगुली ग्वाहालि ब्यूपिं कर्मस्थानाचार्य महाप्रज्ञा व चित्तधर हृदय खने दु।

वसपोलया २१ गू प्रकाशित सफुति अतिरिक्त विभिन्न पत्रपत्रिकाय् बुद्ध सम्बन्धी लेख रचना, भक्ति गीत, ज्ञानमाला, भजन गीत, कविता, न्ह्यसः लिस; प्याखँ आदि कृतित यक्व दु। वसपोलया प्रकाशित सफूत मध्ये दकसिवे गहनगु उत्तमगु ग्रन्थ विसुद्धि ज्ञान दर्शन खः। थुगु छगू सफुती यक्व यक्व बाखं, चरित्र, ऐतिहासिक खँ, अभिधर्मया खँ आदि संकलन जुया च्वंगु दु।[११]

उकि हे थन न्हापांनिसें बुद्ध धर्म व नेपालभाषाया दुथुई गवलें त्वाः मदलीगु व गाक्कं सतीगु स्वापू दया च्वन र प्रज्ञानन्द महास्थविरपिंत साहित्य क्षेत्रय् धार्मिक ग्रन्थया लेखक जक मखु, करुणाया भावना व लोक उपकारया प्रेरणां पिज्वःगु कवितां वसपोल छम्ह बौद्ध भक्ति रचनाया कवि नं खः धका धाः। थुकथं नेपालभाषा व साहित्यय् वसपोलया योगदानयात कदर यासे ने.सं. १०८३ स च्वसापासां भाषा जवाःया सम्मान देछाना तःगु दु।

'धर्मदूत' पत्रिकाय् वसपोलया 'विचार मिखां स्वेगु' छपुयां छपुजक वि.सं. २००० आषाढ महिनाय् पिहाँ वःगु दु। जुद्ध शम्शेरं देश निर्वासन याये १ महिना न्हयो पिहाँ वःगु थुगु लेखय् शील, समाधि व प्रज्ञाया बारे च्वया उपासकोपासिकापिस बाँलाक ज्ञानं विचार याना न्हयोने वनेमाःगु खँ उल्लेख याना तःगु दु।

पत्रिकाय् लेख पिकायेगुली निरन्तरतां बीगु कथं वसपोलं 'धर्मोदय' लय्पती नं ने.सं. १०७३ निसें १०७९ तक बिभिन्न विषयया लेखत च्वया बिज्यागु दु।

---

११. दुण्ड बहादुर बज्राचार्य "भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरया साहित्यिक कृतित्व : छगु अध्ययन" प्रज्ञानन्द स्मृति ग्रन्थ (ललितपुर : प्रज्ञानन्द स्मृति ग्रन्थ प्रकाशन समिति ने.सं. १११५) पौ ७६

३. भिक्षु शाक्यानन्द (१०३१-१११७)

भोजपुर जिल्लाया खिकामाछाय् जन्म जुया नी दँया बैंशय् गृहत्याग याना विशेषं नेपाःया पहाडी लागाय् बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार यायेगुलि वसपोलया तःधंगु योगदान दु । वि.सं. १९९०-१९९७ तक ७ दँ बर्माया मोलमिन शहरय् बुद्ध धर्म या गहन अध्ययन याना बिज्यात । नेपाः या थीथी भागय् भ्रमण याना बुद्ध धर्म प्रचार याना बिज्याम्ह वसपोलं जातिभेदया विरुद्ध सः थ्वयेका व अनुसारं थःगु व्यवहार न्हयाका विज्यागु खः । न्हयाको हे तःधं सा नं सकसित समान व्यवहार याना बिज्याम्ह कोमल स्वभावम्ह भिक्षु खः ।

थःगु विदेशय् अध्ययन सिधयका नेपाःल्याहाँ वया उखें थुखें भ्रमणया लिसें धर्मप्रचार यायेगु सिलसिलाय् वि.सं. २००१ सालं निसें तानसेनया आनन्द विहारय् च्वंना थःगु अन्तिम क्षणतक विते याना बिज्यात । पाल्पा तानसेनय् च्वं बिज्यागु, पाखे हे 'धर्मदूत' पत्रिकाय् वसपोलया 'भुले जुया च्वन' व 'जयमंगल गाथा' निपू लेख रचना पिदंगु खः । गुगु ई राणातय्स नेपाःगालं भिक्षु श्रामणेर पिन्त पितिना तःगु ई खः ।

'धर्मदूत' न्हयाका बिज्यागु च्वज्याय् निरन्तरता विया धर्मोदय पत्रिकाय् नं. ने.स.१०६८-१०७६ तक थी थी विषयया लेखत प्रकाशित जूगु दु । वसपोलया प्रकाशित सफू 'मेरो जीवन यात्रा' खः ।

भन्तेपिं न्हयाथाय् वंसां, न्हयाथाय् च्वंसां थःगु मां भाय् मतोतु । अपो धैथें धर्म व्याख्यान नेवाः भाषं हे जुइ । भन्ते पिसं बुद्धया शिक्षा प्रचार यायेगु माध्यमया रूपय् नेपालभाषायात नाप नापं कयेच्याना न्हयां बिज्याना च्वंगु दु ।

बुद्ध धर्म अध्ययन याना जीवन पर्यन्त धर्म प्रचार याःगुया कदर स्वरूप वसपोलयात वि.सं. २०५३ सालय् म्यानमार सरकारं 'अग्ग महासद्धम्म जोतिक धज' धैगु धार्मिक उपाधिं विभूषित याःगु खः ।[१२]

४. भिक्षु अनिरुद्ध (१०३६)

नेपालय् स्थविरवाद बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेगुली अग्रणी भूमिका म्हिता बिज्याःपि प्रमुख व्यक्तिपिं मध्ये भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर नं छम्ह खः ।

वि.सं. १९७२ मार्गय् असन धालासिक्वय जन्म जुया बिज्याम्ह वसपोल (गजरत्न) थःगु प्रारम्भिक शिक्षा छें हे कया मचाबले निसें बौद्ध विद्वानपिनिगु सतसंगत याना प्रव्रजित जुइगु अभिलाषा कथं श्रीलंकाया बिद्यालंकार परिवेणय् श्रामणेरया रूपय् (वि.सं. १९८६) व अध्ययनया सिलसिलाय् बर्माय् वना च्वंम्ह श्रामणेर अनिरुद्र अन हे उपसम्पदा दीक्षा -वि.सं. १९९३) य् कया बिज्याःगु खः ।

---

१२. वासुदेव "भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी" परियत्ति ज्योति (ललितपुर : ज्योतिदय संघघ, वर्ष ३, अंक ९ ने.सं. १११८) पौ ७

नेपालय् उबलय बुद्ध धर्मया केन्द्र जुया च्वंगु किण्डोल विहारय् च्वं च्वं भारतया बौद्ध विद्वान राहुल सांस्कृत्याय -न्हापाया नाँ रामोदर साधु) यात या:गु सेवा व वसपोलया संगतं याना धर्मया बारे यक्व सयेके सीके याना बिज्यात । उगु बखतया भारतया नां जा:पिं बौद्ध विद्वानपिं भद्दन्त आनन्द कौसल्यायन व राहुल सास्कृत्यायनपिनि विशेष कुतलं श्रीलंकाय् श्रामणेर जुया सिंहली, पालि, संस्कृत, अंग्रेजी अध्ययन याना बिज्यात ।

निगूगु विश्व युद्धया इलय् बर्माय् नं युद्धया विभिषिका न्हयाना च्वंगुलिं बम आक्रमणं बचे जुइत उखें थुखें बिस्युं वना तसकं दु:ख कष्ट सिया अध्ययन याना च्वंच्वं विश्व युद्ध सिधया लँ चालेवं भिक्षु अनिरुद्र नापं भिक्षु बुद्धघोष नं बर्मा नेपाः लिथ्यनेवं 'धर्मोदय' सभाया ज्या याना सेवाय् लगे जुल । नेपालभाषां मुक्कं लेख दुगु 'धर्मोदय' पत्रिका प्रकाशनय् भिक्षु अनिरुद्धं २ दँ तक कालिम्पोङय् च्वना भिक्षु महानामयात ग्वाहालि याना बिज्यात । थुकथं थ:गु अध्ययन ज्यां लिपा 'धर्मोदय' पत्रिकाया माध्यमं बुद्ध धर्म व नेपालभाषाया आपालं सेवा याना बिज्यात । उगु उगु इलय् थी थी देयया विद्वान भिक्षुपिन्त नेपालय् बिज्याका मनूतय्त धर्म थ्वीके बीगु व बिदेशी भन्ते पिसं कना बिज्याइगु धर्म ब्याख्यान वसपोलं नेपालभाषां अनुवाद याना थ्वीक कना बिज्याइगु खः ।

भिक्षु अमृतानन्दया देहावसानं लिपा आनन्दकुटी विहारया प्रमुखया रूपय् च्वना बिज्याना च्वंम्ह वसपोल स्वनिगः व स्वनिगलं पिनेया विहारय् नं आपालं वर्षावास बिते याना विशेषं नेपालभाषाया माध्यमं बुद्ध धर्म प्रचार याना बिज्यात अले बिज्याना च्वंगु दु , । वसपोलं ४५।४६ दँ तक लुम्विनी च्वना लुम्विनी वइपिं तीर्थयात्री पिनि सुविधाया निंति ल:, धर्मशाला, लँया व्यवस्था याना बुद्धया जन्मथल लुम्विनीया विकास यायेगुली त:धंगु योगदान बिया बिज्यात ।

पालि, हिन्दी, बर्मी, सिहंली, तिब्बती, नेपाली आदि भाषाया ज्ञाता जूगुलिं थी थी भाषां च्वया त:गु सफू यात वसपोलं थ:गु मांभासं अनुवाद याना धर्म प्रचार लिसें नेपालभाषा साहित्यया धुकू त:मि याना बिज्यात । वथेंतुं नेपालभाषां च्वया त:गु सफूयात विदेशी भाषाय् हिला नेपा:या बौद्ध चरित्र परम्परा आदि प्रचार यायेगुली न्ह्यग्वाना बिज्यात ।

त्रिपिटकया सूत्रपिटक अन्तर्गत खुद्दक निकायया निगूगु ग्रन्थ धम्मपदय् जम्मा २६ वर्ग व ४२३ पु गाथात दु । इपिं प्रत्येक गाथाया पृष्ठभूमिइ व लिसे सम्बन्धितगु बाखं दु । व हे पालि भाषाय् दुगु अर्थकथायात नेपालभाषां भाग २ निसें भाग ८ तक पूर्णरूपं अनुवाद याना प्रकाशित याना बिज्यागु दु । अथे हे महोसध महाजातक सफू नं वसपोलया तस्सक बाँलागु सफू खः । वसपोलं थुकथं थौं तक १६ गू सफू अनुवाद याना बिज्याये धुंकल । ८४ दँया उमेरय् नं थासं थासय् चाहिला नेपालभाषाया माध्यमं धर्मव्याख्यान यायेगु लिसें पत्रपत्रिकाय् नं लेख बिया च्वनां बिज्या:गु दु । आनन्दभूमि पत्रिकाय् वसपोलं अनुवाद याना त:गु विधुर महाजातक सम्बन्धी लेख धारावाहिक कथं प्रकाशित जुया च्वंगु दु ।

२००४-५ सालय् पिहाँ व:गु 'धर्मदूत' पत्रिकाय् वसपोलया "वक्कलि महास्थविर" व "श्री स्वयम्भू धर्मधातु व अनया" निवासी धैगु निपु लेख पिदंगु खः । विश्व युद्धया इलय दु:ख कष्ट सिया अध्ययन याना बर्मा नेपालय् ल्याहाँ बिज्याये धुंका थुपिं लेखत च्वया बिज्यागु खः । मंचानिसे विद्वान पिनिगु संगतय् ला:म्ह जुया वसपोलयात च्वयेत थाकु

मजुल । नेपालभाषा व थ्वया साहित्य विकास यायेगु तातुना प्रकाशित याःगु धर्मोदय पत्रिकाय् नं वसपोलया ने.सं. १०६८ निसें १०८० या दुने वसपोलया लेख रचना पिदंगु दु ।

न्हयाबलें साधारण, सरल जीवन, सन्तुष्ट, अल्पेच्छू व तःधं मछुम्ह नेपाःया वर्तमान संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरयात बुद्धशासन व बुद्ध जन्म स्थल लुम्विनी याना बिज्यागु न्ह्यथने बहःगु सेवाया कदर स्वरूप श्रीलंकाया अमरापुर निकायया भिक्षु महासंघं सन् १९९५ य 'बुद्ध जन्मं' भूमि ज्योतिक शासनकीर्ति उपाधिं सम्मान याःगु दुसा १९९८ या मार्चय् बर्मी सरकारं अग्ग महासद्धम्म ज्योतिक धज धैगु उपाधिं सम्मान याना तःगु दु ।[१३]

५. भिक्षु सुबोधानन्द (ने.सं. १०३७)

भोजपुर जिल्लाया खिकामाछा टक्सारय् वि.सं. १९७३ -ने.सं. १०१७) माघ महिनाय् जन्म जूम्ह वसपोलं २३ दँया उमेरय् प्रव्रजित जीवन धारणयाना बिज्यात । छैं च्वना बिज्यावले संस्कृतया साधारण लेखपढ दुम्ह वसपोल श्रीलंकाय् ६-७ दँ च्वना बुद्ध धर्म सम्बन्धी अध्ययन याना बिज्यात । वसपोलं वनारस हिन्दू युनिभर्सिटी नं २ दँ तक छात्रबृत्ति कया संस्कृत अध्ययन याना बिज्यात । वसपोल न्हयाथाय् च्वंसा च्वयेगु बानी दुगुलीं याना लोकं हवाःगु आपालं ज्ञानमाला भजन व बुद्धकालिन प्रसिद्ध व्यक्तिपिनिगु जीवनी सफू अले जातक सम्बन्धी सफूत पिहाँ वःगु दु । दाफा भजनया तुलनाय् ज्ञानमाला भजन मनूतय्सं ययेकूगुलिं नं वसपोलयात भजन त च्वयेत घ्वाना ब्यूगु खः । वसपोलया थौ तक २३ गू सफू पिहाँ वये धुंकल । वसपोलं सफू व पत्रिकाय लेख च्वयेत माध्यम भाषाया रूपय् अपो धैथे नेपालभाषा हे छयला बिज्याइ ।

२००१ श्रावण महिनाया देश निर्वासनय् लाःपिं मध्ये भिक्षु सुबोधानन्द नं छम्ह खः । निर्वासनय् इलय् गुबले कुशीनगर गुबलें सारनाथय् बिज्याना हर तरहं धर्म प्रचार यायेगुली लगे जुल । अन अन थासय् सुकं मच्वसे नेपालभाषाया माध्यमं बुद्ध धर्मया लेख कवितात च्वया 'धर्मदूत'य् प्रकाशित याना बिज्याता । श्रीलंकाय् अध्ययन याना बिज्याम्ह जुया श्रीलंकाली विद्वान पिसं च्वयातःगु लेखत व कवितात अनुवाद याना प्रकाशित याना बिज्यागु दु । 'धर्मदूत' पत्रिकाय् २००० चैत्र - बैशाख अंकनिसे २००४ चैत्र-बैशाख अंकतक जम्मा १३ पु रचना, पिदंगु दु । वसपोलया दकले न्हापागु रचना बुद्धोपासक जू वनेगु खःसा लिपाया रचना 'हिताहितया ज्ञान थ्वीकेगु' खः ।

धर्मदूतय् लेख च्वया न्हयाके धुंकेगु ल्हाः धर्मोदय पत्रिकाय् नं छयला बिज्यात । 'धर्मोदय' पत्रिकाय् ने.सं. १०६८ निसें १०७८ तक १० दँ य् वसपोलंया थी थी विषय लेखत च्वया नेपालभाषा व साहित्ययात छुं ग्वाहाली याना बिज्यात ।

वसपोल शुरु शुरुइ किण्डोल विहार, आनन्दकुटी विहारय् च्वना बिज्याना लिपा तःदँ तक सीघः विहारय् च्वना बिज्यात । बाहा बही पत्तिकं बुद्ध पूजा न्यायेकेगु भ्वलय् गण महाविहार लुया वसेंली छम्ह दातां विहार दयेका चतुर्दिगं बिज्याइपिं संघपिन्त उद्देश्य तया

---

१३. रत्नसुन्दर शाक्य, संघनायक भिक्षु अनिरद्ध महास्थविर (यें : संघनायक अभिनन्द समारोह समिति, ने.सं. १११८) पौ ८

संघदान याःगु दँ ने.सं. १०८७ निसें थौंतक नं गण महाविहारय् च्वना नेपालभाषाया माध्यमं ज्ञानमाला भजन व बुद्ध धर्म प्रचारय् लगे जुया च्वना बिज्याना च्वगु दु ।[१४]

६. भिक्षु अमृतानन्द (ने.सं. १०३१-१११०)

आधुनिक युगय् नेपालय् स्थविरवाद बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार याना विज्यापिं भिक्षुपिं मध्ये भिक्षु अमृतानन्द छम्ह नं प्रमुख व्यक्ति खः । नेपाःया तानसेन, भोजपुर या नापं स्वनिगःया आपांल थासय् बुद्ध धर्मया प्रचार याना नं बुद्ध धर्मया बारे अप्पो सफू च्वया थका बिज्याःम्ह भिक्षु अमृतानन्द नेपाल व अन्तराट्रिय क्षेत्रय् तकं यक्व प्रसिद्धि दुम्ह व्यक्तित्व खः ।

गौतम बुद्धया जन्म स्थल लुम्बिनी उत्तरपाखे लाःगु तानसेन नगरय् ने.सं. १०३१ य् जन्म जुया १८ दँया उमेरय भारतया कुशीनगरय् १९३८ अगष्ट २ खुन्हु भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविरया उपाधायत्वय् श्रामणेर प्रव्रजित जुया बिज्यात । प्रव्रज्यालिपा गुरुं छुं महिना बुढापाका भिक्षुया सतसंगत ययेमाः धका कालिम्पोङय् च्वना बिज्याना च्वम्ह भिक्षु महाप्रज्ञा याथाय् छुया बिज्यागु खः । वि.सं. १९९३ पौष महिना पाखे धर्म प्रचारया निम्ति श्रामणेर अमृतानन्द कालिम्पोङं दार्जिलिङ जुया न्यासि बिज्याना हे भोजपुर बिज्यात । छुं दि लिपा थ्यंक विज्याम्ह भिक्षु महाप्रज्ञा व श्रामणेर अमृतानन्दपिनि कुतलं धर्म प्रचार जुया व लिसे मनूतय्गु जमघट नं अप्वया वल । थुकथ मनूतय्त जमघट खना न्हापा नेपाल निष्काशित याना तःम्ह खः धैगु सीका अनया वडाहाकिमं वसपोलपिंत भोजपुर जेलय् कुना देश निकाला याःगु खः ।

देश निर्वासनं लिपा श्रामणेर अमृतानन्द विभिन्न राज्यया कलाकृति सुन्दर प्रतिभा स्वस्वं उगु हे दँय् त्रिपिटक पालि साहित्य अध्ययन यायेत कलकत्ता जुया वर्मा विज्याम्ह वसपोल छुं महिना च्वना श्रीलंकाया प्रशिद्ध वजिरा रामय च्वं बिज्यात । अन हे सन् १९४० जनवरी २५ खुन्हु उपसम्पन्न जुया बिज्यात ।

भिक्षु अमृतानन्दं पालि साहित्य अंग्रेजी व सिंहली भाषाया उच्च शिक्षाय् पारंगत जुया त्रिपिटक आचार्य जुया बिज्यात । अन्नलिपा सन् १९४२ या अन्त पाखे थःगु मातृभूमिइ बुद्ध धर्म जागरण हयेत स्वदेश वया स्वयम्भु किम्दोल विहारय् च्वना बिज्यात । उबलय् अन भिक्षु धर्मालोक च्वना बिज्याना च्वंगु खः ।

स्वनिगःलय प्यम्ह राजनितिज्ञपिन्त फाँसी ब्यूगु बले यक्वं जनतापिन्त जेलय् कुनातःगु ग्याना पुसे च्वंगु वातावरण य् नं डर त्राशया छुं परवाह मयासे स्वयम्भु पर्वतस्थानय् कार्तिक लच्छियकं सुथय् सुथय् धर्म देशना शुरु याना बिज्यात । द्धलंद्धं मनूतय्त मुनेगु ज्या जुल । धर्मउपदेश समाप्तिया अवसरय् प्यम्ह भिक्षु पिसं चच्छियंक अहोरात्र महापरित्राण पाठ याना बिज्यागु खः । थुबले निसे नेपाःया बौद्ध पिंके तःधंगु जागृतिया लहर वल ।

१४. भिक्षु सुबोधानन्द नाप जूगु खँल्हाबँल्हा कथँ

लिसें वसपोलं थःगु नेपालभाषां त्रिरत्न वन्दना, पाठ्य सूत्र, धम्मपद, संक्षिप्त बुद्ध जीवनी व गृह विनय आदि सफूत प्रकाशित याना बिज्यात तर उपि फुक सफूत श्री ३ जुद्ध शम्शेरया सरकारं जफत याना बिल ।

२००१ श्रावण महिनाय् नेपालय् वर्षावास बिते याना बिज्याना च्वपिं ८ म्ह श्रामणेर पित देशं निर्वासन याःबले भिक्षुपि सारनाथय् मुँ बिज्यात । उबलय् भिक्षु अमृतानन्द सारनाथय् च्वना बिज्याना च्वंगु खः । अनहे भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविरया अध्यक्षताय् गठन जूगु 'धर्मोदय' सभाय् वसपोल सचिव पदय् च्वना ज्या याना बिज्यात । अले भारतय् गुलि नं बौद्ध संस्थात दु, इमिके भिक्षुपिं निष्काशित जूगु वारे नेपाल सरकारया विरोध यायेत थेरवादी बौद्धय् देशय् पौ छ्वया अपिल याना बिज्यात । पूज्य नारद महास्थविरया नेतृत्वय छगू शिष्टमण्डल नेपाः बिज्यायेत अनुरोध याना बिज्याःम्ह नं वसपोल हे खः । नेपालय् श्री ३ पद्म शम्शेर राज्य याना च्वंबले नेपाः लिहा बिज्याःम्ह वसपोल आनन्दकुटी धर्मदेशना याके बीगु अनुमति कया बिज्याम्ह वसपोल हे न्हापाम्ह महास्थविर खः ।

प्रवासित नेवाः बौद्धमार्गी पिनि नेताया रूपय् वसपोलं प्रतिनिधि मण्डलया छम्ह दुजःया हैसियतं प्रधानमन्त्री पद्म शम्शेर लिसे नाप लायेगुली नं भागकया बिज्यागु दुसा बौद्ध भिक्षुपिन्त खःगुं मखुगुं आरोप लगे यायेगु व सास्ती बीगु यात रोके यायेगु व नेपालभाषाया सफूत नेपाल दुने हयेत तयातःगु प्रतिबन्ध हटे यायेगु वचन नं वसपोलं प्रधानमन्त्री पाखें कया बिज्यात ।

वि.सं. २००३ निसें आनन्दकुटी विहारय् च्वना बिज्याना च्वंम्ह वसपोलं बेलाबखतय् धर्मावलम्बीपिनि निम्ति धार्मिक प्रवचनया ग्वःसा ग्वया देशवासीपिनि बिचय् बौद्ध दर्शनया प्रचार प्रसारय् सक्रिय योगदान याना बिज्यात । थुजागु प्रवचनया अबलय् वसपोलं न्यनामिपिनि गुलिंगुलिं धार्मिक न्ह्यसःतय् नं याउँक व्याख्यान याना बिज्याःगु दु । भिक्षु धर्मालोकं न्हयाका बिज्यागु ज्यायात न्हयोने यकूसे भिक्षु अमृतानन्दं प्रकाशनया व्यवस्थाय् तःधंगु कुतः याना बिज्यात । वसपोलया कुतलं ज्ञानमालाया निगूगु संस्करण लिसें नेपाल भाषाया यक्को हे धार्मिक सफूत छापे जुल । वसपोलं थःगु जीवन कालय् नेपालभाषा नेपाली व अंग्रेजी भाषाया ६० गू ति सफू च्वया प्रकाशित याना बिज्यात । उकी मध्ये धम्मपदया नेपालभाषाय् अनुवाद व त्रिपिटक बौद्ध साहित्यय् आधारित अनुसन्धानमूलक बुद्धकालीन सफूत च्वया बिज्यागु विशेष रूपं उल्लेख्य जू ।

बैशाख पूर्णिमा खुन्हु बौद्ध कर्मचारीपिन्त जक जूसां बिदा बीत मोहनशम्शेर या वचन कायेगु (सन् १९४८), सारिपुत्र मौदगल्यायन पिनि अस्थिधातु हयेगुली राजकीय सम्मान बीकेगु सन् १९५२ बैशाख पुन्ही खुन्हु जुजु श्री ५ त्रिभुवनं नेपाल अधिराज्यभर सार्वजनिक छुट्टी घोषणा याके बीगु सन् १९५६ य् श्री ५ महेन्द्र लुम्बिनी सवारी जूबलय् अधिराज्यभर बैशाख पूर्णिमाया दिनस परम्परां निसें चले जुया वःगु पूजा बाहेक हिसां याये दै मखु धका अभयदानया घोषणा याके बीगुली वसपोल भिक्षु अमृतानन्दया तःधंगु ल्हाःदु ।

नेपाल भिक्षु श्रामणेरपि संगठीत जुया न्ह्याँ वनेत वसपोलया नेतृत्वय् अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ स्थापना जुल । अथे हे आनन्दकुटी बिद्यापीठ नं स्थापना जुगु जुल । बुद्ध धर्म प्रचार प्रसारय् ग्वाहालि व योगदान बिया बिज्यागुया कदर स्वरूप थी थो देसं वसपोलयात विभिन्न उपाधित देछाना तःगु दु ।

वास्तवय् बुद्ध कालया ज्ञानया धुकू मागधी भाषाय् मुनाच्वंगु खः । मागधी भाषा बुद्धकालीन लोकप्रिय भाषा खः गुकियात पालि नं धाइ । अथे जुया पालि भाषा सम्बन्धी ज्ञानया कमि जूगुलि नेपाली मात्रया लागि उगु बहुमूल्य धुकू बन्द हे जुया च्वंगु खः । उकिं हे हिन्दी व अंग्रेजी भाषाया माध्यमं नेपालीं नेपालया हे सिद्धार्थ गौतमय् बारे सीकेमाःगु बाध्यता खः । सर्वसाधारण नेपालीया लागि थ्व उकिं हे याउसे अपुसे च्वंक कायेगु अवस्था मुदु । थ्व परिवेशय् महान पालि साहित्य मन्थनयाना उकी दुगु विविध विषयया ज्ञान प्रचलित नेपाली व नेपालभाषा साहित्यय् उपस्थित यायेगु महत्वपूर्ण ज्या भिक्षु अमृतानन्दं शुरु याना बिज्यात । छगू महत्वपूर्ण बिधा थकया विज्यात । वसपोलं नेपालीतय् लागि साहित्यया लेख चायेका बिज्यात । वसपोलया ५२ गू नेपालीभाषां च्वया बिज्यागु बौद्ध ग्रन्थया धुकू दु । अथे हे नेपालभाषां २३ गू व अंग्रेजी ३ गू महत्वपूर्ण सफूत प्रकाशित जुगु दु । वसपोलया चीची हाकगु लेखत ला धयां मव्या । मुख्य याना वसपोलया बौद्ध ग्रन्थ नेपाली साहित्यय् छगू मेगू हे कक्ष तयार यायेत सफल जूगु दु । नेपालीभाषाया माध्यम बौद्ध ज्ञान अध्ययन याइपिं जिज्ञासु पिनि लागि थ्व छगू अमूल्य निधि हे जूगु दु । थुकि नेपाली साहित्यया परिमाण थकाया स्यूगु जक मखु नेपाली साहित्यया उपादियता व गौरवय् न्ह्यथने वह कथ अभिबृद्धि जूगु दु । उकि नेपाली समाज नेपाली व नेपालभाषा साहित्य भण्डार वसपोल प्रति न्ह्याबले ऋणी जुया च्वन ।

भाषाया खँय् बुद्ध धर्म कट्टर मखु । स्वंय भगवान बुद्ध उबलया शिष्टं भाषा संस्कृत यात बुद्ध धर्मया माध्यमं भाषा याना बिमज्यासे जनभाषा मागधी धालसां पालियात बुद्ध धर्मया माध्यम भाषा याना बिज्यात । थुबले केवल खँल्हाबल्हा जक याइगु पालि भाषा यात हे थः नाला बिज्यात । थ्वया लिपा बुद्ध धर्म छगू जक भाषाय् सीमित मजूसे संस्कृत भाषाय् नं बुद्ध धर्म च्वयेगु यात । थःथःगु देश भाषां बुद्ध धर्मया बारे च्वया यंकिबले यक्वसित थ्वीके फै धैगु सीका भिक्षु अमृतानन्दं भाषाया विषयय् छगू हे जक भाषा धका कुका च्वना विमज्याःगु वसपोलं दकले न्हापां थःगु मां भाय् नेपालभाषां सफू च्वया विज्यात । वसपोलं नेपालभाषाय् गुलि च्वया बिज्यात थ्व म्हो मखु नेपालभाषा थूपिनि अपेक्षा नेपालीभाषा थुपि हे अधिक संख्याय् दु । नेपालीभाषां च्वत धाःसा बुद्ध धर्मया बारे सीके थुइकेगु इच्छा दुपिं आपाःस्यां थुइके सीके फइ धयागु अभिप्राय हे जुइ लिपा भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर पाखें नेपालीभाषाय् आपाः सफू पिहाँ वल । नेपालीभाषां नं मथुपिनि लागि अंग्रेजी भासं च्वया बिज्यात । वसपोलया ल्हा थ्व स्वतां भाषाय् उलि हे जाःउलि हे न्ह्याः ।

धार्मिक क्षेत्रय् ला भिक्षु अमृतानन्दया अनुपम देन अनुकरणिय हे जुल । भाषाया क्षेत्रय् नं तःगू मछि सफू अनुवाद यानाः नेपालभाषाया धुकू जायेका बिज्यागु दु । वसपोलया थ्व हे भाषासेवा स्वया च्वसा पासां वि.स. २०१९ सालय् वसपोल याता भाषा जवाः या उपाधि प्रदान याःगु खः ।

वसपोल थें जाःपिनिगु महान त्याग तपास्यायागु कारणं हे थौ नेपालभाषा साहित्ययात समग्ररूपं अध्ययन यायेत बुद्ध धर्म यागु अध्ययन विना अधुरो हे जुइ ।[१५]

---

१५. प्रकाशमान गुभाजू, “मैले चिनेको-अमृतानन्द महास्थविर” अमृताञ्जली विशेषाँक, (यँ : आनन्दकुटी विहार, वर्ष १८, अंक ६, ने.सं. १११०) पौ १२-१३

हिन्दी ‘धर्मदूत’ पत्रिकाय् दकले अप्वः लेख भिक्षु अमृतानन्दया खः । १९९९ मार्गशीर्षय् पराभव सुत्तया गाथा व उकिया नेवाःभाषां अर्थ बिया न्हापांगु लेख पिहाँ वःगु खःसा दकले लिपायागु लेख पब्वजा सुत्तया पालि व नेवाःभाषां अर्थ बिया वि.सं. २००५ चैत्र-बैशाख महिनाया अंकय् पिहाँ वःगु दु । श्रील.काय् बुद्ध धर्मया अध्ययन क्वचायका नेपाः लिहा बिज्याना किण्डोल विहारय् च्वना बिज्यागु अवस्थाय् नेपालं पितिना छ्वपिं भिक्षुपिं सारनाथय् मुना धर्मोदय सभाय् निस्वनेगु अबलय् सारनाथय् बिज्याना च्वगु इलय् नेपालं निर्वासित भिक्षुपित दुत हयेगु लागि नारद भन्तेयात निमन्त्रणा यायेगु क्रमय् श्रीलंका बिज्याना च्वंगु इलय् व नारद महास्थविर नापं शिष्ट मण्डलय् सामेल जुया आनन्दकुटी विहारय् च्वना बिज्यागु इलय् थुपि लेखत पिहाँ वःगु खः । वसपोलं थःम्ह जक लेख च्वया ‘धर्मदूत’ नेपालभाषायात निरन्तरता बिया बिज्यागु मखु च्वये मंदुपि च्वमिपिंत न्ह्यग्वाका विज्यागु दु । उकी मध्ये मोतिलक्ष्मी उपासिका छम्ह नं खः । वयकलं च्वया दीगु लेखत भिक्षु अमृतानन्दया थाय् बी यकीगु अले भन्ते नं सारनाथय् छ्वया बिज्याइगु खः ।

वसपोल सचिव जुया स्थापना जूगु धर्मोदय सभाया मुखपत्रया रूपय् मुक्कं नेपालभाषा दुथ्याका पिहाँ वःगु धर्मोदय लयपती नं वसपोलं वि.सं. १०६७-१०७९ अर्थात शुरु निसें अन्तिम प्रकाशन तक नं लेख बिया धर्म प्रचार लिसें भाषाया सेवा याना बिज्यात । नेपालभाषाय् धायेमाःगु धायेमाःगु खँ तप्यके धाये मदइबलय व धायेमाःगु खँ तप्यक धाये मछिनी बलय् थःगु नां सुचुका हेकतया नां तया ज्या याना वया च्वंगु व च्वया वया च्वंगु खः । थथे हे भिक्षु अमृतानन्द नं ‘पथिक’ धयागु छद्म नामं ‘धर्मोदय’ स लेख पिकया बिज्यागु दुगु जुल ।

७. भिक्षु महानाम (नें.सं. १०३८-१११६)

नेपालय् थेरवाद बुद्ध धर्म, नेपालभाषा व थ्वया साहित्य प्रचार प्रसार यायेगुली विशेषं योगदान ब्यूपिं महानुभावपिं मध्ये महानाम महास्थविर नं छम्ह खः ।

१२।१३ दँ या उमेरं निसें बुद्ध धर्मय् समर्पित जुया बिज्याःम्ह भिक्षु महानाम महास्थविरं श्रीलंकाय् छगू दशक तक बौद्ध साहित्य अध्ययन याना भारतया विभिन्न थासय् झण्डै ३ गू दशक व नेपालय् पूरा ३ गू दशक विते याना तथागतया धर्म व विनय प्रचार यायेत अथक योगदान बिया बिज्यागु खः ।

श्रीलंकाय् वना प्रब्रजित जूम्ह भिक्षु महानाम महामान्दिन्द पिरिवेणय् च्यादँ व बिद्यालंकारं परिवेणय् निदँतक संस्कृत पाली, सिंहली, हिन्दी भाषा व साहित्यया अध्ययनया नापनापं बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु ज्या नं याना बिज्यात । थुबलय् वसपोलं ‘बिद्यापद्मिनी’ नांगु हस्तलिखित पत्रिका सिंहली भाषां सम्पादन याना ४ दँ तक पिकया बिज्यात ।

श्रीलंकाय् विभिन्न भाषा व बौद्ध साहित्यया अध्ययन सिधेका भाजुरत्न साहुया सहयोगं भारतया कलकत्ता, व कालिम्पोङय् ३ ला विते याना सन् १९४०-४१ पाखे सारनाथया महाबोधि सोसाइटीइ बिज्याना भद्दन्त आनन्द कौसल्यायन पाखें अंग्रेजी, हिन्दी व बंगाली भाय् अध्ययन याना बिज्यात । सारनाथय् च्वं च्वं नीनीदँया उमेरय् बर्मीज बुद्ध विहारय् भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविर पाखें भिक्षुत्व ग्रहण याना बिज्यात ।

भिक्षु महानाम अन बिज्यागु ई या दुने महाबोधि सभा, सारनाथं सन् १९३५ निसें हिन्दी भाषं 'धर्मदूत' मासिक पत्रिका पिकाय् धुँकूगु खः । थ्व हे पत्रिकाय् वर्ष ५ अंक ८ य् गोरखाली भाषां नं छपू निपू लेख तये धका सुचं पिहाँ वःगु कथं ९ व १० अंकय् 'धर्मसंग्रह' शीर्षकय् निपू लेख जक पिदना थुलि अवधि दुने धर्मदूतया प्रायः नेपाली ग्राहक पिसं सयौं पत्रत छ्वया गोरखाली भाषाया सट्टा नेपालभाषाया लेखत तयेमाल धका अनुरोध याना छ्वत । भाय् मथुगु व मस्यूगु कारणं ज्या मछिंगु व यदि नेपालभाषां लेख सम्पादन याइपिं दःसा तये धका सुंचं पिहाँ वल । अले विशेष कारणं दँ बदँ पत्रिका बन्द जुया सन् १९४१ या अप्रिल निसें हाकनं वर्ष ६ अंक १, थ्यंल्या ५९ शुभारम्भ जुल । सारनाथय् बिज्याना च्वम्हं श्रामणेर महानामं धर्मदूतय् नेपालभाषा लेखया सम्पादन यायेगु जिम्मा कासेंली थ्व ६ या शुरु अंक निसें धर्मदूतय् नेपालभाषां लेख छापे जुल । न्हापाँगु लेख वसपोलया हे शील शिर्षकं शुरु जुल । लिपा छसिकथं भिक्षु महाप्रज्ञा, भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु सुबोधानन्द, मेमेपिं भिक्षुपिं व उपासकोपासिका पिनिगु नं लेख छापे जुयावं वना नेपालभाषाया च्वसुत मद्दिक पिथनेगु प्रचलन जुया नेपालभाषाया विकासया तःब्यागु तहाकःगु लपु चायेका बिल ।

'धर्मदूत' या दँ ८ ल्याः १-२ ल्याखय् थ्व पत्रिकाया सम्पादक भिक्षु धर्मरत्नया नापं भिक्षु महानामया नां नं खने दुगु खः । तर वसपोल भिक्षु महानाम सम्पादक जुया बिज्यागुया चिं थ्व छगू ल्याखय् जक खने दु । थुकिया अर्थ 'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपालभाषा साहित्यया सम्पादन ज्या याना बिज्याःम्ह भिक्षु महानाम 'कोविद' जु खः धैगु पाठक पिन्त सिके बीत खः ।

वसपोलया 'धर्मदूत'य् नेपालभाषां ४ पु लेख अले हिन्दी २ पु लेख पिदंगु खः । पत्रिकाय् पिदंगु नेपालभाषाया न्हापाँगु लेख वसपोलया 'शील' शीर्षकया लेख खःसा दकले लिपा पिदंगु लेख नं वसपोलया हे 'दिशा पूजन' शीर्षकया लेख खः ।

सन् १९४४ या वर्षावासं लिपा नेपालं निर्वासित याःपिं व भारतया थाय् थासय् च्वना च्वपिं नेपाली भिक्षुपिं फुक्कं सारनाथया मूलगन्धकुटी विहारया वार्षिकोत्सवय् जम्मा जुल, थ्वयां कन्हे खुन्हु ३० नोभेम्वर १९४४ सं. नेपाल व भारतय् च्वना बिज्याना च्वपिं देशी विदेशी भिक्षुपिं मिले जुया नेपालं निर्वासित याःपिं भिक्षुपिंन्त स्वदेश लित छ्वयेगुया लिसेलिसें विभिन्न तवरं धर्मया प्रचार प्रसार यायेगु उद्देश्यं 'धर्मोदय सभा' स्थापना जुल । सभा गठन जूगुली भिक्षु महानाम संयुक्त मन्त्री पदय् नियुक्त जुया बिज्यात । सभाया उद्देश्य अनुसार बुद्ध धर्मया सफूत सम्पादन व प्रकाशन यायेगु रूपय् पालि भाषाया धम्मपदट्टकथा नेपालभाषां भिक्षु अमृतानन्दं अनुवाद याना बिज्यागु यात भिक्षु महानामं तःधंगु प्रयत्न याना पिकया बिज्यात । थ्व सफू धर्मोदय सभा स्थापना जूगु दँय् हे पिदंगु खः ।

धर्मोदय सभा स्थापना जूगु ३ दँ लिपा थःगु मुखपत्रया रूपय् 'धर्मोदय' धैगु मुक्कं नेपालभाषाया लेख दुथ्याका छगू लय् प्रति पिकायेगु निर्णय यात । सम्पादनया नितिं 'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपालभाषाया लेख सम्पादनया अनुभव दयेके धुंकुम्ह भिक्षु महानाम 'कोविद' व भिक्षु अनिरुद्र थात नियुक्त यात । थुकिया न्हापांगु अंक ने.सं. १०६७ कौ लाथ्वय् पिदंगु खः ।

भिक्षु महानामं 'कोविद' धर्मोदय सभाया तर्फं जक सफू प्रकाशन याना बिज्यागु मखु । थःगु पाखें नं 'जीवन रत्न ग्रन्थमाला' या प्रकाशन शुरु याना बिज्यागु खः । थ्व प्रकाशनया

न्हापांगु सफू संस्कृत हिन्दी अनुवाद 'बुद्ध शतकम' खः । गुगु सन् १९४४ य् प्रकाशित जूगु खः ।

थुकथें बौद्ध साहित्य बृद्धि यायेत वसपोलया अथक योगदान दु । थुकी हे वसपोलं नं छगू थजागु सफू या अनुवाद हिन्दीं नेपालभाषाय् याना बिज्यागु खः । गुगु सफूया थःगु हे विशेषता दु । सत्य समाजया संस्थापक स्वामी सत्य भक्तया 'बुद्ध हृदय' धैगु उगु सफूयात नेपालभाषां नुगः धैगु नामं ने.सं. १०६९ स धर्मोदय ग्रन्थमाला १७ या रूपय् न्हापांगु संस्करण प्रकाशितं याना बिज्यात । वसपोल सभाया गुबलें संयुक्त मन्त्री गबलें मन्त्री व गबले प्रधानमन्त्री जुया सभायात न्ह्यज्याका यंकू अवधि दुने सभा पाखें बुद्ध धर्मया अतिकं महत्व दुगु सफूत पिदन । लिसें नेपालभाषां साहित्यया सफूत नं पिदन । धम्मपदट्ट कथा निसें बुद्धोपदेश सफू आदि २४ गू सफूत पिकायेत भिक्षु महानामं साहु भाजुरत्न व ज्योति ब्रदर्शयाके आर्थिक सहयोग कयाः धर्मोदय सभापाखें पिकया विज्यागु खः ।

२००८ सालय् सारिपुत्र मौदगल्यायलया पवित्र अस्थिधातु येंय हयेगु ज्याय् धर्मोदय सभाया मन्त्रीया नातां महत्वपूर्ण गु ज्या याना बिज्यागुया नापं नापं विकासया दृष्टि प्रायः शून्य अवस्थाया लुम्बिनीयात वसपोलं झिदँतक अन च्वना थः पक्षाघात जुइक कठोर संघर्ष याना नं वसपोलं लुम्बिनीइ परिवर्तन हयेगु ज्या शुरु याना बिज्यात ।

भिक्षु महानामया भाषा सम्बन्धी दृष्टिकोण अध्ययन यायेबलय् वसपोल याके भाषाया दृष्टिकोण कयकुं मजुसे चक्कं जूगु खने दु । थःगु जाति भाषाया कारणं नेपालभाषा प्रति अप्वः श्रद्धा दया धर्मोदय सभाया अप्वः प्रकाशन नेपालभाषाय् खने दु थैं मेमेगू भाषाप्रति नं श्रद्धा दुगु खने दु । बुद्ध धर्म प्रचारया निम्तिं छु भाषां सम्भव दु । उगु हे भाषां सफू पिकायेमाःगु वसपोलया धारणा दु । वसपोलं तामांग व थारु जातिया दथुइ बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु उद्देश्य उगु उगु हे भाषां 'धम्मपद' अनुवाद याकाः थःम्हसिनं हे ब्याक्क प्रेसया ज्या नं याना बिज्यात

२०२२ सालय् यैं बिज्याना भिक्षु महानामं शासनिक ज्या यायां आनन्दकुटी विहार गुठी पाखें पिदनीगु आनन्दभूमि मासिक पत्रिकाय् झिदँ व च्याला तक शुरुनिसें व्यवस्थापक जुया सेवा याना बिज्यात ।

वि.सं. १९७४ माघ २१ गते येँ केल त्वाया 'भंसाः छें' जन्म जुया १३ दँया उमेरय् श्रामणेर जुसां निसें बुद्धया धात्थेंम्ह शिष्य जुया बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार याना मनूतयगु कल्याण यायेगु ज्या याना बिज्यात । भारत व नेपालय् बुद्ध धर्म प्रचारया ज्या याना विज्याःम्ह, नेपालभाषा व थ्वया साहित्यया निम्ति थुलिमछि देन बिया बिज्याःम्ह भिक्षु महानाम 'कोविद' २०५२ सालया फागुन २४ गते थःगु अनित्य देह तोता बिज्यात ।

नेपालभाषा व थ्वया साहित्य प्रति याना बिज्यागु योगदानया कदर स्वरूप वसपोलयात ने.सं. १११५ य् नेपालभाषा परिषदं ***भाषा थुवाः***या उपाधि देछागु खः ।[१६]

१६= चन्द्रमान बज्राचार्य, भिक्षु महानाम "कोविद"(येँ नेपालभाष एकेडेमी, ने.सं. ११५) पौ ९-११

८. भिक्षु चुन्द (१०४१)

बुद्ध धर्म प्रचार प्रसारय् धर्म उपदेशया नाप नापं रोगी मनूतय्त वासः याना सेवा याना बिज्याना च्वंम्ह भिक्षु चुन्द महास्थविर थौं कन्हे नं उलि हे सक्रिय जुया बुद्ध धर्म व नेपालभाषाया विकासय् लगे जुया बिज्याना च्वंगु दु ।

ने.सं. १०४१ य् पाल्पा तानसेनय् जन्म जूम्ह वसपोल भिक्षु प्रज्ञानन्द १९९९ सालय् वर्षवास च्वना धर्म प्रचार याना बिज्यागुया प्रतिफल स्वरूप भिक्षु कुमार काश्यप नापं भारतया कुशीनगरय् गुरु चन्द्रमणिया ल्हातिं श्रामणेर पब्रजित जुया बिज्यागु खः । श्रीलंकाय् अध्ययन याना २००६ सालं नेपाः ल्याहाँ बिज्याबले वसपालयाके दुगु सफू, भ्वँ, भिं भैरहवा गौंडाय् वडाहाकिमं जफत याना काःगु खः ।

ताःइलं निसें बुटवलया पद्मचैत्य विहारय् च्वना बिज्याम्ह वसपोलं भारतया बनारस यूनिभर्सिटी 'शास्त्री' परीक्षा पास याना 'गुम्हसिनं रोगीया सेवा याइ वं जिगु सेवा याःगु जुइ' धैगु बुद्धया आदर्श वाणीयात व्यवहारय् छयलेगु कथं रोगी व्यक्तिपिन्त वासः बिया सेवा याना बिज्याना च्वंगु दु ।

नेपालय गुलि नं थेरवादी बिहारत दु, अन नित्यकर्म कथं वा इलय् बिलय् सुथय् बहनी पूजा, पाठ, धर्मदेशना, प्रवचन, सभा समारोहया ज्याभ्रवः दयाच्वनी । विहारय् वइपिं मनूत नं अपो धैथें नेवाःत हे जुया च्वनी । उगु इलय् ब्रम्हु क्षेत्रीतय्सं ला थ्व बुद्ध धर्म धयागु हे नेवाःतय्गु जक धर्म धका मती तया च्वंगु खः । थुकथं थेरवादी विहार दुगु थासय् नेवाःत विहारय् वना अनयागु ज्याखँय् सक्रिय रूपं भाग कया अप्रत्यक्ष रूपं बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु व नेपालभाषायात ता तक म्वाका तयेत तःधंगु ग्वाहालि बियावं वना च्वंगु दु । अथे हे विहारय् च्वना बिज्याइपिं भन्ते गुरुमांपिसं नं शिक्षा दीक्षा बीगु, विहारय् वइपिं लिसे खँल्हाबल्हा लिसें सफू प्रकाशन नं नेवाः भासं जुया च्वंगु दनि ।

तराइ प्रदेशय् लाःगु बुटवलय् च्वना बिज्यासां नेवाः समुदाय हे विहार लिसे सत्तिक लाःगुलिं विहारया दैनिक कार्यक्रम लिसे मेमेगु कार्यक्रमत नं नेपालभाषाया माध्यमं चले जुया च्वंगु खः बुद्धया शिक्षा नं मांभाय् या नं प्रचार यायेगु दनुगलं निसें आकांक्षां याना न्ह्यग्वाना च्वंगु दु ।

श्रीलंकाय भिक्षु कुमार काश्यप नापं च्वना बिज्याना च्वबले श्रीलंकाया सीहंलीतय्गु अजागु धापुं मनय् तिकक मिंका थःमां भाषां लेख च्वया यंकेगु इच्छा ज्वंगु जुया श्रीलंकाय् अध्ययन याना च्वंलय् धर्मदूत पत्रिकाय् २००३ निसें २००५ तक 'सत्पुरुष धर्म' व "मौर्य ब्राह्मणया कथा" धैगु निपु रचना पिदंगु खः । धर्मदूतय् अभ्यस्त जुइ धुंकूगु ल्हाः धर्मोदय पत्रिकाय् नं न्हयाका ने.सं. १०६८ निसें १०७१ तक रचनात बिया बुद्ध धर्म व नेपालभाषाया आपालं सेवा याना बिज्यात

९. भिक्षु अश्वघोष (ने.सं. १०४७)

यलया ओकुवहालय् वि.सं. १९८४ -ने.सं. १०४७) य् जन्म जुया १६ दँया उमेरय् श्रामणेर जुया ८ दँ तक श्रीलंकाय् बुद्ध धर्म दर्शन सम्बन्धी अध्ययन याना बिज्याम्ह भिक्षु अश्वघोष थौंकन्हे नं बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार व जनजागरण हया समाजया विकृति त मदयकेया लागि सना च्वंम्ह छम्ह "धर्मदूत" भिक्षु खः ।

श्रीलंकाया महापिन्द पिरिवेणय् सन् १९४४ निसें १९५२ तक अध्ययन याना च्वंबले हिन्दी 'धर्मदूत' य् नेपालभाषां नं लेख पिहाँ वया च्वंगु खना लय् ताःम्ह वसपोलया मती थःम्हं नं मां भाय् या उत्थान यायेत मां भासं लेख च्वये धैगु दृढ मनं वसपोलयात लेख च्वयेत प्रेरणा बिल । मचां निसें छगू मखु छगू ज्या ज्वनेगु रूपय् न्हयागुसां पत्रिका सफू ब्वना बिज्याइम्ह व छु नं छुं च्वया बिज्यायेगु स्वभाव दुम्ह जुया हे वसपोलया लेख, सफू च्वयेगु बानी दुगु खः । श्रामणेरया रूपय् अध्ययन याना च्वंबले हे वसपोलया प्यपु लेख 'धर्मदूत'य् प्रकाशित जुल । यक्व मखुसां दँय् छपु लेख च्वया २००२ मार्ग निसें २००५ बैशाख तक ४ पु लेख पिकया बिज्यागु खः । वसपोलं थःम्ह च्वया तयागु लेख रचना पोष्ट मार्फत छ्वया धर्मदूतय् नेपालभाषाया लेख प्रकाशित यायेगुली निरन्तरता बिया ग्वाहालि याना बिज्यात ।

'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपालभाषां लेख खना थःके नं मां भाय्या प्रति दुगु अनुरागं उगु पत्रिकाय् न्हयाकुगु च्वसा नेपालभाषाया मुक्कं लेख दुथ्याका पिहाँ वःगु 'धर्मोदय' पत्रिकाय् नं ने.सं. १०६८ निसे १०८० तक विभिन्न विषयया लेख रचना पिहाँ वल । श्रीलंकाय् अध्ययन याना च्वंबले जक मखु नेपाःल्याहाँ वये धुंका नं 'धर्मोदय' पत्रिकाय् लेख बिया च्वगु खने दु ।

मचा ल्यायम्हबले निसें च्व ज्या न्हयाका वया च्वंम्ह वसपोलं 'आनन्द भूमि' पत्रिकाय् नं तःदँ तक ज्या याना सेवा याना बिज्यात । अथे हे धर्मकीर्ति बौद्ध मासिक पत्रिकाय् नं थौंतक प्रधान सम्पादकया रूपय ज्या याना च्वंगु दु । वसपोलया सरल व्यवहारिक व समयोपयोगी आपालं सफूत प्रकाशित जुइ धुंकूगु दु । आःतक नेपाल भाषां ५६ गू नेपालीभाषां १७ गू सफू प्रकाशित जुइ धुंकल । सरल भाषा छयला धर्मदेशना याना बिज्याइम्ह वसपोलं अपो धैथें नेवाः भाषं खँ कना बिज्याइ । अले लेख रचना नं थौकन्हे प्रकाशित जुया च्वंगु विभिन्न वा पौलय् नं नियमित स्तम्भकारया रूपय् वसपोलया लेखत पिहाँ वया च्वंगु दु ।[१७]

१०. भिक्षु कुमारकाश्यप (१०४६)

नेपालया पहाडी क्षेत्र पाल्पा तानसेनय् वि.सं. १९८३ -ने.सं. १०४६) श्रावण महिनाय् जन्म जुया बिज्याम्ह वसपोलं वि.सं. १९९९ य् भिक्षु प्रज्ञानन्दं तानसेनय् बिज्याना धर्म प्रचार याना बिज्यागुया लिच्वःकथं बुद्ध शासनया निंतिं कुमार काश्यपया प्रादुर्भाव जूगु खः । भिक्षु प्रज्ञानन्दया कुतलं कुशीनगरय् श्रामणेर प्रब्रजित जुया बिज्यागु खः ।

---

१७. रत्नसुन्दर शाक्य, मनू म्हसीकेगु गय् ? (संम्पादक) (ख्वप : श्रीमती मञ्चमाया बज्राचार्य परिवार, ने.सं. १११३) पौ

बुद्ध जन्मभूमि नेपाःगालं बौद्ध भिक्षुपिंत २००१ श्रावणं पितना छोबले श्रामणेर कुमार नं लाःगु खः । सिंहदरवारय् हाजिर याके हःबलय् १५ दँ या श्रामणेर कुमारयात खन "उमेरगाय् धुंकुपिं ला भिक्षु जुल तर थ्व चीधिकम्ह मचायात छाय् प्रव्रजित यानागु धका न्हयसः तःगु खः ।

देशं निर्वासित जुइ धुंका वसपोल भिक्षु प्रज्ञानन्द नाप कालिम्पोङय् बिज्यात । छुँ हप्ता च्वना सारनाथय् बिज्याना च्वंबले भिक्षु अमृतानन्दं कुमारकाश्यपयात श्रीलंकाय् अध्ययन याकेत व्यवस्था याना बिज्यागुलिं सन् १९४५ -ने.सं. १०६५) पाखे श्रामणेर कुमार काश्यप श्रीलंका बिज्यागु खः । सारनाथ पिहाँ वयाच्वंगु हिन्दी 'धर्मदूत' पत्रिका श्रीलंकाय् नं थ्यं । उगु पत्रिकाय् छपू, निपू पौयाजक नेपालभाषां लेख छापे जुया च्वंगु खना श्रीलंकावासी वसपोलया पासापिसं ध्याचू न्यःकीगु हे - गय् छिमिगु भाय् ला बापाःजक पिदँ ? थज्यागु भाय् गये याना ब्वलनी ? भाषा साहित्य धैगु थःगु पत्रिका मध्येकं गय थाहां वनी ? उबलय् कुमार भन्ते नं धया विज्याइगु खः "छिमिगु भाय् नं छक्वलं ब्वलंगु मखु बुलुहुँ जिमिगु भाय् नं थकाये फै ।" थःगु मां भाय् विकास मजूगुलिं मेपिंस हेबेचबे याःगु खँ ध्वा थ्वीका वसपोलं थ भाय्यात विकास यायेत लेख च्वयेगु याना उगु 'धर्मदूत' पत्रिकाय् छ्वाया बिज्यात । मांभाय्यात उन्नति यायेगु मनसाय ज्वना न्हयाकूगु च्वज्या कथं 'धर्मदूत' य् वि.स. २००३ - ने.सं. १०६६) सालया आषाढया अंक निसें मार्गतक 'दुर्लभगु जन्म' व 'फोगींयागु उपदेश' धैगु निपु लेख पिदंगु खः ।

मातृभाषाया अनुरागया चि 'धर्मदूत' य् जक मखु धर्मोदय सभां पिकया तःगु 'धर्मोदय' लयपौलय् नं ने.सं. १०७६ निसें १०७८ तक गुबलें थःगु मौलिक विचारधारा, गुबलें विदेशी विद्वान पिसं च्वयातःगु बाँबालाःगु लेखयात थःगु मां भाषाय् हीका लेख च्वया बिज्यागु दु ।

श्रीलंकाय् पूरा १० दँया अध्ययनकालय् बिचय् छको उपसम्पन्न भिक्षु जुइत नेपाःवया बिद्यालंकार पिरिवेणय् अध्ययन याना 'त्रिपिटकाचार्य उपाधि' पास याना सारनाथय् ३ दँ तक भिक्षु जगदीश काश्यपयात त्रिपिटक प्रकाशन यायेत ग्वाहाली याना बिज्यात । बुद्ध धर्मया उच्च अध्ययन व विभिन्न थासय् पत्रिका प्रकाशन व सफू तयार यायेगुली ग्वाहालि याना सन् १९६१ य् ल्याहाँ बिज्याना थौंतकं आनन्दकुटी विहारय् च्वना बिज्याना च्वंगु दु । नेपालया न्हापांगु बौद्ध मासिक 'आनन्दभूमि' पत्रिकाय् गुबलें सम्पादक गुबलें व्यवस्थापक जुया बुद्ध धर्म व नेपालभाषा प्रचार प्रसार व विकास यायेगुली थःगु जीवन न्ह्याका बिज्याना च्वंगु दु ।

साधारण जीवन न्ह्याका मचां निसें बुढातय्‌त तकं ल्वय्क उपदेश याना बिज्याना च्वंम्हं भिक्षु कुमार काश्यपं अप्वः धैथें नेपालभाषां सफू च्वयेगु सम्पादन यायेगु याना बिज्यागु दु । वसपोलं सम्पादन याना बिज्यागु न्ह्यथने बहःगु प्रकाशित सफू 'दश पारमिता' खः । थौंतक वसपोलया ६ गू सफू प्रकाशित जुइ धुंकल ।

नेपाःया भिक्षु श्रामणेरपिं संगठित रूपं न्हयां वना थेरवाद बुद्धशासन अभिबृद्धि व प्रचार प्रसारय् तिबः बीत वि.सं. २००७ सालय् नीस्वंगु अखिल नेपाल भिक्षु महासंघय् वसपोलं अध्यक्ष जुया नेतृत्व याना बिज्याना च्वंगु दु । [१८]

११. प्रज्ञाधन शाक्योपासक (भिक्षु विवेकानन्द) (१०३६-११०८)

नेपालय् स्थबिरवाद बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेगुली टेवा बिया बिज्याःपिं भिक्षुपिं मध्यय् भिक्षु विवेकानन्द महास्थबिर नं छम्ह खः । नेपाःया तःगु मछि थासय् बिहार निर्माण या ज्या नापं थःम्हं हे बुद्ध मूर्ति दयेका प्रतिष्ठान याना बिज्याःम्ह भिक्षु विवेकानन्द महास्थविरया ख्वपय् थेरवाद बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार यायेगुली तः धंगु देन दु ।

वि.सं. १९७२ भाद्र महिनाय् भोजपुर टकसारय् जन्म जुया छम्ह ब्राम्हण पण्डितयाके संस्कृत व हिसावया प्रारम्भिक शिक्षा कायेगुया लिसे लिसें थःगु स्वाध्यायनया बलं नं ज्ञानगुणया खँ थ्वीका काःम्ह वसपोलं वि.सं. १९९२ पाखे भोजपुरय् धर्म प्रचार याः बिज्याःपिं भिक्षु महाप्रज्ञा व श्रामणेर अमृतानन्द पिनि धर्म व्याख्यान व सतसंगतं प्रभावित जुया स्थविरवाद बुद्ध धर्मय् श्रद्धा चित्त उत्पन्न याना पब्रजित जुइगु दृढ प्रतिज्ञा याना बिज्यागु खः । वि.सं. २००० सालं छें तोता वंम्हं ३ दँ या निरन्तर कुतलं २००३ सालय् कुशीनगरय् श्रामणेर प्रब्रजित जुया बिज्यात । श्रामणेर जुया भारतया बौद्ध तीर्थस्थल लिसें श्रीलंका थ्यंकं चाहिला २००७ सालय् येय् लिथ्यंम्ह वसपोल नेपालय् न्हापां प्रतिष्ठा याःगु आनन्दकुटीया सीमा गृहस उपसम्पन्न जुया बिज्यात ।

भिक्षु विवेकानन्द गृहस्थी प्रज्ञाधन शाक्योपासक जुया च्वंबले 'लोक नीति' धैगु सफू छगू अनुवाद याना बिज्यागु दु । गुगु वि.सं. १०६८ स प्रकाशित जुल व हे लोकनीतियात लय् तया ब्वने अपुइक पद्यानुवाद याना २०१६ सालय् पिकया बिज्यागु खः । अथे हे श्रामणेर कालया लुमन्ति 'श्रामणेर विनय' वसपोलं वि.स. २००७ स पिकया बिज्यागु खः । वसपोलया ६९ दँ या जीवनकालय् मौलिक व अनुवाद याना १७ गू सफू पिहाँ वःगु खःसा दकले लिपायागु सफू २०४० सालय् पिहाँ वःगु 'तेमिय जातक' खः ।

गृहस्थी अवस्थाय् प्रज्ञाधन शाक्योपासकया नामं वि.सं. १९९९ माघ महिनाया अंकय् "बुद्ध पूजादि यायेगु सीकि" धैगु लेख पिहाँ वःगु दु । धर्मोदय सभां 'धर्मोदय' पत्रिका पिकाःगु दँ ने.स. १०६७ निसें १०७९ तक थी थी विषयया लेखत बिया बिज्यागु खः ।

थुकथं गृहस्थी व प्रब्रजित निगू अवस्थाय् नं विभिन्न पत्रिकाय् लेख रचना बिया वथें सफू च्वया व प्रकाशन याना बुद्धया शिक्षा प्रचार यायेगु व नेपाल भाषाया साहित्यया धुकु जायेकेगु ज्या याना बिज्यात ।[१९]

---

१८. वासुदेव, "भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी" परियत्ति ज्योति (ललितपुर : ज्योतिदय संघ, वर्ष ३, अंक १०, ने.सं. १११९) पौ ६

१९. रत्नसुन्दर शाक्य भिक्षु विवेकानन्द महास्थविर (भक्तपुर : सप्तमाया शाक्य, ने.सं. १११४) पौ ६७

१२. चित्तधर हृदय (नें.स. १०२६-११०२)

नेपालभाषाया साहित्य ख्यलय् छम्ह साहित्यिक महारथीया नां चित्रधर हृदय खः । थ्वयक श्री ५ या सरकार पाखें सम्मानित 'कवि केशरी' खःसा च्वसापासा पाखें सम्मानित साहित्य शिरोमणि खः । नेपालभाषाया साहित्य ख्यलय् थ्वयक: न्हापां कवि, अनं बाखँ च्वमि कथाकार, अले निबन्धकार,समालोचक व सुगत सौरभ महाकाव्य च्वया दीम्ह महाकवि खः । संगीत ख्यलय् थ्वयकः नेपाल संगीतया ज्ञाता खःसा कला क्षेत्रय् देव देवीया चित्र च्वया दीम्ह शोखिन कलाकार नं खः । विशेष याना थ्वयक: साहित्यया साधक खः । अले नेपालभाषा, साहित्य, कला, संस्कृतिया संरक्षण, सिम्बर्दन व उत्थान यायेगु ज्याय् थःत पाना दीम्ह नेपाः देयाः छम्ह देशभक्त वीर सपूत नं खः ।

येंया न्यत तुँछेंय जन्म जुया प्रारम्भिक शिक्षा थःगु हे छें कया दीम्ह वयकलं लाइब्रेरी पर्वया द्वपनय् १०० तका जरिवाना सजाँय फया दीगु दुसा नेवाः युवात जक मुना 'ला नयेमखु, थ्वं अय्ला त्वनेमखु' धैगु छगू न्हूगु ग्वःसा ग्वया न्हयां वया च्वपिं १२ म्ह युवातय्त आदम्बर मतया प्रचार यात धैगु द्वपनय सजाँय ब्यूवले नं छुं समय तक गारथय् कुंका च्वने माल ।

जहाँनिया निरंकुश राणा शासन न्हंकाः प्रजातन्त्र हयेगु तातुना नीस्वंगु निगू गोप्य सँगठन नेपाल प्रजा परिषद व नेपाल नागरिक अधिकार समितिं जनचेतना थना जागृति या लहर हयेत थी थी ज्याझवःत न्हयाका यंकूगु खः । २००७ असार ९ गते नेपाल प्रजा परिषदं राणा शासनया विरोधय् पर्चा ह्वः गुलिं उकिया कार्यकर्ता भकाभक ज्वना यंकूगु खः । ज्वनेगु क्रमय् राजनैतिक कार्यकर्ता जक मखु भाषा व साहित्यया सेवा याना च्वपिं व्यक्ति पिंत नं ज्वंबले चित्तधर उपासकयात नं ज्वना १२ दँया कैद सजाँय बिल, ५ दँ जेलय् च्वना हे दिल । चित्तधर 'हृदय' जु राजनैतिक कार्यकर्ता मखु थ्वयक मुक्क नेपालभाषाया छम्ह च्वमि जक खः । नेपालभाषा 'पद्य निकुञ्ज' व 'हृदय' कसुम निगू पिथना दीगुलिं हे थ्वयकयात राजकाज मुदाय तक्यंकूगु खः ।

वि.सं. २००२ सालय् मेमेपि राजबन्दीत लिसें वय्क: नं जेल मुक्त जुल । नेपालीभाषा प्रकाशिनी समितिइ पास याका नेपालभाषाया सफू प्रकाशित याये जिसेंलि वय्कलं थःगु मेमेगु सफू लिसें 'सुगत सौरभ' महाकाव्य नं प्रकाशित याना दिल । अले नेपाल भाषाया लेखकपिनिगु नेतृत्व याना दिल । न्हूपिं व पुलांपिं कवि लेखकतय्त चोकेगु याना दिल । गुलिसित नेपालभाषां अंग्रेजी भाषाय् व अंग्रेजी भाषां नेपालभाषाय् अनुवाद यके बिया सफू प्रकाशन याना दिल । नेपालभाषाय् आपलं लेखक देयका दिल व थमं नं मदिक चोया चोना दिल ।

नेपालभाषा साहित्यया इतिहासय् विशेष याना ने.सं. १०६० निसें १०६५ तकया ई यात जेल काल धायगु याः । जेल कालय् हे वय्कलं भगवान बुद्धया जीवनीयात कया 'सुगत सौरभ' महाकाव्य कवचायेका दीगु खः । नेपालभाषा साहित्यया ख्यलय् 'सुगत सौरभ' महाकाव्यया विशिष्ट स्थान दुसा वय्कया पद्य निकुञ्ज, हृदय कुसुम, गौतम बुद्ध, अन्तर ध्वनि आदि काव्य कृतिया नं थःगु हे स्थान दु ।

कवि चित्तधर हृदय जुं नेपालभाषा वाङमयया धुकू थनेगु ज्या काव्य कृति जक मखु गद्य कृतिइ विशेष याना बाखँ सफुतिइ नं धुकू थनेगु ज्या याना दीगु दु । नेपालभाषा साहित्यय् आधुनिक बाखंया जग स्वनेगु ज्या वय्कलं हे याना दीगु खःसा आधुनिक बाखँ मुना सफू पिथनेगु ज्याय नं वय्कःया 'पौ' नाँ या दकसिबे न्हापांगु आधुनिक बाखं 'धर्मोदय' लय्पौसं पिदंगु खः । चित्तधर 'हृदय' जुया थुगु बाखं नं नेपालभाषाया बाखं च्वमिपिन्त न्हुगू विषयवस्तु, न्हुगू शैली, न्हुगू परिवेश व न्हुगू लँपु क्यना बिल । वय्कया न्हु न्हुगु बाखं नं पुलां पुलांगु धार्मिक बाखं व लोक बाखं जक ब्वनेगु व न्यनेगु परम्परयात हाचाँ गायाः थःगु हे सामाजिक संस्कारय् हना च्वनिपिं मनूतय्गु अवस्था, अव्यवस्था, असमानता आदि खँयात न्ह्यथनातःगु आधुनिक बाखंत ब्वनेगु न्हुगु परम्पराया अनुशरण याका बिल । ने.सं १०६७ स पिहाँवःगु खुपु बाखँया नांयागु न्हापांगु बाखं मुना सफुलि वय्कया प्रयासयात अझ क्वातुका बिलसा थुकिं हे वय्कया सफलताया चरम चुली नं जायावल ।

चित्तधर 'हृदय' जुं आधुनिक बाखँया ख्वाः चकंकेया लागी थःम्ह जक च्वया नं मखु मेमेपिं पासापिन्त नं ग्वाका थःगु जक सफू पिथना नं मखु, पासापिसं च्वया हःगु बाखं सफू नापं पिथना ने.सं. १०६७ निसें १०९० तकया दुने थःगु व पासापिनिगु नापं याना न्हयेगू बाखं सफू पिथना दिल ।

चित्तधर 'हृदय' जुं नेपालभाषां साहित्यया मान प्रतिष्ठा व श्रीबृद्धिया लागि काव्य, खण्डकाव्य, महाकाव्य व बाखं जक मखु इलय् नाटक, निवन्ध, समालोचन नं च्वया दिल । थ्वया अलावा 'नेपालभाषा गये च्वयेगु' व्याकरणसफू व नेपालभाषां साहित्यया इतिहास मदया च्वंगु अभाव पूर्तिया लागी झीगु साहित्य न्हापांगु खुसिइ च्यापु लेख तया ने.सं. १०७४ स पिथना दिल ।

चित्तधर 'हृदय' जुया सेवा व योगदान थुलि व थथे हे जक मखु नेपालभाषां साहित्यया उत्थानया लागि वयकलं थःगु च्वसां जक सेवा याःगु मखु । सफू पिथनाः जक सेवा याःगु नं मखु । थ्व ख्यःया लागि वयकलं यक्व यक्व संगठनात्मक ज्या नं याना दीगु दु । वयकलं 'नेपालभाषा परिषद'या पलिस्था याना परिषदया ख्वाःपौया ल्याखं 'नेपाल' ऋतुपौ साहित्यिक पत्रिका प्रकाशन याना दिल । अथे हे 'नेपाल' पत्रिका संचालनया लागि वयकलं प्रधान सम्पादक निसें पिउन तकया ज्या थम्हं तुं याना नं त्यानु मचाम्ह 'हृदय' जुं इलय बिलय् ग्वाहालि फ्वना हे च्वन ।

नेपाल बुद्ध धर्म उद्धार संघया धर्म प्रचारया पुस्तक माला धका बुद्ध धर्म प्रचारया लागि ने.सं. १०४५ स पिहाँ व गु 'बुद्ध धर्म' पुथिइ मातृभाषा प्रेमी बैकुण्ठ प्रसाद श्रेष्ठ प्रेरणा निगूगु दँनिसें सम्पादक बाहेक मेपि कविपिनिगु कविता नं दुथ्याकेत बुद्धोपासक चित्तधरया 'बुद्धोपासकया पापदेशना' शीर्षक नांगु कविता थ्व 'बुद्ध धर्म' पत्रिकाय् ने.स. १०४६ स प्रकाशित जुल । थ्व कविता वय्कःया नेपालभाषां साहित्यय् नमो बागी खः । थ्व न्हापांगु कविता च्वयादी बलय् चित्तधर उपासक २० दँ तिनी दुगु जुल । थनंलि वयकःया कलम मदिक न्हयात । वयकः धर्मपाखें स्वया नं साहित्यपाखें, साहित्यपाखें स्वयाः नं भाषाया विकास पाखे अप्वः लिनादीगु खने दु । उकिं वयकलं पद्ययागु जक मखु गद्ययागु याना नं, फछिफकव छायपेगु याना दिल 'बुद्ध धर्म' व 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' पत्रिकाय् वयकयागु छपु कविता प्रकाशित जुल । वयकलं ने.सं. १०४६ निसें ने.सं. १०५० तक अर्थात जेल वने न्हयो तक ८५ पु कविता च्वयादीगु खने दु । चित्तधर 'हृदय' लेखक जक मखु प्रेरक नं

खः । वय्‌कल बुद्धोपासक संघया व्यापार विभाग प्रवन्ध जुया कुलायनी बुद्ध धर्मया प्रचार याना -काठमाडौं) येनं 'बुद्ध धर्म' पुथिया ग्राहक दयेकेगु याना दिल । 'बुद्ध धर्म' पत्रिकाय् साहित्यिक कवितायात नं स्थान बिवं यें नं कविता मुनाः 'बुद्ध धर्म' पुथिया सम्पादक भाजुया मूलगु ज्यासः कलकत्ताय् छ्वयगु याना च्वना दिल । सरकारया कुदृष्टि लाःगुली 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' दिके माल । नेपालभाषाया प्रकाशन अवरुद्ध जुल । गुदँ लिपा ने.सं. १०५९ पाखें सारनाथं पिहाँ वया च्वंगु हिन्दी भाषाया 'धर्मदूत' पत्रिकाय् छपू लेख प्रति मास गोरखाली भाषाय् नं विये धयागु सूचना पिहाँ वसेंली चित्तधर 'हृदय' व लोक रत्न तुलाधर पिं जानाः नेपालय् गोरखाली भाषा ल्हाइपीं -सनातन हिन्दू धर्मावलम्बीत जक दूगु व नेपाःया दुने स्वनिगःलय व पिने पोखरा, पाल्पा, तानसेन, चैनपुरय् च्वपिं बोद्ध त नेवाःभाय् ल्हाइपीं) जूगुलिं नेवाः भासं १/२ पु लेख 'धर्मदूत' स तयेगु थाय् वियादी माल धकाः बौद्धतय्‌गु छेय् छेय् वना इमिपाखें म्हति छपू अनुरोध पत्र च्वकाः सलंसः खाकाः महाबोधि सोसाइटी यात छ्वया बिल । लिपा धाथें 'धर्मदूत' स 'धर्मोदय' पिहाँ मवः तलेयात नेपालभाषाया १/२ पु लेख तया बिइगुयात । भारतय् भारतीयतयपाखें पिहाँवःगु 'धर्मदूत' स ६/७ दँ तक नेपालभाषा तयेकेगुली विशेषतः 'हृदय' या हे कुतःदुगु जुल ।

धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषाया लेख दुथ्याकेगुली यक्व कुतः दुसां वय्‌कया लेखत यक्व पिहाँ मवः । नेपालभाषा दुथ्याका पत्रिका पिहाँ वये खुलाति न्ह्यो निसें न्याद तक जेले लाःगुलीं नं थथे जूगु जुइफु । अले जेल छुटे जुया पिहाँ वःबले न. जेल यात्राया इलय् रचना जूगु लेखत सफूया रूपय् प्रकाशनय् लगे जुइ माःगुली नं लेख 'धर्मदूत'य् बिइ मफुगु जुइफु । अथेसां वय्‌कया २००४ व २००५ या निद दुने ३ पु ची ची हाकःगु कवितात पिहाँ वःगु दु (प्रेमी सिद्धार्थ, राजारानी, थौं) थुकिया मध्ये 'प्रेमी सिद्धार्थ' व राजा रानी, कविता वय्‌कलं जेलय् दुने च्वया दीगु 'सुगत सौरभ' या अंश जक खः ।

धर्मोदय सभाया ज्याखँय् सक्रिय जुया वय्‌कःया धर्मोदय पत्रिकाय् नं ने.स. १०६७ निसें १०८० तक विभिन्न विधाया लेखत पिहाँ वःगु दु ।[२०]

१३. मोतिलक्ष्मी उपासिका (ने.स. १०२९-१११७)

मोतिलक्ष्मी उपासिका छम्ह विशेष व्यक्तित्व दुम्ह मिसा च्वमि खः । मिसा वर्गयात च्वछायेगु व न्ह्यज्याकेगुया ज्याय् सदां थःगु नुगः क्वसायेका दीम्ह, नेपालभाषाया ख्यःया सचेतम्ह विदुषी साहित्यिकाया लिसें धर्मया माध्यमं समाज सुधारया लागि सदां तत्पर जुयादीम्ह, लगनशीलम्ह व्यक्ति खः वय्‌कः ।

मचानिसें हे थः दाजु चित्तधर 'हृदय' जुयागु संरक्षकत्वय् ब्वलने खंगुलिं याना वय्‌कः उगु कालय् जन्म जुयाःनं ज्ञान प्राप्त याना थःगु जीवनयात ई कथं न्हुधाःयायां झायेत सक्षम जुइ फूगु खः । खला उगु बखतय् थौकन्हे थें स्कूलय् ब्वनेगु मौका दुगु मखु । अयनं छेय् हे मास्टर बाज्या तया संस्कृत ब्वनेगु मौका वय्‌कयात प्राप्त जुल । थ्व वय्‌कया लिपायागु जिन्दगी साहित्य, धर्म, सामाजिक ख्यलय् जुइगु योगदानया छुमां खः । वय्‌कयागु उगु आधारभूत अध्ययन वयकलं याना दीगु मुख्यगु लिधंसा हे जूवन ।

[२०] चित्तधर हृदय स्मृति ग्रन्थ (नेपालभाषा परिषद ने.सं. ११०४)

न्हापा न्हापा झीगु नेवाः समाजय् मिजं जाति हे आखः ब्वनाः सयेकेगु व झीगु मांभासं च्वयेगु म्हो जुया च्वंबलय् मिसा जातियागु ला खँ हे मदु । उबलय् दकसिवे न्हापा समाजसेवी व कवि योगविरसिंह कसाःजुं "स्वदेशवासी तताकेहैं मय्जु, आखः ब्वना दियेमाल" धका कविता चिना चिना मिसा जातियात आखः ब्वनेगुलिइ मू ब्वति कयाः न्हयचिले माल धका आव्हान व आग्रह याना दिल । थुकिया लिच्वःकथं कवि योगवीरसिंह जुया हे शिष्य कवि केशरी चित्तधर जुया केहें मयजु मोतिलक्ष्मी उपमसिकां नेवाः समाजय् न्हापां थःयःम्ह दाजुया लिधंसा व हःपाः कयाः झीगु मांभासं आखः ब्वनेगु व च्वयेगुली न्ह्यचिलाः सुनानं धाइ ल्हाइया पर्वाह मतसे, मग्यासे भतीचा हे उसि मचासे नेपालभाषा व बुद्ध धर्मय् जीवनभर मद्दिक सेवा याना झाल ।

थौ कन्हे थें मखु न्हापा राणाकालय् नेपालभाषां च्वयेगु तकं नेवाः तयेत हक मदु । उबलय् नेपालभाषां च्वयेगु छगू अक्षम्य अपराध खः । नेपालभाषाया च्वमिपिन्त अने तने सास्ति बिया जेल तकं छ्वइगु । उज्वःगु ग्यानापुगु ईलंनिसें जीवनभर थःगु मांभाषां च्वयाः मिसापिन्त थुगु भिंगु दिशापाखे लँ क्यना झाल ।

नेपालभाषाया साहित्यय् मोतिलक्ष्मी धका धायेबलय् निवन्धकार कथं स्वयेगु याः । तर मोतिलक्ष्मी छम्ह निवन्धकार जक मखुसे कवयित्री, बाखं च्वमि नं खः । बहु प्रतिभाशाली मोतिलक्ष्मी जु आपाः याना निवन्धपाखें न्ह्याःगु खने दु । वय्कया निवन्ध हे जक पत्र पत्रिकाय् प्रकाशित जूगु मखुसे कविता व बाखं नं पत्रपत्रिकाय् इलय्बिलय् प्रकाशित जू ।

मोतिलक्ष्मीजु बाखंया ख्यलय् दकलय् न्हापां नेपालीभाषां थःगु च्वसा न्हयाका दिल । खय्तला नेपाली भाषां बाखं च्वया दीगुली वय्कया थःगु प्रतिभा नेवाः समाजय् जक सीमित मजूसे नेपालीभाषाया क्षेत्रय् नं परिचित जुल । मोतिलक्ष्मी धाल धायेवं नेपालभाषाया साहित्यय क्षेत्रय् मिसा च्वमि कथं अग्रजम्ह च्वमि खः । थुकिया श्रेय प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपं 'शारदा' पत्रिकायात मब्युसे मगाः । खला वय्कःयात साहित्य सृजना याकेगुली वयकःया हे दाजु चित्तधर हुदयया ल्हाः नं मदुग मखु । चित्तधर 'हृदय' या प्रेरणा व शारदा पत्रिकाया माध्यमं वय्कःछम्ह मिसा च्वमि जुयादिल ।[२१]

उबलय् छगूयां छगू जक साहित्यिक पत्रिकाया रूपय् पिहाँवया च्वंगु जुया चाहे नेपाल भाषा वा नेपालीभाषां मांभाय् जूम्ह जुइमा वयाके 'शारदा' पत्रिका स्वाकेमाः धयागु भावना दना वःगुया नापनापं 'शारदा' पत्रिकायात नेपालीभाषां च्वयेमाःगुली यानाः मोतिलक्ष्मी जुं नेपालीभाषां च्वसा न्ह्याकादीगु खः । खला उगुइलय् नेपालीभाषा कतः भाषा व नेपालभाषा थःगु भाषा धयागु हे भावना दना मवः । थुकिया भ्वलय् 'रोदन' व 'पुनर्विवाह' नेपालीभाषां पिदंगु खः । भाषाय् सचेतता वयाःलि तिनि नेपालभाषां च्वयेगु जुल धयागु धारणा मोतिलक्ष्मीजुया खः । थ्व सचेतता विशेष याना वि.स. १९९७ सालंनिसें वल । अनं लिपा नेपालीभाषां च्वयेगु मजुल । बुद्ध धर्मप्रति श्रद्धाभाव भक्ति दुम्ह वय्कलं दान शील भावनादि कुशल कर्मय् मन छ्वया सुखं म्वायेगु सयेका दिल । धर्मया आचरणया प्रभावं विभिन्न असामान्य परिस्थिति नं धैर्य कया ज्या यायेगु याना दिल । नेपालय् थेरवादी बुद्ध धर्म दुहाँ वसेँलि थुखेपाखे न्हयचिला दीम्ह वय्कलं विहार लिसें सम्बन्ध क्वातुका धर्म श्रवण

२१. नेपाल (मोतिलभ्मी उपासिकया विशेपांक ल्याः) (दं ३६, ल्याः ४७, ने. सं. ११०८ वर्षा)

व धर्म सम्वाद यायेगु लिसें त्रिपिटक बुद्ध धर्म सयेकेत आधार जुयाच्वंगु पालि भाय् सयेका दीगु
खः । पालि भाषा सयेका बुद्ध धर्मया मूल मूलगु ग्रन्थत अध्ययन याना ज्ञानोपार्जन पाखे पलाः छिना दिल । मोतिलक्ष्मीजुं थ:गु जीवनय् अप्वः धया धें बुद्ध उपासना व ध्यानय् ई फुकादिल ।

वय्कया जीवनकालय् मुक्कं न्यागू सफू पिदंगु दु । न्हापांगु सफू ने.सं. १०७८ य् पिदंगु च्वखँ मुना 'मोतिमाः' खःसा दकले लिपायागु सफू ने.सं. १११५ य् पिदंगु बौद्ध जातक बाखः मुना 'उत्पलवर्णा' खः । अथे हे वय्कलं मुंका दीगु विभिन्न लेखत तया 'धौबजि' सफू छगू नं पिहाँ वःगु दु ।

धर्मदूत पत्रिकाय् वय्कया ५ पु लेख पिहा वःगु दु । न्हापांगु लेख लँ बाखं खः । नेपाल भाषा साहित्य ख्यलय् न्हापांगु बाखंया रूपय् नाला तःगु थ्व बाखं वि.सं. २००० साल माघय् पिदंगु खः । अले दकले लिपायागु लेख २००५ चैत्र-बैशाख महिनाया अकय् 'जन्म' निवन्ध पिहाँ वल । थुकथं नेपाल भाषाया छम्ह विशिष्ट मिसा च्वमियात नेपालभाषा साहित्यया ख्यलय् पितकायेगु, नेपालभाषाया लेखिकाया रूपय् नेपाली जनताया न्ह्योने ब्वये हयेगु श्रेय "धर्मदूत" यात दु । उलिजक मखु नेपालभाषाया न्हापांगु-बाखं "लँ" प्रकाशित यायेगु ऐतिहासिक महत्वया ज्या नं 'धर्मदूत' पत्रिकाय याना नेपालभाषाया साहित्यिक पत्रकारिताया इतिहासय् धर्मदूतं गबलें हे ल्व मने मफइगु स्थान काःगु दु ।

१४. सिद्धिरत्न उपासक (ने.सं. १०२०-११०५)

नेपालभाषां व थ्वया साहित्य अले बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार यायेगुली योगदान ब्यूपिं मध्ये सिद्धिरत्न उपासक नं छम्ह खः । नेपालभाषाया पुनर्जागरण कालया महारथीपिं नापं सतसंगत याये दुगु कारणं हे नेपालभाषाया विकास यायेत विभिन्न विधात स्वनादीगु खः ।

सिद्धिरत्न उपासक साहित्यक रूपं न्हापां कवि खः अनंलि नाटककार खः । वय्कः मूलतः धार्मिक कवि खः तर वय्कलं सामाजिक कविता नं च्वया दीगु दु । प्रजातन्त्र वये न्हयो हे म्येहना प्याखं -गीति नाटक) च्वयेगु वय्कया विशेषता खः ।

वय्कलं बुद्ध धर्मया सेवा नेपालभाषाया माध्यमं याना दिल । नेपालभाषा प्रतिया असीम ममतायात न्ह्यब्वयेगु कथं ने.सं. १०४४ निसें थःगु जीवनकाल ज्वःछि नेपालभाषां च्वज्या याना दिल । धर्मादित्य धर्माचार्यया नेतृत्वय् नीस्वंगु 'बुद्ध धर्म उद्धार संघ, नेपाल' दंक्व बुद्धमार्गीत बुद्ध धर्मया तत्व शास्त्र बुद्ध धर्म लिसें पत्रिकाय् छापे याकेया लागी नेपालभाषां लेखत च्वया यंकल । लिसें संस्कृत व नेपालीभाषाय् अनुवाद याना भाषिक चेतना थनेगु न्हयागुं खँ च्वयेगु यानादिगु नं भाषा सेवाया भावना हे जूगु खः ।

सिद्धिरत्न उपासक जुं सिद्धिदास महाजुया संगतं हे कविता च्वये सयेका दीगु खः । थःगु कविता वय्कलं ने.सं. १०४४ स बाहाः पूजाय् सिलः छापेत न्हापां छयला दिल । पत्रिकाय् वय्कया कविता न्हापां ने.सं. १०४   पोहेला चिल्लाया 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा'य् पिदन । २४ दँया वय्सं निसें कविता च्वया दीम्ह वय्कलं २८ दँ तक अर्थात ५२ दँया

बय्सय् तक विशेष रूपं साहित्य श्रृजना याना दिल । अनंलि इलय् बिलय् गबले गबलें च्वयेगु ज्या जक याना दिल ।

सिद्धिरत्न उपासकं मिसा शिक्षाय् विशेष जोड बिया दीगु दु । थुकिया लागी थःगु नामं पिकायेत छुं बाधा वयेफूगुलि वय्कलं लक्ष्मी नानी उपासिकाया सहमति अनया नामं स्त्री शिक्षा व उपासिका चेतना सम्बन्धी कविता च्वया प्रकाश हे नं याना दिल । बुद्ध धर्म नेपालभाषाय् लक्ष्मीनानीया नामय् पिदंगु मयजुपि बिद्या ब्वना दी माल (ने.सं. १०४९ गुंला) व “बागीश्वर मञ्जुश्रीयात छम्ह मय्जुया आत्म समर्पण” (१०४९ ञला-कौला) लेखत वास्तवय् वय्क सिद्धिरत्न उपासक जुयागु हे खः ।

बुद्ध धर्म प्रति आस्था व विश्वास दुम्ह वय्कया अप्वः धैथें च्वसु व कृतिइ धार्मिक प्रभाव लाःगु खने दु । कविता च्वइबले न्हयागु विषयया जूसां वय्कलं उकिया सम्बन्ध बुद्ध नाप तयेगु यानादी । अथे हे कनेगु याना दी । ‘उपोसथ ब्रतया नियम’ व वथें जाःगु कविता नेपालभाषां अःपुक थुइक च्वया दीम्ह वय्कयात आदम्वर मतया प्रचार यात धका शासकतय्स तसकं शास्ति ब्यूगु खः । ने.सं. १०५९ य् न्हापांगु खुसी दुथ्यागु दु । थुकी च्वपिं च्वमिया नां मदु । उगु ताकय् च्वमिया नां च्वय् ग्याः गुलि वा मच्वःसां ज्यूनि धैगु भावनां मच्वःगु खने दु ।

सिद्धिरत्न कसा खासयाना कवि खः तर वय्क छम्ह नाटककार नं खः । मूलतः कवि जूगुलिं वय्कलं म्यहना (गीति) प्याखें नं च्वया दीगु दु । बुद्ध धर्म व सामाजिक परिस्थितिया प्याखं च्वयेगु प्रेरणा वय्कः बनेज्याया सिलसिलाय् बम्बइ झायादिब्ले अन स्वयादीगु बौद्ध व सामाजिक चलचित्रया प्रभाव खः ।

ने. सं. १०४० निसें शुरु जूगु नेपालभाषां आन्दोलनय् प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष रूपं ग्वाहाली बिया वया च्वंगु इलय् वय्कः पुस्तकालय पर्व -ने.सं. १०५०) आदम्बर मत पर्व - ने.सं. १०५१) य् नं लात तर नेपाल प्रजा परिषदयात ज्वंवले उकिया सदस्यषि जक मखु छुं भति सम्पर्क दुपिं तक नं सकसित ज्वंगु खःसा उगु इलय् नेपालय् मच्वसे कलकत्ताय् च्वना च्वम्ह जुया वय्क वि.सं. १९९७ सालया धरपकडय् मलाः । सिद्धिरत्न कसाजुया नेपालभाषा व बुद्ध धर्मयात क्वत्यःगु चरम सीमा थ्यना नेपालय् दुने च्वनाः च्वयेमज्युगु इलय् वय्कलं तत्कालीन सरकारया जयगान यानाःसां च्वया च्वनादिल । वय्कया अवलेया कविता पुचः ‘बुघादि देवता स्मरण स्तुति’ (१०६९) सफू खः । थुकि याना वय्कलं नेपालभाषाया च्वमित जेलय् लाना च्वंगु इलय् नं कविता च्वया दिल पिने च्वया । उगु इलय् हे नेपालभाषां सेविपिसं नं कि जेलय् दुने च्वना च्वल, कि देशं पिने -सारनाथ) च्वना च्वल । व हे इलय् हिन्दी ‘धर्मदूत’ पत्रिकाय् वय्कया ‘शोक’ व ‘सन्तान’ धैगु निपु कविता पिदंगु दु । अथे हे धर्मोदय पत्रिकाय् नं ने.सं. १०७५ पाखे वय्कया लेख पिदंगु दु ।

नेपालभाषा व थ्वया साहित्य थकायेगुली आन्दोलय शुरु जुसें निसें विभिन्न विधाय् कलम न्हयाका नेपालभाषाया विकासय् महत्वपूर्ण योगदान ब्यूगु कदर स्वरूप वय्कयात च्वसापासां ने.सं. १०८३ स ‘भाषा जवाः पदवी देछाया तःगु दु ।[२२]

२२= काशिनाथ तमोट, सिद्धिरत्न कसाः व वय्कया कृति (यें :च्वसापासा ने.सं. ११००) पौ ९०

सिद्धिरत्न कसाजुं छम्ह जक नेपालभाषां च्वयेगु याना दीगु मखु । वय्कःया उत्कृष्ट भाषा प्रेम व दानशीलताया प्रेरणां घ्वाना वय्कलं नेपालभाषाया सेवा याना च्वपिं मेपिन्त नं फुगूचाःगु गुहालि याना दिल । वय्कःया उदार हृदयया ज्वलन्त चिं वय्कलं कवि सिद्धिदास महाजुयात "सर्वबन्धु" नां या गद्य कृति छापे यायेत धका उगु ईया न्यातका दां चन्दा बिया दीगुलिं कथं थ्व घटना यानाः सिद्धिरत्नजुप्रति कृतज्ञ जूम्ह सिद्धिदासजुं गद्य सफूया अन्त्यय् सिद्धिरत्नया गुणगान यान पद्यया छुं पंक्ति च्वया दिल, उलि जक मखु सिद्धिदासजुं कृतज्ञता व्यक्त याना पद्यं स्वपु चिट्ठी नं सिद्धिरत्नजुयात च्वःगु जुया च्वन ।

"सर्व बन्धु" सफूया अन्तय् च्वया तःगु पद्यया पंक्ति थुकथं दु :-

"न्यंला छिनं मन तया थुगु सिद्धिरत्न

छीतं खती जुया बिई थुगु ज्ञानरत्न"

अथे हे वय्कलं च्वया दीगुं चिट्ठीतय् छुं अशं थथे :-

"मखन मखन मेपिं पक्ष्य जी जूया धापिं

छि छम्ह लुल थनका दां बिया पक्ष्ययापिं

मनुख जन्म कागू छीगू हे धाय रत्नं

अधिकन उपकारी धन्य छी सिद्धिरत्न ।"

"सिना हे वंसा नं छीगु गुण जिनं लो गन मनी

धिना नं ओये जी छिगु सरनंस जा स्व न्हिन छी ।"

(१९८० साल बैशाख २८ गतेया चिट्ठीया अंश)[२३]

१५. परमानन्द बज्राचार्य (नें.स. १०५०-१०९६)

नेपालभाषा व थुकिया साहित्यया लागि थःगु प्राण पाना वम्ह भाषा जवाः परमानन्द बज्राचार्य गद्यगुरु निष्ठानन्द बज्राचार्य या छुइ खः ।

२३= चित्तधर हृदय, झीगु साहित्य : (येँ: नेपाल भाषा परिषद, ने.सं. १०७४) पौ

हिमालय प्रेस या थुवा वयकलं च्वसा पासां प्रकाशन यागु बाछि पौ 'पासा' या सह सम्पादक व निला पौ 'तिकभ्रयाः' या सहायक सम्पादक जुया नं ज्या याना दिल । वय्कलं च्वसा पासाया छयाञ्जे जुया नं सक्रिय रूपं ज्या याना दिल । वय्कःया न्यापुति बाखं, न्यापु अप्पो चिनाखँ, निपुति प्याखँ पिदंगु दु । २६ पु मतिनाया मे पुचः व च्यापु 'हाइकु' दुथ्याका 'छन्त लुमेकाः' धैगु कविता पुचः पिदंगु दु ।

प्याखं च्वमि परमानन्द बज्राचार्यजुं 'म्ह पूजाया सुथ' व 'बसुन्धरा' प्याखं च्वयादिगु दु । वय्कया प्रति सिद्धिचरण श्रेष्ठजुया धापु दु - इलय्‌विलय् विभिन्न लेख च्वयाः व बसुन्धरा पाखें पिकया वं भ्रीगु साहित्यया सेवा यानावंगु दु ।[२४]

'धर्मदूत' पत्रिकाय वय्कलं "भ्रीसं छाय् स्वयेमज्यू" व 'परोपकार' निवन्ध वि.सं. २००४ पाखें पिहाँ वःगु वय्कया रचना खः । अथे हे धर्मोदय पत्रिकाय् नं विभिन्न विधाया रचनात बिया नेपालभाषा साहित्ययात उन्नति बृद्धि यायेगुली ग्वाहालि याना बिज्यात ।

१६. ज्ञानरत्न बज्राचार्य

धर्मदूत पिहाँ वया च्वंगु इलय् मुजफरपुरय् ज्ञानया सफू भण्डार चायेका धर्म लिसें नेपालभाषाया विकास यायेगुली लगे जुया आपालं योगदान बिया वंगु दु । कम्युनिष्ट विचारधारा याम्ह वय्कलं Rovolutionary Social Party–Nepal धका छगू राजनीतिक दल नं निस्वना दीगु खः । वय्कया छगू विशेषता छु धाःसा थःगु दलया घोषणापत्र, सुचं, जानकारी फुकं नेपालभाषां च्वया दीगु अथवा नेपालभाषायात दलया आधिकारीक भाषाया मान्यता बिया तःगु खः ।[२५]

वय्कया प्रज्ञापारमिता स्तोत्र व 'बुद्ध गीत राग बसन्त'धैगु निपु लेख थ्व पत्रिकाय् (वि.सं. १९९८) पिदंगु खः । न्हयाथे जूसानं नेवाः भाय्‌या प्रेमं न्हयाथाय् च्वसां मां भासं च्वयेगु ज्या मतोतुसे भाषाया लागी तःधगु योगदान बिया दिल ।

वय्कलं थःगु विभिन्न सफूया विज्ञापन व चन्दा सहयोग फ्वनागु अनुरोध नेपालभाषां च्वया 'धर्मदूत' य् प्रकाशन याना दीगु दु ।

१७. पुवाः नेवाः

वि. सं. १९९७ सालय् पिदंगु फत्ते बहादुर सिंह नं सम्पादन याना दीगु नेपाली विहारय् वयक्‌या नं छपु कविता लाःगु खः । नेपाली विहारय् च्वक्व लेखकपिंत ज्वनेगु क्रमय् पुवाः नेवाःयात नं ज्वंगु खः । बयान काये धुंका मुद्दा स्वया च्वंम्ह पद्म शम्शेरं थ्व छुं रकम अपराध याःगु मदु धका हल्का सजाँय कथं ५० तका बौं पुइका तारिखय् तोता हल । तारिख

---

२४. काशिनाथ तमोट, बसुन्धराया अन्तिम निर्णय (न्ह्यखँ) (यल : ने.सं. ११०२) पौ ६

२५. प्रा. माणिकलाल श्रेष्ठ पाखें जानकारी

बिया त.बले थन च्वनेगु उचित मखंसेंलि कालिम्पोङ वना शिक्षण पेशाय् लगे जुल । ७ सालया प्रजातन्त्र वये धुंका जक नेपाः लिहां झायादीगु खः ।[२६]

कालिम्पोङ वना च्वंबले च्वया दीगु 'बुद्ध बचनया महत्व' धैगु रचना १९९९ या धर्मदूत पत्रिकाय पिहाँ वःगु खने दु । धर्मदूत पत्रिकाय् थें धर्मोदय पत्रिकाय् नं ने. सं. १०६८ पाखे वयक्या लेख पिदंगु खः । थुकथं देशं पिने ज्या याः वना च्वंबले नं मांभाय्या अनुरागं ग्वाका साहित्य सिर्जना यायेगुली लगे जुल ।

१८. धर्मरत्न 'यमि' (१०३५-१०९५)

बहुआयामिक व्यक्तित्व धर्मरत्न 'यमि' राजनीति, सामाजिक, सुधार व साहित्यिक उन्नतिया लागी वयकलं यानादीगु ज्यां वय्कयात तःधं याना ब्यूगु दु । समाजया सर्वत्तोमुखी कल्याणकारी ज्या यायां दुःख पीडा व यातनायात पचे याये फयेकेमा धैगु खँ वयकया जीवनं थ्वीके फु । यमिज्युं यक्व दुःखया दिंत हन, यातना सह यात तर निराश मजू साहसया पलाया गति कमि जूगु खने मदु । प्रजातान्त्रिक मूल्य, मान्यता व संस्कारया लागी वयक राणा बिरोधी आन्दोलनय् झन यको सक्रिय जुया लगे जुल । थुलि जक मखु महामानव गौतम बुद्धया उपदेश व शिक्षायात थःगु कृतिया माध्यमं मनूतय् छें छेंय थ्यंकेगु ज्या याना दिल । बुद्धया उजागु प्रगतिशील उपदेशया प्रेरणां यमिजुं कुसंस्कार रुढिगत मान्यताया कट्टर विरोधी व धात्थेंम्ह समाज सुधारक नं जुल । नेपाःया राणा शासन अन्त यायेत छम्ह राजनैतिक सिपाहीया रूपय थ्यंम्ह व देशय् ब्राह्मणवादी विशेषता -जातिभेद, छुवाछुत आदि) विरुद्ध सःथ्वयेकूपिं मध्ये धर्मरत्न यमि नं छम्ह खः ।

थः बाज्या छम्ह राजव्यापारी जूसां धर्मरत्न मचावले हे राणा प्रधानमन्त्री चन्द्र शम्शेरया हे कुटिल तानाशाहीया कारणं सम्पूर्ण परिवार छँ मदयेक कंगाल अवस्थाय् थ्यंगु खः । मचावले निसें उखेंथुखें संघर्षपूर्ण ज्या यायां १७ दँया उमेरय् थःयाकचा ल्हासा वंम्ह धर्मरत्न यमि लँय् महापण्डित राहुल सांकृत्यायन व भिक्षु धर्मालोकपिं नाप लाना वसपोलपिं लिसे संतसंगत यायां धर्म व राजनीतिया बारे ज्ञान दयेका काःगु खःसा ल्हासाय् हे बंगालया आनन्दानन्द स्वामीं राष्ट्रिय व अन्तर्राष्ट्रिय स्थितिया बारे स्यने कने याना क्रान्तिकारी बिचाः थना बिल ।

ल्हासां ल्याहाँ वया कालिम्पोङय् च्वना च्वंबले हे शासकतय् दुष्ट व्यवहार व इमि मेमेगु प्रवृत्ति सम्बन्धी जीशिलो भाव व्यक्त याना 'समाजको यौटा झलक' धैगु छगू चीधंगू उपन्यास वि.सं.१९९४ य् च्वया दिल । उगु हे दँय् येँय् ल्याहाँ वया छगू लाकां पसःतया जीविका याना च्वंम्ह यमिजुयात राजनीतिक संगठन याःगु द्वपनय वि.सं.१९९७ य् राणा सरकारं १८ दँया कैद सजाँय ब्यूगु खः । जेलय् च्वना नं समय सित्ति मछवसे चित्तधर हृदय नं थें वयकलं नं जेल जीवनय् हे 'अर्हत नन्द' महाकाव्य व 'वेसन्तरया मचात दान' धैगु खण्डकाव्य च्वया दिल । ५ दँ या जेल जीवन हना २००२ साल इन्द्र जात्राया छन्हु न्ह्यो जेलं छुटे जुया प्रगतिशील व क्रान्तिकारी विचारधाराय् प्रवाहित जूम्ह यमिजु यात भारतया स्वतन्त्रता दिवस माने याना च्वंगु इलय् हानं ज्वना यंका ६ ला तक जेल सजाँय ब्यूगु खः

२६. प्रा. माणिकलाल श्रेष्ठ पाखेँ जानकारी

निकोगु जेल यात्राय् बुद्धया जीवनीयात संक्षिप्त रूपं खण्डकाव्यया रूपय् 'जगत ज्योति' सफू छगू नं च्वयादीगु खः । गुगु सफू धर्मोदय सभां वि.सं. २००८ सालय् प्रकाशन यात ।

राणा सरकारया दमन चक्रया विरोधय् सः थ्वयेका च्वंपिं नेपाल प्रजा पञ्चायतया दुजःपित ज्वनेगु झवलय् धर्मरत्न यमियात नं २००६ सालय् ज्वना भद्रगोल जेल व नक्खु जेलय् १६ ला तक कैद यात । स्वक्वःगु जेल यात्राय् साहित्यिक प्रगति यायेगु झवलय् 'सँदेया लिसः' खण्डकाव्य व 'न्वाखं पुचल' कविता संग्रह च्वया दीगु खः ।

प्रजातन्त्र प्राप्तिं लिपा २००८ सालय् गठन जुगु मन्त्रीमण्डलय् जुजु त्रिभुवनं नेवाः बौद्धमार्गीपिनि प्रतिनिधि कथं यमिजुयात ल्यया "व बाँलाम्ह मनू खः, ल्हासाय् नं च्वना वये धुंकूम्ह, राहुल सांस्कृत्यायनं नापं नं हेमखेम दुम्ह अले सामाजिक ज्याखँय् नं न्ह्यब्वाःम्ह खः, वयात नं मन्त्रीमण्डलय् दुथ्याकी" धैगु हुकुमं यमिजुयात नं दुथ्याकूगु खः । २०१८ सालय् वय्कलं नेपालभाषां "आङल्हामो" धैगु छगू उपन्यास च्वया दीगु खः । मुक्कं राजनीतिक विषयय् नेपालभाषां च्वया तःगु उगु उपन्यासया प्रकाशनय् प्रतिबन्ध तया बिलः लिपा व २०२७ सालय् प्रकाशित यात ।

बुद्ध व बुद्ध धर्म दर्शनया सम्बन्धि अध्ययन व विश्वास दुम्ह जुया उकिया हानताबारे प्रकाश याना "बौद्ध दर्शनया रूपरेखा" धैगु सफू च्वया बिज्यात । भारत व नेपालया थासं थासय् सफू कुथिइ वना टिका टिप्पणी यांयां निदँ व ७ ला लिपा जक थ्व सफू च्वये सिधयेकूगु खः ।[२७]

धर्मदुत पत्रिकाय् २००५ या बैशाख-जेठ पाखे "जुग धर्म" व "मदु तथागत मेगु छुं" धैगु निपु रचना अले 'बैशाख पूर्णिमाकी याद' धैगु हिन्दी छपु रचना पिहाँ वल । राजनीतिक क्रियाकलाप व सामाजिक सुधारया लागि जेल नेल भोगे याना च्वने माःबले थःगु साहित्यिक यात्रायात न्हयने यँके कथं वय्कलं थुपिं लेखत च्वया दीगु खने दु ।

मेमेगु सफू व 'धर्मदूत' पत्रिकाय् लेख च्वया न्ह्याकातःगु ल्हाः 'धर्मोदय' पत्रिकाय् नं ने.सं. १०६८ लिसे १०७८ तक लेखत बिया बुद्ध धर्म व नेपालभाषां साहित्यया विकास व प्रचार यायेगुली तःधंगु योगदान याना दिल ।

धर्मरत्न यमिजुया उपन्यास, महाकाव्य, खण्डकाव्य, कविता संग्रह पिकायेगु भ्वलय् नेपालभाषाय् ८ गू सफू, नेपालीभाषाय् ९ गू अले हिन्दी छगू अनुवाद ग्रन्थ पिहाँ वःगु दु ।

१९. लालधन शाक्य (१०४४)

लालधन शाक्य नेपालभाषाय् भोजपुर या छम्ह भाषा जवाः खः । ने.सं. १०४४ दिल्ला ६ खुन्हु भोजपुर, टक्सार, शाक्य मुनि विहार लिक्कसं जन्म जुया दीम्ह वय्क भोजपुरया नेवाः समाजया छम्ह सेवक; तःधंम्ह शिक्षाप्रेमी; भोजपुरय् नेपालभाषा न्ह्यज्याकादीम्ह भाषा जवाः खः । लिसें बुद्ध धर्मया छम्ह सच्चा उपासक नं खः ।

---

२७. रत्नसुन्दर शाक्य, स्वतन्त्रता सेनानी धर्मरत्न यमि (भक्तपुर : बौद्ध संघ भक्तपुर, ने.सं. ११४) पौ २६

भोजपुरय् जूगु प्रायः न्ह्यागुं नेपालभाषा साहित्यया गतिविधिइ सम्बन्धित व सक्रिय जुया च्वंम्ह वय्‌क भोजपुरय् नेपालभाषा साहित्य थकाय्‌गुली मचाय्‌क कुतः यानादीम्ह साधु खः ।

बुद्ध धर्मप्रति समर्पित परिवारय् जन्म जूम्ह वय्‌कः भोजपुरय् जुइगु हरेक बौद्ध ज्याखँय् थ्याः । बौद्ध तीर्थयात्रा आयोजना याना थःगु क्षेत्रया मनूतयत बौद्ध तीर्थस्थलया बारे ज्ञान बीकेगुली नं नेतृत्व याना दीम्ह खः ।[२८]

नेपालभाषा साहित्ययात न्ह्याका दीपिं भोजपुरमिपिं मध्ये लालधन शाक्य छम्ह न्हयलुवा खः । सारनाथया महाबोधि सभां पिकया च्वंगु हिन्दी 'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपालभाषा यात नं थाय् बिसेंलि वय्‌कलं वि.सं. २००४ आश्विन-कार्तिक महिनाया अंकय् नेपालभाषां "सत्संग हे स्वर्ग खः" धैगु च्वँख पिकया दिल । वय्‌कया थ्व हे पत्रिकाय् "गंगा स्नानया विषय" च्वखँ व 'विद्या-प्रशंसा' चिनाखँ पिहाँ वःगु दु ।

'धर्मदूत' पत्रिकाय् न्हयाके धुंकूगु च्वज्या कालिम्पोङ पिहाँ वया च्वंगु 'धर्मोदय' पत्रिकाय् न १२ दँया दुने वय्‌कलं १५ गू ति च्वसु पिकया दीगु दु । इलय्‌ब्यलय् जक च्वया दीम्ह वय्‌कया च्वसुत 'भ्रmी' व 'सितु' पत्रिकाय् नं पिदंगु दु ।

थौंकन्हे विराटनगरय् च्वना नं वयकलं बुद्ध धर्मया उत्थान व नेपालभाषाया विकास यायेगुली मद्दिक सेवा याना च्वना दीगु दु ।

२०. भुवनलाल प्रधान (१०४२)

येंया असन कमलाछी वि.सं. १९७९ य् जन्म जूम्ह वय्‌क नेपाःया धर्म, संस्कृति व इतिहास सम्बन्धी च्वज्याय् नां जाःम्ह खः । वय्‌कया थौंतक विविध विधाय् निगू दर्जनति सफूत प्रकाशित जुइ धुंकल । थौंकन्हे नं थ्व हे विषयया अध्ययन व लेखनय् लगे जुया च्वनादीगु दु ।

प्रजातन्त्र प्राप्तिया लागी जूगु राणा विरोधि स्वतन्त्रता आन्दोलनय् सक्रिय रूपं सहभागी जुइगु लिसें गुबलें राजनैतिक दलया सदस्यया रूपं दुने दुनें संगठन याना, गुबलें प्राइभेट शिक्षकया हैसियतं नवयुवक विद्यार्थी पिनि विचय् राजनैतिक चेतना थना, गुबलें शान्तिनिकुञ्ज विद्यालयया संस्थापक प्रधानाध्यापकया हैसियतं बिद्यालय यात क्रान्तिकारी तरिकां चलेयाना गुबलें जनप्रतिनिधिया हैसियतं नगरपालिकाय् सः थ्वयेका, गुबलें जेलय् बन्दीया रूपय् मार नया, गुबलें आनन्दकुटी बिद्यापीठया प्रधानाध्यापकया हैसियतं उकीयात बौद्ध भावना अनुरूप माध्यामिक बिद्यालयया रूपय् विकसित याना, गुबलें स्वयं श्री ५ महेन्द्रया अध्यक्षताय् गठन जूगु मन्त्रीपरिषदय् मन्त्री पद सम्हाले याना, गुबलें बुद्ध धर्म, संस्कृति, इतिहास सम्बन्धी लेख च्वया न्ह्याबलें देश, जनता, समाजया सेवा याना च्वना दीम्ह भुवनलाल प्रधान बहुआयामिक व्यक्तित्व खः । बुद्ध धर्म वा बौद्ध गतिविधिइ वयेकया योगदान विशिष्ट रूपं खने दया च्वंगु हे दु ।

२८.. काशिनाथ तमोट, "भोजपुरया छम्ह भाषाजवाः लालधन शाक्य" नेपाल ऋतृ पौ (नें सं. ११०१) पौ -५

वयकलं नेपालभाषा, नेपाली, अंग्रेजी भाषां इतिहास, नेपालया क्रान्ति, संस्कृति आदिया बारे यक्व हे लेख स्वदेशी विदेशी पत्रिकाय् पिकया वया च्वंगु दु । वयकलं यक्व लेख च्वया छापे याका बिज्यागु जक मखु स्वंगुलिं भाषां यक्व हे ग्रन्थत नं च्वया दीगु दु । थुकिया लिसेलिसें वयकलं गुलिं गुलिं विदेशी लेखकपिनिगु कृतिया अनुवाद एवं सम्पादन नं याना दीगुदु ।

वय्कया न्हापांगु सफू नेपालभाषाय् २००३ सालय् च्वया दीगु 'बाल ज्ञान सफू' खः गुगु सफू नेपालीभाषा प्रकाशिनी ४ गूगु सफू कथं पास जुया पिहाँ वल ।

भुवनलाल प्रधानया थौंतक प्रकाशित इतिहासया कृतिइ 'नेपालको जनक्रान्ति २००७' तसकं हे तथ्य पूर्ण व रोचक जूगु थ्व सफू वयकया छगू प्रमुख ग्रन्थ खः । उगु सफू राणाकालीन नेपाल सम्बन्धी आपालं तथ्य व रोचक घटनां जाया च्वंगु दु ।

भुवनलाल प्रधान शिक्षाविद्, राजनीतिज्ञ, नेपाली संस्कृतिया छम्ह प्रमुख ज्ञाता जक मखु बुद्ध बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृतिया नं ज्ञाता खः । उकिं वय्कलं बुद्धधर्म सम्बन्धी आपालं लेख रचना व सफूत च्वया इलयबिलय् प्रकाशित याना च्वंगु दु ।[२९]

धर्मदूत पत्रिकाय् २००१ बैशाख निसें २००२ फागुन तक वय्कया स्वपु लेख पिदंगु दु । बिसिना बिसिना ज्या याये याःगु इलय् नं भूमिगत मजूसे पिने वया भाषा प्रचारय् लगे जुया धर्मदूत पत्रिकाया नितिं आपालं ग्वाहालि याना दिल । पत्रिकाय् निति ग्राहक दयेकगु, स्वनिगलय् वइगु पत्रिका ग्राहक पिन्त इनेगु, थःम्ह नं लेखत च्वया अले मेपिन्त नं च्वके बिया, संकलन जूगु लेख रचनात लैनचौरया ब्रिटिश एम्बेसीया पोष्ट अफिसय् वना कुर्केगु याना पत्रिका प्रकाशनय् निरन्तरता बीगुली ग्वाहालि याना दिल । धर्मदूत पत्रिकाय् धर्म सम्बन्धी लेख च्वया न्हयाका तःगु ल्हाः धर्मोदय पत्रिकाय् नं ने.सं. १०६८ पाखे वयकया लेख पिहाँ वःगु दु ।

---

२९. रत्नसुन्दर शाक्य, एक ब्यक्तित्व -श्री भुवन लाल प्रधान (काठमाडौं :भुवनलाल प्रधान अभिनन्दन समिति) पौ ८०

अध्याय-५

च्वसुया बिश्लेषण

धर्मदूतय नेपाल भाषायात थाय बिसेंलि धर्मप्रेमी व भाषाप्रेमी आपालं व्यक्तिपिंस थी थी बिषयया लेखत च्वया प्रकाशित याःगु दु । नेपालभाषा दुथ्याःगु इलय् मुक्कं १२७ पु रचना पिदन । गुलिस्यां छपुसा गुलिंस्यां तःपु मछि हे लेख च्वया बिज्याःगु दु । उलि मछि प्याहाँ वःगु लेखया फुक फुकंया बिश्लेषण व समीक्षा यायेगु साध्य मजुगुलिं क्वय् बिया कथं न्ह्यथने बहःगु छुँ छुँ रचनाया जक थन बिश्लेषण याना च्वना ।

१ शील-भिक्षु महानाम

धर्मदूत पत्रिकाय् नेपाल भाषा दुथ्याके धुनेव पिदंगु नेपाल भाषाया दकले न्हापांगु लेख थ्व खः ।

हिन्दी 'धर्मदूत' पत्रिकाय् नेपालीतय्त नं धर्मया बारे ज्ञान थ्वीका बीत गोरखाली भाषां नं छपु निपु लेख तये धका सुचं पिहाँ वया वि.सं. १९९६ सालया पौष माघ अंक तक गोरखाली भाषां लेख तया पिदन । नेपालया नेपाल भाषा प्रेमी सचेत भाषा सेवीपिसं नेवाः भासं लेख तयेया निति सलंस अनुरोध पौ छ्वया बिसेंली नेपाल भाषा सःपिं दःसा तये धका सुचं बिया तःबले उखें थुखें चाहिला सारनाथय् थ्यंकःबिज्याःम्ह भिक्षु महानामं नेपाल भाषाया लेखत सम्पादन याना पिकायेगु जिम्मा कया बिज्यासेंलि बिभिन्न कारणं बन्द जुया च्वंगु 'धर्मदूत' वि.सं.१९९७ चैत्र महिनानिसें नेपाल भाषा दुथ्याका हाकनं पिदंगु थ्व पत्रिकाय् नेपालया सज्जन पाठक पिंके धैगु छगु सुचं लिसे 'शील' लेख न्हापालाक पिहाँवल ।

थुकथं श्री महानाम (भिक्षु महानाम) या नामं पिदंगु थ्व 'शील' लेखं हे शुरु याना नेपाल भाषा दुथ्याका करीव ७ दँ त्या तक मद्दिक पत्रिका पिहाँ वल ।

'शील' लेखय् च्वमिजुं शीलया महत्व बारे कनातःगु दु । संसारय् जन्म जूपिं मनूतय्सं न्ह्याबलें सुखया जक इच्छा याना च्वनी । नये त्वने पुनेगुली छुं दुःख मजुसे याउँक अःपूक थम्हः इच्छा यानागु अजागु वस्तु प्राप्त याय् दुःसा गुलि ज्यू खै धैगु कामना याना च्वनी । अथे हे स्वर्ग लोकय् वनेगु नं कामना याना च्वनी । थुकथं संसार्य दया च्वंगु छें, बुँ, लुँ वह आदि धन सम्पत्ति यात दयका च्वनेगु पाखें लौकिक सुखंया अनुभव याकिगु खःसा लौकिक सुखं पुला भौतिक सम्पत्ति व साधनं अलगगु मार्ग फल निर्वाणयात लाभ यायेगु हे पारलौकिक सुख खः । संसार्य अपो मनूत लौकिक सुखय् प्यपुना च्वनी । ज्ञानवान व्यक्तिपिसं जक भौतिक सुखया सिनं उत्कृष्तगु पारलौकिक सुखया प्रार्थना लिसें प्राप्तीया लागि ज्या याना च्वनि । थःम्हं इच्छा याना थें लौकिक व पारलौकिक सुख प्रप्त यायेत शील पालना महत्वपूर्ण खः। विना 'शील' पालन थुजागु निता सुख प्राप्त याये फैमखु ।

शील धैगु नियम कानुन ख । थःगु मने भिंगु शुद्ध चेतना हया शरीर व वचन संयम याना मभिंगु ज्या मयासे भिंगु ज्या यायेगु हे शील हे खः । परिशुद्ध ज्वीक बाँलाक शील पालन याये फःसा तिनि वयात न्ह्याथाय वंसां न्ह्याबलें सुख प्राप्त जुई । शील पालन

याईम्ह व्यक्ति न्ह्याबलें थ:गु कर्तव्य् होस तया च्वने फुम्ह यशकीर्ति फैले जुम्ह जुईगु, न्ह्यागु सभा समारोह आदि थासय् वंसां थ:गु भिंगु ज्यां छ्यों क्वछुकेगु म्वालीम्ह जुइगु, सी मालिगु अवस्थाय् बांलाक होस तया सिना वने दइगु व सी धुंका नं बांलागु गती ला: वनीगु जुया म्वाना च्वंसां सिना वसां व शीलवानम्ह व्यक्तियात दु:ख मदुसे सुखपूर्वक म्वाये दईगु जुया शील नं भिंगु शुद्ध कर्म ख: । व शील वान व्यक्तिं थ:थम्हं सन्तोष तायेका म्वाये खना च्वनी ।

पृथ्वी धैगु फुक जड वस्तुया आधार ख: थें शील धैगु नं फुक्क कुशल धर्मया आधार ख: । शील यात ब:मकासे छुं नं कुशल धर्म याये फैमखु । बुद्धं कना बिज्यागु सप्त त्रिशंत बोधि पाक्षिय धर्म पूर्ण यायेत नं शीले प्रतिस्थित जुया जक सम्भव दै । शीलपूर्ण ज्वीका या:गु कुशल कर्म लिपा थ्यंक दीगो जुया च्वनी ।

शीलय् प्रतिष्ठित जुया समथ विपश्यना भावना यात धा:सा थ:गु शुद्ध आचरणया कारणं याकनं मन एकाग्र जुया समाधि लाभ जुया शील यात ब:कया समाधि दैगु, समाधिं प्रज्ञा वृद्धि याइगु व प्रज्ञां निर्वाणया लुखा चायेका बी । अथे जुया फुक्क बुद्धपिंनि शासनया मूल हा जुया च्वंगु शील हे संसारया दु:ख चक्रं मुक्त जुइगु उत्तमगु मार्ग ख: धका शीलया महिमायात न्ह्यब्वया त:गु दु ।

शील गुण धर्म परिपूर्ण जुया च्वंम्हसित न्ह्याथाय् वंसां वयात सत्कार सम्मान आदर गौरवया दृष्टिं व्यवहार याई । अजापिं शीलवान व्यक्तिपिन्त देवता ब्रम्हा पिसं नं बन्दना नमस्कार याना च्वनी । शीलवान सत्पुरुष व्यक्तिपिं इमिगु गुण धर्मया कारणं तापाकं निसें खने दया च्वनी लिसें वयागु शील सुगन्ध फुक्क दिशाय् फैले जुया च्वनी । संसारय् गुलि नं नस्वा नस्वागु स्वाँ, अत्तर पाउडर, वस्तुत दु इपिं वस्तु तयेगु सुगन्ध फय् मंवगु थासय् फैले मजु तर शीलवान सत्पुरुष पिने शील सुगन्ध फय् वंगु थासय् नं मवंगु थासय् नं अले देवलोके थ्यकं फैले जु । थुजागु अनेक बाँलागु सुपरिणाम प्रतिफल शील गुण धर्म बीगु जुया शीलयात संसारय् दया च्वंगु ब्याक्कं रत्न स्वयां उत्तमगु रत्न कथं माने याना थ्व लेख क्वचायेकात:गु दु ।

थुकथं थ्व लेखया मूलसार बौद्ध धर्मया आदर्शकथंया शील पालनया महत्व क्यनेगु व मनूया जीवनय् शीलं वइगु शान्ति व आनन्द ध्वाथुइकेगु ख:सां थ्व लेखया महत्व खालि धार्मिक व दार्शनिक जक मखु । जीवन दर्शन थें जोगु जटिल विषययात सरल व बोलीचालीया जनभाषां च्वयात:गु थ्व लेखं नेपाल भाषाया आधुनिक गद्य-साहित्यया विकासय् नं महत्वपूर्ण योगदान बिउगु दु ।

२. वन्दनाया प्रयोजन-सुमन वात्स्यायन

धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषाया लेख दुथ्याकूगु समय प्रधान सम्पादक जुया ज्या याना बिज्या:म्ह सुमन वात्स्यामनं च्वया बिज्यागु थ्व लेख वि.सं. १९९८ जेष्ठ महिनाया अंकय् पिहाँ व:गु ख: । नेपाया बौद्धविद्वान भिक्षुपिं व दातापिंलिसे घनिष्ट सम्बन्ध दुम्ह वसपोल नेपालभाषाया विकास व प्रचार प्रसार यायेगुली त :धँगु योगदान दुम्ह भारतया बौद्ध व्यक्तित्व ख: । वसपोल लेख तसकं बालाक लेख च्वया बिज्यइम्ह ख: । खतु न्हापा भिक्षु जीवन हना च्वंम्ह वसपोल लिपा चीवर त्याग याना नं बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार यायेगु लिसें

साहित्यया सेवा नं याना बिज्यागु खः । वसपोलं उबलय् सञ्चालित अल इण्डिया रेडियोलय् नेपाली भाषाया सम्पादक जुया नं ज्या याना बिज्यागु खः । वसपोलं हिन्दी च्वया बिज्यागु 'पूजाविधि' व 'शील व मैत्री भावना' निगू सफू नेपालभाषा अनुवाद यायेगु अवसर बिया महाबोधि सभां प्रकाशित यायेगुली तःधंगु योगदान बिया बिज्यात । नेपाःया भिक्षुपिं व दातापिन्त फू चाःगु ग्वाहालि याना 'धर्मोदय'य् नेपालभाषा दुथ्याका थः म्हँ नं निरन्तरता बिया यंकेत ने. सं. १०७२ निसें १०७६ तक लेख बिया बिज्यागु खः । नेपालय् सम्पन्न जूगु चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलनय् नं वसपोलया पाखें तःधंगु ग्वाहालि जूगु दु ।

सुमन वात्स्यायनंया नामं धर्मदूतय् न्यापु लेख पिहाँ वःगु दु । हिन्दीं च्वया बिज्यागु लेखयात नेपालभाषाया सम्पादक जुया च्वना बिज्याम्हं भिक्षु महानामं वसपोलया लेखयात नेपालभाषां हीका प्रकाशित याना बिज्यागु खः । बन्दनाया प्रयोजन, त्रिशरणागमन अले भगवान बुद्ध शीर्षकया लेख स्वंगू अंकय् क्रमशः याना पिकया बिज्यागु खः ।

बुद्धया शिक्षा व उपदेशय् श्रद्धा व विश्वास दुम्ह छम्ह भिक्षु जुइमा वा छम्ह उपासक उपसिका जुइमा वयाके बुद्ध धर्म व सघंप्रति वन्दना यायेगु, पूजा यायेगु विधिया ज्ञान मदुकुसें मगाः । बौद्ध जुया च्वंपिंसं थजागु चीचीधंगु खँय् नं ज्ञान दयेका मच्वन धायेवं भगवान बुद्धया उपदेशयात बांलाक आचरण याना तनं तं ज्ञान बुद्धि बढे माये फै मखु । बुद्धया गम्भीरगु उपदेश थ्वीकेत दकले न्हापां चीचीधंगु शिक्षापदत अले पूजा यायेगु विधि विधानत सयेका तयमाः धका हे वसपोलं थ्व वन्दनाया प्रयोजन लख च्वया बिग्यागु खः । झी मनुतय्सं धोपिन्त पूजा यानाच्वनी, भाव भक्ति तयाच्वनी । अथे हे भगवान बुद्धयात नं मेपिं द्योपिंत थें स्वां सिन्हंलं जक पूजायाना च्वंपिन नं दु । भगवाग बुद्धयात गुकथं पूजा यायेमा, छु आशिका यायेमाः धका स्यना बीत थ्व लेखं ज्ञान बिया च्वँगु दु । अले न्ह्यसः तया बिज्याइ-छु उद्देश्यं त्रिरत्नयात वन्दना यायेगु ? वन्दना याना भगवान बुद्धयाके छुं याचना नँ याः ला ? वन्दना यानागुलिं खुशि जुया छु भगवान बुद्ध झीत धन दौलत बीला ? थथे मुखु हँ ।

वन्दनाया उद्देश्य त्रिरत्नया गुण स्मरण यायेगु खः । अनन्त गुण दुपिं, भिंगु लँपुइ यँकेत ग्वाहालि याइगु बस्तुया महत्व सीका गुण लुमंकेगु पार्खे मनूया हृदय पवित्र जुया काम कोध, लोभ, मोह आदियात हटे याना छ्वयेत तःधंगु उत्साह वृद्धि जुया पुण्य कर्मय् मन छुया पापकर्म यायेगुलिं विमुख जुया च्वनेत तःधंगु ग्वहालि बिया च्वनी ।

मनूतय्के दया च्वंगु पापक अकुशल विचार हटे यायेत, मभिंगु मज्यूगु भावनात मनय् ब्वलँकेगु वातावरण हे मदयेका भिं भिंगु कर्मयात सम्पादन यायेया लागि न्ह्यिथँ थःगु मनयात जाग्रत याना बुद्ध धर्म व संघया गुणयात बाँलाक स्मरण याना वन्दना यायेमागु खँ च्वमिं ब्यक्त याना तःगु दु । संसारया दुःख चक्रं मुक्त ज्वीत चित्त परिशुद्ध याना पुण्य कर्मय् लगे ज्वीमा : । उकिया लागी वसपालं च्वया बिज्यागु 'पूजा विधि' स्वयेत इनाप यान तःगु दु ।

सकल गृहस्थपिसं सुथ न्हापानं दना नित्यकर्म याये सिधयेवं छें लिक्क दुगु छगू विहारे वना भिक्षुपिंनि सम्मुखय् पञ्चशील प्रार्थना याना त्रिरत्न वन्दना व पूजा नं बाँलाक श्रद्धापूर्वक याना थःगु छें ल्याहाँ वया गृहस्थी जीवनय् पूवंकेमाःगु ज्या खँय् मन बिया कर्तव्य पालन यायेमाः । यदि बिहार तापाना व छुँ ज्या खँ परे जुया वने मफुत धाःसा थःगु छे हें

जूसां वन्दना व पूजा यायेगु यायेमाः । भ्फीसं बुद्धया गुण लुमंके अःपुकेया लागी छें छेंय बुद्ध मूर्ति वा तस्वीर तयेमाः । स्वां, धुं धुपांय् नं पूजा याना पञ्चाङ्ग पूर्ण ज्वीक बन्दना याना दकले न्हापां बुद्धयात नमस्कार यायेगु रूपय् पालि भाषां 'नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स' धका ब्वनेगु लिसे लिसें बुद्ध धर्म व संघयात बन्दना नं यायेगु । ब्वनेबले सुगां थें म्हुतुं जक हाला च्वनेगु मखु छु छु ब्वनागु खः उकिया अर्थनं मनय् ल्वीका याःसा यक्व हे पुण्य दै । पञ्चशील प्रार्थना याना पालन यायेगु, त्रिरत्न वन्दना व पूजा प्रत्येक उपासक उपासिकापिसं न्हिथं यायेमाःगु कर्तव्यया रूपय् कायेमाः । थुपिं कर्तव्यत मचांनिसें हे याना तयेमाः;याकाः तयेमाः । वन्दनाया विधित पालि भाषां कण्ठ वयेका अर्थ नं थ्वीका मस्तयत स्यने कनेमाः । मचाबले निसें थज्यागु नित्य चर्या याना यंकेगु जुल धाःसा वयागु श्रद्धा लिपा वना क्वातुया वनी ।

धन दौलतया प्रार्थना याना मखु; बुद्ध धर्म संघयाके दुगु अनन्त गुण लुमंका थः के नं उजागु गुण धर्म दयेकेगु भिंगु उद्देश्य ज्वना, मनुष्य जुया यायेमाःगु कर्तव्य धर्म बाँलाक थ्वीका पूर्ण यायेत अले न्ह्याबलें सचेत जाग्रत जुया अप्रमादी जुइत नित्यरूपं समय मिले याना त्रिरत्न वन्दना लिसें पूजा यायेगु खः धका थ्वीका बिया च्वंगु दु ।

३. बुद्धपूजादि यायेगु सीकी-प्रज्ञाधन शाक्योपासक

भगवानयात पूजा यायेमाः धायेवं ढंग मदेक थः यत्थे लाःथे पाःथे याना पूजा यायेगु मखु, देवस्थल, धार्मिकस्थल फोहर मजुइक सफा याना तयेत वथें देव मूर्तिया यथार्थ चित्र खने दयेक विधिपूर्वक बांलाक पूजा यायगु यायेमाः धका उपासक उपासक पिन्त ध्वाथ्वीका बीत "बूद्धपूजादि यायेगु सीकी" धैगु लेख प्रज्ञाधन शाक्योपासक (लिपा भिक्षु विवेकानन्द) जुं च्वया धर्मदूतय् वि.सं १९९९ माघ महिनाया अंकय् पिकाःगु खः।

खःनं खः मनूतय्सं भाव भक्ति तथा द्योपिन्त पूजा यानाच्वनी तर इमिसं यक्व समय न्ह्यो निसें पूजा याना च्वसांनं इमित थः पिसं यानागु श्रद्धा भक्ति कथं भिंगु प्रतिपल प्राप्त जुया मच्वं । मुख्य याना बुद्धि मछ्योसे पूजा यायेगुलिं थःगु मन नं शुद्ध मजू वथें आचरणय नँ सुधार मवः । विहार, चैत्य स्थाने भगवान बुद्धया गुण स्मरण याना यथायोग्य थासय् सामानत तया पूजा याः सा श्रद्धालु भक्तजनपिनिगु चित्त शुद्ध जुया मनय् आनन्दभागु भाव पिज्वइगु खः । अथे जुया मस्यूपिं मनूतय्सं भगवान बुद्धयात पूजा याइगु - सिन्ह तिकिवले मिखा ख्वा खि खने मदेक स्वां ख्वाः छपातं इला बीगु, किगलं पूजा याः सां न्यकनं ह्वला छ्वइगु, स्वां नं पूजा याः सां स्वां कुचा कुचा याना उखेला थुखेला जुइक होला छ्वइगु, द्योःया मूर्ति कोठा, चीभा हे हाकुसे च्वंक मत छवयेकेगु थें जाः गु पूजा सचेतपिं मनूतय्सं मयासे ज्ञानपूर्वक विचार याना जक पूजा याये सयेकेमाः धकाः भिक्षु महाप्रज्ञां कालिङपोङया प्रज्ञाचैत्य महाविहारय् उपासक उपासिकापिन्त थ्वीका ब्यूगु घटना च्वमिं न्हयब्वये हयादीगु दु । भक्तजनपिसं नं थः पित अजागु किसिमं थुंदिक स्यनेकने याना बीपिं गुरुपिं मदुगु जुया परम्पराय् जक ब्वाँय् वना अयोग्य कथं पूजा याना देवस्थलत फोहर याना च्वने लात , आःबाँलाक थ्वीके खंगुलिं अजागु द्वँ बिद्वँ जुइ मखु धका सुधार यायेगु प्रतिबद्धता क्यंगु खः । गबले थःगु द्वँ खँका सुधार याइ अबले वयागु उन्नति वृद्धि जुयाच्वनी ।

प्रज्ञाचैत्य महाविहारय् भिक्षु महाप्रज्ञां पूजा यायेगु विधि स्यना ब्युगु अनुसार भोजपुरया शाक्यमुनि विहारय् नँ अजागु हे ब्यबहार जुइमाः धका आचार्य भक्तपिन्त स्यना

ब्यूगु घटना न्ह्यथंसे बौद्ध उपासक उपासिकापिसं उगु विधि, चलन, भिगु बानी सयेकेत थुगु लेख च्वया बिज्यागु खः । विहार दुने वनेबले, चैत्य परिक्रमा याइबले नं, भगवान बुद्ध वा सुयागुं मूर्ति पूजा यायेवले थः गु मभिंगु आचरण हटे याना भिंगु चरित्र निर्माण जुइगु कथं ज्ञानं पूर्ण ज्वीका यायेगु पूजा भक्तिं हे महान फल बी । सकसितं सुख व शान्तिया कामना यासे लेख कोचायेका बिज्याःगु दु ।

बुद्ध पूजाया मू महत्व हे भगवान बुद्धया गुण, आदर्श व शिक्षाया स्मरण यायेगु खः पूजा याइम्हसिनं थः गु आचरण भिंके फःसा जक पूजाया प्रयोजन दइ धयागु सत्य ध्वाथुइकेगु थ्व लेखया उद्देश्य खः।

४. बैशाख सन्देश-भिक्षु महाप्रज्ञा

न्ह्योने थ्यंकः वया च्वंगु स्वँगू योग चूलाः गु बैशाख पूर्णिमा भ्रःभ्रः धायेक हनेगु आह्वान यासे भिक्षु महाप्रज्ञां च्वया बिज्यागु थ्व लेख वि.सं.२००० चैत्र बैशाख महीनाया धर्मदूतय् पिहाँ वःगु खः ।

वसपोलं लेखया शुरुइ महाबोधि सभां धर्मदूत पत्रिका प्रकाशन याना नेपाल भाषा नं दुथ्याकूगु या आपालं कृतज्ञता देछाःगु दु । भ्रीहे पूर्खा जुया च्वंपिं बुद्धपिसं बँ म्हुया अमृत ज्ञानरूपी धन सोत्थना थकूगु भ्रीसं मखना छु याये गथे याये जुया दुःख नया च्वंने माःबलय महाबोधि सभां धर्मदूत रूपी तोकुलिं क्वाना क्वाना भगवान बुद्धं कमाई याना सोत्थना थकूगु धन पिकया बिज्यात धका गुण खंका प्रकाशक व धर्मदूत पत्रिकाया प्रति आभार ब्यक्त याना तःगु खः ।

अथेहे धर्मदूतया ग्राहक पाठकपिसं याःगु तःधंगु उपकारयात नं धन्यावाद बियातःगु दु । गाडे याना तःगु धन क्यना ब्युम्ह सज्जन यागु आधार कया थःथिति, इष्टमित्र, दाजु किजा तता क्येंपिन्त नं सूचना बिया ज्ञानया धनि यायेगु श्रद्धा चित्त दुपिं खः धका माने याना ग्राहक व पाठकपिं धन्यवाद या पात्र खः धका लय्ता प्वंका च्वंगु खः । थुगु दृष्टिं थ्व लेखं 'धर्मदूत' पत्रिकाया नेपाल भाषा खण्डया महत्व स्पष्ट यायेत दृष्टिं गाक्कं गुहालि जू ।

महाबोधि सभां धर्मदूतया मार्फतं बुद्धया शान्ति सन्देशयात श्रद्धालुपिनि न्ह्योने ब्वया क्यन अले पाठक ग्राहकपिसं उकियात ब्यापक याना धर्मया प्रचार प्रसारय् यक्व ग्वाहालि बिल धका निखलसितं धन्यबाद बिया तःगु ख ।

थ्व लेखय् च्वमी वसपोल भिक्षु महाप्रज्ञां बैशाख पूर्णिमा यात भ्रःभ्रः धायेक हनेत थः थःगु क्षेत्रं फू चाःगु ग्वाहालि यायेत इनाप याना बिज्यागु दु । बैशाख पूर्णिमा खुनु बहि बिहारे फक्कोनं छाय्पा भगवान बुद्धयागु पूजनीय सुन्दर मूर्ति स्थापना याना, बौद्ध जाती उपासकोपासिका पिं मुना अष्टशीलय् च्वना, भिक्षुपिं निमन्त्रणा याना धर्मोपदेश याकेगु ज्या भ्रवः न्हयोने न्हयाक्गु तसकं तःधंगु महत्वपूर्ण ज्या खः धका ज्या यायेत प्रेरणा व प्रोत्साहन बिया च्वंगु दु । फुसा बैंशाख लच्छियंक नेपाली भाषानुसार ललितविस्तर बाखँ कंकेगु अत्युत्तम खः । मफुसा बैशाख पुन्ही खुन्हु छन्हु जक जुसां बाखं कंकेगु बौद्धोपासकोपासिकापिनिगु उचित कर्तव्य खः । बुद्ध धर्मया गतिविधि मेपिनिगि स्वयां कम जूगलिं उकियात थकायेगु लागि न्ह्यलं चायेकेत छुं छुं न्हयसः तयादिल-बैशाख लच्छि बुद्ध

जीवनी बाखँ कंकेगु गथे तनावन ? चतुर्मास प्यलातक रामायण आदि यागु बाखँ कंकेगु नियम दया च्वंगु दुबले बैशाखं व मेगु दिने बुद्ध धर्मयागु बाखँ कंकेगु गथे तना वन ? बौद्ध जातिपिनि बुद्ध संवत तयेगु गथे तना वन ? धका बौद्ध गतिविधि व क्रियाकलापय् कमि जूगलिं दुःख प्वंका बिज्याना तःगु दु ।

थनं न्हापा न्ह्यागु जूसां ज्वी धुंकल, पुलांगु खं जक लुमंका यायेमाःगु ज्या मयासे हाला जक च्वनां छुं ज्या मवः, ई जक सित्तिं छ्वःगु जुई । अथे जुया आः वर्तमान इलय् झीगु कर्तव्य छु खः उकी ध्यान बिया ज्या याना यंकेगु हे वर्तमान समयया माग खः धका कर्तब्य पालनय् बःबिया बिजयात । वसपोलं बुद्ध जन्म भूमि नेपाःया थः सद्धर्मी भिक्षुपिसं धर्म व मां भाय नेपाल भाषाया विकासय् बिया बिज्याना च्वंगु योगदानयात लसता प्वंका बिज्यात । झीगु भाग्य तःधंना वःगु खं वा चायेका बिल ।

भिक्षु अमृतानन्दं स्वजातीय मातृभाषां धर्मोपदेश याना बिज्यागु, भिक्षु धर्मलोकं ग्रन्थ छापे याना प्रचार याना बिज्यागु, भिक्षु प्रज्ञानन्द व भिक्षु सुबोधानन्द पिसं कोमल वचन द्धारा धर्मया रसपान याका बिज्याना च्वंगु, भिक्षु शाक्यनन्दं पालीभाषा स्यना बिया शासनिक ज्या खंय् दिलचस्पी तया च्वंगु यात वसपोल पिंत थःगु पाखें दुनुगलं निसें धन्यवाद देछाना च्वंगु खः । खतु उबलय् वसपोल भिक्षु महाप्रज्ञा नं हिन्दीं च्वयातःगु बाँलागु सफू नेपाल भाषां हीका धर्म व नेपाल भाषाया गुलिफत उलि प्रचारय् जुटे जुया बिज्याना च्वंगु खः । प्रभावपूर्णगु सले धर्मोपदेश याना आपालं सित धर्म थ्वीके गुली लगे जुया च्वंम्ह वसपोलं थः पासापिं वा शिष्यपिसं कठिनगु अवस्थाय् याना बिज्याना च्वंगु ज्या यात प्रशंसा याना सहर्ष अनुमोदन याना बिज्यात । भिक्षु महानामं धर्मदूतया नेपाल भाषा खण्डया सम्पादन यायेगु जिम्मा कया आनन्द भवन यागु ताःचा प्वाय् हे ल्हाते कया बिज्याना च्वोम्हया रूपय् भाःपिया आपालं आपालं सुभाय देछाना तःगु दु ।

गृहस्थ वा प्रव्रजित न्ह्यागु जुसानं ज्ञानयात प्रधानता बिया ज्ञान प्राप्त यायेत कल्याणमित्र पिनिगु संगत यायेगु लिसें थःम्हं स्युगु थुगु भायःया सफूत न्याना स्वया ब्वना यंकेगु हे उचित समय वल धका समयया सचेतता क्यना च्वंगु दु । सफू स्वयेगुया महत्व व फाइदा क्यना बिज्यासे सफू स्वयेगु अभ्यास दत धायेवं तर्क याये फया वइगु, तर्क यायेवं उपाय मतलव सियावईगु, उपाय व मतलव सिया वल धाये वं थःत धर्म कर्म शुद्धि यायेगु मार्ग खने दया वइगु, शुद्धगु मार्ग खने देयवं आचरण यायेगुली श्रद्धा, स्मृति, वीर्य ध्यान, प्रज्ञा दया वई, आचरण याना हःलिसे पुनर्जन्म ज्वी मोलीगु निर्वाण पद प्राप्त याये फै धका फाइदा दैगु सफू जुल धायेव निर्वाणय् तक नं थ्यंका बी फु धैगु खँ बांलाक कना बिज्यात ।

मेमेगु बौद्ध देशय् थें नेपालय् नं बुद्ध जयन्ती बडो धुमधाम नक्सां माने याना सकसिया मने बुद्धया शान्ति सन्देश स्वचाके धैगु महतीकाक्षां ज्वना बैशाख पुन्ही छन्हु जूसां न्हिच्छि चच्छि उपोसथादि शील पालन निर्वाणय् थ्यनेमाः लिसें जगत सकलें उद्धार ज्वीमा धका प्रार्थना याना तः गु दु ।

थ्व लेखय् नेपालया बौद्ध धर्मावलम्वी जनतायात थःगु धर्मया महत्व, व कर्तव्य बोध याकेगु नापं तुं बौद्ध धर्मावलम्वी जनताया जातीय पहिचान ब्वयेगु व जातीय अधिकारया रक्षाया निम्ति सःतयेगु ज्या अप्रत्यक्ष रूपं याःगु दु । भिक्षु महाप्रज्ञाया लेखन शैली सार्वजनिक वक्ताया प्रवचन थें खने दु, जनतायात न्ह्यलं चायेके बिइगु व छुं नं खँयात

प्रभावकारी भाषां आव्हान यायेगु शैली खः । थुगु दृष्टिं थ्व लेखया धार्मिकया नापनापं साहित्यिक महत्व नं त च्वः ।

५. सत्पुरुष-भिक्षु अमृतानन्द

धर्मदूत पत्रिकाय् नेपाल भाषाया लेख पिहाँ वःगुली भिक्षु अमृतानन्दया हे यक्व खनेदु । त्रिपिटक ग्रन्थया विभिन्न सूत्रत नेपालभाषां अनुवाद याना, जातक बाखं न्ह्यथना पित ब्वयेगु, वथें थःगु मौलिक रचना नं याना वि.सं.१९९९ मार्ग निसें २००५ चैत्र बैशाख महिनाया अंकतक वसपोलया ३५ पुं मयाक लेख पिहाँ वःगु दु । थ्व 'सत्पुरुष' लेख २००० श्रावण व भाद्र महिनाया अंकय् निगू भाग जुया पिहाँ वःगु खः । थ्व लेखय् सत्पुरुष धयाम्ह सु ? सत्पुरुषया लक्षण छु खः ? समाजय् च्वनेवले छाय् सत्पुरुष गुण धर्म दयेका च्वनेमाः धैगु खँय् विभिन्न उदाहरणत न्ह्यब्वया थ्वीका ब्यूगु दु ।

भगवान बुद्धया उपदेशयात बांलक थ्वीका मुक्त जुइत दकले न्हापां थःके "सत्पुरुष" धर्म निं पुरे याये फयकेमाः । सत्पुरुष धर्म दयेके नितिं थम्हं उद्योग कोशिस यायेमाः । सत्पुरुष धर्म पुरे जूसा परिवार, समाज अले विश्वय् भातृ प्रेम तथा पारस्परिक स्नेह बृद्धि जुया, राजा-प्रजा, गुरु-शिष्य, पिता-पुत्र, स्त्री-पुरुष, दास मालिक आदिया कर्तव्य धर्म पालन जुया थवंथवय् स्नेह, दया मायाया भाव ब्वलना शान्तिया वातावरण न्यनाच्वनी । लोके सुख बृद्धि ज्वीगु सत्पुरुष धर्मं जक खः, अधार्मिक पूर्वक मुंकुगु धन सम्पतिं मखु धैगु खँ च्वमिं थ्वीका बिया बिज्याना च्वंगु दु ।

मेपिसं यानातःगु उपकार गुणयात लुमंका तयेगु, थःत गुण याना तःम्ह मित्रयात प्रत्युपकार यायेगु, हानं ज्ञानगुण बिया भिंगु लँ क्यना ब्यूपिं कल्याण मित्रपिं, आचार्य, मां बौपिनिगु गुण लुमँका दृढ भक्ति व श्रद्धा तयेगु, दुःखी, गरीव पिनिगु निंतिं करुणा तया ज्या यायेगु गुण धर्मयात सत्पुरुष धाई । सत्पुरुषयात हे ग्रन्थय् पण्डित, धीर व ज्ञानी नं धयातःगु दु ।

मेपिसं थःगु प्रति काय वचन व मनं छुं उपकार याना तः गु दःसा 'जितः अमुकम्ह मिकत्रं आपदगु अवस्थाय् उपकार याना तःगु दु' धका उपकार गुण यात लुमंकेगु 'कृतज्ञ' गुण व थःम्हँ नं वयागु उपकार गुण धर्म मेपिन्त प्रकाश याना उपकार यायेगु 'कतवेदी' गुण दुम्ह व्यक्तिं थजागु गुण धर्मयात थःगु प्राण समानं रक्षा याये माः धका सुझाव वा प्रेरणा बियातः गु दु ।

भगवान बुद्धं बुद्ध जुया बिज्यायेत तसकं ग्वाहालि जूगु बोधिवृक्षयात न्हेन्हु न्हेचा तक मिखा हे फुटि मयासे -आह ! थ्व वृक्षयागु मूले च्वना जिं थुजागु अलौकिक निर्वाण "परम सुख प्राप्त याये धुन, धन्हे धन्हे थ्व वृक्षयागु गुण" थका स्वया बिज्याना संसारया प्राणीपिसं नं कृतिज्ञ गुण धर्म बढे याना सत्पुरुष ज्वीत थः हे उदाहरण जुया ।"थः त परजनं उपकार यागु गुण यात गबलें हे लोमंका छोयेगु मखु । लोके अतिकं महानगु सुचरित्र धर्म थ्व हे कृतज्ञता ज्वीगु खः । गृहस्थी वा प्रवजितं पिसं पालन याये योग्यगु धर्म नं थ्व हे खः । न्हापालाक सीका सयेका आचरण याये माःगु धर्म थ्व हे खः "धका शिक्षा बिया बिज्यात ।

भगवानं लोके निता प्रकारया व्यक्तिपिं दुर्लभ कथं क्यना बिज्यात-१.न्हापां उपकार याइम्ह २. उपकार याना तःगु गुण धर्म म्हसीका प्रत्युपकार याइम्ह । संसारय् थजागु सत्पुरुष धर्म पालन यायेगु तोफिना, वंलिसे अशान्ति थाय् कया हइगुलिं 'गुण मस्यूम्ह पशु' धायेका च्वने म्वाःक कृतज्ञता ज्वीगु सत्पुरुष धर्म पालन यायेया निंतिं बःबिया बिज्याना तःगु खः ।

तर संसारय् धाःसा अपो याना याना तःगु उपकार गुणयात तोपुया अखंत निन्दा चर्चा याना खँल्हाना च्वंपि हे आपालं दया च्वनीगु खँ दिंशासिं व दिल्लिसिं निम्हसिगु खँ हया छगु दृष्टान्तया रूपय् क्यना तःगु दु । न्हयाको हे धन सम्पति दुसां परिवार आपा दुसां, सःस्यूसां यदि इपिं निर्गुणी जुल, कृतघ्न जुल धाःसा इमित ज्ञानी गुणीपिसं गुबलें नं प्रशसां याइमखु । लोके गुण स्यूम्ह यातःहे जक ज्ञानी पण्डितपिसं प्रशंसा याइ । उकिं 'लोके धर्म हे तःधं' धका विश्वास याना थःत उपकार याना तः म्ह मित्रयात नँ निश्चय नँ प्रत्युप्रकार यायेगु तःधंगु कर्तव्य खः । अर्थ याःपि ज्ञानी सद्गुणीपिन्त न्हयाबलें नं भिना च्वनी, आपद विपदं नँ इपि मुक्त जुया च्वनी धका 'महाअस्सारोह' जातकया खँ हया थ्वीका बिया च्वंगु दु ।

झी पुर्खा आःजु बाज्यापिसं उपकार जुइगु तःतः धंगु ग्रन्थत तोता थकूगुयात खालि पूजा याना स्वथना जक तयेगु मखु उकियात अध्ययन याना सत्पुरुष धर्म म्हसीके माल, थः नँ सत्पुरुष जुया दुर्लभगु मनुष्य जन्मयात सार याना काये फयेमा धैगु आशिका व प्रेरणा बिया च्वंगु थ्व लेख ख : ।

थ्व रचना ब्वनेब्यले भिक्षु अमृतानन्दया शैली छम्ह शिक्षकं विद्यार्थीपिन्त ब्वंकेथें थः पाठकपिंत छुँ खँ ध्वाथुइक कनेगु व थःगु विचारय् सहमत याकेगु कुतः यायेगु शैली खः । उकिया अर्थ वसपोलया रचना प्रचार-साहित्य वा प्रोपोगण्डा धाये त्यनागु मखु पाठकपिन्त छुं खँया क्वातुक्क बोध याकेगु अथवा थःम्हं मनं खंकागु बस्तु करपिंत नं कनेगु, थःगु ज्ञान मेपिंलिसे इना कायेगु कुतः खः, थुकी वसपोल गाक्कं सफल जू । गद्ययात थःगु भाव अभिव्यक्तिया क्वातुक्क माध्यम जुइकेगुली वसपोलया तः धंगु प्रतिभा थ्व रचनां क्यं ।

६. पञ्चशील पालन याये फैला ?-हर्षरत्न शाक्य

वि. सं. २००० फागुण महीनाया धर्मदूत पत्रिकायु पिहां वःगु पञ्चशील पालन याये फैला ? धैगु लेख हर्षरत्न शाक्यं च्वयादीगु खः । वयकलं धर्मदूत पत्रिकाय् वि.सं. १९९९ श्रावण निसें २००५ चैत्र-बैशाख महिनाया अकंतक ४ पु लेख च्वयादीगु खने दु ।

थ्व लेखय् पञ्च शील पालन यायेगुया महत्व क्यनातःगु दु । पञ्चशील धैगु भगवान बुद्धया धर्मय् जक सिमित मखु । धर्म शिक्षा धैगु विश्वब्यापी खः । उकिं पञ्चशील धैगु नं सकल जनपिसं पालन यायेमाःगु व रक्षायाना तयेमाःगु खः । पञ्चशीलादियागु शिक्षा कना मतः गु धर्मग्रन्थ छुँ गनं हे दुगुमखु, न्हयाथें जाःगु सम्प्रदाये नं पञ्चशीलादि यागु हे विषय शिक्षा कना तःगु दु, केवल बुद्ध धर्म जक मखु । अथे जुया झीसं दके न्हापां पञ्चशील रक्षा यायेगु परम कर्तव्य हे खः ।

अज्ञानताया कारणं मनूतय्त भय व शोक जुयाच्वंगु दु । अज्यागु भय व शोक जूइका च्वने मालीगु दुःख मुक्त जुया वनेत 'शील' हे न्हापांगु आधार खः । शील पालन यायेगु इच्छा दुसां वं उद्योग मयासे कामना जक याना च्वन धासा वयागु ज्या सिद्ध ज्वीमखु । अथे जुया दुःख मयोपिं व्यक्तिपिंसें तसकं उद्योग याना शील पालन याना वथें मेमेगु गुण धर्मत नं दयेका वनेगु यायेमाः ।

पञ्चशील पालन याःम्हसित इहलोक व परलोके सुख बृद्धि जुइगु, गृहस्थी जीवनय् सुख शान्तिया वातावरण सृजना ज्वीगु आचरण व व्यवहार छसिंनिसें शुद्ध जुया वइगु जुया बुद्धादि उत्तम पुरुषपिंसं प्रशंसा याके बहःम्ह जुया जीवन न्ह्याके फुम्ह जुया न्हयागुं क्षेत्रय् सफलता प्राप्त जुई ।

थ्व लेखय् मनूतय्सं पञ्चशील पालन यायेत थाकु चाहगु व ग्याइगु विषययात न्हयथना शील पालन यायेत छं ग्याये माःगु मदु । बरु थःगु स्वार्थभाव यात ब्याग यायेमा, भिंगु मती ल्वीके माः । सुं खना नं ग्यायमालिगु परिस्थिति वइ मखु । चाहे कालिगरी ज्वी ब्यू, चाहे ब्यापारी चाहे किसान न्हयागु जूसानं नं शुद्ध चेतना हया बांलक थ्वीका दृढ जुया पञ्चशील क्वातुका थवँथवय् मिले जुया मैत्री भावना याना शान्त स्वभाव दयेका च्वने फत धाःसा थुगु वर्तमान जीवन नँ न्हयाइपुक सुखानन्द पूर्वक हनेखनिंसा थ्व हे मोक्षया लँपु नँ खः धका च्वमि ठोके याना धयातःगु दु ।

पञ्चशील बाँलाक पालन जूम्हसिके छलकपट यागु भाव मदैगु व बाँलागु बोलिवचन दैगुलिं, सकसियां विश्वासपात्र जुया वयागु ब्यापार, लजगा लिसें हरेक क्षेत्रय् सफलता दइगु खःसा पञ्चशील पालन मजुम्ह व्यक्ति थःत थःम्ह बाँलाक होस तये मसया क्वह्यंगु जीवन नाला थःम्हं कल्पना हे मयाःगु दुःख आपद, विघ्नबाधा, वये यःगु खँ च्वमिं थ्व लेख मार्फतं शिक्षा बियाच्वंगु दु । शील बाँलाक पालन जूम्हसिनं वर्तमान जीवनय् हे बाँलागु प्रतिफल भोगे याना स्वर्गया सुख अनुभव याये दइगु खःसा न्हयाथे यासो ज्यू, न्ह्यागुं याये ज्यू धैगु भावना ज्वना पञ्चशील स्यँका जुइम्हसिनं स्वाम्वाकं नर्कया दुःख भोग यायेमालीगु तथ्य खँ वाला दीगु दु ।

थौकन्हे यागु संसारय् पंञ्चशील पालन यायेगु प्रवृति कम जूगुलिं न्ह्याथाय स्वःसां हिंसा, बलात्कार, युद्धया अशान्त वातावरणं तोपुंया च्वंगु दु । विश्वय् शान्तिया जःह्वलेत अप्वसिन हे पञ्चशील पालन याये फयेकेमा ! पञ्चशील सकसिन पालन यायेगु स्वयेमाःउकिया लागी दृढ गु मनू व उद्योग दयेमा : ।

पञ्चशील मनूया जीवनया छगू अनुशासन खः । सामाजिक प्राणी मनूया निंतिं समाज अन्तर्गतया जीवनया अनुशासन, जीवन यापनय् संयम व कोरा भौतिक सुख जक स्वयेगु प्रवृत्ति त्वःता मानव जीवनया आदर्शयात थुइकेगु व नालेगु हे शील खः । थ्व खँयात ध्वाथुइका तःगु थ्व लेखयात अंग्रेजी साहित्यमा प्रशिद्ध निवन्ध लेखक फ्रान्सिस बेकनया निवन्ध धयागु हे छुं गम्भीर चिन्तन मननया विषय व जीवनोपयोगी आदर्शयात व्याख्या यायेगु रचना जुइमाः धयागु धारणा कथंया निवन्ध धाये छिं । पंचशीलया वर्णन याना तःगु थ्व लेखया रूप पश्चिमी साहित्यया रिफ्लेक्टिव् (चिन्तनशील) निबन्ध थें खने दु ।

७. लँ-मोतिलक्ष्मी उपासिका

'लँ' शायद नेपाल भाषाया दकसिबे न्हापां पिदंगु मोतिलक्ष्मी उपासिकाया मौलिक बाखं ख : । नेपालभाषा साहित्यय् न्हापांगु आधुनिक बाखंया रूपय् धर्मोदय पत्रिकाय् ने. सं १०६७ स पिहावःगु चित्तधर 'हृदय' या पौ बाखँयातकायेगु नं याना च्वंगु खः । थ्व धारणा च्वंवंगु कारणं रत्नध्वज जोशीं "धर्मोदय कहानीत" धका नेपाल भाषाया न्हापांया समालोचना लेख प्रकाशित याना दीब्यले चित्तधर हृदया "पौ"बाखँयात न्हापांगु न्हू बाखँ धका उल्लेख याना बिउगुलिं खः । तर धाथें हे धायेगु खःसा मोतिलक्ष्मी उपासिका या "लँ" यात माने यायेमाः । लँ बाखँ हिन्दी धर्मदूतय् नें.सं. १०६४ बछलाय् पिदँगु खः । आः थौकन्हे मोतीलक्ष्मीयात नेपालभाषाया न्हापांगू न्हू बाखं च्वया दीम्ह लेखिकाया रूपय् कायेगु खँय् नेपालभाषाया साहित्य ख्यलय् सहमति जुइ धुंकूगु दु ।

भन्तेपिं नापं सतसंगत व धर्मदेशना न्यने दुम्ह, पालि भायाया अध्ययन लिसें बुद्ध धर्म सम्बन्धी आपालं सफूत ब्वना उकिं श्रद्धा व बिश्वास बढे याना यंम्ह मोतिलक्ष्मी उपासिकां थ्व लँ बाखनय् नं बौद्ध सिद्धान्त न्ह्योने तया धम्मपद व मेमेगु सूत्रया खँ त न्ह्यथना न्ह्याका तः गु खने दु ।

विहारय् वने त्यंपि निम्ह उपासिकापिनि शील पालन यायेगु विषय खँल्हाबल्हा या रूपय् निबन्धात्मक शैलीं च्वयातःगु थ्व लँ बाखँ खः । मुख्यरूपं निर्वाणया लँ जुया च्वंगु शीलयात बांलाक पालन यायेमाःगु खँ थ्व बाखनय् उल्लेख जुया च्वंगु दु । उपासं (उपोसथ शील) च्वंम्ह छम्ह भौमचां छन्हु पय्नं बिया भोजय वने मखु धाः बलय् माजुम्हसिनं जात्रा याःगु अले बहःनी नये मखु धाइ बलय् मेगु हे दृष्टिं स्वः गु बाखँ न्ह्यथना थुज्वगु खँ मथुया मसिया जुइगुलिं अथे जुइगु अवस्थाय सुंक मच्वंसे संयमित व क्वमिलु जुया मथु मस्यूपिन्त चित्त बुझे जुइक संलाक कना मनोमालिन्य तंकेगु स्वयेमा धका छम्ह सः स्यूम्ह उपासिकाया म्हुतुं धायका त : गु दु ।

शील पालन यायेगु धैगु हे थःगु शरीर व वचनयात बाँलाक संयम याना मभिंगु दुष्परिणाम भोगे याये म्वाःक बाँलागु ब्यवहार व आचरण याना न्हि यायेगु खः । सर्वश्रेष्ठ प्राणीया रूपय म्वाना च्वंपि मनूतय्सं भिंगु चालचलन व ब्यवहार दयेका धात्थेंम्ह मनूया रूपय् थः त थने फयेके माः। थः म्हं पालन यायेगु शीलय् बाँलाक बिचाः याना थः म्हं जक भिंगु तःजिगु ज्या याना च्वना मेपिसं थः म्ह थें शील पालन याये मफु धका मेपिन्त क्वह्यंका फूर्ति यायेगु व अभिमान तच्वकेगु मयासे भि भिंगु ज्या याना बाँलागु लँ य् पलाः छीमा धैगु खँ कनाच्वंगु दु ।

मनूया जीवन सफल व झं झं उन्नति अभिवृद्धि यायेत जीवनभर शान्ति कायम यायेगुली न्ह्यब्वाः म्ह भगवान बुद्धया उपदेश व शिक्षा दुगु आपालं सफूत अध्ययन याना उकी वया च्वंगु ज्या याये निंतिं बांलागु तँ या रूपय् शील या खँ न्ह्यथना मिसा तय्से नं विद्या अध्ययन याना थ : व परिवार या दुजः पिंत नं भिगु. लँय् तये फयेक हरेक क्षेत्रय् सक्रिय रूपं सहभागी जुइत आह्वान याना तः गु दु ।

थःम्हं पालन याना च्वंगु शील परिशुद्ध जूला मजूला धकंथतुँक्वतुं न्ह्याबलें बाँलाक निरीक्षण परीक्षण याना थःगु जीवन बाँलाक छयलेत प्रतिज्ञा यायेमाःगु खँ उल्लेख जुया

च्वंगु दु । थः म्हं कयागु शीलयात तःधं चीध या नाप कया मच्वंसे वाँलाक शील पालन याना यंकेगु हे दुःख मुक्ति या लँ खः धका क्यनादिल ।

मोति लक्ष्मिजुया लँ बाखं नेपाल भाषा या न्हापांगु न्हू बाखं जूगु कारणं जक महत्वपूर्ण जूगु मखु, उगु बाँखमा साहित्यिक उत्कृष्टताया दृष्टि नं थ्व बाखंया प्रकाशन नेपाल भाषा साहित्य ख्यले छम्ह विशिष्ट बाखं च्वमियात लसकुस यायेगु ऐतिहासिक घटना जूगु खः ।

८. छगू प्रार्थना-भुवन लाल प्रधान

बुद्ध जन्म भूमि नेपालय् धर्मया नामय् गुरु आचार्यपिसं शास्त्र ग्रन्थ अनुसार सदाचरण मयासे थःयत्थे ज्याखँ याना जूगुलिं नेपालय् बुद्ध धर्म हे याकनं लोप जुया वना भ्ही नेपाःया सकल जनतापिसं ख्युँगु संसारय् म्वाये माला तःधंगु दुःख सी मालिगु भय खँका धर्म गुरुपिनि पाखें धर्म सुधार यायेमाल धैगु आशय प्वंका छगू प्रार्थना धका प्रार्थना भुवनलाल प्रधानं यानादीगु खः : । लेख धर्मदूतया २००१ श्रावण महीनाया अंकय् छगूयां छगू जक पिहाँवःगु खः । नेवाःसाहित्यकारपिं जेलय लाना च्वंगु समय वथें धर्मप्रचार याना समाजय् जागरण हयेगुली कुतःयाना बिज्याना च्वंपिं नेपाःया भिक्षु श्रामणेरपिंत म्वाःमदुगु द्वपं बिया पितिना छ्या तःगु अवस्थाय् सुला सुलाः मखसे खुल्ला रूपं धर्मदूतय् नेपाल भाषाया लेख पिकायेगुली ग्वाहालि कथं थ्व लेख छ्वया प्रकाशनय् निरन्तरता बिया दिल ।

थुगु लेखय् अतिकं भावपूर्णगु व विचारणीयगु खँ प्रकाश याना तःगुलिं थजागु साहित्यिक लेख लिपा लिपा नं छ्वया हयेत धर्मदूतया सम्पादकं इनाप याना तःगु जुयाच्वन । थ्व लेख उबलेया समाज व देशया सुधार यायेत तसकं ग्वाहालि जुइगु खँका तसकं महत्व बिया हे थजागु लेख छ्वया हयेत इनाप याःगुलिं सी थ्व लेखया भाव व बिचार उगु समययात तसकं आबश्यक जुया हे "छगू प्रार्थना" यात प्रतिक्रिया कथं सम्पादकं हानं छगू प्रार्थना धका लेख शुरु याये न्ह्यः सम्पादकया प्रार्थना च्वयातःगु खः ।

छगू प्रार्थनाय् च्वमि भाजु प्रधानं बुद्धया शिक्षा यक्व प्रचार जुया च्वंगु मेमेगु देशत मध्ये नेपाल नं छगू मुख्यगु देश कथं नाला भगवान बुद्ध स्वयम् थःशिष्यपिं ब्वना स्वयम्भू चैत्य दर्शन याना धर्मउपदेश याना बिज्यागु खँ न्ह्यथंसे भ्हीगु देशय् बुलुहुँ बुलुहुँ बुद्ध धर्म उत्तरोत्तर वृद्धि जुया वंगु घटना क्यना भारतय् बुद्ध धर्म पतन जुया वंलिसे नेपालय् नं छसिकथं धर्मया अध्ययन अध्यापन तोफीना चहलपहल मदया वंगु खँ न्ह्यथना तःयादीगु दु । लँ क्यना बीपिं मदुगुथें तथागतया सदुपदेश बाँलाक स्यूपिं थूपिं व कने फूपिं धर्म सुधारक समाज सुधारक भिक्षुपिं मदुगुलिं उपासकोपासिकापिसं थःयत्थे चोःपो मदेक धर्म पालन याना हल व क्रम थौतल्लें न्ह्याना च्वन धैगु खँ स्वाके हया अन्धबिश्वास ज्वना च्वंतले यथार्थ रूपं उपदेशत थ्वीके फै मखु । मुख्य रूपं शील प्रार्थना याना त्रिरत्न पूजा व मेमेगु पुण्य कर्म याःसां कुविचार मयासे भिंगु कामना याये सयेकेमाः ।

मनूतय्सं थःगु जीवनय् आपालं पाप कर्मत याना च्वनी व पाप फुक द्योया थाय् प्रार्थना यायेवं फुकं पाप शान्त जुया शुद्धम्ह जूई धैगु धारणा तया च्वंगु दु । पापी मूर्खतय्सं अथे बिचाःयाइथें खःसा ला न्ह्यागुं ज्या याये जिल अले दानशीलादि यायेमाःगु हे छु दु ?

द्योयाके अथे फोनेवं ला फुकं पाप न्हना वंसा पाप खना ग्याये माःगु धका मनूतय्‌सं चिन्तना याइगु खँ न्ह्यब्वया तःगु दु ।

बुद्धया मुख्य उपदेश मनयात भिंकेगु खः । उकियात हे धर्म धाइगु खः । मनयात शुद्ध मयाकं, न्ह्याको दुःख सिया बुद्ध पूजा याःसां, बाखँ न्यंसां, शील पालन याःसां वयात बाँलागु प्रतिफल लाई मखु धैगु धम्मपदया गाथात न्ह्यब्वया मनुष्य जीवन सार यायेत थःम्हं अध्ययन यानाथें, बाखं न्यनाथें आचरण यायेत अनुरोध याना तःगु दु ।

साधारण मनुतय्‌सं ज्ञान व शिक्षाया अभावं याये त्यःगु नं मत्यःगु नं याना जुइगु स्वयां अज्ञानीपिं मनूतय्‌त भिंगु लं क्यनीपिं धर्मगुरुपिं हे चरित्र भ्रष्ट जुया मखुगु क्वह्यंगु ज्या खँय लगे जुया च्वंगु खँयात वाला दकले न्हापां वसपोलपिंसं थःगु चरित्र सुधार याना समाज व देशया छम्ह आदर्शवान व उदाहरणीय ब्यक्तिया रूपय्‌ च्वना प्राणीपिन्त हित सुख उपकार जुइगु ज्या यायेमाःगु खँ वाःचायेका बियादीगु दु ।

नकतिनि नकतिनि जक पुनरुत्थान जुगु थेरवाद बुद्धधर्मय्‌ समर्थवान, विशेष योगदान दुपिं भिक्षुपिं दया वःगुली हानं वसपोलपिसं थःगु मांभाय्‌ नेपाल भाषां धर्मोपदेश याना मथू मस्यूगु, शंका जूगु खँत बाँलाक कना बिज्याना अशिक्षित उपासक उपासिकापिन्त धर्मया जागृति हया च्वंगुली सहर्षपूर्वक कृतज्ञता देछासे वसपोलपिसं (भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु सुबोधानन्द, भिक्षु कर्मशील, भिक्षु धर्मालोक व श्रामणेर सुमंगल व मेमेपिं) धर्म या शिक्षा बिया समाजयात सुधारयाना भ्री सकासित तथागतं क्यना बिज्यागु निर्वाणय याकनं थ्यनी कथं लँ क्यना बी फयेमाः धका 'प्रार्थना' याना लिसें विश्वया सकल सत्व प्राणीपिं सुखी ज्वीमा, निरोगी ज्वीमा दुःख हटे याये फूपिं ज्वीमा धैगु मैत्री कामना याना लेख कोचायेका दीगु दु ।

९. साहित्य जीवन -भिक्षु अमृतानन्द

नेपालया दाजु किजा तता केहें पिन्त विद्या अध्ययन याना साहित्यात म्हसीके माल धैगु आव्हान याना तःगु थ्व 'साहित्य जीवन' कविता धर्मदूतय्‌ वि.सं २००१ कार्तिक महिनाया अंकय पिहाँ वःगु खः ।

नेपालं भिक्षुपिन्त २००१ श्रावण १५ गते निर्वासन याःबले उखें थुखें चाहिला सारनाथय्‌ थ्यंकः बिज्याना च्वपिं नेपालया भिक्षु श्रामणेरपिन्त आधार भरोसा बिया ग्वाहालि याना बीगु लिसें महाबोधि सभाया १४ बार्षिकोत्सबय्‌ ब्वति कायेत सारनाथय्‌ बिज्याना च्वँबले थ्व लेख पिहाँ वःगु खः ।

थ्व कविताय्‌ नेपाःया जनतापिंत आखःयागु महत्व क्यना आखःब्वंका तःसा साहित्यया मू थुया वई । यदि भाषा साहित्य हीन जुल थाःसा वंश वा जातिया नं अस्तित्व मदया वनी । अथे जुया सचेत रूपं भ्रीगु थःगु जातिया भाषा व साहित्ययात म्वाका तयेत हरतरहनं कर्तब्यय्‌ लगे ज्वीमा धका प्रेरणा बिया तःगु दु ।

न्हापा भ्रीगु भाषा साहित्य भ्रःभ्रः धाःया समाजय्‌ प्रतिष्ठित जुइकेत थःवं थवय्‌ ल्वाना मच्वंसे मैत्री करुणा छ्यला न्हज्याये माःगु खँ कविताय्‌ उल्लेख याना तःगु दु । वथें

नये त्वनेगुली जक भुले मजूसे मेमेगु देशं साहित्ययात महत्वपूर्ण थाय् ब्यूथें भ्नीःसं व साहित्ययात भ्नी नेपाःयपिं मनूतय्सं नं वृद्धि यायेमाःधका लेख क्वयायेका तःगु दु ।

साहित्य धयागु “कलाया निम्तिं” खः लाकि “जीवनया निम्तिं” धका नेपालया साहित्यिक क्षेत्रय् तस्सकं वादविवाद जुया च्वंगु उगु इलय् अमृतानन्द भन्तेया थ्व कविताय् साहित्यया सार, महत्व व उद्देश्य ध्वाथुइकेगु अले साहित्य व जीवनया स्वापु क्यनेगु क्वातुगु कुतः दु, थुगु दृष्टिं थ्व कविता सैद्धान्तिक समालोचनाया छपु बाँलाःगु रचना खः नापंतुं थुकी नारी शिक्षाया महत्वय् जोड बियाः नेपाली तता केहेंपिंत आखः ब्वनेगु आग्रह नं याना तःगु छगू समाज सुधारया आह्वान खः ।

१०. तीर्थ वनेगु लँ -द्रव्यरत्न शाक्य

मनयात पवित्र व शुद्ध यायेगु हे तीर्थ वनेगु या रूपय् थ्वीका बिया च्वंगु थ्व “तीर्थ वनेगु लँ” लेख धर्मदूतय् २००१ फागुन महिनाया अंकय् पिहाँ वःगु खः । थ्व लेखया च्वमि द्रव्यरत्न उपासक खः । वयकलं धर्मदूतय् थ्व “तीर्थ वनेगु लँ” नापं याना प्यपु लेखत वि.सं. १९९८ कार्तिक निसें २००१ फागुन महिना तकया अंकय् पिहाँवःगु दु । थ्व लिसें वयकलं महाकात्यायन प्रव्रज्या ग्रहण, सत्य, अले अंगुलिमाल लेखत नं च्वयादीगु खः ।

थ्व लेखय् मनूतयसं तीर्थ वनेगु धका गंगा खुसी वना मोल्हीगु, परलोक जुया वंपि मां बौपिनिगु गुण लुमंका प्यं थःवनेगु ज्याय् जक सिमित जुया च्वना अज्यागु ज्या याये मात्रं पाप कटे जुइगु खःला धका न्ह्यसः तया बांलाक सोचबुभ्न याना जक ज्या यायेत सचेत याका ब्यूगु दु । प्राचीनकालय् शुद्ध तीर्थ धका चित्त, वचन व कायिक आचरण शुद्ध यायेगु यात धयातःगु दु । मनूतय्सं विचाःयाःथें लखे मोह्ल्वीवं हे शुद्धि ज्वीगु जूसा गंगा खुसी बासयाना च्वपिं न्या व मेमेपिं लखे च्वनीपिं प्राणीपिं दक्व हे शुद्ध जुया च्वनी धैगु खँ धात्थें मखु धका ध्वाथ्वीका बिया च्वंगु दु ।

गुगु थासय् थ्यनीगु अवस्थाय् मनय् च्वंगु दुश्चरित्र मल मदया सुचरित्र गुण धर्म परिपूर्ण जुया शुद्धि जुइ धैगु खँ न्ह्यथंसे धर्म श्रवण यायेगु थाय् व श्रमण भिक्षुपिं च्वना बिज्याइगु विहार यात नं तीर्थ स्थानया रूपय् मानेयाना तःगु खः । अजागु तीर्थस्थानय् च्वना न्यंगु धर्म श्रवण अनुसार आचरण नं याना यंकल धाःसा जीवन भर तक नं शुद्धि याना तइ । मनूत बिहारय् बिहारय् वना उपदेश नं न्यना च्वनी तर इमिसं लखे दुबे ज्वी मात्रं पापं बचे जुइ धैगु धारणाय् ज्वना हे च्वंगु दु । उखे नं वनेगु थुखें नं वनेगु प्रवृत्तिं याना बांलाक छगू जक तीर्थ स्थान माने याये मफया चित्त थाते लाके मफया दुःख जक सी माली ।

संसारय् तीर्थस्थल वा देवस्थल धका माने याना तःगु थासे भ्नीसं अन अन वनेगु लँ सीकेगु स्वया नं मनयात शुद्ध याइगु तीर्थस्थानय् वनेगु लँपु लिना वनेमाः धका पञ्चशीलया शिक्षा बिया बिज्यागु खः । थ्व पञ्चशील बाँलाक पालन यायेगु मार्गे वंसा तिनि शुद्धगु तीर्थस्थानय् थ्यनी । थ्व हे बुद्धपिनि उपदेश खः । थ्व हे तीर्थ वनेगु लँपु खः । केवल गंगा खुसी ध्वांपुं याना लखय् दुबिना मोल्ह्वि मात्रं पाप फ्वी मखु धैगु खँ यात थ्व लेखं स्पष्ट याःगु दु ।

११. शोक- सिद्धिरत्न उपासक

नेपालभाषाया महाकवि सिद्धिदास महाजुं च्वयादीगु 'सर्वबन्धु'सफु छापे यायेत उबलेया ५ तका दाँ चन्दा बिया भाषासेवीपिन्त सेवा याना थःम्हं नं नेपालभाषा साहित्य प्रचार यायेगुली लगे जुया च्वंम्ह सिद्धिरत्न उपासकं थ्व शोक कविता च्वयादीगु खः ।

नेपाल भाषाया आपालं च्वमिपिसं जेलय् च्वना साहित्यक सिर्जना याना च्वंबले सिद्धिरत्न उपासकं कलकता व भारतया मेमेगु शहरय् च्वना नेपाल भाषा साहित्यया सेवा याना च्वना दीगु खः । वहे झोलय् वय्कया निपु कविता धर्मदूतय् पिहाँ वःगु दु ।

'शोक'कविता २००२ जेठ महिनाया धर्मदूतय् पिहाँ वःगु खः । थः न्हेदँ दुम्ह काय् कवी रत्न मदुगु शोकया घडी सिद्धिरत्नजुं थ्व 'शोक' कविता च्वयादीगु खः ।[३०] वयकलं थ्व कविताय् शोक उत्पन्न जुइगु विभिन्न कारणत न्ह्यब्वया तःगु दु । धाय् माल धाःसा संसारय जन्म जुइगु कारणं हे विभिन्न प्रकारया दुःख भय शोक ल्यू ल्यू वइगु खः । उत्पत्ति जुक्व फुक्क विनाश जुया वनीगु, दया च्वक्व वस्तु मदया वनीगु, बने जुया च्वँगु सामान स्यना वनीगु सँसारया अनित्य स्वभाव कथं मनूत नं जन्म जुई धुंका छन्हु मखु छन्हु अबश्यं सिना वनेमाः ।

पारिवारिक जीवन हनाच्वनेबले थवंथः स्नेह मायामा बन्धने चिनाच्वनी । बरु खिपःयागु नँ यागु बन्धन तोधुले फै तर पारिवारिक बन्धन तोथुले थाकु । अथे फ्यना फ्यने मफयेक गथी चिना च्वनीगु जुया हे परिवारया सुं सदस्यपिंत छुं जुल धाःसां सकसिनं ग्याका च्वने मालीगु अले पीर शोकं थाय् कया दुःखय् दुना च्वने मालीगु खः ।

थःयोपिं माँ बाःपि, ज्ञाति जनपिं पासाभाइपिं सिना वना दुःख जुइगु, सहयाना सह याये मफयेक विभिन्न ल्वचं कया दुःख जुइगु, थःगु जीवन चले यायेत हे धौ धौ जुइक आर्थिक संकट वया थःम्हं इच्छा यानाथें पुरे मजुया दुःख वइगु खँ न्ह्यथंसे कवि सिद्धिरत्नजुं संसारय् दुःखया मूल कारण हे जन्मयात स्वीकार याना तःगु दु ।

भगवान बुद्धं धया बिज्याःगु दु –पियतो जायती सोका---------------------- --।

पेमतो जायती सोको ----------------। तण्हाय जायती सोको -------------------- ।
रतिया जायती सोको -------------- ।

अर्थात–प्रिययागु कारणे शोक जुई, प्रिययागु कारणे भय जुई, प्रिय धैगु मदुम्हसिया शोक जुइ मखु, भय गनं जुइ ? अथे हे प्रेमया कारणं, तृष्णाया कारणं व रागया कारणं शोक व भय उत्पन्न जुईगु खः ।

छुं छगू वस्तुयात क्वातुक ज्वनेगुलिं दुःःख उत्पन्न जुइगुलीं अज्यागु वस्तुयात क्वातुक मज्वंसे थ्व संसारया अनित्य स्वभावयात बांलाक सीका यदि थःम्हं अज्यागु गम्भीरगु

---

३०. काशीनाथ तमोट, सिद्धिरत्न कसाःव वयकया कृर्ति (यँ : च्वसा पासा, ने.सं. ११००) पौ ६८

सहयाना सह याये मफैगु परिस्थिति वल धाःसां नं स्वभाव धर्मयात बांलाक सीका च्वन धाः सा शोक याये माली मखु, ग्याका च्वने माली मखु ।

थुकथं थ्व कविता शोक काव्य (elegy) जूगुलिं साहित्यक रचना जु हे जुल, नापं तुं थुकी दुःखया कारण छु, जीवनया रूप छु धयागु दार्शनिक चिन्तन नं दुथ्यागु रचना थ्व खः ।

१२. बुद्ध गीत-राग बसंत -ज्ञानरत्न बज्राचार्य

भगवान बुद्ध लुम्बिनी बिज्यागु चित्रण याना तःगु थ्व ज्ञानमाला म्ये "बुद्ध गीत-राग बसंत" वि.सं. २००३ चैत्र-२००३ जेष्ठ महिनाया अंकय् पिहाँ वःगु खः ।

ज्ञानरत्न बज्राचार्यया नां तया छापे जूगु थ्व ज्ञानमाला म्ये शाह जुजु सुरेन्द्र विक्रम शाह या राज्यकालय् हे रचना जुई धुंकुगु धका .... या "मल्ल शाहकालीन म्ये" नांया सफुली दुथ्याःगु दु । अथे जुया छगू प्रकारं जनतापिनि म्हुतुं तापाना च्वने धुंकूगु ज्वीला वा अबले यक्व प्रचार जुगुलिं खःला वयकलं थ्व म्ये धर्मदूतय् न्ह्यब्वये हयादीगु खः ।

सर्वज्ञ बुद्ध जुया बिज्याःम्ह वसपोल मनुष्य देव व ब्रम्हापिसं याइगु पूजा सत्कार यात ग्रहण याना कया बिज्याये योग्य जुइक गुण दया बिज्याकम्ह सम्यक सम्बुद्ध खः । वसपोल सकसिया गुरु खः । वसपोलयाके दुगु सर्बज्ञता गुणं याना हे वसपोलयात वन्दनादि पूजा याये बहः जूगु खः व हे भाव पिज्वेकेत धका हे भगवान बुद्ध थःजन्म जूगु जन्मभूमी बिज्याबले विभिन्न देवदेवी पिसं थी थी प्रकारं पूजा सत्कार सम्मान याना स्वागत याःगु खँ न्ह्यथना तःगु दु ।

१३. ईर्ष्या दुम्हेसिनं छु मयायि ? -श्रामणेर अश्वघोष

श्रीलंकाय् अध्ययन यानाच्वंवलय् धर्मदूतय् नेपाल भाषां लेख पिहाँ वःगु खना थःम्हं नं थःगु भाषां च्वयेगु प्रेरणा कया बिज्याःम्ह भिक्षु अश्वघोषं (उबलय् श्रामणेर) धर्मदूतय् प्यपु लेख च्वया बिज्यागुली थ्व "इर्ष्या दुम्हेसिनं छु मयायि ?" धैगु रचना वि.सं. २००३ कार्तिक-मार्ग महीनाया धर्मदूत अंकय पिहाँ वःगु खः ।

मेपिनि जिया भिना वइगु उन्नति अभिवृद्धि जुया वइगु चित्त सहर्ष स्वीकार याये मफुसे नुगःकातां कातां मूइका चित्त स्यनीगु ज्या यात ईर्ष्या धाई धैगु साधारण अर्थ बियां थजागु ईर्ष्या चित्त थःम्हं याये मफुगु भिंगु ज्या मेपिसं याइगु स्वे मफुपिंके, पढाई-बुद्धि-उदार विचार अले मैत्रि भाव व करुणा-मुदिता चित्त मदुपिंके उत्पन्न जुई धैगु खँ ध्वाथ्वीके बीत बुद्धकालीन अवस्थायागु खँ न्ह्यथने हया बिज्याःगु दु ।

सर्बज्ञ बुद्ध जुया सकसिनं आदर गौरव मान सम्मान भक्ति भाव तयेका च्वने दुम्ह बुद्धयात नापं उबलय् ईर्ष्या चित्त दुपिं तीर्थकरतयसं थःगु लाभ सत्कारय् आपालं हानी जुल अले बुद्ध व भिक्षु संघपिंत तःधंगु लाभ सत्कार उत्पन्न जुया च्वन धैगु खय् नुगःमुइका बुद्धयात बेइज्जत याये कथं छम्ह बाँलाम्ह "सुन्दरी" यात छयःगु खः । लिपा थःहे मनूतय्सं स्याके बिया नं बुद्ध व भिक्षुसंघ पिन्त अनेक अपशब्द द्धारा खःगुं मखुगुं दोषारोपण याना

जूबले भगवान बुद्धं बिनाकारण व श्रावक संघपिन्त याःगु निन्दा उपहास न्हेन्हु सिवें अपो ताःतक ल्यना च्वनि मखु धैगु आश्वासन बिया बिज्यात लिसें मनूतय् न्ह्योने थःपिनिगु छुं दोष मदु, दोष यानां नं मयाना धाःम्ह व्यक्ति नरक्य वना समान पिं जू वनी धैगु खँ धायेत स्यना बिज्यागु घटना थ्व लेखय् न्ह्यथना तःगु दु ।

थ्व घटनां सी दु थ्व संसारय् भिं याइपिन्त नं विभिन्न निन्दा, उपहासत याना च्वनी मभिपिं मनूतय्सं । अजागु घडी थःपिं सतर्क जुया होस तया पलाःछी माः । थःपिंके मेपिनिगु प्रति इर्ष्या चित्त ब्वलंके मब्यूसे मेपिनिगु गुण उपकार यात लुमंका लय्लय् ताये फैंगु मैत्री चित्त मुदिता चित्त ब्वलंकेमाःगु शिक्षा बिया च्वंगु दु ।

१४. फोगींयागु उपदेश -कुमार श्रामणेर

नेपालय् नकतिनि नकतिनि हाकनं चुलि ह्वया वःगु थेरवाद बुद्धशासनय् प्रव्रजित जुया भगवान बुद्धया उपदेश बाँलाक अध्ययन याना अशिक्षित व्यक्तिपिन्त नं धर्म थ्वीकेगु उद्देश्यं श्रामणेर जुया सुमंगल विहारय् च्वना बिज्याना च्वंबले राणा सरकारया कुदृष्टिं बुद्ध जन्म भूमि नेपालं देशं निर्वासन याका च्वने माःपिं बौद्ध भिक्षु श्रामणेरपिं मध्ये दुथ्याम्ह श्रामणेर कुमारं श्री लंकाय अध्ययन याना च्वंबले थ्व लेख अनुवाद याना पिकया बिज्यागु खः ।

धर्मदूतय् पिहाँ वइगु लेखयात कया वसपोलया श्रीलंकाया पासापिसं नेवाःजाति व नेपाल भाषायात क्वह्यँका खँ न्यँकःवइगुयात नकारात्मक दृष्टिं मस्वसे बरु थम्हँ हे नेवा भासं च्वया नेपाल भाषा व नेवाःजातियात च्वछ्यायेगु प्रेरणा दया हे वसपोलं श्रीलंकाय् अध्ययन याना बिज्याना च्वंगु इलय् निपु लेख च्वया बिज्यागु खः । शुरुइ वसपोल थःगु मौलिक लेख हे च्वया बिमज्यासां विदेशी भाषां च्वयातःगु सफू व लेखयात अध्ययन याना थःगु मां भासय् भायहीका लेखन क्षेत्रय द्वाहाँ बिज्यागु खः । थय्क स्वयेबले वसपोलयात नेवाः भासं लेख च्वकेत श्रीलंका यापिं मनूतय्गु सीमद्यक प्रेरणा दुथ्याःगु दु ।

कुमार श्रामणेरया २००३ सालया आषाढं निसें मार्ग महीनाया धर्मदूत अंकय निपु लेख पिहाँ वःगु दु । न्हापाँगु लेखय् मनुष्य जुया जन्म जू वःगु इलय् सार्थक जीवन हनेत भिंगु कुशलय पुण्य यायेमाः धैगु थ्वीका बीत धम्मसोणडक जुजु भगवान बुद्धया बाखँ न्यनेया कारणय् राज्य समेतं त्याग याना थःगु जीवन पर्यन्तं अर्पण यायेत तयार जूगु जातक बाखँ छपू तये हया बिज्यागु दु । “फोगीयांगु उपदेश” श्रीलंकाय् लोकय् प्रचलित छपु बाखँया नेपाल भाषा अनुवाद याना तःगु लेख खः । थ्व लेख धर्मदूतय् पिहाँ वःगु वसपोलया निपुगु लेखः । शिल्प विद्या अध्ययन मन्त धायेवं मेपिनिगु आधार कया म्वाना च्वने माःगु फोगीयांगु जीवन हने माली धैगु मामं थः बुद्धिमानम्ह काय्यात थ्वीके कथं खँल्हाबल्हाया भाषां थ्व लेख च्वया बिज्याना तःगु खः । मांबापिनिगु खं न्यनीम्ह सुविनीतम्ह काय् सुगुणं छन्हु थःगु छेँय क्वय् फोंगी छम्ह फ्वफ्वं वःगु खँका थः मांयाके व फोंगीयागु दिन चर्या, वं सीगु दुःख कष्ट अले छाय् थथे फोगीं जुइ माली धैगु जिज्ञासुपूर्ण न्ह्यसःतःगुली मामं थः काय्यात फोंगीयागु दुःख पूर्णगु दिन चर्या, फोना नया जुइबले न्हये मगात धका खुँ ज्याय् प्रेरित जुइवं राजदण्ड फया सास्ति नये मालीगु यथार्थ खँ कना मचाबले ब्वनेमाःगु, सयेकेमाःगु शिल्प बिद्या मसयेकुसे अल्छी जुया च्वनेवं लिपा थथे दुःख सी मालिगु खँ कना इलं लाःबलय् हे शिल्प बिद्या सयेका तयेमाः धका थ्वीका ब्यूगु बाखं थ्व लेखय् वयाच्वंगु दु ।

निश्चयनं संसारय् सुखपूर्वक म्वाना च्वनेत शिल्प विद्या या तःधंगु महत्व दु । शिल्प विद्या सयकेगु भिं ज्या जुया निंतिं थुकिं वयात न्ह्यायाय् वंसां पासाया रूपय् ग्वाहालि बी । गुबलें नं प्वाः सुकु द्याका च्वने माली मखु । मरण जुइ न्ह्यो तक ल्यूल्यू वइम्ह पासायात म्हसीका बाँलाक ज्वना तयेमाः धका मांम्हसियागु म्हुतुं च्वमिं धया च्वंगु दु ।

लोकनीतिई धयातःगु दु -'अलस्सस्स कुतो.........................' अर्थात अल्छीम्ह मनूयात शिल्प बिद्या गनं दै ? शिल्प बिद्या मसम्हसित धन गनं दै ? धन मदुम्हसिया पासापिं गनं दै ? पासा मदुम्हसित सुख गनं दं ? सुख मदयेकं मोक्ष गथे याना प्राप्त याये फई ?

अथे जुया मां बा-पिंसं थःकाय् म्हयाय्पिन्त इमिगु जीवन सुखमय याना बीत मचां निसें ज्या स्यना बिया, आखः ब्वंके बिया थःगु कर्तब्य पालन यायेमाः धाःसा भासं स्यूगु उमेरय् थ्यंपिं प्रत्येक ब्यक्तिपिंसं शिल्प बिद्या ब्वना तयेगुया फाइदा द मतयेगुया बेफाइदा सीका थःगु जीवन सुधार जुइगु लँपु ज्वनेमाः धैगु शिक्षा थ्व लेखं बिया च्वंगु दु ।

१५. भारते बौद्ध धर्मया पुनरुद्धारक -भिक्षु महानाम

हिन्दी धर्मदूत पत्रिकाय् नेपाल भाषाया न्हापांगु व अन्तिमगु लेख च्वयेगुया श्रेय दुम्ह भिक्षु महानामं नेपाल भाषां जम्मा ४ पु लेख च्वया विज्यागु मध्ये थ्व लेख स्वंगूगु ख : । थ्व लेख २००४ श्रावण भाद्र महिनाया अँकय् पिहाँ वःगु खः ।

महाबोधि सोसाइटी स्थापना याना भारते बुद्ध धर्म हानं छको जहाँ थीकेगुली यक्व योगदान दुम्ह अनागरिक धर्मपाल जुया धार्मिक गतिविधियात म्हसीका थ्व लेख च्वया बिज्यागु खः । धर्मदूत पत्रिका महावोधि सोसाइटी सारनाथं सन् १९३५ स पिहँ वःगु हिन्दी बौद्ध मासिक पत्रिका खः । थ्व हे पत्रिकाय् सन् १९४१ अप्रिल निसें नेपाल भाषा या निपु प्यपु लेख छापे यायेगु तःधंगु सौभाग्य बिया यक्व उपकार यात । धर्मदूतय् नेपाल भाषायात थाय् विसेंलि न्हापा न्हापा वया नं दिका तये धुंकूगु ल्हाः ज्वयके बिया नेपाल भाषाया विकास व अभिवृद्धि यायेगुली तिबः बिल, धर्मदूत पत्रिका प्रकाशन याना च्वंगु महावोधि सोसाइटी या संस्थापक अनागरिक धर्मपालया संक्षिप्त जीवनी सीका हे तये हे माः धका थ्व लेख च्वया पिकया बिज्यागु खः ।

श्रीलंकाय् सन् १८६५ दँया सितम्बर महीनाय जन्म जुया बिज्याम्ह वसपोलं भगवान बुद्धया शान्ति सन्देश भारत व आपालं देश्य प्रचार-प्रसार यायेत तःधंगु प्रयत्न याना बिज्यात । थौंकन्हेयागु दाँ ध्येबायागु युगय् नं ध्येबायात हाकु तिना संसारय् बुद्ध धर्म प्रचार यायेत वसपोलं दृढ ब्रत कया बिज्यात । बुद्धगया मन्दीर यात बौद्ध पिनी अधिकार्‌य लाकेगु सारनाथया मूलगन्ध कुटी बिहार दयेका करुणा, दया, तथा मैत्री या प्रचार केन्द्र या रूपय् प्रतिष्ठित यायेत थःगू जीवन अर्पण याना बिज्यात ।

थःगु देशे अंग्रेजीतय्‌गु उपनिवेश शासन दया च्वंवले जन्म जुई माःम्ह वसपोलं बाध्यतावश क्रिश्चियन धर्मया अध्ययन यायेमाःसां बुद्ध धर्म प्रति दुगु श्रद्धां थुखेपाखे सालाहल । मैडम स्तै वाटस्की थ कर्नल हेनरी स्टील ओलकोट पिनिगु सतसंगत व इमिगु

पाखें प्रभावित जुया धर्मपालया जीवने छगू महान परिवर्तन वल अले थःगु सम्पूर्ण जीवन बुद्धधर्म प्रचारय् लगे यायेगु प्रण याना बिज्यात ।

लंकाय बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेगु उद्धेश्य ज्वना वःपिं इपिं ब्यक्तिपिसें लंकावासी पिन्त बुद्ध धर्मया स्थिति बारे बाँलाक ध्वाथ्वीका यंकुगू बखते लंका वासी तयेसं वाँलाक थ्वीका थःगु जिवन शैली पाकायंकेगुली अनागरिक धर्मपाल जुन वयूकपिन्त तधंगु ग्वाहालि याना बिज्यात । पश्चिमी मनूत स्वयानं एशियाई मनूत सिद्धान्तं च्वे लाः धका धैगु आत्म गौरवया भाव ब्वलंका निरन्तर रूपं ज्या याना यंकूवले लंका देशे वसपोलयात बुद्ध धर्मया पुनरुत्थानया आग्रदूत समझे जुल ।

अनागरिक धर्मपालया यको परिश्रमया फलस्वरूप सिंहल द्विपे महाबोधि सभा स्थापना जुल । थ्व सभां अंग्रेजी भासं (The Mahabodhi) पिकया धर्मप्रचारया ज्याभ्वः न्ह्याका यंका बिज्यात । विभिन्न सभा सम्मेलनय् भाग कया आश्चर्य रूपं प्रचार प्रसार याना बिज्यात । वसपोलया धर्म प्रचार यायेगु उद्देश्य पूरा याना बीगुलि होनालुलु या छम्ह उदारवादी त्यागमयी मेरी फोस्टरं तःधंगु तिवःबिल । व उपासिकाया लंखंलख मूल्यया दानया फलस्वरूप कलकत्ताय् धर्मराजीक बिहार सारनाथे मूल गन्ध कुती बिहार लंकाय फोस्टर रोविन्सन अस्पताल तथा अनेक पाठशाला इंगलैंड बुद्धिष्ट मिसन आदि अनेक संस्था खने दत ।

वसपोलया त्यागमय जीवनया पूर्णतया सारनाथया मूल गन्ध कुटी बिहारय् दु । गुगुली नवीन बौद्ध कलाया उत्कृष्ट नमूना दया च्वन । सारनाथ हे बुद्ध धर्मया उद्गम स्थल खः । थुगु बिहार बने जुसें निसें सारनाथे हार्न थःगु न्हापायागु गौरव प्राप्त याना काल ।

जीवनया शान्ति उपसम्पदा भिक्षु जुया पब्रजित सुख अनुभव याना बिज्याःम्ह वसपोलं सीत्ययेका छगु आशा वा कामना वा प्रार्थना याना वन "जिगु इच्छा थ्व कि जि याकनं सिना हानं याकनं जन्म ग्रहण याये । न्यी न्याको जन्म ग्रहण याना थ्व पृथ्वि स भगवान बुद्धयागु पवित्र धर्मया प्रचार याये" धका भिंगु आशिका तया मदयावन ।

थुकथं भारते बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेत धर्मपाल जुं यक्व ग्वाहालि याना बिज्यात । वसपोल या कुतलं स्थापना जूगु महाबोधि सोसाइटी थौं कन्हेनं व्यापक रूपं कया प्रचार याना च्वंगु दु ।

थ्व लेखया मूल उद्देश्य सूचना-प्रवाह वा छुं खंया जानकारी बिइगु खः । छम्ह महत्वपूर्ण सार्वजनिक ब्यक्तिया जीवनी पाखें उम्ह ब्यक्तिया आदर्श स्पष्ट क्यना सकल ब्वमिपिंत असीम प्रेरणा बिइगुलिं थ्व रचना सफल जु ।

१६ "वक्कलि महास्थविर" -भिक्षु अनिरुद्ध

भगवान बुद्धया पाखें श्रद्धा बहुलम्ह भिक्षु मध्ये अग्रम्ह धका एतदग्ग प्राप्तम्ह वक्कलि महास्थविरया जीवनी परिचय बीगु कथं भिक्षु अनिरुद्धं थ्व लेख च्वया बिज्यागु खः ।

भगवान बुद्ध भिक्षाटन बिज्याना च्वंबले वसपोलया ३२ ता लक्षणं प्रभावित जुया बुद्धया ख्वाःजक स्वयेत भिक्षु जू वम्ह वक्कलि महास्थविरं धर्मया आचरण मयासे ख्वाःस्वये मात्रं गथे ज्ञान लाभ ज्वी ? ज्ञान पूर्ण ज्वीगु अवस्थाय् थ्यंका वक्कलियात सचेत याये माल धका वसपोलं- "हे वक्कलि ! ध्वगिना वनितिनिगु जिगु शरीर स्वयां छन्त छु लाभ जुइ ! धर्मयात खँकी अले तिनि जित खँकूगु जूइ" धका न्वाना उपदेश याना बिज्यात ।

न्ह्याको उपदेश ब्यूसां, थ्वीकूसां माने मजूम्ह वक्कलियात संवेग थना बीत वर्षावास च्वनीगु दिनय्-हटे जुया हुँ ! मेथाय छुँ वककलि" धया बिज्यासेंलि उपेक्षित जूम्ह वक्कलि म्वाना च्वेनगु हे धिकार सम्झे जुया पहाडं कुतुंवना सीत वना च्वंबले बुद्धं-"जिगु आश्रय मन्त धाःसा मार्गफल लाभ ज्वीगुनँ विनाश जुइन "धैगु विचा याना थः न्ह्योने दुम्ह थें क्यना विज्यात । ख्वाः स्वयाःप्वाः जायेका च्वंम्ह वक्कलिं बुद्धयात खने साथं मनय् दयाच्वंगु अशान्ति व शोक ब्याक्क हटे जुया वन । वयागु खुशी प्रसन्नयात अझ वृद्धि यायेत धर्मोपदेश याना बिज्याबले प्रतिसम्भिदा सहित अर्हत मार्गफल प्राप्त जुया थःगु प्रव्रजित जीवन सफल याना बिज्यात ।

नेपाःया बौद्ध भक्त जनपिसं नं बुद्ध मूर्ति प्रतिमाय् पिने पिनें जक पुजा यायेगु मखु वसपोलं कना बिज्यागु धर्मयात ज्ञानं खँका विवेक पूर्वक बाँलाक आचरण याना पञ्चशीलादि पालन याना पूजा यायेफःसा जक धात्थेंगु पूजा जुई धका थ्वीका बीत हे थ्व लेख च्वया वि.सं.२००४ पौष-माघ अंकया धर्मदूतय् पिकया बिज्यागु खः ।

१७. जन्म -मोतिलक्ष्मी उपासिका

मोतिलक्ष्मी उपासिकां च्वया दीगु 'जन्म' निबन्ध २००५ चैत्र-बैशाख महीनाया धर्मदूत अंकय पिहाँवःगु खः । नेपाल भाषा साहित्यया शुरु हे गद्य साहित्यपाखें जूगु खःसां निबन्ध साहित्यया विकास आपालं लिपा हे तिनि जुल । सिद्धिदास महाजुया 'सर्वबन्धु' सफूतिइ थौंया निबन्धया छुँ प्रारूप खने दुसां थ्व छगू कथं प्रयोग जक जुल निबन्धया प्रवाह थ्वं न्ह्याके मफुत । अथेहे 'बुद्धधर्म' पत्रिकां नेपाल भाषाया गद्यया विकासय् आपाल तिबः ब्यूसां विशुद्ध निबन्ध विधा ब्वंलंकेगुली थ्व पत्रिकानं सफल जुइमफुत । 'धर्मदूत'य् पिहाँवःगु 'जन्म'हे नेपाल भाषाय न्हापांगु निबन्ध जूगु दु ।

मोतिलक्ष्मी उपासिकां 'जन्म' निबन्धय् जन्म शब्दया ब्युत्पत्ति मनूतय्गु जन्म विषय, बुद्ध या जन्म विषय उल्लेख याना क्यना दीगु दु ।

जन्म जू वयेगु अथवा संसारय् मिखा कंवयेगुलिं सकसितं आनन्द बीगु खँ मनूत्यसं व पशु पंक्षीतय्सं थःसन्तान जन्म बीबले हर्ष विभोर जुइगु खँ उदाहरण विया थ्वीका तयादीगु दु । सुँ न्हापा खने मदुपिं ब्यक्ति खने दइगु अर्थात पञ्चस्कन्ध षडिन्दियं युक्तगु शरीर दयाः वइगुयात जन्म जूवइगुया रूपय् माने याना वया च्वंगु दु ।

अनन्त संसारय् मनुतय्सं जन्म कया वःगु खँ थाःगा हे काये मफु । अथे हे अफ्क नं गुलितक जन्म काये मालितिनिगु खःव नं थाःगा मदु । मनूत गबलें भिंगु गतिइ लाना गुबलें मभिंगु गतिई लाना सँसार सागरय् चाचाहिला च्वनी । आर्यमार्ग ज्ञान प्राप्त मजुपिं पृथग्जन प्राणीपिन्त संसार ताहाक जुया च्वनी धैगुकथं धम्मपदया गाथा न्ह्यव्वया थ्वीकेगु कुत याना च्वनादीगुः खः ।

प्राणीपिं थःथःगु कुशल अकुशल कर्म या कारणं उत्तम, मध्यम व हीन आदि योनी जन्म जूवनी । संसारय् जन्म काःवःपिं न्ह्याम्ह सिनं नं थःगु कर्तव्य धर्म म्हासिका भिंभिंगु ज्या याःसा जक वयागु जन्म सार्थक जुया बांलाक म्वाये सःम्ह जुइ । भिंगु कुले जन्म जुइ मात्र व व्यक्ति भिंम्ह धाइ गवलेतक भिंगु ज्या मयासे मभिंगु जक ज्या याई । गुम्ह मनू चीधंगु गरीवगु कुलय् जन्म जू वसानं थःगु कर्तव्य धर्म पुरे यायेगुली उत्साही उद्योगी जुया मनुष्यत्व गुण दयकं ज्या खँ याई उम्ह मनूयात हे बाँलाक जन्म जूम्ह जुई धका क्यना प्रत्येक उन्नति कामी, प्रगति कामी मनूतय्सं भिंगु शुद्ध कर्म यायेत प्रेरणा बिया च्वंगु दु ।

वैभवशाली शाक्य राजकुलय् जन्म जुया नं, चक्रवर्ती जुजु जुया एकछत्र राज्य यायेगु भाग्य दुम्ह सिद्धार्थ कुमार बोधिसत्वं अजागु भौतिक राज्य ऐश्वर्ययात खैयातःथें वांछ्वया राज्य त्याग याना अनुत्तरगु ज्ञान लाना कयाबिज्यागुलिं वसपोल स्वंगूलोकया नं शास्ता गुरु जुया थःगु जन्म यात सिद्ध याना बिज्यात । वसपोल जन्म जुया बिज्यागु थाय् 'लुम्बिनी दुगु नेपालय् जन्म जुपि भ्कीसं थःगु कर्तब्य लोमंका मच्वंसे वसपोलं कना बिज्यागु उपदेश व शिक्षायात बांलाक सयका सीका थःगु मनुष्य जन्मयात सफल यायेमाः ।

थौंकन्हे भ्कीत विभिन्न सफूत स्वये दुगु अवस्थाय् भगवान बुद्धया जीवनी, वसपोलया उपदेश, सिद्धान्त यात गुलि फत उलि अध्ययन यायेगु लिसें वसपोलं प्राणी मात्रया उद्धार यायेत याना बिज्यागु ज्या स्वया थः म्हं नं वसपोलं थें प्राणीपिनि उपकार यायेत कुतः यायेगु यदि मफुसां थःत नं कतयात नं भिं जुइगु ज्या याना मनू धायेका जन्म जूथें सार्थक यायेमाल धका चेतना थना प्रेरणा बिया तःगु खः ।

नेपाल भाषाया दकले न्हापांया निबन्ध जक मखुसे थ्व रचना शायद मय्जु मोती लक्ष्मीया नं दकले न्हापांया निबन्ध खः । लेखकया शुरुया प्रयास जूसां नं थ्व निबन्धया अभिव्यक्ति प्रौढ जू, भाषा व शैली क्वातु जू । न्हापांया थ्व रचनां हे मोती लक्ष्मीजु छम्ह उत्कृष्ट लेखक जुइगु संकेत बिइ धुंकूगु दु ।

१८. छाय् थें थथे ? -पथिक

थ्व लेख धर्मदूतय् वि.सं. २००५ चैत्र-बैशाख महीनाया अंकय् च्वमिया 'पथिक' नामं पिहां वया च्वगुं खः । तर पथिक धैम्ह सु धैगु बाँलक स्पष्ट मदु । नेपाल भाषा बाखँ साहित्यया क्षेत्रय् बाखँ च्वमि पूर्ण 'पथिक'या नां चले जु । वयकलं अप्वः धैथे समाजया गरीव दुःखी परिवार पिनि सामाजिक आर्थिक दुरावस्थाया बारे चित्रण याना बाखँ च्वया दीगु खः । थ्व लेख विषय वस्तुया ल्याखं पूरा धार्मिक प्रवृति चित्तया अबस्थायात न्हयव्वया तःगु दु । अथे जुया थ्व पूर्ण पथिक लेख मखु धैगु खँ विषयवस्तुया न्ह्यथनेगु आधारे सीका काये फु ।

फणीन्द्र रत्न बज्राचार्यया अनुसार लेखक पिसं थःगु विचार स्पष्ट रूपं तयेत मेगु हे नामं च्वगु सिलसिलाय् भिक्षु अमृतानन्दं धर्मदूतय् यक्व हे लेख च्वया विज्याना तये धुंकूगु खः । वसपोलया धर्मदूतय् दकले लिपायागु लेख पिहाँ वःगु २००५ चैत्र -वैशाष महिनाय् खः । पब्बजा सुतं धैगु वसपोलया नामं पिहाँ वःगु लेख दये धुंका व हे अंकय् छाय् थें थथें धैगु मेगु लेख पिकायेत मछिं तायेका बिज्यागुलिं खःला 'पथिक' नामं लेख पिकया तःगु दु । लेखया भाव विचार, दर्शन सम्वन्धी खँ वाला स्वयं वले व भाषा शैलीया दृष्टिं स्वयवले नं वसपोल भिक्षु अमृतानन्द यागु हे लेख धका सी दु ।

छाय् थें थथें ? धैगु लेखय् च्वमिं चित्तयागु यथार्थ स्वभाव यात न्ह्व्वया बिज्याना तःगु दु । मनूतय्सं पाप कर्म याये मज्यू, पाप कर्म यात धाःसा दुःख सी धका सीक सीकं मनय् विभिन्न पाप चित्तत लुया वइगुयात आश्चर्य चाया प्रश्न तया दीगु खः छाय् थें थथें ?

धात्थें मनूतय्सं छगु कामना याना च्वनी तर जुया च्वनी मेकथं । चिन्तन याना थें पुरे मजुइगु अले चिन्तना हे मयानागु विभिन्न अवस्थात सिर्जना जुया च्वनी । भ्हीके दया च्वंगु चित्त स्वार्थी व आत्मार्थकामी जुगुलीं थः म्हं धयाथें ज्या जूसा हर्षित जुई, अथेला मजूसा थः च्व च्वंनागु शरीरयात समेतं पीडा बिया दुःख कष्टय् थुना बी । चित्तया यथार्थ रूप व आकार ला भ्हीसं थथें हे धका धाये फूगु मखु । थ्व चित्त धैंगु भिंगु लयं वंसा भिना वनी, मभिं पाखें वन धाःसा लिफ स्वये मलाकं वां वनाः मभिनान वनेफु । मुख्य रूपं कुचित्तं थःत मखुगु लँप्वी यँकेत संसानं, कल्याणमित्र ज्वीगु अभिलाषा दुपिसं व साधारण मनुष्य धर्मे च्वनेगु इच्छा दुपिसं थ.म्हं उपकारीया गुणोपकार लोमंका छ्वये मज्यू ।

मनूतय् स्वभाव जुयाच्वनी मेंपिनिगु द्वं विद्वं खंका निन्दा चर्चा यायेगु व अपुगु नं जुया च्वन । मेपिसं थःत याना तःगु उपकार गुणयात लुमंका तये धैगु अःपु मजु, थाकु । भ्ही मन् तय्सं यायेमाःगु लय् ? धका न्ह्यस : थना उकिया लिसः बिया तःगु दु । थःगु चित्त मस्यंकेया लागि न्ह्याबलें मेपिनिगु उपकार गुणयात लुमकां चित्त प्रसन्न याना ज्या खँ यायेगु क्रमय् छुं गथिं जुया उपकार याइम्हसिंनं उपकार याये मफुत धाःसा न्हापां यानातःगु गुण व्याक्कं लोमंका मछ्वयेगु हानं उपकारीया प्रति अप्रसन्न जुया चित्त नं मस्यंकेगु । अल्प जक परोपकारयात नं तःधंगु गुण खंका न्ह्याकथं नं उपकारीया प्रति मन प्रसन्न याना थः पाखें नं उपकारीया प्रति कर्तव्य पूवंका च्वँसा जक मनुष्य धायेका जन्म काःगु सार्थक जुइ । मनं तुना थें सकसित पुरे जुया मच्वं छगु मखु छगु लोके न्ह्याम्हसितं चा मचा न्ह्याक्ले जुया च्वनी ।

थःगु चित्तं इच्छा याःगु, कामना याःगु वस्तु पुरे मजुल कि मने अनेक पापक विचारत द्वाहाँ वया स्यंका च्वनी । मेपिन्त चीधं खंका अपवाद याना च्वनेगु स्वभाव दयाच्वनी । फुक्क ज्याय सफल ज्वीमखु धका छाय् सीके मफुत धका चित्तयात न्यना च्वनी ।

दान यायेगु धैगु चत्त नायेकेगु खः । चित्त कोमल जुल नायुल धाःसा न्ह्याम्हसित नं उपकार यायेत अग्रसर जुइ । दान बीम्हसित नं मनय् लोभ पाःजुया मन हलुका जुया च्वनी । चित्त कोमल व शान्त ज्वीगु हे पुण्य खः धर्म खः । दान छको बिबले दाताया नं मन लयलय् ताताः न्ह्याइपुक ज्या याका च्वनीसा दान काइम्ह व्यक्तिया नं दाताया प्रति मन

क्वसाला प्रसन्न जुया च्वनी । थुकथं निखलं सिया मन शुद्ध जुइगु जुया दान यात पुण्य धर्म धाइगु ख : । संसारे त्याग विना छुं कार्य नं सफल ज्वी फइ मखुगु जुया बोधिसत्वपिसं पारमिता पुरे याइबले थ्व हे दानं निसं शुरु याना यंका विज्याइगु खः ।

कायेगु वियेगुली गुण दुसां आशा यायेगुली दुर्गुण अवश्य दु । चित्तया सन्तोष मज्वीवं अशान्तिं थाय् कया दुःख जुइ । उकिं चित्त यात थःगु वशे तये माः । चित्त वशे तःसा तिनी सुख प्राप्त जुइ ।

थुकथं चित्तया विभिन्न स्वभावत न्ह्यब्वया मभिंगु कुचित्त उत्पन्न मयायेया नितिं अले बांलागु चित्त, दुम्ह जुया शान्ति प्राप्त यायेत ज्या यायेमाः धका प्रेरणा बिया तःगु दु । तर चित्तय् मभिंगु धारणा व यक्व आकाँक्षा तल धायेवं दुःख ज्वी धका सीके सीकं मनय् छाय् पाप विचारत द्वाहाँ वइगु ज्वी धका न्हयसः तया लेख क्वचायेका तःगु दु ।

लेखय् धार्मिक उपदेश दुसां उपदेश सिकं अपो थुकी मानव मनया विश्लेषण दुगुलिं थुकियात मनोवैज्ञानिक रचनाया रुयय् नं काये छिं ।

१९. दिशापूजन -भिक्षु महानाम

दिशापूजन लेख हिन्दी “धर्मदूत” पत्रिकायु पिदंगु दकले लिपायागु नेपाल भाषाया लेख खः । थ्व लेख भिक्षु महानामं हिन्दीं नेपाल भाषाय् अनुवाद याना बिज्यागु नुगः सफूया छगु अंश ख । उवलय् तक थ्व नुग :सफू प्रकाशित मजूनि । भगवान बुद्धया जीवन व वसपोलया वचनयात कल्पनाया थल दयेकाः थःके च्वँगु नं तयाः वसपोल तथागत स्वभावं थुजाःम्ह तथा वसपोलया खँ थुजाःगु धका क्यंसे मौलिक लेखकं थःत भगवानया लिक्क यंकाः तथा वसपोलयात थःगु लिक्क हयाः थौं कन्हे यापिं जनताया नुगःलय् थाय् मकासे च्वने मफै कथं वसपोलयात तस्सकं साधारणम्ह तर महान पुरुषया रूपय् न्ह्यब्वया भगवान बुद्धया व्यक्तित्वयात म्हसीकेत यक्व ग्वाहालि जुइगु रचनात्मक साहित्यिक ढंगया सफू खः ।

धर्मदूत पत्रिकाय् नेपाल भाषा दुथ्याकेगुली सम्पादक जुया ग्वाहालि याना बिज्याःम्ह भिक्षु महानामं वि.सं. १९९७ चैत्र महिनाया अंकय् ‘शील’ शीर्षकया लेख च्वया बिज्यागु खः सा करीव न्ह्यदँ त्या लिपातकं नं वसपोलंया लेख च्वया पत्रिकाय बीगु याना बिज्यागु खः । दकले लिपाया नेपाल भाषाया लेख नं वसपोलया हे दिशापुजनं खः । नेपाल भषाया मुक्कं लेख दुगु ‘धर्मोदय’ पत्रिका पिहाँवये धुंकूगु जूसां ‘धर्मदूत’य् थ्व लेख २००५ या भाद्र महीनाय अंकय् पिहाँवःगु खः । वसपोलयात थ्व ‘धर्मदूत’य् प्यपु लेख पिहां वःगुली दकले न्हापांगु व लिपायागु लेख धायेकेगु श्रेय दु । उलि जक नं मखु वि.सं. १९९९ पाखे हिन्दी भाषां नं निपु लेख थ्व हे पत्रिकाय् पिहाँ वःगु दु ।

थ्व ‘दिशापूजन’ लेखय् भगवान बुद्धं सिंगाल पुत्रयात बोध याना बिज्यागु खँ लेखकं थःगु कल्पना छयला भगवान बुद्धं थः स्वयमं च्वया बिज्याना तःगु ‘डायरी’ इ लिकना तःगु छुं अंश थें प्रस्तुत याना तःगु दू । सिंगालपुत्रं थःबौ यागु मरण शय्याया अन्तिम वचन पालन यायेत सीकं मसीकं न्हि न्हिथं खुसी मोल्हुया प्याप्याकं हे खुगू दिसाय नमस्कार याना च्वनीवले भगवान बुद्ध वयात हे उपकार यायेत धका तापंकं निसें बिज्याना व लिसे कुशल वार्ता याना बिज्यात ।

बाज्या अजिपिनि परम्परां निसें चले जुया वःगु धका मनूतय्सं रीतिरिवाज यात नाला च्वनी । चाहे भिं ज्वीमा चाहे मभिं । अज्यापिं मनूतय्त छक्वलंनं अज्यागु ज्या मयायें निति उपदेश ब्युसा मनूतय्सं विश्वास मयासे तिरस्कार यायेफु । अथे विश्वासया सट्टा तिरस्कार याईगु जुल धाःसा न्ह्याको कसां न्ह्याको लाभ जुइगु जूसां वयानिति ब्यर्थ जुई । उकिं थःम्हं उद्देश्य तयाःम्ह ब्यक्तियात बांलाक थ्वीक कनेत वं न्हापा याना च्वंगु व याना वःगु ज्या ठीक बेठीक छु खः धैगु बाँलाक सीके ब्युसा तिनि वयात लाभ जुइक कने फैंगु सीका वयाके न्हयसः तया तया थ्वीका बिया बिज्यागु खँ थ्व लेखय् उल्लेख जुया च्वंगु दु ।

भगवान बुद्धं सिंगाल पुत्रयात खुगू दिशायात नमस्कार यायेगु धैगु हे पिनेयागु दिशायात धयातःगु मखु । परिवारया प्रत्येक सदस्यापिसं थःथःगु क्षेत्रय् च्वना यायेमाःगु कर्तब्ययात पूवंकेगु हे धात्थेंगु दिशापूजन खःधैगु थ्वीका बिज्यात । थःस्वयां थकालिपिं हनेमाःपिं व्यक्तिपिंन्त सत्कार सम्मान यायेगु ला बांःहेला तर सेवक सेविकापिन्त गुकथं पूजा यायेगु सम्बन्धय् न्ह्यसःतया तः गुली वसपोलं पूजा यायेगु धाय मात्रं ल्हाःविन्ती याये हे माः धैगु मखु इमित नं बालागु बचन छ्यला दया, करुणा तया, इमिसं याना च्वंगु ज्या या ठिक ठिक ज्वीक पलेसा पुला बीगु अले मानवताया नातां पालन पोषण याना बीगु हे मालिक पिने कर्तब्य खः धका थ्वीका विज्यात । बुद्धया उगु उपदेशयात सिंगाल पुत्रं बाँलाक थ्वीका व अनुसारं पूजा यायेगु स्वीकार यात धैगु खँ क्यनातःगु दु ।

'गृही विनय'या शिक्षा बीगु कथं थ्व घटना शुरु जूगु न्ह्यथना थःथःगु थासं कर्तब्य पूवंका न्ह्यज्याये माःगु खँ कनातःगु दु ।

छुँ नं रीति स्थिति प्रचलनयात आलोचनात्मक दृष्टिकोण तया स्वयेगु प्रवृति ध्वाथुइका तःगु थ्व रचना कोरा धार्मिक उपेदश मजुसे बैज्ञानिक दृष्टिकोणं कायेमाः धयागु खँय् जोड बिया तःगु नं खः । परम्परायात मिखा तिस्सीना माने यायेगु अबैज्ञानिक प्रवृति खःसा न्ह्यागुंयात थःगु विवेकं खः मखु सिइकाः आलोचना यायेगु प्रवृत्ति हे स्वतन्त्र चिन्तन खः वैज्ञानिक दृष्टिकोण खः बुद्धया शिक्षाया सार नं थ्व हे खः ।

अध्याय-६

"धर्मदूत" प्रकाशन सम्बन्धी थी थी बिचाः

१. धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषां तल । अले जिगु दनं दँ दिनाच्वंगु च्वसा भचा न्ह्यात गुगु च्वसु धर्मदूत पत्रिकाय् पिदन । व च्वसुत नं वसपोल भन्ते (भिक्षु अमृतानन्द) नं हे सारनाथय् छ्वया बिज्याई, जिं च्वयाः वसपोलयात बी जक यंकेव गाः ।

-मोतिलक्ष्मी उपासिका, (अमृताञ्जली) पौ २२,२३

२. मेखुनु ६ नम्वर कोठाय् पासापिं मुना च्वनाबलय् बहनी नेपालभाषाया ज्ञानमाला, शील व मैत्री भवना, पूजाविधि व नेपालभाषां नं लेख दुगु धर्मदूतया निगू अंक अन थ्यन, अले जिमि लय्ताया थाःगाः मन्त, पिने तिनिबलय् 'धर्मदूत'य् थथे नेपालभाषां नं लेख वइगु ब्वने धकाः गुलि आश याना च्वनागु तर उथाय् दच्छि तक पत्रिका हे बन्द जुल खनी आ : पिहाँ व : गु १९९८ सालया प्रथम अंकनिसे हे नेपालभाषां या लेख तया जिमिगुखँ न्यना ब्यूगु खना : मनं मनं सम्पादक यात सुवा : बिया व सफू लाका : लाका : स्वया ।

-चित्तधर हृदय (नेपाल, दं-३९ : ५५), पौ ७

३. जि नेपाः जक थ्यन १९९६ सालया मार्गपाखे सारनाथया धर्मदूत मासिक पत्रय् गोरखा भाषां नं छगू लेख तयेगु धका : सूचना बियाः पौष माघ निलातक तये धुंकुसेलिं नेपालं नेपालभाषां नं तयेमाः धकाः आपालं ग्राहकपिसं आग्रह यानाः पौ च्वत धात्थेंला उकिइ छखा छखा छें हे ३/४ पौ वंगु दु । आपाः पौ वसेंलि थुगु खँय् विचाः जुइ धकाः 'धर्मदूत' पत्रय् च्वया नं इल, भौं अभावं पत्र बन्द नं जुल ।

-चित्तधर हृदय (नेपाल, दं ३९ : ५५), पौ ७

४. थुथाय् थ्यंबलय् पिने स्थविरवादी भिक्षुपिं, लंका, बर्माय् ब्वना वःपिं तःम्ह मछि हे नेपा : थ्यना : बराबर धर्म व्याख्यान, महापरित्राण पाठ आदि जुया वयाच्वंगु व न्हू न्हूपिं श्रामणेर व अनगरिकापि नं वृद्धि जुजुं वया च्वंगुलि हानं छको बुद्ध धर्मया जागरण जुया वल धया थें जुया वया च्वन । सारनाथं पिहाँ वइगु हिन्दी भाषाया 'धर्मदूत' पत्रय् नं ल्हासा साहुपिनिगु भारती तका १६११।- दां चन्दा सहित अनुरोध याना : ३/४ पौ नेपालभाषां नं बुद्धधर्म सम्बन्धी लेख तया हया च्वंगु व भिक्षु सरणंकर, चन्द्रमणि महास्थविर आदि नं बिज्याना : बुद्ध धर्मया प्रकाश जुया वःबलय् बौद्ध द्वेषी जगतय् खलबल जुल । अले दुगुँ मदुगुं दोषारोपण याना : श्री ३ जुद्ध शम्शेरया थाय् खँ थ्यंकाः वर्षावास यानाच्वँपिं भिक्षुपिं फुकसित वि. सं. २००० श्रावण १५ गते खुन्हु नेपालं पितिना छ्वत । अनगारिकापिन्त जक धर्म व्याख्यान याये मखु धकाः च्वकाः किण्डोल विहारय् हे तयातल खनी ।

-चित्तधर हृदय (नेपाल, दं-३९ : ५५), पौ ८

५. नाप नापं सारनाथं पिहाँ वया च्वंगु 'धर्मदूत' मासिक पत्रे नं विक्रम १९९६ सालया मार्ग नेपाली (गोरखाली) भाषां नं छगू छगू लेख तये धकाः सूचना बियाःपौष माघ निलाःतक तय् धुँकूगुली नेपालं नेपालभाषां नं तय्माः धकाः आपालं आपाः ग्राहकपिंसं आग्रह याःगुलिं दच्छि तक पत्रिका हे बन्द जुयाः लिपा बि.सं. १९९८ सालया प्रथम अंकंनिसें नेपालभाषा नं निगू स्वंगू लेख प्रत्येक अंके तय्गु याना हल, झी धर्मोदय पत्रिका मवःतले तयां च्वत, झीगु भाषाया मेमेगु सफु भंसारं पोष्ट अफिसं मतोतुसां थ्व पत्र बिया च्वन, पने मफु । हानं शील व मैत्री, पूजाविधि आदि सफू नं पिकया ब्युगु दु । महाबोधि सोसाइटीया थ्व गुण झी नेपाभाषाया इतिहासं तोफीकइ मखु । थ्व फुक्क झीगु भाषा साहित्य पिदनेत याना च्वंगु 'रिहर्सल' खः ।

-चित्तधर हृदय (झिगु साहित्य)पौ १२-१३

६. "बिक्रम १९९३ साल पाखे भिक्षु अमृतानन्द आदि भिक्षुपिं लंकां लिथ्यंकाः मञ्जुश्री पर्वः थाने लच्छि तक धर्म ब्याख्यान याःगु जुया च्वन । अथे हे थुथाय् थ्यंबले मेमेपिं नं थेरवादी भिक्षुपिं-बर्मा नं नेपाः थ्यंकः वःगु व अनेक श्रामणेर व अनागरिकापिं नं बृद्धि जुजुं वया च्वंगुलिं हानं छको बुद्ध धर्मया चहचके खने दयावल । हानं 'बुद्धधर्म व नेपालभाषा' पत्रिका बन्द जुया च्वंगुलिं थः पिनि भाषाया पत्रिका छुं स्वय् मदया च्वंगुलिं ल्हासाया नेवाः साहुतसें भारतीय १६११ तका दां चन्दा सहित अनुरोध नं याना हःगुलिं सारनाथं पिहाँ वया च्वंगु 'धर्मदूत' पत्रिकाय् हिन्दीया नापं ३/४ पौ नेपालभाषा नं तयाः पिकया बिल । गुकी सर्वश्री भिक्षु प्रज्ञानन्द, सुबोधानन्द, अमृतानन्द, महाप्रज्ञा, मोतिलक्ष्मी, प्रज्ञाधन, परमानन्द, हर्षरत्न, भुवनलाल बाबुकाजी, पु.वा. नेवा आदिपिनि लेख नेपालभाषां प्रकाशित जुया च्वन । थथे बुद्ध धर्म व नेपालभाषा हानं छँयः ल्छना हःगुलिं दुगुं मदुगुं दोषारोपण यानाः वर्षावास याना च्वंपि भिक्षुपिं सकसितं २००० सालया श्रावण १५ गते खुनु नेपालं पितिना छ्वत । अनागरिकापिन्त जक व्याख्यान याय् मखु धकाः भौँ च्वकाः किन्दोल विहारे हे तल । थुलि जक गन स्थविर धम्मालोक व भिक्षु अमृतानन्दपिनि सम्पादकत्वे पिहाँ वया च्वंगु ज्ञानमाला सफुया मे हाला च्वन धकाः स्वयंभू ज्ञानमाला खलं छियातं लां लां तक तारिखे तः क्यंका तल ।

-चित्तधर हृदय (झीगु साहित्य)पौ १७३

७. न्हापां भिक्षु अमृतानन्दं स्थविर धम्मालोकया 'ज्ञानमाला सफुली 'बुद्धधर्म' व नेपालभाषा' पत्रिकाय पिहां वः गु भिक्षु महाप्रज्ञाया स्वचित्त शुद्धि मार्ग सफुयागु व गुगुं न्हूगु नं तना 'ज्ञानमाला भजन' या निगुगू संस्करण पिकाल । गुगु सफुया म्ये स्वयंभू भजन व मेमेगु भजने नं भिक्षु अमृतानन्दद्वारा अनुवादित जुयाः पिहाँ वल । थ्व सफू मध्ये पूजाविधि ज्ञानमाला भजन व 'धर्मदूत' या निगू स्वगू अंक गनं जिमि कालकोठरी नं थ्यन । जिमिगु लय्ताया थाः गाः मन्त । अले जिमिसं अन छगू लय्ताभ्वय् न्यायका ४/५ तका दां फुकाः ।

-चित्तधर 'हृदय' (झीगु साहित्य पे.ज.- १३४ १३५)

८. उथाय् उथाय् हे भी नेपाली भिक्षुपिनिगु प्रेरणा श्री सुमन वात्सायनया ‘पूजा विधि’ व ‘शील व मैत्रीभावना’ धयागु सफु २ गू श्री महाप्रज्ञा द्वारा अनुवादित जुया : ‘महाबोधि सभा नेवारी ग्रन्थमाला’ पुष्प १,२ जुया : महाबोधि सभा सारनाथं पिहाँ वल । हानं व हे भिक्षुपिनिगु प्रेरणा १९९८ सालया प्रथम अकंनिसें ‘धर्मदूत’ मासिक पत्रे नेपाल भाषायागु लेख नं ३/४ पौ च्वना प्रकाशित जुल । थ्व छगू जिमि गुरु योगवीरसिंया “नेपाल भाषा जीर्ण जूगू अल्सिमचास्य भिंकेनु, भारतीय शास्त्रभवनं मान थ्वैत बीक्यनु ।” धयागु वाक्य चरितार्थ जुजुं वः गु धाय् मा :, भिगु भाषायात महाबोधि सोसाइटिं ‘मान’ ब्यूगु । थुकिं लय् तायाः ल्हासाया ३९ म्हःनेवाःसाहुपिसं धर्मदूतया निंति १६११ कंपनी दां चन्दा मुंकाः बिया हल, वयकः पिनि मातृभाषानुरागया चिं खः । थुकी आपाःल्हाः स्थविर धम्मालोकयागु । उकिं वसपोलया नाप नापं महाबोधि सोसाइटीयागु थ्व गुण उपकारं भीगु भाषा साहित्यया इतिहासे विशेष थाय् काइ ।

-चित्तधर हृदय (भीगु साहित्य),पौ १३३-१३४

९. अनं लिपा नेपालं मखुसाँ नेपालं पिने सारनाथ व कलकत्तां क्रमशः ‘बुद्ध धर्म व नेपालभाषां’ व धर्मदूत पिदना : नेपालभाषां भाषी समाजय् हे भाषाया माध्यमं बौद्धिक व धार्मिक जागरण हयेगु चेतना दुपिनिगु लागि छगू अःपूगु साधन प्राप्त जुसेलि विभिन्न कारणं यानाः नेपाःगालय दना वःगु न्हूगु वातावरण कथं वय्कलं (मोतिलक्ष्मी उपासिका) नं नेपालभाषां च्वयेगु यानादिल ।

— माधवलाल कर्माचार्य (नेपाल, दँ ३६:४७), पौ ५०

१०. वयकलं (चित्तधर हृदय) कुत्तुकुला जितः मचायेक धइथें नेपालभाषां नं च्वका यंकेगु यानादिल । वयकः भेलं पिहाँ भाये न्ह्यो छको हिन्दुस्तानं पिहाँ वइगु ‘धर्मदूत’य् प्रकाशनार्थ धकाः ग्याग्या प्रतिलिपि हे मतसे थ्व भाषां छपु कविता बेनामं छोयागु खः, अनंलिपा थ्व भाषां च्वयेगु अभ्यास नं मदुगु मयानागु । अलय् रत्नदाइ (रत्नध्वज जोशी), सुदर्शन भन्ते आदियागु संलग्नता धर्मोदयलय् जुसेंलि वयकः पिनिगु आग्रह नं छुं छुं च्वयेगु जुया वल ।

-माधवलाल कर्माचार्य,(चित्तधर स्मृति ग्रन्थ),पौ २९

११. चित्तधर हृदय, लोकरत्न व वय्कपिनि मेपिं पासापिं जानाः सारनाथं महाबोधि सभापाखें हिन्दी भाषां प्याहाँ वया च्वंगु ‘धर्मदूत’ पत्रिकाय नेपालभाषां २/३ पु लेख तयेकेत सलंस पु पौ मुनाः छ्वयादिल । नेपालय् च्वपिं बौद्ध धर्मप्रेमी नेवाःतय्गु अनुरोध न्यनाः थ्व धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषायात नं निपु स्वपु लेख तयेत थाय् बिल । थ्व पत्रिकाय् विशेषतः भन्तेपिं भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु सुबोधानन्द, श्रामणेर अश्वघोष, श्रामणेर कुमार काश्यपपिनिगु धार्मिक लेख व मे छापय् जुल । मोतिलक्ष्मी न्हापां एम. लक्ष्मी नामं ‘शारदा’ य् बाखं च्वयादी धुंकुगुलि थुकिइ नं एम. लक्ष्मी नामं हे ‘उद्योग’ व ‘लँ’ निपु लेख पिकया दिल । थःगु पूरा नां मतसे छाये एम.लक्ष्मी नां तयादिया धयागु न्हयसःया लिसलय् वय्कलं धयादिल थुबलय् आखः ब्वँपिं मिसात उस्त मदुनिबलय् थःगु चल्तिगु नां तयाः लेख छापय् याकेगु यः मताल । उकिं एम.लक्ष्मी नां तयागु खः । मेगु ला छुं कारण दुगु मखु ।

-फणीन्द्ररत्न बज्राचार्य, (नेपाल, दँ ३६:४७) पौ : २२

१२.	नेपालया उगु बखतया मतिकुह्राः शासनं देशय् छुं हे स्वतन्त्रता मबिसे तयातल । थुकिया विरोध यानाः नेपाल प्रजा परिषदं राणा शासनयात क्वथलाः देशय् प्रजातन्त्र हयेत जनतायात ग्वाकाः थनेत पर्चा ह्वलेगु ज्या जुल राणा सरकारं थुबलय् स्यूसःपिं व समाज सेवा याना च्वंपिं ल्यायम्हतय्त माः हनाः ज्वना यंकल । थ्व हे इलय् मोतिलक्ष्मी उपासिकाया दाजु चित्तधर हृदय यात नं ज्वनाः खुदँया जेल सजाय बिल । थ्व राजनैतिक पर्वय् गुलिसितं स्यात, गुलिसितं कुन । उकिं त्राहि जुयाः नेपाल भाषाय् च्वइपिं सुं हे मन्त । मोतिलक्ष्मी उपासिकां छुं दँयात छुं नं च्वयेगु याना मदिल । थुबलय् वयकः किण्डोल विहारय् भन्तेपिंन्थाय् बनेगु व पालि धर्मग्रन्थ अध्ययन यायेगु याना दिल । भिक्षु अमृतानन्दया प्रेरणां वय्कलं दिके धुकूंगु कलम हाकनं च्वलादिल कविता, वाखं व निवन्ध च्वयेगु यानादिल ।

महाबोधि सोसाइटी सारनाथ बनारस पाखें हिन्दी भासं पिकया च्वंगु बौद्ध धार्मिक ‘धर्मदूत’ मासिक पत्रय् नेपालीतय्गु कुतलं थुकिइ नेपालभाषायात नं छुं थाय् बीगु । थ्व ‘धर्मदूत’ य् वयकः मोतिलक्ष्मी उपासिकाया ‘चित्तपक्षी’ व ‘चिन्तायात’ निपु कविता, ‘लँ’ वाखँ व ‘उद्योग’ व ‘जन्म’ निपु निबन्ध पिहाँ वल । थ्व बि.सं. २०००/२००४ साल पाखेयागु खँ खः । थ्व ‘धर्मदूत’ पत्रिकाय् नेपालभाषां मेपिं मिसातसे च्वः गु खने मदु ।

फणीन्द्ररत्न बज्राचार्य (चखुंचिया सर्वय्),पौ ठ-ड

१३.	सरकारया शनिश्चर दृष्टि लाःगुलिं ‘बुद्ध धर्म व नेपालभाषा’ दिकेमाल । नेपालभाषाया प्रकाशन अवरुद्ध जुल । गुदँ लिपा ने.सं. १०५९ पाखे सारनाथं पिहाँ वयाच्वंगु हिन्दी भाषाया ‘धर्मदूत’ मासिक पत्रय् “छपु लेख प्रति मास गोरखाली भाषाय् नं बिये ।” धयागु सूचना पिहाँ वसेंलि चित्तधर ‘हृदय’ व लोकरत्न तुलाधरपिं जानाः नेपालय् गोरखाली भाषा ल्हाइपिं सनातन हिन्दू धर्मावलम्वीत जक दुगु व नेपाःगाः दुने स्वनिगलय् व पिने पोखरा, पाल्पा, तानसेन, भोजपुर चैनपुरय् च्वंपिं बौद्धत् नेवाः भाय् ल्हाइपिं जूगुलिं नेवाः बौद्धतय्गु छेंय् छेंय् वनाः इमिपाखें म्हतिं छपु अनुरोधपत्र च्वकाः सलंसः खाकाः महाबोधि सोसाइटीयात छ्वयादिल । लिपा धात्थें ‘धर्मदूतं’ स ‘धर्मोदय’ पिहाँ मवःतले नेपालभाषाया १/२ पु लेख तयाबीगु यात । ‘धर्मदूत’य् नेपालभाषा तय्केगुली बिशेषतः चित्तधर ‘हृदय’ या हे कुतः दुगु जुल ।

-फणीन्द्ररत्न बज्राचार्य, (चित्तया चिन्तना हृदयया रचना), पौ २१-२२

१४.	सारनाथं पिहाँ वया च्वँगु हिन्दी भाषाया ‘धर्मदूत’ मासिक पत्रय् १९९६ सालपाखे ‘छपु लेख प्रतिमास गोरखालीइ नं बीगु प्रयत्न याये’ धयागु सुचना पिहाँ वसेंलि नेपालया नेपालभाषां भाषी तसें गोरखाली भाषाया भाषय् नेवारी भाषां लेख बीगु आग्रह यासे ‘धर्मदूत’ या सम्पादकयात सलंसः पु पौ च्वत । छखा छैं हे जहान भोछिया नामं याना ४/५ गु चिट्टी नं च्वत । थथे चिठ्ठी च्वकेगुली चित्तधर दाजुया तःधंगु ल्हाः दु । न्हापां ला नेपालभाषां लेख तयेत अन भाय् स्यूपिं स्वइपि सुं मदु थकाः माने हे मजूगु, लिपा नेपालं चन्दा मुना छ्वयाः भिक्षु महानाम भन्ते नं नेपालभाषा स्वयेगु जिम्मा कया बिज्यासेंलि “धर्मदूत” स नेपालभाषां छपु निपु लेख तयेगु यात । तर थथे “धर्मदूत” नेपालभाषां लेख तया हःगु स्वये मलाकं चित्तधर दाजु जेलय लात । जिपिं ला “धर्मदूत” स थःगु भाय्यागु लेख ब्वने खंगुलिं

तसकं लयताया तर चित्तधर दाजुयात थ्व क्यने मखनाः जिमि मन मच्वं । जेलय् दुने छुं सफु नं बिया छ्वये ज्यूगु मखु । लिपा भचा छ्वासुया वसेंलि अय्थय् यानाः नेपालभाषा दुगु "धर्मदूत" निगू अंक जेलय् दुने बिया हे छ्वया ।

-लोकरत्न तुलाधर (चित्तधर स्मृति ग्रन्थ), पौ ६-७

१५. वि.सं. १९९७ सालयागु खँ खः गृहस्थी भाव यात त्वः ता स्वतन्त्र जीवन हनेगु प्रवल इच्छा जुया च्वंगु इलय् जिमि बाः नं सारनाथं "धर्मदूत" लय्पौ कया तः गुलिं उगु पत्रिका स्वयेगु याना गुकिं याना जितः प्रव्रजित जुइगुली अपो प्रेरणा बिल ।

-भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, (प्रज्ञानन्द स्मृति ग्रन्थ), पौ ३६६

१६. **धर्मदूत (ने.सं. १०६१-१०६८)** :-"धर्मदूत" महाबोधि सभा सारनाथं १०५५ निसें पिकाःगु हिन्दी भाषाया छगू लय्पौ खः लिपा नेवाः ग्राहकतय्गु आग्रह कथं ने.सं. १०६१ निसें थ्व पत्रिकाय् नेपालभाषायात नं थाय् बिल । थ्व पत्रिकाय् उगु इलय् लेख बियादीपिं बिशेषत भिक्षुपिं व मोतिलक्ष्मी उपासिका खः । नेपालभाषाया आधुनिक बाखँ, आधुनिक निबन्धय् थ्वहे पत्रिकाय् न्हापां पिदगु खः सा धार्मिक गद्य ब्वलंकेगुली नं थ्व पत्रिकाया बिशेष देन दु ।

-प्रेमशान्ति तुलाधर, (नेपालभाष साहित्याया इतिहास), पौ ८

१७. "धर्मदूत" "बुद्ध धर्म व नेपालभाषा" पत्रिका बन्द जुया ५ दँ लिपा बु:सं. २४७९ (सन् १९३५) निसें महाबोधि सभा, सारनाथया तर्फं 'धर्मदूत' धैगु हिन्दी मासिक पत्रिका प्रकाशन जुसेलि वर्षौं निसें बुद्ध धर्म सम्बन्धी लेखत स्वये मखँपि नेपालया धर्मप्रेमी श्रद्धालुपिसं नं थ्व पत्रिका पाखें हाकनं बुद्ध धर्म सम्बन्धी लेख, समाचार आदि अध्ययन याये खन लिसेलिसें थ्व हे पत्रिकाया वर्ष ६, अकं १ (अप्रिल १९४१, चैत्र १९९७) निसें नेपालभाषा नं लेख प्रकाशित जुयावं वया च्वसेंलि उगु ईया (राणाकाल) या धर्म व नेपालभाषा प्रेमी व च्वमिपिसं नं ल्हा जयके जिल । अथेनं ४ गु पेज प्रकाशित जुइगु जूसां ८ दँ तक धर्मदूत पत्रिकां थाय् ब्यूगु गुणयात भ्मी नेपालभाषा भाषीपिसं गुबले नं लोमंके मज्यू । धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषा या लेख प्रकाशित यायेगु श्रेय भिक्षु महानाम महास्थबिर (वि.सं. १९७४- २०५२) यात दु । वसपोल १९४० निसें सारनाथय च्वना बिज्याना च्वंगु खः ।

महाबोधि सभां थः गु पत्रिका 'धर्मदूतय' नेपालभाषायात थाय् जक ब्यूगु मखु सभा या हे तर्फं नेपालभाषाया निगू सफू नं प्रकाशित याना ब्यूगु खः । निगुलिं सफूया च्वमि भिक्षु सुमन वात्स्यायन खः अले नेपालभाषाय् अनुवादक भिक्षु महाप्रज्ञा खः । प्रकाशन वर्ष बु सं २४८५ या बैशाख पुन्हीया दिन 'पूजा विधि' व आषाढ पूर्णिमामा दिन "शील व मैत्री भावना" खः ।

थुकथं महाबोधि सभा व 'धर्मदूत' पत्रिकां नेपालय् बुद्धधर्म पुनरुत्थान यायेगुली अतुलनीय योगदान ब्यूगु दु ।

— रत्न सुन्दर शाक्य (बुद्ध भूमि), पौ २१-२२

१८.	व हे धर्मदूत मासिक पत्रिका दँ ६ ल्याः १ (सन् १९४१ अप्रिल) स "नेपालया सज्जन पाठकपिंके " शीर्षक नांम छगू सुचं व उकिया क्वसं भिक्षु महानाम या 'शील' नागु छपु च्वसु पिदन, गुगु थथे खः।

लिपा नेपालभाषाया च्वसुत मद्दिक पिथनेगु प्रचलन जुयाः नेपालभाषाया विकाशया तः ब्यागु लँपु चाल ।

'धर्मदूत' या दँ ८ ल्याः १–२ ल्याखय् थ्व पत्रिकाया सम्पादक भिक्षु धर्मरत्नया नापं भिक्षु महानामया नां नं खनेदत । तर वसपोल भिक्षु महानाम सम्पादक जुयाः बिज्याः गुया चिं थ्व छगू ल्याखय् जक खनेदु । थुकिया अर्थ 'धर्मदूत ' पत्रिकाय् नेपाल भाषा साहित्यया सम्पादन ज्या याना बिज्याःम्ह भिक्षु महानाम "कोविद" जु खः धैगु पाठकपिन्त सिईके बिईत खः । वयकः या धापूकथं–

"महाबोधि सोसाइटी सारनाथ बनारसय् , बुद्धगया, बम्वई, नयाँदिल्ली, कलकत्ता आदि थासय् यानाः जि १७ बर्ष मयाक च्वना । जि सारनाथय् च्वंच्वनाबले नेपालया उपासकोपासिकापिं पाखें महाबोधि सोसाइटीया मुखपत्र हिन्दी भाषाया 'धर्मदूत' मासिक पत्रिकाय् नेपालभाषां न छुं पेज तयेत चन्दा छ्वयाहल । महाबोधि सोसाइटी पाखें नेवां : भाषायात ४ पेज थाय् बिइगु व थुकिया सम्पादनया ज्या जित बिइगु धका : क्व : छित । जिं 'धर्मदूत' यात वोगु नेपालभाषाया लेखन सम्पादनया ज्या याना । "

चन्द्रमान बज्राचार्य (भिक्षु महानाम 'कोविद'),पौ ९-११

१९.	भारतय् व नेपालय् च्वंपिं नेवाःतय् दथुई धर्म प्रचार यायेगु उद्देश्यं हिन्दीया छगू जक बौद्ध मासिक पत्रिका 'धर्मदूत' य् नेपालभाषां मे, कविता, बाखँ, लेख, समाचार, सुचं पिकायेगु ज्या याना : सम्पादनया ज्या याना बिज्यात ।

- चन्द्रमान बज्राचार्य (भिक्षु महानाम 'कोविद',पौ ४७

२०.	भिक्षु महानाम 'कोविद' न्हापां ला भिक्षु जूगुया कारणं चीवस्य शीलयात पालना याना : बुद्ध धर्म प्रचार यायेगु वसपोलया न्हापांगु धर्म हे जुल । धर्म प्रचारया माध्यम भाषा व साहित्य तायेका : वसपोलं नेवा : समाजया बुद्धधर्मया प्रचार यानाःयंकेगु उद्देश्यं दक्वसिवेय् न्हापां महाबोधि सभा, सारनाथं हिन्दी भासं पिदना : च्वंगु छगू जक बौद्ध मासिक पत्रिका "धर्मदूत" य् नेवाःभाषां छगू सुचं पिकया नापं तु 'शील' नाँयागु छपु च्वसु नं पिथनाः बिज्यात । धर्मादित्य धर्माचार्यया 'बुद्धधर्म व नेपालभाषा 'पत्रिका बन्द जुया : प्राय : शून्य जुयाच्वंगु नेपालभाषा व थ्वया गतिविधि थ्व पत्रिकां हाकनं ग्वाका : हल ।

-चन्द्रमान बज्राचार्य (भिक्षु महानाम (कोविद), पौ ४८

२१.	भारतय् व नेपालय् च्वंपिं नेवा : तय् दथुइ नेपालभाषाया माध्यमं बुद्धधर्म प्रचार यायेगु ता तुना पिदंगु थ्व 'धर्मदूत' पत्रिकाय् हे सं. १९४१ अप्रिल निसें १९४८ अगस्त तक नेपालभाषा दुथ्याका पिदन । थुकिइ नेपालभाषाया गद्य, पद्य, जीवनी, खँल्हाबल्हा समाचार सुचं, सफू परिचय इत्यादि दुथ्या : । 'अल : मा नं सिमा' धायेगु प्रचलन दुगु भ्रीगु

समाजया निम्तिं थ्व 'धर्मदूत' या नं उगु अवस्थाय् आपालं महत्व दु । बन्द जुइ धकूगु धर्मादित्य धर्माचार्यया 'बुद्ध धर्म व नेपालभाषा' पत्रिकां शुरु जूगु परम्परायात थ्व 'धर्मदूत' पत्रिकां न्हयोने न्हयाका यंकल । थ्व पत्रिकां याना नेपालभाषया कवि-लेखकपिं सुं नं ल्हाःप्वःचिना च्वने म्वाःल । नेपाल भाषाया पाठकपिं नं नेपालभाषाया साहित्य ब्वने मखंक ग्यानाःच्वनेम्वाःल । थ्व पत्रिकाय् खनेदुपिं नेपालभाषाया लेखकपिं, अनुवादकपिं, कविपिंथें खः भिक्षु महानाम, भिक्षु शाक्यानन्द, भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु सुबोधानन्द, भिक्षु अनिरुद्ध, श्रामणेर अश्वघोष, सुमन वात्स्यायन, सिद्धिरत्न उपासक, भुवनलाल प्रधान, कुमार श्रामणेर, 'ह्रदय' मोतीलक्ष्मी, धर्मरत्न 'यमि' या लिस्सें आपालं आपा मेमेपिं उपासक-उपासिकापिं खनेदु ।

नेपालभाषा व बुद्ध धर्मया दृष्टिं थ्व 'धर्मदूत' पत्रिका अतिकं महत्वपूर्ण खया नं विशुद्ध साहित्यिक दृष्टिकोणं उलि महत्व दुगु कविता, बाखँ, निबन्ध, पिदंगु खनेमदुगुलिं नेपाल भाषाया ततःधंपि लेखकपिं, कविपिं पिंत हयेया निम्तिं वय्क पिन्त थुगु 'धर्मदूत' पत्रिकाय् अभ्यास याकूगु कथं थुइका कायेमा : ।

- चन्द्रमान बज्राचार्य (भिक्षु महानाम (कोविदा), पौ १२

२२. देश पिनेनं नेपालया बौद्ध भिक्षुपिनिगु ज्या खं यक्व सक्रिय जुलः वसपोलपिनि हे प्रयासं सन् ९४१ य् भारतीय बौद्धमार्गी पिनि छथाय् मुंका महाबोधि सभाया हिन्दी भाषां छापय् याइगु मुखपत्र धर्मदूतय् नेपाल भाषाया लेखत छुंछुं खने दयेक वल । मुख्यतःथुजागु लेखत धार्मिक चरित्रया जुइगु स्वभाविक हे जुल । याकनं हे भारतीय पत्रिका धर्मदूत नेपाली बौद्धमार्गीपिनिगु न्ह्योने यक्व हे लोकप्रिय जूल । नेवार व्यापारीतय्सं थ्वःपत्रिकाया कोषय् छदोत्यां मयाक ध्यबा चन्दाकथं प्रदान यागु खँ न्हयथने बहजु ।

- कृष्णप्रकाश श्रेष्ठ (नेपालभाषा साहित्य),पौ ४५-४६

२३. बरु पत्रपत्रिकायागु परम्परा यात कःघाना निबन्धया तन्तुयात ज्वनाः ने.सं.१०६१ निसें सारनाथं पिदंगु "धर्मदूत" पत्रिकाय् नेपालभाषायात नं थाय बिल । फलस्वरूप थ्व पत्रिकां नेपालभाषाया आधुनिक निबन्धयात जन्म बिल धकाः क्वछीना तःगुलिइ असत्यता उलि मदु ।

- इन्द्रमाली (नेपाल संस्कृति), पौ ५२

२४. सन् १९४१ यागु अप्रिलया (चैत्र, १९९७ वि.सं.) निसें हाकनं वर्ष ६ अंक-१ शुरु जुल । थ्व अवधिया दुने श्रामणेर महानाम कालिम्पोङ कलकत्ता आदि थासयं च्वना सारनाथय् बिज्याना च्वंगु जुल । उकिं संयोगवश वसपोलयात सम्पादक जुइगु अवसर मौका चूलात "धर्मदूतय् प्रकाशित यायेगु नेपाल भाषाया लेख (४ पेज) या) सम्पादन यायेगु जिम्मा श्रामणेर महानामं कया बिज्यागुलिं वर्ष ६ या, न्हापाया अंक निसें 'धर्मदूत' य् नेपालभाषां लेख छापे यायेगु याना बिज्यात । न्हापांगु लेख वसपोल यागु हे "शील" शीर्षकं शुरु जुल । लिपा क्रमश : भिक्षु महाप्रज्ञा, भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु सुबोधानन्द व मेमेपिं उपासकोपासिकापिनिगुं लेख नं छापय् जुजुं वल । थ्व क्रम (धर्मदूत) व् नेपालभाषाया लेख छापय् जुइगु । वर्ष - १३

वया अंक-६ (अगस्त १९४८) तक लगातार प्रकाशित जूगु जुल ।

-रत्न सुन्दर शाक्य बैशाख महोत्सव), पौ ६२

२५. महाबोधि सोसाइटी सारनाथ बनारसय्, बुद्धगया, बम्बई, नयाँ दिल्ली कलकत्ता आदि थासय् याना : जि १५ वर्ष मयाक च्वना । जि सारनाथय् च्वंच्वनाबले नेपालया उपासक उपासिकातय्पाखें महाबोधि सोसाइटीया मुखपत्र हिन्दी भाषाया "धर्मदूत" मासिक पत्रिकाय् नेपालभाषं नं छुं पेज तय्त चन्दा म्हया : छ्व्याहल । महाबोधि सोसाइटीपाखें नेवारी भाषायात ४ पेज थाय् बिइगु, व थुकिया सम्पादनया ज्या जित : बिइगु धका : क्व : छित । जिं "धर्म-दूत" यात वोगु नेपालभाषा लेखयात सम्पादनया ज्या याना ।

भिक्षु महानाम (मणिहर्ष ज्योति स्मृति ग्रन्थ), पौ २२६

२६. बन्धनय् थथे साधन यानाच्वन धा:सा पिने नं थ:गु हे पहलं थुगु इलय नेपालभाषा न्ह्यानाच्वन । थ्वहे झ्वलय् बौद्धभिक्षुपिसं सारनाथं पिदनीगु हिन्दी लयपौ "धर्मदूत"(१०६१-६७) स खुंद तक छुं पौ नेपालभाषं दुथ्याका:पिकाय्केत सफल जुल । थुगु इलय श्रीलंकाय बौद्धभिक्षुपित " गथे छिमिगु भाषाय् ला बापा: (छपौं) जक पिदं "हेस्याइगु जुयाच्वन लिपा भिक्षुपिनि विशेष कुतलं मुक्कं नेपाल भाषाया लयपौ धर्मोदय (१०६७-१०८०) पिदन । गुकिं नेपाल अधिराज्यव्यापी नेवा: तय्त क:घाना साहित्य थकायेज्या यात । थ्व पत्रिका पिकाय ज्या वि.सं. २००१ साउन १५ गते वर्षावास च्वनाच्वपिं नेपा:या च्याम्ह भिक्षुपिंत जुद्ध शम्शेर (१०५२-६६) पितिना छ्वया:सारनाथय् धर्मोदय सभा (१०६५) स्वनेज्या जुइवं उकिया ख्वा: पौ कथं पिदंगु ख: ।

-काशीनाथ तमोट (नेपाल भाषा साहित्यया ध्व: किया)

२७. 'धर्मदूत' बारे

१. 'धर्मदूत' महाबोधि सभा, सारनाथ ने.सं. १०५५ स्वांयापुन्हिनिसें पिदंगु हिन्दी लयपौ ख : । श्रीलंकाया देवमित्र धर्मपाल (ने.सं.६८४-१०५३) महाबोधि सभा स्थापना यागु ख : । सभा मे ३१, १८६१ स संस्थापन जुया : थुकि ई.सं १८६२ निसें 'महाबोधि' अंग्रेजी लयपौ पिकायावं च्वंगु दय्कं हिन्दी पाठकतय् निंतिं 'धर्मदूत पिकागु ख: ।

२. हिन्दी 'धर्मदूत' या नेपालय् मू ग्राहक नेवा:त ख: ।

३. ....'धर्मदूत' या दँ ६ ल्या: १ थ्यंल्या: ५९ (वि.सं. १९७७ चैत्र) ने.सं. १०६१ चिल्लांनिसें नेपालभाषा च्वना: पिदन । अनंलि न्हयदं त्या दँ १३ ल्या: ७ थ्यंल्या : १३६ (१०६८ यंला) तक नेपालभाषा च्वना: 'धर्मोदय्' (पिका:गु १०६७ कौला) यात पा: ब्व ल: ल्हात ।

४. 'धर्मदूत' य् ३६ म्ह च्वमितय् १२७ पु च्वसु पिदंगु दु)

-काशीनाथ तमोट (न्ययदं न्ह्यो हिन्दी 'धर्मदूत'य् पिदंगु नेपालभाषाया च्वसु-धल:-१)

२८. ....सिद्धिरत्नजुया पिदंगु कबिताया ई बिचाः याय्‌बले वय्‌कः या छगू विशेषता खनेदु । ने. सं. १०६१ (बि.सं. १९९७) या काण्डय्‌ कलकत्ताय्‌ लाः गुलिं हरेक क्षेत्रया मनूत लाः गु अवलेया 'धडपकड' य्‌ वय्‌क : मलाः थुकिं याना वय्‌कल नेपालभाषाया च्वमित जेलय्‌ (१०६१-६५) लाना च्वंगु इलय्‌ नं कविता च्वया च्वनादिल - पिने च्वना । उगु ताकाय्‌ 'धर्मदूत' य्‌ (१०६४) वय्‌क : या निपु कविता पिदंगु दु । वय्‌कः या "बुद्धादि देबता स्मरण स्तुति" (बुदेस्मस्तु) (१०६८) या छुं कविता नं थ्व हे इलय्‌ च्वयादीगु खः ।

-काशिनाथ तमोट (सिद्धिरत्न कसाः व वयकया कृति) पौ.६०

२९. सिद्धिरत्नजुया चीधिम्ह काय्‌ करबीररत्न (१७५८-६५) न्हय्‌दँया बयसय्‌ परलोक जुल, थुकी वय्‌कःयात असह्य पीडा जुल । वयक्‌कःयात शोकाकुल ह्रदयं कविता पिज्वल तर व्यक्तिगत अभिव्यक्तिकथं मखु आत्म-शान्त्वना बिइकथं-'शोक' (धर्मदूत, वि.सं. २००१ बैशाख), संसारय्‌ विभिन्न कारणं शोक जुइगु खँ तयाः ।

-काशिनाथ तमोट (सिद्धिरत्न कसाः व वयकमा कृति) पौ. ६८

३०. न्हापा ग्वरलय्‌ कखगघ च्वयेगुया लाभ छु खनेदइ मखु परन्तु लिपा पाठक व विद्वान जुइत थ्व हे वर्णमालाया ज्ञानं तधंःगु ज्या बिइ । मोहनरत्न कंसाकार नेपाल श्रीलंका वना श्रामणेर महानाम जुया सिंहली भायया 'बिद्यापद्मिनी' नाँगु हस्तलिखित पत्रिका ४/५ दंति हे पिकया बिज्यात । थ्व पत्रिका म्हीगु लागी स्वये हे मदुसा नं थथे पत्रिकाय ज्या याय्‌ धुंकुम्ह जुयाः भारत सारनाथया महाबोधि सभा पाखें पिदना च्वंगु हिन्दी भाषाया 'धर्मदूत' नांगु पत्रिकाय्‌ नेपालभाषा लागी छुं भःचा थाय्‌ बिउबले थुकिया सम्पादन वथुगु पत्रिकाया व्यवस्थाया भाला वसपोलं कया विज्यात । थुबले थ्व 'धर्मदूत' पत्रिकां नेपालय्‌ थःगु भाषाया पत्रिका स्वय मदुबले बौद्ध धर्मया ज्ञान बियाः तःधंगु ज्या यात । थुबुले हे वसपोल भिक्षु सुमन वात्स्यायनं च्वयातःगु 'शील व मैत्री भावना' हिन्दी भाषां नेपालभाषाय्‌ हिइकाः पिकया बिज्यात । थ्व सफू हिन्दी भाषां नेपालभाषां हिइकाः नं थुकिइ अनुवादक धकाः थगु नां तया बिमज्या । 'धर्मदूत' पत्रिका व थ्व सफुलिइ नं वसपोलया नां मदुगु वसपोल लोभी मखु धयागु खँया छगू दसु खः ।

-जुजुभाई गुरुजु (नेपाल ऋतुपौ), दं ४५ थ्यंल्या ६ पौ ४२

३१. बहःनी दय्‌सां वसपोलयात मःनूतय्‌गु जीवनया अनेक प्रकारया दुःखया बारय्‌ चिन्ता व तर्कना जुया च्वनी । वैवाहिक जीवनय्‌ स्वतन्त्रता दैमखु । व्यस्तता व कठिनतां झंझट व ततमतः क्यना च्वनी धैगु बिचाः याना मनय्‌ वैराग्य भावना दया वल । गःथे याना मःनूनं स्वतन्त्र जीवन ब्यतीत याये फई ? केवल ज्याखँ व नय्‌ त्वनेगुली जक व्यस्त मजूसे थःगु व मेपिनिंगु हितया लागि छु याय ज्यु ? आदि इत्यादि खँत मनय्‌ म्हितल, स्वतन्त्रताया चाहानां वसपोलयात प्रब्रजित जीवनय्‌ आकर्षित यात । छम्ह भिक्षुया जीवन धात्थें हे स्वतन्त्र व स्वच्छ जुई धयागु खँ वसपोलं (भिक्षु बुद्धघोष) धर्मदूत पत्रिकाय्‌ भद्दन्त आनन्द कौशल्यायन या 'भिक्षुके पत्र' लेखय्‌ ब्वना बिज्यागु खः ।

-महेन्द्ररत्न शाक्य (भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी) पौ १४

३२.	१०५५ स्वंयापुन्हि निसें महाबोधिसभा सारनाथं हिन्दी लय्पौ "धर्मदूत" पिदन । थ्व लय्पौया नेपाःगाःया ग्राहक नेवाःत जक जुया इमिगु लागि छुँ पां गारेखा (नेपाली) भासं पिकायगु यात । छगू निगू अंक पिहाँ वःबले ब्वंमिपिनिगु इनाप कथं नेपालभासं पिदन । थुकी मूख्ययाना चित्तधर 'हृदय' या कुतः खने दु । थुकी ने.सं. १०६१ दं ६ ल्याः १ थ्यं ल्या ५९ निसें नेपालभाषाया नं रचना प्रकाशित याकेत सफल जुल । थुकियाना च्वय्गु खुबी दयाः नं कयकुनाच्वंगु ल्हाःत अभ्यासरत ज्वीगु शुरु यात । खासयानाः ९७ सालं जेलय् लाःपिं भावुक च्वमिपिनिगु आत्मप्रकाश यायगु ज्याय् थ्वं मू भूमिका म्हितल धाःसा नेपालभाषाया संक्रमण कालया रचनात प्रकाशित यायेगु छगू हे माध्यम थ्व पत्रिका जुल । उकिं धर्मोदय पिहाँ मव तल्ले नेवाःभायया रचना पिथना बिल अथौत १०६८ यंला तक्क धर्मदूतं नेपाल भाषायात गुहालि याता ३६ म्ह च्वमिपिनिगु १२७ पु गद्य व पद्य च्वसुया नापं बुखँ, विज्ञापन, सुचं आदि तकं क घानाः नेपाल भाषाया छुं पौयात घयसुनाःपिदंगु धर्मदूतं 'धर्मोदय' लयपौया शुरुवात यात सहर्ष स्वीकारयानाः थःगु दं १३ ल्यां, ७ थ्यं ल्याः १५० (वि.संस २००५ आश्विन) पां ११६ थुकथं सूचं पिथन "धर्मदूत" नेवारी भाषाके पत्रके धर्मोदयको भेजा करें ।

शायद थथे हिन्दी भाय्या पत्रिकाय् दुने प्रायः छपौ (बापा) जक नेपाल भाषा या च्वसु पिदनिगु जुयाः उबले श्रीलंकय् च्वँपिसं नेपाःयापिंत छिमिगु भाय ला बापाःजक पिदं धकाः हाय्किगु खः खय्कनं उगु इलय् मुकक नेवा भाय्या छगु पत्रिकाया आवह्यकताया महसुस सकासितनं जुया च्वंगु हे खः । सिंहलीपिनिगि ध्याचू कथं नं मुक्कं नेवाः भाय्या पत्रिका छगु पिथने हे मा धैगु कुतः जुल ।

थुखे १०६५ स यलया साहित्यिक सवेतकपिसं अनौपचारिक कथं हस्त लिखित लय्पौ "नेपाल" नामं नं पिथंगु दु । गुकी भैरव गोपाल, रत्न ध्वज पिनिगु स्तरीय निबन्ध, कवितात पिदंगु खः । सुलाः ग्या चिकु पहलं पिकागु थुगु पौ दच्छि तक जक म्वात ।

थुकथं 'धर्मदूत' पाखे पाःज्व कया : मुककं नेपालभाषां 'धर्मोदय' लयपौ मार्फत "धर्मोदय सभा' न कलिम्पोङ्ग १०६७ कौला निसें थ्वया सिकं न्हापा पिहां वःगु व्यागू पत्रिका स्वयां ताः आयु तकक म्वाना : भाषा व धर्मया सेवा यागेगु ताः तुन ।

-लक्ष्मीशोभा शाक्य (नेपालभाषाया बिकासय् धर्मोद्धय सभाया योगदान) पृ. १३

३३.	.......वय्कलं स्व. धर्म्म आदित्य धर्म्माचार्यजुया "बुद्ध धर्म्म" व "धर्मदूत" धैगु हिन्दी पत्रिकायात नं राणा कालय् नं मग्यासे थःगु व मेमेपिनिगु नापं च्वसु मुना बिया छ्वयाः भ्रीगु मां भाय्यागु अटूट सेवा शुश्रुषा याना भ्राइ च्वना च्वू गु दु । अनंलि "धर्मोदय" स व परिषदयागु ऋतुपौं "नेपाल" स ला वय्क : यागु प्वाँय् प्वाँय् हे च्वसु प्रकाशित जुल । "थौं कन्हे", "भ्री" आदि उगुं थुगुं पत्रिकाय् नं वय्क : यागु आपालं सुकृति पिदना च्वंगु दु ।

-पूर्णकाजी ताम्राकार (चित्तधर ह्रदय स्मृति ग्रन्थ) पौ ४

३४.	धर्मोदय लय पौ प्रकाशन जुइया छुं समय न्हापा भारतया छगू हिन्दी पत्रिकाय धर्मदूतय नेपालभाषायात नं थाय बिया धर्मोदय पिहां मवःतले तक प्रकाशित याना बिल । धर्मदूत

पत्रिकाय् मोतिलक्ष्मी उपासिकाया (ने.सं.) क्वातुगु ग्यंगु निबन्ध न्हापां प्रकाशित जुल ।

-जनकलाल वैद्य (खेलुइता) पौ ४३

३५. ……थथे थीथी भाषां पत्रिका पिथंसा पत्रिकाया नां "बौद्ध" खंग्व घाना च्वँगु थीथी पत्रिका पिथना वय्कलं थम्ह जक बुद्ध धर्म सम्बन्धी अध्ययन याना लेख च्वया सेवायाना दीगु मखुसे गुलिखे बौद्ध उपासक-उपासिकापिन्त च्वयेत प्रेरणा बिया गुलिखे बौद्ध स्तुती, साहित्य व नेपाल भाषाया साहित्य साधना याका दीगु दु । गुकिंयाना थ्व पत्रिका पिथनेगु दिना छगू दशकलिपा भारतया सारनाथं ने.सं. १०६१ निसें पिदंगु धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषां बौद्ध सम्बन्धि भिक्षु व उपासक उपासिका पिनिगु लेख पिकायेत, ने.सं. १०६५ स महास्थविर चन्द्रमणिया अध्यक्षताय् "धर्मोदय" सभा नी स्वने त व भिक्षुपिं अनिरुद्ध व महानाम कोविदया सम्पादनय् "धर्मोदय" लय्पौ पिथनेगु लुखा चायेकेगुलि धर्मादित्य धर्माचार्यय बौद्ध धर्मसम्बन्धी क्रियाकलाप यक्व लिच्वः लाकुगु दई धका धायेत थाकु मजू । थुकथं पत्रिका पिथना बौद्ध धर्मया प्रचार प्रसार यायेगुली दकले न्हापांम्ह अग्रज बौद्ध हे धर्मादित्य धर्माचार्य जूगु दु ।

- पूर्ण ताम्राकार (शान्ति विजय), दँ २५ पौल्या ४७-४८

३६. …….नेपाली भाषा प्रकाशिनी समिति दकले न्हापां बाखंया सफू प्रकाशित याय्त स्वीकृति ब्युगु श्री चित्तधर "हृदय" या "खुपु बाखंचा" खः । थ्व सफूचा ने.सं. १०६७ साले प्याहाँवले थुकिया हे छपु बाखं "पौ" ने.सं. १०६७ साले प्याहाँव :गु "धर्मोदय" पत्रिकाय् प्रकाशित जूगु दु । 'धर्मोदय' सिबे न्हापा निगू पत्रिकात उल्लेखनीय जू । छगू "बुद्ध धर्म" बुद्ध संवत् २४८९ साले (ने.सं. १०४६ पाखे) धर्मादित्य धर्माचार्य श्री जगत मान वैद्यया संपादकत्वय् जूगु खः । थुकी बाखँया नामं "विश्वन्तर राज कुमारया जातक बाखँ" क्रमानुगत हिसाबं छापे जूगु दु । अले मेगु बुद्ध धर्म सम्बन्धी छगू हिन्दी मासिक पत्र "धर्मदूत" सारनाथं प्रकाशित जूगुली नेपाल भाषाया छगू अशं नं दु । तर उकी बाखं प्रकाशित जूगु मदु धाः सां ज्यू ।

- खडगमान मल्ल (नेपाल भाषा न्हू बाखँ पुचः), पौ-ख (प्राक्कथन)

अध्याय-७

उपसंहार

महाबोधि सभां पिकाःगु हिन्दी भाय् या धर्मदूत पत्रिका प्रचार प्रसारया क्रमय् नेपालय वल । नेपालय् धर्मदूत ब्वनीपिं नेवाःत धका स्यूसां नेपाली (गोरखाली) व नेवाः भाय् यागु अन्तर मस्यगुलिं विं.सं. १९९६ मार्गय् नेपाली भाषं नं छपु छपु लेख तये धका सुचं पिकया पौष, माघ निला तक पिकाये धुंसेलिं 'धर्मदूत' ब्वमि नेवाःत खः, इमि भाय नं नेपालभाषा धका थुइवं हाकनं नेपालं नं नेपाल भाषा तयेमाः धकाः आपालं ग्राहकपिसं आग्रह याःगुलिं वि.सं. १९९८ सालया प्रथम अंकंनिसें नेपाल भाषां नं छपु निपु लेख प्रत्येक अंकय् तयेगु याना हल । थुकिं याना धर्मादित्य धर्माचार्यया "बुद्ध धर्म व नेपालभाषा" पत्रिका बन्द जुया प्रायः शून्य जुया च्वंगु नेपालभाषा व थ्वया साहित्यिक गतिविधि थ्व पत्रिकां हाकनं ग्वाका हल ।

नेपालभाषाया कवि लेखकपिं सुं नं ल्हाःप्वः चिना च्वनेम्वाल । नेपालभाषाया पाठकपिं नं नेपालभाषाया साहित्य ब्वने मखंक द्याना च्वने म्वाःल । लिपा नेपालभाषाया च्वसुत पिदनिगु प्रचलन जुया नेपालभाषा विकासया तब्यागु तहाकःगु लँपु चाल । स्वाभाविक रूपं नेपालभाषाया माध्यमं धार्मिक चरित्रया च्वसुत दुथ्याःगु थ्व पत्रिका नेपाली बौद्धमार्गीपिनि दथुइ यक्व हे लोकप्रिय जुल ।

उगु ईया हुकुमी राणा शासनं नेपालय् जनस्तरं पत्रिका पिकाके मब्यूसेंलिं थःपिसं थुगु भाषां अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् जुया च्वंगु विविध परिवर्तन, घटनात पाखें अप्वः धैथें नेपालीत अनभिज्ञ हे जुया च्वनी । थुजागु इलय् नेपाल भाषां नं लेख पिदंगु धर्मदूत नेपाःया थी थी भागय् थ्यना बुद्धधर्मया लिसें तत्कालीन अवस्थाया अन्तर्राष्ट्रिय व राष्ट्रिय गतिविधित सयके सीके थ्वीके खन । थुकिं याना थः पिनिगु नागरिक हक अधिकारया बारे बिचाः थना बीत ग्वाहालि जुल ।

नेपालभाषाया ततःधंपि लेखकपिं, कविपिं, पित हयेया निंतिं थुगु धर्मदूत पत्रिकाय् अभ्यास याकल । बुद्ध धर्म पत्रिकाय् खने मदुपिं न्हून्हूपिं च्वमिपिं, व न्हून्हूगु साहित्यिक विधात पित हयेया निंतिं थ्व पत्रिकाय् थाय् बिल । नेपालभाषाया आधुनिक बाखँ, आधुनिक निबन्ध पिकायेगु लिसें धार्मिक गद्य ब्वलंकेगुली नं थ्व पत्रिकां थाय् बिया ग्वाहालि यात ।

बुद्ध धर्म व नेपालभाषा नितां प्रचार प्रसार यायेगु उद्देश्य ज्वना नेपालभाषाया लेख दुथ्याकूगु थ्व पत्रिकाय् भाषासेवी व धर्मप्रचारक भिक्षुपिसं थासं थासय् बुद्धया उपदेश अले नेपालभाषाया नं व्यापक रूपं प्रचार यायेत थ्व पत्रिकाया आधार काल । खासयाना ९७ सालं जेलय् लाःपिं भावुक च्वमिपिनिगु आत्मप्रकाश ज्याय् थ्वं मू भूमिका म्हितल धाःसा नेपालभाषाया संक्रमण कालया रचनात प्रकाशित यायेगु छगू जक माध्यम थ्व पत्रिका जुल ।

भिक्षु महानामं नेपालभाषाया च्वसुत सम्पादन यायेगु जिम्मा कया न्ह्याकूगु थ्व पत्रिकाय् विशेष रूपं भन्तेपिसं आपालं च्वसु च्वया निरन्तरता बिया बिज्यात । अथे हे मिसा च्वमिया रूपय् मोतिलक्ष्मी उपासिकां समाजय् उत्पीडित जुया च्वंपि मिसात थाहां वये माल धैगु प्रेरणा बिया मिसा शिक्षाय् बः बियातःगु नं दु ।

थःगु मां भाषां ब्वने दुगु व ज्ञानया धुकू नं जाइगु थ्व पत्रिका म्वाकाः तयेमाः धकाः ल्हासा, यैँ कालिम्पोङ्ग, भारत व नेपालया थी थी थासं, धर्मप्रेमी, भाषासेवी साहु व सामान्य पाठकपिसं नं धनं फूपिसं धनं, लेख बिया ग्वाहालि याइपिसं लेख बिया निरन्तरता बिया वन ।

गृहस्थी जीवनं पिहाँवना शुद्धगु प्रव्रजित जीवन हनेत थ्व पत्रिकां प्रेरणा प्राप्त याःपिं दुसा गुलिंसिनं थःगु भाषां च्वया तःगु स्वये दुगु धर्मदूतया प्रति खनेवं थःम्ह नं भाषा व धर्म या सेवा याना वनेगु प्रतिज्ञा स्वरूप धर्मदूत पत्रिकां शुरु यानां धर्मोदयलय् नं लेख च्वच्वं वर्तमान अवस्थाय् तकं ल्हाः जयेकेत ग्वाहालि ब्यूगु दु । नेपालभाषाया लेखया कारणं कुखिना च्वने माःबलय थःम्हं नं भाषाया लागी ज्या यायेगु प्रेरणा ज्वना थौंतक भाषा व धर्मया लागि ग्वाहालि यायेगु उत्साह नं उबलेया घटनां ब्वलंकूगु खः ।

विभिन्न देयया भाय्त सयेका तःगु अनुसारं विदेशी भाषाया लेखत थःगु मांभाषाय् हीका पत्रिकाय् लेखया रूपय् बीग् मौका दुगुलिं अनुवाद यायेगु अभ्यास दयावल । लिपा त्रिपिटकया ग्रन्थत भाय् हिला जनसाधारण पिसं ब्वने फइकथं वातावरण सिर्जना याना बिल ।

जुद्ध शम्शेरया पालाय् वि.सं. २००१ श्रावण १५ गते देशं निर्वासन जुइका च्वनेमाःपिं भिक्षुपिंत आश्रय व धैर्य बिया लिपा सारनाथया महाबोधि सोसाइटीया वार्षिक सम्मेलनय् ब्वति कायेत बिज्याःपिं भिक्षुपिं मुना नेपालया थेरवादी बुद्ध शासनया इतिहासय् तसकं लुमंके व न्ह्यथने बहः जूगु धर्मोदय सभाया नीस्वनेगु ज्या जुल । धर्मोदय सभाया स्थापनां ३ दँ लिपा फुक्कं नेपाल भाषाया रचना दुगु धर्मोदय पत्रिकाया प्रकाशन शुरु जुल । धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषाया च्वसुत सम्पादन व लेखत च्वयेगु याना बिज्यापिं भिक्षु महानाम व भिक्षु अनिरुद्धपिनि मंका सम्पादनं थ्व धर्मोदय पत्रिका पिहाँ वःगु खः । धर्मोदय पिहाँ मवःतले नेवाः भाय्या रचना पिथना बिल अर्थात वि.सं. १०६८ यंला तक धर्मदूतं नेपालभाषायात गुहालि यात । थुकथं "धर्मदूत पत्रिकां नेपालभाषाया लेखकपिन्त थःगु अभिव्यक्तिया माध्यम उपलब्ध याना ब्यूगु जक मखु, पत्रिकां नेपालभाषाया लेखकपिं ब्वलंकेगुली नं ग्वाहालि बिल ।

धर्मदूत पत्रिकाय् लेख च्वया बिज्याःपिं दीपिं च्वमिपिसं लिपा थ्यंकं थःगु अन्तिम जीवन कालय् तकं नेपालभाषा व मेमेगु भाषा नं च्वसु व सफु च्वया नेपालभाषा प्रचारय् तःधंगु ग्वाहालि याना बिज्याना च्वंगु दु ।

धर्मदूत पत्रिकाया महत्वबारे छगु न्ह्यथने माःगु खँ छु धाःसां भ्रीगु देशं पिने भरतया हिन्दी भाषाया छगू पत्रिकां नेपालभाषाया पत्रपत्रिका मदया च्वंगु इलय् नेपालभाषाया खण्ड दुथ्याकूगु घटना अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग व सम्बद्धताया उदाहरण खः । छगू सिद्धांन्तं छप्पं याना तःपिं जनतायात देशया सीमा व भाषाया भेदं पनी मखु धयागु अन्तर्राष्ट्रियवादया क्वातुगु दसु जूगु दु । "धर्मदूत" या नेपालभाषा खण्ड भारतीय व नेपाली जनताया मैत्रीया ल्वःमंके मफइगु उज्वल अ ध्याय खः ।

थुकथं 'महाबोधि सभा' व 'धर्मदूत' पत्रिकां नेपालय् बुद्ध धर्म पुनरुत्थान यायेगु लिसें नेपाल भाषा व साहित्य विकास यायेगुली अतुलनीय योगदान ब्यूगु दु ।

लिधंसा

१. अमृताञ्जली विशेषांक- यँ आनन्दकुटी विहार, ने.सं. १११०

२. आचार्य, रत्नबज्र, 'भाषा सेवक महाप्रज्ञा' नेपाल (दँ ४५, थ्यल्या ८२, वर्षा ने.सं. १११६) पौ ३७

३. माली इन्द्र, 'नेपालभाषाया दकले न्हापांयागु निवन्ध व निवन्धकार' नेपाल संस्कृति (दँ ८, ल्याः १६, थ्यंल्याः ७६, ने.सं. १११८ तछला) पौ ५१

४. बज्राचार्य, चन्द्रमान, भिक्षु महानाम 'कोविद' (यें नेपालभाषा एकेडमि, ने.सं. १११५) पौ ५०

५. बज्राचार्य, मुनीन्द्ररत्न, 'नेपालभाषाया ख्यलय्: मोतिलक्ष्मी' नेपाल (मोतिलक्ष्मी उपासिकया विशेषांक ल्याः) -दं ३६, ल्याः ४७, ने.सं. ११०८ वर्षा), पौ १८

६. बज्राचार्य, फणीन्द्ररत्न, 'मांभाय्या सेविकाः मोतिलक्ष्मी उपासिका नेपाल (मोतिलक्ष्मी उपासिकया विशेषांक ल्याः) (दं ३६, ल्याः ४७, ने.सं. ११०८ वर्षा), पौ २२, २३

७. " " 'जिगु जातःया लिपा चित्तधर 'हृदय' या खँत' नेपाल (दँ ४५, थ्यंल्याः ८५ शिशिर ने.सं. १११७) पौ ३०

८. " " (सं.), हृदयया रचना, (कान्तिपुरः नेपालभाषा परिषद्, ने.सं.११०७) पौ १२१

९. बज्राचार्य, चुन्दा, मोतिलक्ष्मीजुया बाखं विधा नेपाल (मोतिलक्ष्मी उपासिकया विशेषांक ल्याः) (दं ३६, ल्याः ४७, ने.सं. ११०८ वर्षा), पौ ३३, ३४, ३६

१०. " " भाजु सत्यमोहन जोशीजुया नाटक विधा', नेपाल ऋतु पौ-दँ ४३ गृष्म, थ्यंल्याः ६९, ने.सं. १११४) पौ ६

११. तमोट, काशिनाथ, न्ययदँ न्ह्यो हिन्दी 'धर्मदूत' य् पिदंगु नेपाल भाषाया च्वसु धलः (यँः शुभ सफूकुथि, वि.सं. २०५०)

१२. " " "न्ययदँ न्हयो हिन्दी 'धर्मदूत' य् पिदंगु नेपालभाषाया च्वसु धलः" देशयमरु झयाः -वर्ष १, अंक ९, २०५० चैत्र ४ विहीबार (वर्ष १, अंक ३१, २०५१ भाद्र २ बिहीबार तक)

१३. ” ” ‘मोतिलक्ष्मी उपासिका व ‘धर्मदूत’य् नेपालभाषा’ नेपाल

(मोतिलक्ष्मी उपासिकया विशेषांक ल्याः) पौ ६४, ६५

१४. ” ” नेपालभाषा साहित्यया ध्वः किया (यें नसना पब्लिकेशन) ने.सं.१११८ पौ ४०

१५. ” ” ‘पत्रिकाय् नेपालभाष बापाः जक पिदंगु ई’, देशयमरु झ्याः, (दँ ३, ल्याः १६, २०५३ जेष्ठ १०) पौ २

१६. ” ” “भोजपुरया छम्ह भाषा जवाः लालधन शाक्य” नेपाल, यें, नेपालभाषा परिषद ने.सं. ११०१ बसन्त) पौ ५

१७. ” ” बसुन्धराया अन्तिम निर्णय (न्हयखँ) (यल, पाटन संयुक्त क्याम्पस ने.सं. ११०२) पौ ६

१८. ” ” सिद्धिरत्न कसाः व वय्कया कृति -यें च्वसापासा ने.सं. ११००)

१९. शाक्य, रत्नसुन्दर, नेपालको इतिहासमा कलंकित घटना, (भक्तपुरः युवा बौद्ध पुचः, ने.सं. १११२) पौ ४०

२०. शाक्य, रत्नसुन्दर, ‘नेपालमा स्थविरवाद बुद्धधर्म पुनरुत्थानको इतिहासमा पत्रकारिताको देन’ बुद्ध भूमि, -दँ १, अंक १, वि. सं. २०५३ पौ २१, २२

२१. ” ” स्वतन्त्रता सेनानी धर्मरत्न यमि, (भक्तपुरः बौद्ध संघ भक्तपुर, ने.सं. १११४) पौ २६

२२. ” ” बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञा, (ख्वपः संघरत्न, सिद्धिरत्न, पूर्णचन्द्र शाक्य, ने.सं. १११३) पौ ४६

२३. ” ” भिक्षु विवेकानन्द महास्थविर (भक्तपुरः सप्तमाया शाक्य, ने.सं. १११४) पौ ६७

२४. ” ” ‘भिक्षु महानाम महास्थविर’ बैशाख महोत्सव (यलः रत्नाकर महाविहार, ल्याः २, ने.सं. १११८) पौ ६१

२५. ” ” एक व्यक्तित्व श्री भुवनलाल प्रधान (संक्षिप्त परिचय) (काठमाडौंः भुवनलाल प्रधान अभिनन्दन समिति) पौ १२

२६. ” ” भिक्षु ऊ. चन्द्रमणि महास्थविर (भक्तपुरःअनागरिका वजिरञाणी

संघशीला, ने.सं. १११३) पौ २०

२७. शाक्य, लक्ष्मीशोभा, नेपालभाषाया विकासय् धर्मोदय सभाया योगदान नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग पाटन संयुक्त क्याम्पस, ने.सं. १११६ स न्ह्यब्व:गु एम.ए. अनुसन्धान प्रवन्ध

२८. शाक्य, ज्योति, बौद्ध ऋषि महाप्रज्ञालिस्ये धार्मिक न्ह्यसः लिसः (ने.सं. ११०२) पौ ३९

२९. भिक्षु सुदर्शन, (सम्पादक), धर्मरत्न शाक्य, त्रिशुली, अनु) बिश्वमा बुद्ध धर्म, काठमाडौं: धर्मरत्न शाक्य, ने.सं. १११६, पौ ३९

३०. " " 'पूज्य विवेकानन्द भन्ते नं मन्त' लुमंके बह:पिं (यँः कयोमय्जु तुलाधर ने.सं. १११०) पौ २१

३१. भिक्षु महानाम, 'जि बुउखुन्हु बुउम्ह साहु मणिहर्ष ज्योति' मणिहर्ष ज्योति स्मृति ग्रन्थ नेपालभाषा परिषद (ने.सं. १११५) पौ २२६

३२. भिक्षु अश्वघोष, रत्नसुन्दर शाक्य -सम्पादक) मनू म्हसीकेगु गय ? (ख्वपः श्रीमती पञ्चमाया बज्राचार्य परिवार ने.सं. १११३) पौ ५३

३३. हृदय, चित्तधर, झीगु साहित्य, -यें नेपालभाषा परिषद ने.सं. १०७४) पौ १८७

३४. " " नेपाल (यँ, नेपालभाषा परिषद, दँ ३९, थ्यंल्या ५७) पौ ५-६

३५. " " नेपाल (यँ, नेपालभाषा परिषद) दँ ३९, थ्यंल्या ५५, ने.सं. पौ ७

३६. बैद्य, जनकलाल, 'नेपालभाषा साहित्य धाः (संक्षिप्तं) खेलुइताः (यलः खेलुइताः पिकाक गुथि, दँ १६, ल्याः १६, ने.सं. १११५) पौ ५७-८०

३७. " " 'नेपालभाषा साहित्यया इतिहास' खेलुइताः (यलः खेलुइताः पिकाक गुथि, दँ १७, ल्याः १७, ने.सं. १११६) पौ ३२-४३

३८. वासुदेव, 'भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी', परियत्ति ज्योति

(ललितपुरः ज्योतिदय संघ, वर्ष ३, अंक ९, ने.सं. १११८) पौ ७

३९. " 'भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको संक्षिप्त जीवनी', परियत्ति ज्योति (ललितपुरः ज्योतिदय संघ, वर्ष ३, अंक १०, ने.सं. १११९

४०. ताम्राकार, पूर्णकाजी, 'चित्तधर दाइ जिगु मिखाय') (चित्तधर हृदय स्मृति ग्रन्थ) (यें नेपालभाषा परिषद ने.सं. ११०४) पौ ३ (जीवनी व व्यक्तित्व)

४१. तामाकार, पूर्ण, 'बुद्ध धर्म पुनरुत्थानय् धर्मादित्य धर्माचार्यया भूमिका,' शान्ति विजय (यलः_साहित्यया मूलुखा, दँ २५, ल्याः २५, ने.सं. १११५) पौ ४३

४२. " " साहित्य लचं (यँः न्हायकं साहित्य पाला, ने.स. १११२) पौ ७७

४३. तुलाधर, लोकरत्न, 'न्यतःबाबु चित्तधर दाजु' -चित्तधर हृदय स्मृति ग्रन्थ) (यँ नेपालभाषा परिषदः ने.सं. ११०४) पौ ७ -संस्मरण व श्रद्धाञ्जलि)

४४. तुलाधर, प्रेमशान्ति, '७ दँ लिपा पूधा प्याखनय् छझाः' नेपाल ऋतु पौ (सत्यमोहन जोशी विशेषाङ्क) (दँ ४३ गृष्म, थ्यंल्याः ६९, ने.सं. १११४) पौ २३

४५. कर्माचार्य, माधवलाल, 'मोतिलक्ष्मी उपासिकाः भाव, भावना र विचार' नेपाल

(मोतिलक्ष्मी उपासिकया विशेषांक ल्याः) (दं ३६, ल्याः ४७, ने.सं. ११०८ वर्षा), पौ ४८-५८

४६. मल्ल, के सुन्दर, 'मोतिमाः' व 'संघ' दुने च्वंम्ह मोतिलक्ष्मी उपासिका नेपाल (मोतिलक्ष्मी उपासिकया विशेषांक ल्याः) पौ ७१

४७. गुरुजु, जुजुभाइ, भिक्षु महानाम 'कोविद' नेपाल (दँ ४५ थ्यंल्या ८० वसन्त), पौ ४२

४८. लाकौल, बैकुण्ठप्रसाद, नेपालय् स्थविरवाद गुकथं वःगु खः, (काठमाडौंः महाबौद्धः मालती लाकौल, ने.सं. ११०५) पौ ९३

४९. कायस्थ, छत्र बहादुर, नेपाल संस्कृति (चित्तधर 'हृदय' विशेषाङ्क) यल बखुंबाश, दँ ८ ल्या १६, थ्यंल्याः ७६ ने.सं. १११८ तछला) पौ

५०. श्रेष्ठ, कृष्ण प्रकाश, नेपालभाषा साहित्य, (मस्कोः हिमाल प्रकाशन गुठी, वि.सं.२०५४) पौ १३९

५१. उपासिका, मोतिलक्ष्मी, चखुंचिया सर्बय्, (येः नेपालभाषा परिषद् ने.स. १११३) पौ २६

५२. शर्मा मोहनराज, खगेन्द्र प्रसाद लुइँटेल सोधविधि (ललितपुरः साझा प्रकाशन वि.सं. २०५२) पौ १५७

५३. लाकौल, बैकुण्ठप्रसाद, 'नेपालभाषा परिषद व चित्तधर हृदय' (चित्तधर हृदय स्मृति ग्रन्थ) (यँ नेपालभाषा परिषद ने.सं. ११०४) पौ २१

५४. प्रधान, नर्मदेश्वर 'यूरोप व भारतया पुनर्जागरणया पृष्ठभूमी नेपालभाषा पुनर्जागरण आन्दोलन छगू चर्चा' जः त्रिचन्द्र क्याम्पस (ने.सं. १११३) पौ १६७

५५. संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको संक्षिप्त परिचय (भिक्षु शाक्यानन्द सम्मान समर्पण समारोह समिति, बु.सं. २५३७

५७. नेपालभाषा न्हु बाखं पुचः (यँः नेपालभाषा परिषद् ने.सं. १०८०) पौ १६७

लितँसा

१. धर्मदूत (नेपालभाषा खण्ड) या च्वसु धल :

(क) लेखक क्रमानुसार

क.सं.	च्वमि / च्वसु	वर्ष-अंक	मिति	पौ
	१. भिक्षु महानाम			
१.	शील	६ : १ : ५९	१९९७ चैत्र	७ - ८
२.	थ्व जीवन चक्रया हे दोष खः	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८२-८३
३.	भारते बौद्ध धर्मया पुनरुद्धारक	१२ : ५-६ : १२७-१२८	२००४ श्रावण-भाद्र	१२३-२५
४.	दिशा पूजन	१३ : ६ : १३९	२००५ भाद्र	९८-९९
	२. सुमन वात्स्यायन			
१.	वन्दनाया प्रयोजन	६ : ३ : ६१	१९९८ ज्येष्ठ	२४
२.	त्रिशरणागमन	६ : ४ : ६२	१९९८ आषाढ	३४
३.	भगवान बुद्ध	६ : ६ : ६५ : ९ : ६७ : १२ : ७०	१९९८ आश्विन अग्रहण फागुन	६३-६४ ८७-८८ ११६-११७
	३. द्रव्यरत्न शाक्य			
१.	महाकात्यायन प्रवज्या ग्रहण	६ : ८ : ६६	१९९८ कार्तिक	७४-७६
२.	सत्य	७ : ६ : ७५	१९९९ भाद्र	११३ - ४
३.	अंगुलिमाल (बि. आर. उपासक)	७ : ७ : ७६	१९९९ आश्विन	१३१-२
४.	तीर्थ वनेगु लँ	९ : १२ : १०४	२००१ फागुन	९७
	४. ज्ञानरत्न बज्राचार्य			
१.	प्रज्ञापारमिता स्तोत्र	६:१०-११ : ६८-६९	१९९८ पौष - माघ	१०२-३
२.	बुद्ध गीत-राग बसन्त	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४६

	५. भिक्षु बोधानन्द महास्थविर			
१.	त्रिरत्नया पूजा, वन्दना व दान	७ : १-२ : ७१	१९९८ चैत्र - १९९९ वैशाख	४७-५०
	६. पुवा नेवा :			
१.	बुद्धवचनया महत्व	७ : १-२ : ७१	१९९८ चैत्र - १९९९ वैशाख	५१-५२
	७. हर्षरत्न शाक्य			
१ .	लोकपिंके प्रार्थना	७ : ५ : ७४	१९९९ श्रावण	९९
२.	पञ्चशील पालन याये फैला ?	८ :१२ : ९२	२००० फागुन	२१२-४
३.	समय	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ- आषाढ	४७-४८
४.	भिंगु मार्ग ल्यये	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५बैशाख	३८
	८. भिक्षु महाप्रज्ञा			
१.	लोके च्याता प्रकारया व्यक्ति दु (प्रज्ञा)	७ : ७ ७६	१९९९ आश्विन	१५०
२.	बौद्ध शिशु प्रतिपति (प्रज्ञा)	७ : ८ : ७७	१९९९ कार्तिक	१४७
३.	झीत जक छाय् ल्यंका थकल ?	७ : ८ : ७७	१९९९ कार्तिक	१४६-७
४.	बैशाख सन्देश	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	४४-४५
५.	धर्म सम्बाद	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	४६-५२
६.	मनयात म्हसीकि	८ : ५ : ८६	२००० श्रावण	१०१
७.	अभ्यन्तर पूजा	८ : : ८ : ८८	२००० कार्तिक	१५०
८.	भिक्षु जुया वने त्यल	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ ज्येष्ठ-आषाढ	४६
९.	संगीत प्रताल	१० : १-२ : १०३-४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१
	९. भिक्षु अमृतानन्द			
१.	पराभव सुत्त	७ :९ : ७८-८० :१० : ७९ :११ : ८०	१९९९ मार्ग १९९९ पुष १९९९ माघ	१६१-६२ १६९-७० १७८
२.	महानाम सुत्र	७ : १२ : ८१	१९९९ फागुन	१९३-५

३.	शीलयागु गुण	८ : ३ : ८४	२००० ज्येष्ठ	६७-६८
४.	सत्पुरुष	८ : ५ : ८६ ६ : ८७	२००० श्रावण २००० भाद्र	९८-१०० ११५-११७
५.	आवश्यक विचार	८ : ७ : ८८	२००० आश्विन	१२७-८
६.	गुँला धर्मया महोत्सव	८ : ८ : ८८	२००० कार्तिक	१४८-९
७.	सुभासित सुत्तं	८ : ९ : ८९	२००० मार्गशीर्ष	१६४-५
८.	वसल सुत्तं	८ : १० : ९० ८ : ११ : ९१	२००० पौष २००० माघ	१७७-७९ १९२-९४
९.	शतसाहश्रिका प्रज्ञापारमिता	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१बैशाख	३७-३८
१०.	मंगल सुत्तं	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१बैशाख	४५-५०
११.	जेष्ठ पूर्णिमाया प्रश्नोत्तर	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ- आषाढ	४४-४६
१२.	एकसातक ब्राह्मणया कथा	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ-आषाढ	४८-५०
१३.	करणीय मेत्त सुत्त	९ : ७ : ९९	२००१ आश्विन	७४-६
१४.	साहित्य जीवन	९ : ८ :१००	२००१ कार्तिक	७७
१५.	मेत्त सुत्तं	९ : ९ : १०१	२००१ मार्गशीर्ष	७४-६
१६.	गुजागुवचन उजागु फल	९ : १० : १०२	२००१ पौष	८३-५
१७.	अहिंसक जुजु	९ : ११ : १०३	२००१ माघ	९०-१
१८.	आलवक सुत्तं	१० : १-२ : १०३-१०४	२००१ चैत्र- २००२ बैशाख	१३-१५
१९.	सत्य पत्नी	१० : ३ : १०४	२००२ जेष्ठ	२४-२५
२०.	रतन सुत्तं	१० : ४ : १०५	२००२ आषाढ	३१-३३
२१.	शीलयागु परीक्षा	१० : ५-६ : १०६	२००२ भाद्र	४६
२२.	उट्ठान सुत्तं	१० : ७-८ : १०७-८	२००२ आश्विन-कार्तिक	७६-७
२३.	राहुल सुत्तं	१० : ९ : १०९	२००२ मार्गशाीर्ष	७१-७२
२४.	प्रज्ञापारमिता गुकथं पालन यायेगु ?	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१६-१७
२५.	धम्मिक सुत्तं	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	३५-३९
२६.	गुकथं धर्मचक्षु परिशुद्ध जुई	११ : ६-७ : ११८-११९	२००३ भाद्र-आश्विन	२२-२३
२७.	पूर्णोवाद सूत्र	११ : १०-१२ : १२२-१२३-१२४	२००३ पौष-माघ-फागुन	५४-५५
२८.	जिगु वन्दना	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८३
२९.	सालेप्यक सुत्तं	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८३-८६

३०.	जीवक सुत्तं	१२ : ३-४ : १२४-१२५	२००४ जेष्ठ-आषाढ	१०५-६
३१.	कालदान सुत्तं	१२ : ५-६ : १२६-१२७	२००४ श्रावण-भाद्र	१२५-२६
३२.	निगू सुख	१२ : ७-८ : १२८-१२९	२००४ आश्विन-कार्तिक	१४०
३३.	त्रिशरण	१२ : ९-१० : १३०-१३१	२००४ मार्ग पौष	१५७
३४.	उन्नतिया लँ	१२ : ११-१२ : १३२-१३३	२००४ माघ-फागुन	१७२-१७३
३५.	पब्बजा सुत्तं	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	२९-३१
३६.	छाय् थें थथें ? (पथिक नामं)	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३६-३८
	१०. प्रज्ञाधन शाक्योपासक			
१.	बुद्धपूजादी यायेगु सीकि	७ : ११ : ८०	१९९९ माघ	१७९-८०
	११. भिक्षु सुबोधानन्द			
१.	बुद्धोपासक जू वनेनु	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	४६
२.	सन्तानपिन्त	८ : ७ : ८८	२००० आश्विन	१३२-३
३.	बैशाख पूर्णिमा	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१बैशाख	३५-३६
४.	बैशाख पुण्हिया दिन चर्या अनस्मरण	१० : १-२ : १०३-१०४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१७
५.	अहिंसा	१० : ३ : १०४	२००२ जेठ	२२-२३
६.	न्यीच्याम्ह बुद्ध पिनिगु नाम स्तुति	१० : ५-६ : १०६	२००२ श्रावण-भाद्र	४५
७.	भगवान बुद्धया यथार्थ वाद	१० : ७-८ : १०७-८	२००२ आश्विन-कार्तिक	७७-७८
८.	मार विजय	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१८
९.	मनोपदेश	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	३९
१०.	बैशाख पुन्हिया अनुस्मरण	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४०
११.	सर्व सत्व सुखी ज्वीमा	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४०-४१
१२.	बुद्धोत्सव प्रार्थना	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८१
१३.	हिताहितया ज्ञान थैकेगु	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८१
	१२. भिक्षु प्रज्ञानन्द			
१.	विचार मिखां स्वेगु	८ : ४ : ८५	२००० आषाढ	८६-८७
	१३. श्री प्रसाद उपासक			
१.	श्रद्धा दयां छु याये ?	८ : ९ : ८९	२०० मार्ग	१६५
	१४.मोती लक्ष्मी (एम. लक्ष्मी)			
१.	चित्तपक्षी	८ : ११ : ९१	२००० माघ	१९४

२.	लँ	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४०-४२
३.	चिन्ता	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ ज्येष्ठ-आषाढ	५२
४.	उद्योग	१० : १-२ : १०३-१०४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१५-१६
५.	जन्म	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३२-३४
	१५. बाबुरत्न तुलाधर			
१.	थौं यागु दिन	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	३६
	१६. गुणरत्न बज्राचार्य			
१.	मार वोगु	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४२-५३
	१७. भुवनलाल प्रधान			
१.	दुक्ख फुकेगु उपाय	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४३-४५
२.	छगु प्रार्थना	९ : ५ : ९७	२००१ श्रावण	५८-९
३.	दु:ख व बुद्ध	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	२०-२१
	१८. भिक्षु शाक्यानन्द			
१.	भुले जुयाच्वन	९ : ६ : ९८	२००१ भाद्र	६७-८
२.	जयमङ्गल गाथा	९ : १२ : १०४	२००१ फागुन	९८
	१९. बाबुकाजी शाक्य			
१.	बुद्धया मूलगु शिक्षा	९ : ८ : १००	२००१ कार्तिक	७६-७
	२०. दिल्लीमान कंसाकार			
१.	धर्मराज स्तोत्र	९ : ११ : १०३	२००१ माघ	८९
	२१. आनन्द शाक्यबंश			
१.	करुणामय	९ :१२ : १०४	२००१ फागुन	९६
	२२. सिद्धिरत्न उपासक			
१.	शोक	१० : १-२ : १०३-१०४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१५
२.	सन्तान	१० : ३ : १०४	२००२ जेठ	२३
	२३. भिक्षु अश्वघोष			
१.	प्रेम हे दु:ख बिईगु खः	१० : ९ : १०९	२००२ मार्ग	७२-७३
२.	ईर्ष्या दुम्हेसिनं छु मयायि ?	११ : ८-९ : १२०-१२१	२००३ कार्तिक-मार्ग	३८-३९
३.	दान व लंका	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००४ भाद्र	८७-८८
४.	देवधर्म	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	४१-४३

	२४.भिक्षु पियदस्सी (श्रीलंका)			
१.	श्री संघबोधि जुजु सह महात्मा गान्धी	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१९-२०
	२५. भिक्षु आनन्द मेत्तेय			
१.	बोधिसत्व धर्म	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४१-४६
	२६. भिक्षु कुमार काश्यप			
१.	दूर्लभगु जन्म	११ : ४-५ : ११६-११७	२००३ आषाढ-श्रावण	९-११
२.	फोगीं यागु उपदेश	११ : ८-९ : १२०-२१	२००३ कार्तिक-मार्गशीर्ष	४०
	२७. एन. बी. बज्राचार्य			
१.	महाबैद्य	११ : ४-५ : १६६-११७	२००३ आषाढ-श्रावण	११-१२
	२८. भिक्षु चुन्द			
१.	सत्पुरुष धर्म	११ : १०-१२ : १२२-१२४	२००३ पौष-फागुन	५६-५७
२.	मौर्य ब्राह्मणया कथा	१३ : ४ : १३७	२००५ आषाढ	७२-७५
	२९. परमानन्द बज्राचार्य			
१.	झीसं छाय् स्वयमज्यु ?	१२ : १-२ : १२५-१२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८६
२.	परोपकार	१२ : ७-८ : १२८-१२९	२००४ आश्विन-कार्तिक	१४१-४२
	३०. हृदय (चित्तधर हृदय)			
१.	प्रेमी सिद्धार्थ	१२ : ५-६ : १२६-१२७	२००४ श्रावण-भाद्र	१२२
२.	राजा रानी	१२ : ९-१० : १३०-३१	२००४ मार्ग-पौष	१५७
३.	थौं	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३४
	३१. लालधन शाक्य			
१.	सत्संग हे स्वर्ग खः	१२ : ७-८ : १२८-१२९	२००४ आश्विन-कार्तिक	१४१
२.	गंगा स्नानया विषय	१२ : ११-१२ : १३२-१३३	२००४ माघ-फागुन	१७३-७४
३.	विद्या प्रशंसा	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३५-३६
	३२. भिक्षु अनिरुद्ध			
१.	वक्कलि महास्थविर	१२ : ९-१० : १३०-१३१	२००४ मार्ग-पौष	१५६-५७
२.	श्री स्वयम्भू धर्म धातु व अनया निवासी	१३ : १-२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३८-४०
	३३. धर्मरत्न 'यमि'			
१.	जुग धर्म	१३ : -२ : १३४-५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३४-३५
२.	मदु तथागत मेगु छुं !	१३ : ३ : १३६	२००५ जेष्ठ	५८-५९

	३४ च्वमिया नां मदुगु			
१.	माँ बौया प्रति पुत्रया कर्तव्य (धर्मप्रेमी नामं)	६ : ५ : ६३	१९९८ श्रावण	३९-४०
२.	शीलया महिमा (धर्मप्रेमी नामं)	६ : ६ : ६४	१९९८ भाद्र	५०-५१
३.	धम्मपद (अनुवादकया नां मदु)	७ : ३ : ७२ ४ : ७३	१९९८ जेष्ठ १९९८ आषाढ	६६ ८२
४.	चल्ति (काव्यप्रिय नामं)	८ : १-२ : ८२ - ८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	५३
५.	अशोक अनुशासन (च्वमि मदु)	१० : ७-८ : १०७-८	२००२ आश्विन-कार्तिक	७८
६.	अश्वघोष कृत बुद्ध चरित (च्वमि मदु)	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१८-१९
७.	त्रिरत्न वन्दना (च्वमि मदु)	११ : ६-७ : ११८-११९	२००३ भाद्र-आश्विन	२४

(ख) प्रकाशन क्रमानुसार

क्र.सं.	शीर्षक - च्वमि	वर्ष-अंक	मिति	पौ
१.	शील- महानाम	६ : १ : ५९	१९९७ चैत्र	७ - ८
२.	वन्दनाया प्रयोजन -सुमन	६ : ३ : ६१	१९९८ ज्येष्ठ	२४
३.	त्रिशरणागमन-सुमन	६ : ४ : ६२	१९९८ आषाढ	३४
४.	माँ बौया प्रति पुत्रया कर्तव्य - धर्मप्रेमी	६ : ५ : ६३	१९९८ श्रावण	३९-४०
५.	शीलया महिमा-धर्मप्रेमी	६ : ६ : ६४	१९९८ भाद्र	५०-५१
६.	भगवान बुद्ध- सुमन वात्स्यायन	६ : ६ : ६५ : ९ : ६७ : १२ : ७०	१९९८ आश्विन १९९८ अग्रहण १९९८ फागुन	६३-६४ ८७-८८ ११६-१७
७.	महाकात्यायन प्रवज्या ग्रहण - द्रव्यरत्न	६ : ८ : ६६	१९९८ कार्तिक	७४-७६
८.	प्रज्ञापारमिता स्तोत्र - ज्ञानरत्न	६:१०-११ : ६८-६९	१९९८ पौष - माघ	१०२-३
९.	त्रिरत्नया पूजा, वन्दना व दान - बोधानन्द	७ : १-२ : ७१	१९९८ चैत्र-१९९९ वैशाख	४७-५०
१०.	बुद्धवचनया महत्व - पुवा नेवा	७ : १-२ : ७१	१९९८ चैत्र-१९९९ वैशाख	५१-५२
११.	धम्मपद -	७ : ७२ ; ७३	१९९९ जेष्ठ-आषाढ	६६ ; ८२
१२.	लोकपिकें प्रार्थना - हर्षरत्न	७ : ५ : ७४	१९९९ श्रावण	९९
१३.	सत्य - द्रव्यरत्न	७ : ६ : ७५	१९९९ भाद्र	११३ - ४
१४.	अंगुलिमाल - बि. आर. उपासक	: ७ : ७६	१९९९ आश्विन	१३१-२
१५.	लोके च्याता प्रकारया व्यक्ति दु - प्रज्ञा	७ : ७ ७६	१९९९ आश्विन	१५०
१६.	भीत जक छाये ल्यँका थकल ? - महाप्रज्ञा	७ : ८ : ७७	१९९९ कार्तिक	१४६-७
१७.	बौद्ध शिशु प्रतिपति - प्रज्ञा	७ : ८ : ७७	१९९९ कार्तिक	१४७
१८.	पराभव सुत्त-भिक्षु अमृतानन्द	७ : ९ : ७८ : १० : ७९ : ११ : ८०	१९९९ मार्ग १९९९ पुष १९९९ माघ	१६१-६२ १६९-७० १७८
१९.	बुद्धपूजादि यायेगु सीकि - प्रज्ञाधन	७ : ११ : ८०	१९९९ माघ	१७९-८०
२०.	महानाम सुत्र -अमृतानन्द	७ : १२ : ८१	१९९९ फागुन	१९३-५
२१.	बैशाख सन्देश - महाप्रज्ञा	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	४४-४५
२२.	बुद्धोपासक ज् वनेनु - सुबोधानन्द	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	४६
२३.	धर्म सम्वाद - महाप्रज्ञा	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	४६-५२
२४.	चल्ति - काव्यप्रिय	८ : १-२ : ८२-८३	१९९९ चैत्र-२००० बैशाख	५३

२५.	शीलयागु गुण - अमृतानन्द	८ : ३ : ८४	२००० ज्येष्ठ	६७-६८
२६.	विचार मिखां स्वेगु - भिक्षु प्रज्ञानन्द	८ : ४ : ८५	२००० आषाढ	८६-८७
२७.	सत्पुरुष - अमृतानन्द	८ : ५ : ८६ : ६ : ८७	२००० श्रावण २००० भाद्र	९८-१०० ११५-११७
२८.	मनयात म्हसीकि - महाप्रज्ञा	८ : ५ : ८६	२००० श्रावण	१०१
२९.	आवश्यक विचार - अमृतानन्द	८ : ७ : ८८	२००० आश्विन	१२७-८
३०.	सन्तानपिन्त - भिक्षु सुबोधानन्द	८ : ७ : ८८	२००० आश्विन	१३२-३
३१.	गुँला धर्मया महोत्सव - अमृतानन्द	८ : ८ : ८८	२००० कार्तिक	१४८-९
३२.	अभ्यन्तर पूजा - महाप्रज्ञा	८ : ८ : ८८	२००० कार्तिक	१५०
३३.	सुभासित सुत्तं - अमृतानन्द	८ : ९ : ८९	२००० मार्गशीर्ष	१६४-५
३४.	श्रद्धा दयां छु याये ? - श्री प्रसाद	८ : ९ : ८९	२००० मार्ग	१६५
३५.	वसल सुत्तं - अमृतानन्द	८ : १० : ९० : ११ :९१	२००० पौष २००० माघ	१७७-७९ १९२ १९४
३६.	चित्तपक्षी - एम. लक्ष्मी	८ : ११ : ९१	२००० माघ	१९४
३७.	पञ्चशील पालन याये फैला ? - हर्षरत्न	८ :१२ : ९२	२००० फागुन	२१२-४
३८.	बैशाख पूर्णिमा - सुबोधानन्द	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	३५-३६
३९.	थौं यागु दिन-बाबुरत्न तुलाधर	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	३६
४०.	शतसाहश्रिका प्रज्ञापारमिता-अमृतानन्द	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	३७-३८
४१.	लँ - मोतिलक्ष्मी	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४०-४२
४२.	मार वोगु - गुणरत्न बज्राचार्य	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४२-४३
४३.	दुक्ख फुकेगु उपाय - भुवनलाल प्रधान	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४३-४५
४४.	मंगल सुत्तं - अमृतानन्द	९ : १-२ : ९३-९४	२००० चैत्र-२००१ बैशाख	४५-५०
४५.	जेष्ठ पूर्णिमाया प्रश्नोत्तर - अमृतानन्द	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ- आषाढ	४४-४६
४६.	भिक्षु जुया वने त्यल - महाप्रज्ञा	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ- आषाढ	४६
४७.	समय - हर्षरत्न शाक्योपदेश	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ- आषाढ	४७-४८
४८.	एकसातक ब्राह्मणया कथा - अमृतानन्द	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ-आषाढ	४८-५०
४९.	चिन्ता - मोतिलक्ष्मी	९ : ३-४ : ९५-९६	२००१ जेष्ठ-आषाढ	५२
५०.	छगू प्रार्थना - भुवनलाल	९ : ५ : ९७	२००१ श्रावण	५८-९
५१.	भुले जुयाच्वन - भिक्षु शाक्यानन्द	९ : ६ : ९८	२००१ भाद्र	६७-८
५२.	करणीय मेत्त सुत्त - अमृतानन्द	९ : ७ : ९९	२००१ आश्विन	७४-६

५३.	बुद्धया मूलगु शिक्षा - बावुकाजी	९ : ८ : १००	२००१ कार्तिक	७६-७
५४.	साहित्य जीवन - अमृतानन्द	९ : ८ : १००	२००१ कार्तिक	७७
५५.	मेत्त सुत्तं -अमृतानन्द	९ : ९ : १००	२००१ मार्गशीर्ष	७४-६
५६.	गुजागुवचन उजागु फल - अमृतानन्द	९ : १० : १०२	२००१ पौष	८३-५
५७.	धर्मराज स्तोत्र - दिल्लीमान कंसाकार	९ : ११ : १०३	२००१ माघ	८९
५८.	अहिंसक जुजु - अमृतानन्द	९ : ११ : १०३	२००१ माघ	९०-१
५९.	करुणामय - आनन्द शाक्यबंश	९ : १२ : १०४	२००१ फागुन	९६
६०.	तीर्थ वनेगु लँ - द्रव्यरत्न	९ : १२ : १०४	२००१ फागुन	९७
६१.	जयमङ्गल गाथा - शाक्यानन्द	९ : १२ : १०४	२००१ फागुन	९८
६२.	संगीत प्रताल - महाप्रज्ञा	१० : १-२ : १०३-४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१
६३.	आलवक सुत्तं - अमृतानन्द	१० : १-२ : १०३-४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१३-१५
६४.	शोक - सिद्धिरत्न	१० : १-२ : १०३-४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१५
६५.	उद्योग - मोतिलक्ष्मी	१० : १-२ : १०३-४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१५-१६
६६.	बैशाख पुण्हिया दिन चर्या अनुस्मरण - भिक्षु सुबोधानन्द	१० : १-२ : १०३-४	२००१ चैत्र-२००२ बैशाख	१७
६७.	अहिंसा - सुबोधानन्द	१० : ३ : १०४	२००२ जेष्ठ	२२-२३
६८.	सन्तान -सिद्धिरत्न	१० : ३ : १०४	२००२ जेष्ठ	२३
६९.	सत्य पत्नी - अमृतानन्द	१० : ३ : १०४	२००२ जेष्ठ	२४-२५
७०.	रतन सुत्तं अमृतानन्द	१० : ४ : १०५	२००२ आषाढ	३१-३३
७१.	न्यीच्याम्ह बुद्धपिनिगु नाम स्तुति - सुबोधानन्द	१० : ५-६ : १०६	२००२ श्रावण-भाद्र	४५
७२.	शीलयागु परीक्षा अमृतानन्द	१० : ५-६ : १०६	२००२ भाद्र	४६
७३.	उट्ठान सुत्तं - अमृतानन्द	१० : ७-८ : १०७-८	२००२ आश्विन-कार्तिक	७६-७
७४.	भगवान बुद्धया यथार्थ वाद - सुबोधानन्द	१० : ७-८ : १०७-८	२००२ आश्विन-कार्तिक	७७-७८
७५.	अशोक अनुशासन -	१० : ७-८ : १०७-८	२००२ आश्विन-कार्तिक	७८
७६.	राहुल सुत्तं - अमृतानन्द	१० : ९ : १०९	२००२ मार्गशीर्ष	७१-७२
७७.	प्रेम हे दुःख बिईगु खः -अश्वघोष	१० : ९ : १०९	२००२ मार्ग	७२-७३
७८.	प्रज्ञापारमिता गुकथं पालन यायेगु ? - अमृतानन्द	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१६-१७
७९.	मार विजय - सुबोधानन्द	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१८

८०.	अश्वघोष कृत बुद्ध चरित -	१०: १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१८-१९
८१.	श्री संघबोधि जुजु सह महात्मा गान्धी - भिक्षु पियदस्सी	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	१९-२०
८२.	दुःख व बुद्ध - भुवनलाल प्रधान	१० : १०-१२ : ११०-१२	२००२ पौष-फागुन	२०-२१
८३.	धम्मिक सुत्तं - अमृतानन्द	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	३५-३९
८४.	मनोपदेश - सुबोधानन्द	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	३९
८५.	बैशाख पुन्हिया अनुस्मरण - सुबोधानन्द	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४०-४१
८६.	सर्व सत्व सुखी ज्वीमा - सुबोधानन्द	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४१
८७.	बोधिसत्व धर्म - भिक्षु आनन्द मेत्तेय	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४१-४६
८८.	बुद्ध गीत-राग बसन्त - ज्ञानरत्न	११ : १-३ : ११३-११५	२००२ चैत्र-२००३ जेष्ठ	४६
८९.	दूर्लभगु जन्म - श्रामणेर कुमार काश्यप	११ : ४-५ : ११६-१७	२००३ आषाढ-श्रावण	९-११
९०.	महाबैद्य - एन. बी. बज्राचार्य	११ : ४-५ : ११६-१७	२००३ आषाढ-श्रावण	११-१२
९१.	गुकथं धर्मचक्षु परिशुद्ध जुई - अमृतानन्द	११ : ६-७ : ११८-१९	२००३ भाद्र-आश्विन	२२-२३
९२.	त्रिरत्न वन्दना	११ : ६-७ : ११८-१९	२००३ भाद्र-आश्विन	२४
९३.	इर्ष्या दुम्हेसिन छु मयायि ? - अश्वघोष	११ : ८-९ :१२०-२१	२००३ कार्तिक-मार्ग	३८-३९
९४.	फोगीं यागु उपदेश - कुमार काश्यप	११ : ८-९ : १२०-२१	२००३ पौष-माघ-फागुन	४०
९५.	पूर्णावाद सूत्र - अमृतानन्द	११ : १०-१२ : १२२ - १२३-२४	२००३ पौष-माघ-फागुन	५४-५५
९६.	सत्पुरुष धर्म - चुन्द	११ : १०-१२ : १२२-१२४	२००३ पौष-फागुन	५६-५७
९७.	बुद्धोत्सव प्रार्थना - सुबोधानन्द	१२ : १-२ : १२५-२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८१
९८.	हिताहितया ज्ञान थ्वीकेगु - सुबोधानन्द	१२ : १-२ : १२५-२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८१
९९.	थ्व जीवन चक्रया हे दोष खः - महानाम	१२ : १-२ : १२५-२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८२-८३

१००.	जिगु वन्दना - अमृतानन्द	१२ : १-२ : १२५-२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८३
१०१.	सोप्यक सुत्तं - अमृतानन्द	१२ : १-२ : १२५-२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८३-८६
१०२.	झीसं छाय् स्वय मज्यु ? -परमानन्द बज्राचार्य	१२ : १-२ : १२५-२६	२००३ चैत्र-२००४ बैशाख	८६
१०३.	दान व लंका - अश्वघोष	१२ : १-२ : १२५-२६	२००४ भाद्र	८७-८८
१०४.	जीवक सुत्तं - अमृतानन्द	१२ :३-४ : १२४-२५	२००४ जेष्ठ आषाढ	१०५-६
१०५.	प्रेमी सिद्धार्थ - हृदय	१२ : ५-६ : १२६-२७	२००४ श्रावण-भाद्र	१२२
१०६.	भारते बौद्ध धर्मया पुनरुद्धारक - महानाम	१२ : ५-६ : १२७-२८	२००४ श्रावण-भाद्र	१२३-२५
१०७.	कालदान सुत्तं - अमृतानन्द	१२ : ५-६ : १२६-२७	२००४ श्रावण-भाद्र	१२५
१०८.	निगू सुख - अमृतानन्द	१२ :७-८ : १२८-२९	२००४ आश्विन-कार्तिक	१४०
१०९.	सत्संग हे स्वर्ग खः - लालधन शाक्य	१२ :७-८ : १२८-२९	२००४ आश्विन-कार्तिक	१४०
११०.	परोपकार - परमानन्द	१२ :७-८ : १२८-२९	२००४ आश्विन -कार्तिक	१४१-४२
१११.	वक्कलि महास्थविर -भिक्षु अनिरुद्ध	१२ : ९-१० :१३०-३१	२००४ मार्ग-पौष	१५६-५७
११२.	त्रिशरण - अमृतानन्द	१२ : ९-१० :१३०-३१	२००४ मार्ग पौष	१५७
११३.	राजा रानी -हृदय	१२ : ९-१० :१३०-३१	२००४ मार्ग पौष	१५७
११४.	उन्नतिया लँ - अमृतानन्द	१२ :११-१२ :१३२-३३	२००४ माघ-फागुन	१७२-१७३
११५.	गंगा स्नानया विषय - लालधन शाक्य	१२ :११-१२ :१३२-३३	२००४ माघ-फागुन	१७३-१७४
११६.	पब्बजा सुत्तं - अमृतानन्द	१३ : १-२ :१३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	२९-३१
११७.	जन्म - मोतिलक्ष्मी	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३२-३४
११८.	थौं - हृदय	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३४
११९.	जुग धर्म - धर्मरत्न 'यमि'	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३४-३५
१२०.	विद्या प्रशंसा - लालधन शाक्य	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३५-३६
१२१.	छाय् थें थथे ? - पथिक	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३६-३८
१२२.	भिंगु मार्ग ल्यये - हर्षरत्न	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३८
१२३.	श्री स्वयम्भू धर्म धातु व अनया निवासी - अनिरुद्ध	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	३८-४०
१२४.	देवधर्म - अश्वघोष	१३ : १-२ : १३४-३५	२००४ चैत्र-२००५ बैशाख	४१-४३

१२५.	मदु तथागत मेगु छुँ ! - धर्मरत्न 'यमि'	१३ : ३ : १३६	२००५ जेष्ठ	५८-५९
१२६.	मोर्य ब्राह्मणया कथा - चुन्द	१३ : ४ : १३७	२००५ आषाढ	७२-७५
१२७.	दिशा पूजन - महानाम	१३ : ६ : १३९	२००५ भाद्र	९८-९९

(ग) मेमेगु धल:

१. सफू म्हसीके /पुस्तक परिचय

१.	पूजा विधि	६ : ३ : ६१	१९९८ जेष्ठ	२५
		६ : ४ : ६२	असार	
		६ : ५ : ६३	श्रावण	
		६ : ७ : ६५	असोज	
		७ : ७ : ७६	१९९९ आश्विन	१३३
२.	धम्मपद व त्रिरत्न वन्दना	८ : ३ : ८४	२००० जेष्ठ	७०
३.	कर्म विभाग	८ : १० : ९०	२००० पौष	१८१
४.	आर्य सत्य	९ : १-२ : ९३-९४	२००१ चैत्र-बैशाख	३४
५.	ज्ञानमाला	९ : १-२ : ९३-९४	२००१ चैत्र-बैशाख	३४
६.	धम्मपद कथा	९ : १० : १०२	२००१ पौष	८५
७.	भद्रचरी	९ : ११ : १०३	२००१ माघ	लिदेव:

२। बुखँ/सुचं

१.	नेपालया सज्जन पाठक पिंके	६ : १ : ५९	१९९७ चैत्र	७
२.	धर्मदूल	६ : ३ : ६१	१९९८ जेष्ठ	अलग पर्चा
३.	नेपाली पाठकपिन्त मा:गु सूचना	६ : ८ : ६६	१९९८ कार्तिक	७६
४.	नेवा भाषं धम्मपद	६ : ९ : ६७	१९९८ अग्रहन	८८
५.	धम्मपद छापे यायेगु ज्याय् ग्वाहालि याना दिसं	६ : १०-११ : ६८-९	१९९८ पौष-माघ	१०३
६.	नेपाली पाठक पिंके नम्र निवेदन	७ : १ : ७१	१९९९ चैत्र-बैशाख	५२
७.	धर्मदूतया नेवा पाठक पिंके नम्र निवेदन	७ : ५ : ७४	१९९९ श्रावण	९९
८.	शील समादान	७ : ७ : ७६	१९९९ आश्विन	१३२
९.	धर्मदूतया विशेषाङ्क	७ : १२ : ८१	१९९९ फागुन	१९८
१०.	भिक्षु धर्मालोक	८ : १-२ : ८३	२००० चैत्र-बैशाख	५४
११.	चन्दा/चन्दाफोनागु !! चन्दाफों वयागु	८ : ३ : ८४	२००० जेष्ठ	७१

१२.	नेपाले बैशाखोत्सव	८ : ४ : ८५	२००० असार	८७
१३.	नेपाल देशे कार्तिक लच्छिया धर्मदान.	८ : १० : ९०	२००० पौष	१८०
१४.	महापरित्राण	८ : १० : ९०	२००० पौष	१८०
१५.	धम्मपदट्ठकथा	९ : १-२ : ९३-९४	२००१ चैत्र-बैशाख	५०
१६.	नेपाल देशे बैशाखोत्सव	९: ३-४ : ९५-६	२००१ जेष्ठ-आषाढ	५०-५१
१७.	समाचार	९ : ५ : ९७	२०००१ श्रावण	६०
१८.	ज्ञानमाला (विज्ञापन)	१२ : १-२ : १२५-६	२००४ चैत्र-बैशाख	८८

३ हिन्दीं बुखं व सुचं

१.	नेपाली भाइ प्रसन्न हों	५ : ८ : ५५	१९९७ मार्ग शीर्ष	१३२
२.	अपने नेपाली भाइयो सें	५ : १० : ५७	१९९७ माघ	मुख पृष्ठ दुने
३.	सूचना	६ : ६ : ४६	१९९८ भाद्र	५१
४.	बौद्ध जगत-नेपाल	७ : ३ : ७२	१९९९ जेष्ठ	६५
५.	धर्मदूतकी सहायता	७ : ४ : ७३	१९९९ आषाढ	८३
६.	समाचार	७ : ७ : ७६	१९९९ आश्विन	१३०
७.	समाचार धर्मइतके लिए सहायता	७ : ७ : ७६	१९९९ आश्विन	१३०
८.	धर्मदूतकी सहायता	७ : १२ : ८१	१९९९ फागुन	१९०
९.	धर्मदूतकी सहायता	८ : ३ : ८४	२००० जेष्ठ	७०
१०.	हिन्दी मे बौद्ध धर्मको विकने वाली पुस्तके	१० : १-२ : १०३-४	२००२ चैत्र-बैशाख	पृष्ठ आवरण
११.	समाचार, धर्मोदय पत्रिका	१२ : ९-१० : १३०-१	२००४ चैत्र-पौष	१५९
१२.	धर्मोदय सभाका बार्षिक अधिबेशन	१३ : ८ : १४१	२००५ कार्तिक	१९३
१३.	धर्मोदय सभा			
१४.	समाचार नेपाल में अपूर्व बैशाख महोत्सव	१३ : ४ : १३७	२००५ आषाढ	७६
१५.	सूचना	१३ : ७ : १४०	२००५ आश्विन	११६

४ हिन्दीं लेख

१.	गृहस्थी मे रहना क्यों पसन्द नहीं महानाम	७ : ११ : ८०	१९९९ माघ	१७४
२.	जो धर्महीको देखता है सो मुझको देखता है - महानाम	७ : १२ : ८१	१९९९ फागुन	१९१-९२
३.	सारिपुत्ता थेरकी कथा - रुद्रराज शाक्य	१२ : ३-४ : १२५-६	२००४ जेष्ठ-आषाढ	१००-१
४.	बैशाख पूर्णिमाकी याद -धर्मरत्न 'यमि'	१३ : १-२ : १३४-५	२००५ चैत्र-बैशाख	२३-४
५.	आषाढ पूर्णिमा और धर्मचक्र -श्री प्रल्हाद प्रधान	१३ : ७ : १४०	२००५ आश्विन	१०७
६.	पुरानो पोथियोंकी विदेश यात्रा -श्री प्रल्हाद प्रधान	१५ : ११ :		२८७
७.	भिक्षु मेत्तेयका आदर्शमय जीवन -भिक्षु धर्मालोक	१५ : ८ : ९		२१९
	नेपालीं लेख व विज्ञापन			
१.	धर्म संग्रह	५ : ९ : ५६	१९९७ पौष	१४७-४८
		५ : १० : ५७	१९९७ माघ	१६०-६२
२.	नेपाली भाषामा युगान्तकारी (विज्ञापन)	९ : ८ : १००	२००१ कार्तिक	भित्री आवरण पृष्ठ
		१२ : ११-१२ : १३२-३	२००४ माघ-फागुन	लिदेव :

लिब्व

१ धर्मदूत (नेपालभाषा खण्ड) पूर्णपाठ